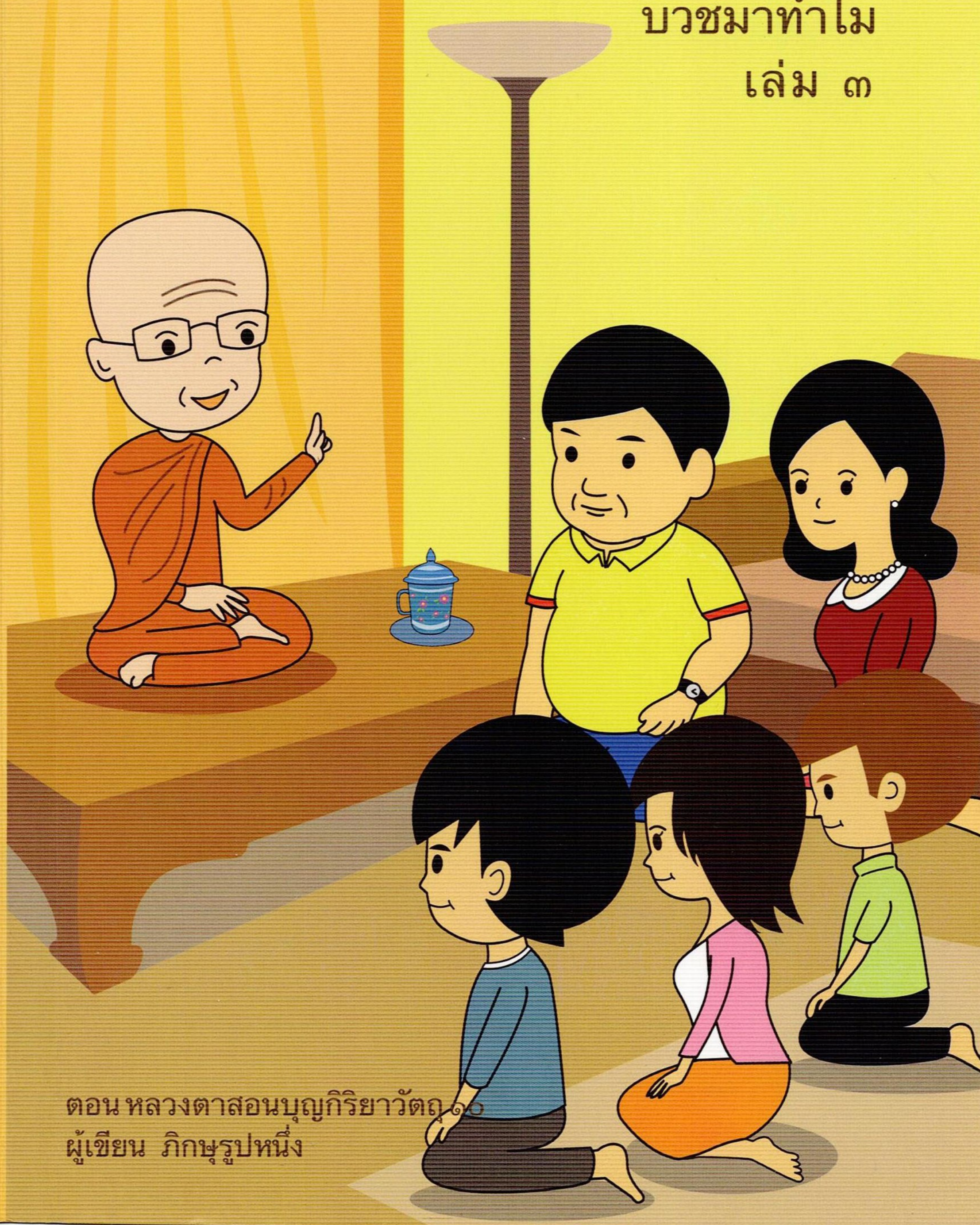
หลวงตา

บวชมาทำไม

เล่ม ๓

ตอน หลวงตาสอนบุญกิริยาวัตถุ ๑๐

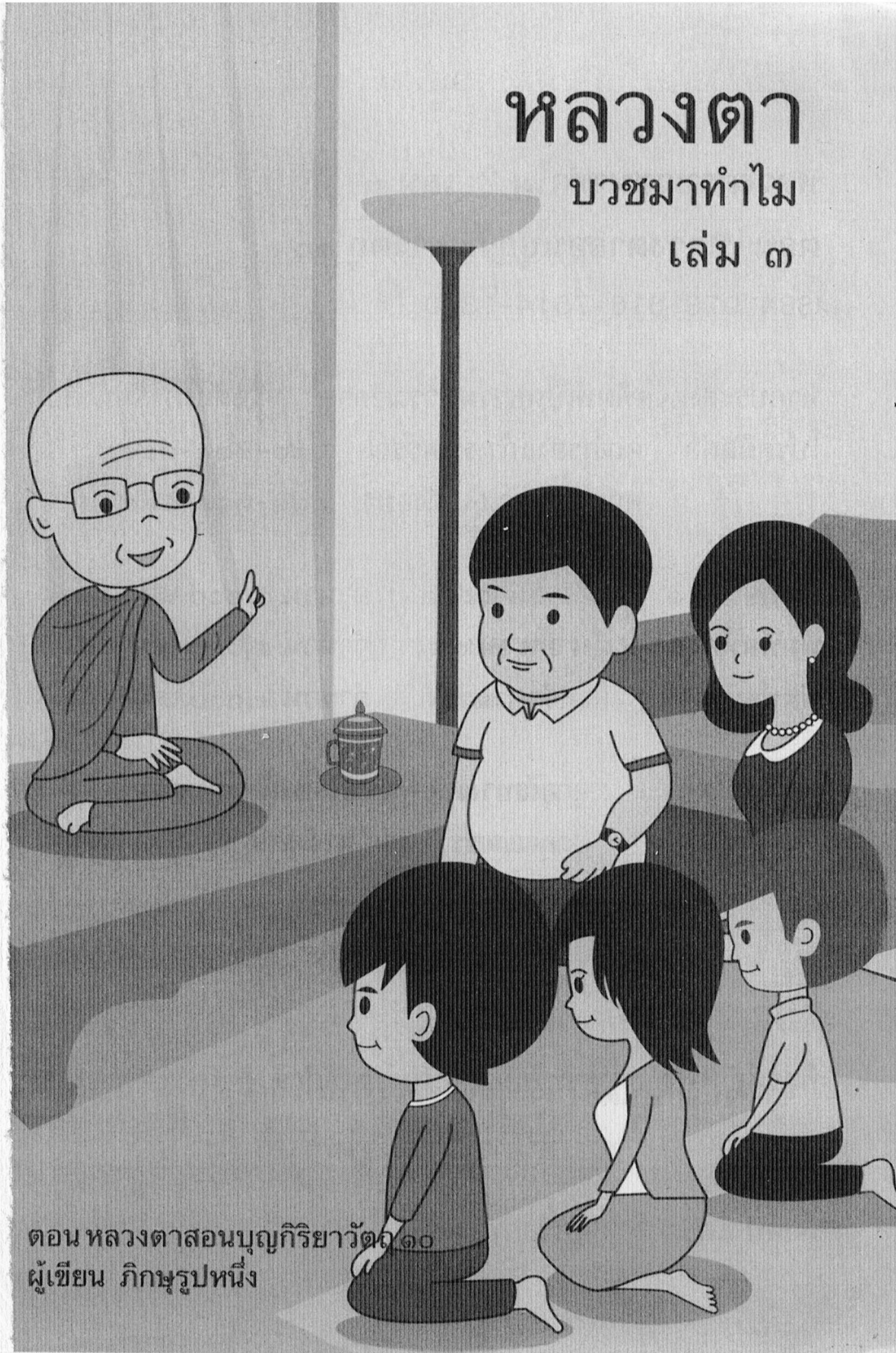
ผู้เขียน ภิกษุรูปหนึ่ง

หลวงตาบวชมาทำไม เล่ม ๓ ภิกษุรูปหนึ่ง

หลวงตา

บวชมาทำไม

เล่ม ๓

ตอน หลวงตาสอนบุญกิริยาวัตถุ ๑๐

ผู้เขียน ภิกษุรูปหนึ่ง

หลวงตาบวชมาทำไม ? เล่ม ๓

ตอน หลวงตาสอนบุญกิริยาวัตถุ ๑๐

ISBN: 978-616-7514-13-0

หากประสงค์จัดพิมพ์เป็นธรรมบรรณาการ หรือต้องการหนังสือ

โปรดติดต่อ คุณกรองแก้ว รพีพรรณ ๐๘๐-๒๒๒-๓๔๔๔

คุณม่วย พันธุ์เถกิงอมร ๐๘๑-๓๑๑-๕๓๕๒

พิมพ์ครั้งที่ ๑ เมษายน ๒๕๕๓ จำนวน ๕,๐๐๐ เล่ม

พิมพ์ครั้งที่ ๒ มีนาคม ๒๕๕๕ จำนวน ๕,๐๐๐ เล่ม

พิมพ์ครั้งที่ ๓ สิงหาคม ๒๕๖๓ จำนวน ๒,๐๐๐ เล่ม

จัดพิมพ์โดย : คุณกัลยาณี รพีพรรณ และครอบครัว

: คุณพ่อเพชร อุดมกิจแจ่มเลิศ

: คุณแม่ง้วยเซ็ง แซ่โท้ว

ผู้เขียน : ภิกษุรูปหนึ่ง

พิสูจน์อักษรโดย : คุณรัตนา อนันต์นนท์ศักดิ์

: อณฺณตโร ภิกฺขุ

ภาพปกโดย : อุบาสกท่านหนึ่ง

หลวงตาบวชมาทำไม ?

เล่ม ๓

ตอน

หลวงตาเล่าชาดก กล่าวพระสูตร
สอนบุญกิริยาวัตถุ

อสาเร สารมติโน สาเร จาสารทสฺสิโน
เต สารํ นาธิคจฺฉนฺติ มิจฺฉาสงฺกปฺปโคจรา.

ชนเหล่าใด มีปกติรู้ในสิ่งที่ไม่เป็นสาระว่าเป็นสาระ และเห็นในสิ่งอันเป็นสาระว่า ไม่เป็นสาระ ชนเหล่านั้นมีความดำริผิดเป็นโคจร ย่อมไม่ประสบสิ่งอันเป็นสาระ.

สารญฺจ สารโต ญตฺวา อสารญฺจ อสารโต
เต สารํ อธิคจฺฉนฺติ สมฺมาสงฺกปฺปโคจรา.

ส่วนชนเหล่าใด รู้สิ่งอันเป็นสาระโดยความเป็นสาระ และสิ่งที่ไม่เป็นสาระ โดยความไม่เป็นสาระ ชนเหล่านั้นมีความดำริชอบเป็นโคจร ย่อมประสบสิ่งเป็นสาระ.

เรื่องปริพพาชกชื่อสญชัย ขุ. ธ.

พระยามัจจุราชย่อมไม่เห็นบุคคลผู้พิจารณาอยู่ซึ่งโลก
เป็นดั่งฟองน้ำและพยับแดด

คำนำ

ทุลฺลภญฺจ มนุสฺสตฺตํ พุทฺธุปฺปาโท จ ทุลฺลโภ
ทุลฺลภา ขณสมฺปตฺติ สทฺธมฺโม ปรม ทุลฺลโภ
ทุลฺลภา สทฺธาสมฺปตฺติ ปพฺพชฺชา จ ทุลฺลภา
ทุลฺลภํ สทฺธมฺมสฺสวนํ

ความเป็นมนุษย์หาได้ยาก การเกิดขึ้นของพระพุทธเจ้าก็หาได้ยาก ความถึงพร้อมแห่งขณะประพฤติพรหมจรรย์หาได้ยาก พระสัทธรรม ๙ หาได้ยากอย่างยิ่ง ความถึงพร้อมแห่งศรัทธาหาได้ยาก การบวชก็หาได้ยาก การฟังพระสัทธรรมหาได้ยาก *(อฏฺฐ. พรหมชาลสูตร เบอร์ ๑๑/๑๔๙)*

บุญกรรมนำพา จึงทำให้ท่านทั้งหลายได้เกิดมาเป็นมนุษย์ ได้พบพระพุทธศาสนา ซึ่งเป็นสิ่งที่หาได้ยาก แม้ว่าจะมีมนุษย์บนพื้นโลกนี้ถึง ๖ พันกว่าล้านคน แต่ถ้าเปรียบเทียบกับสัตว์ดิรัจฉานในบ้านของแต่ละคน บนต้นไม้ ในแผ่นดิน บนภูเขา ในแม่น้ำลำคลอง ในทะเล ในมหาสมุทรแล้ว จำนวนมนุษย์บนพื้นพิภพไม่สามารถนำมาเปรียบ แม้ส่วนเสี้ยวจำนวนสัตว์ดิรัจฉานได้เลย นี้นับเฉพาะสัตว์ที่มองเห็นเท่านั้น ส่วนที่มองไม่เห็น คือ พวกเปรตที่กำลังโหยหิวอยู่ในเปรตวิสัย เวลาผ่านไปหลายพุทธันดรก็ยังไม่ได้บริโภคข้าวน้ำ อสุรกายที่กำลังได้รับความทุกข์ยากลำบาก มีร่างกายอัปลักษณ์ อยู่ในภพภูมิที่น่าหวาดกลัว และสัตว์นรกที่กำลังหมกไหม้ ด้วยไฟนรกอัน

ร้อนแรง ถูกทำโทษอย่างสาสมด้วยอำนาจของกรรมชั่วที่ทำไว้ ฉะนั้น จงภูมิใจในความเป็นมนุษย์ และทำความเป็นมนุษย์ผู้มีใจสูง ให้สูงยิ่งขึ้นด้วยคุณธรรม อย่าตกต่ำไปสู่อบายเลย

พระพุทธเจ้าทรงบังเกิดขึ้นเมื่อ ๒๕๐๐ กว่าปีที่แล้ว ทรงดำรงพระชนม์ชีพอยู่เพียง ๘๐ พระชันษา ก็เสด็จลาลับดับขันธปรินิพพานตามอำนาจสังขารทั้งหลายที่ไม่เที่ยง เราทั้งหลายทำบุญมาน้อยไปจึงมิได้พบเห็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ผู้เป็นบุรุษวิเศษ สมบูรณ์ด้วยพระคุณที่สุดใน ๓ โลก แต่เราทั้งหลายก็ยังมีบุญที่ได้เกิดมานับถือพระพุทธศาสนา อันเป็นคำสอนของพระองค์ผู้ทรงเป็นบุรุษมหัศจรรย์ เป็นบุคคลที่หาได้ยากในโลก

การถึงพร้อมด้วยขณะก็ยากที่จะได้ ต้องพ้นจากการเกิดในอบายภูมิทั้ง ๔ เป็นมนุษย์ที่ไม่พิการบอดหนวก เกิดในประเทศที่สมควร เมื่อพระพุทธเจ้าประกาศพระพุทธศาสนาไว้แล้วก็มีสติปัญญาฟังธรรมเข้าใจได้ด้วย ซึ่งเราท่านทั้งหลายก็ได้แล้ว จึงไม่ควรประมาท อย่าปล่อยเวลาให้ล่วงเลยไปเปล่า ควรรีบเร่งประพฤติมรรคพรหมจรรย์ เพื่อความบริสุทธิ์บริบูรณ์เถิด

พระสัทธรรม ๙ คือ มรรค ๔ ผล ๔ พระนิพพาน ๑ เป็นสิ่งที่บรรลุได้ยาก ต้องอาศัยการสั่งสมอินทรีย์บารมี ความพากเพียร ปฏิบัติด้วยความเคารพโดยติดต่อ ไม่ท้อแท้ถดถอย

อจลศรัทธา เป็นศรัทธาที่ไม่หวั่นไหวในพระรัตนตรัยและสมบูรณ์ด้วยศีล ผู้ที่ถึงพร้อมด้วยศรัทธาก็คือพระโสดาบัน จะเกิดอีกมากที่สุดไม่เกิน ๗ ชาติเท่านั้น ก็เป็นความหาได้ยาก

สัตว์ทั้งหลายยินดีติดใจในกามคุณารมณ์ พากันแสวงหาและสะสมไม่มีที่สิ้นสุด ส่วนการออกบวชเป็นเนกขัมมบรรพชาเป็นการสลัดออกจากวัตถุกาม จึงไม่เป็นที่พอใจของบุคคลทั่วไป แต่เป็นที่ยินดีของผู้เห็นโทษของกาม ตั้งใจสละทั้งวัตถุกามและกิเลสกาม ปรารถนาความสิ้นทุกข์ เพราะการออกบวชสะดวกต่อการอบรมไตรสิกขามากกว่าเป็นคฤหัสถ์ผู้ครองกาม ดังนั้นการบวชจึงชื่อว่าหาได้ยาก เพราะทำได้ยากและยินดีได้ยาก

การฟังพระสัทธรรมก็หาได้ยาก รวมทั้งการอ่าน การค้นคว้า การสนทนาพระสัทธรรม โดยเฉพาะในปัจจุบันนี้ เพราะเหตุผู้แสดงธรรมที่มีคุณสมบัติของสัตบุรุษ ผู้เป็นกัลยาณมิตรมีน้อย อีกทั้งวัตถุกามได้ถูกพัฒนาให้วิจิตรมากขึ้น ความเคารพในกามจึงมีมากกว่าความเคารพในธรรม ความซื่อตรง มักน้อยสันโดษกลับลดลง ค่านิยมในลาภยศถาบรรดาศักดิ์สูงขึ้น สติปัญญาในการทรงจำ และความเข้าใจในพระธรรม ก็เสื่อมลงตามกฎที่ว่า นิวรณ์เพิ่มสติปัญญาก็ต้องลด สัทธรรมปฏิรูปก็พรั่งพรูยิ่งขึ้น ใครเล่าจะรู้ว่าอันไหนธรรมะแท้ อันไหนธรรมะเทียม ฉะนั้น การฟังหรือสนทนา เพื่อให้เกิดความรู้ ความเข้าใจในพระสัทธรรม ทั้งปริยัติและปฏิบัติจึงหาได้ยากมากขึ้น

ด้วยเหตุนี้ หลวงตาสงบจึงขอเชิญชวนให้พุทธศาสนิกชนทั้งหลายช่วยกันศึกษาด้วยความเคารพ เพื่อความก้าวหน้าแห่งพระสัทธรรม ทั้งปริยัติ ปฏิบัติ โดยมีจุดหมายให้ถึงปฏิเวธสัทธรรม อันได้แก่ โลกุตรธรรม ๙ โดยเข้าเฝ้าพระพุทธเจ้า

โดยตรง คือ ศึกษาจากพระไตรปิฎกรวมทั้งอรรถกถาด้วย หรือเริ่มจากการอ่านหนังสือเล่มนี้ แล้วไปค้นคว้าเพิ่มเติมจากที่อ้างอิง อันจะเป็นการจรรโลงพระศาสนาสืบไป ...

ด้วยความปรารถนาดีและจริงใจ

ภิกษุรูปหนึ่ง

อักษรย่อ

๑.**ท.** = ทั้งหลาย

๒.**วิ. มหาวิ.** = พระวินัย มหาวิภังค์

๓.**วิ. มหา.** = พระวินัย มหาวรรค

๔.**ที. สี.** = ทีฆนิกาย สีลขันธวรรค

๕.**ที.มหา.** = ทีฆนิกาย มหาวรรค

๖.**ที. ปาฏิ.** =ทีฆนิกาย ปาฏิกวรรค

๗.**ม. มู.** = มัชฌิมนิกาย มูลปัณณาสก์

๘.**ม. ม.** = มัชฌิมนิกาย มัชฌิม ฯ

๙.**ม. อุปริ.** = มัชฌิมนิกาย อุปริปัณณาสก์

๑๐.**สํ. สคา.** =สังยุตตนิกาย สคาถวรรค

๑๑.**สํ. ขนฺธ.**=สังยุตต ฯ ขันธวาร ฯ

๑๒.**สํ. สฬา.** = สังยุตต ฯ สฬายตน ฯ

๑๓.**สํ. มหา.**=สังยุตต ฯ มหาวาร ฯ

๑๔.**องฺ. เอก.** = อังคุตตรนิกาย เอกนิบาต

๑๕.**องฺ. ทุก.**=อังคุตตร ฯ ทุกนิบาต

๑๖.**องฺ. ติก.** = อังคุตตรนิกาย ติกนิบาต

๑๗.**องฺ. จตุก.** = อังคุตตร ฯ จตุก ฯ

๑๘.**องฺ. ปญฺจก.**=อังคุตตร ฯ ปัญจกนิบาต

๑๙.**องฺ. ฉกฺก.** =อังคุตตร ฯ ฉักก ฯ

๒๐.**องฺ. สตฺตก.** =อังคุตตร ฯ สัตตกนิบาต

๒๑.**องฺ. อฏฺฐก**=อังคุตตรฯ อัฏฐก ฯ

๒๒.**องฺ. นวก.** = อังคุตตร ฯ นวกนิบาต

๒๓.**องฺ. ทสก.** = อังคุตตร ฯ ทสก ฯ

๒๔.**ขุ. ขุทฺทก.** = ขุททกนิกาย ขุททกปาฐะ

๒๕.**ขุ. ธ.**=ขุททก ฯ คาถาธรรมบท

๒๖.**ขุ. อุ.** = ขุททกนิกาย อุทาน

๒๗.**ขุ. อิติ.** = ขุททก ฯ อิติวุตตกะ

๒๘.**ขุ. สุต.** = ขุททก ฯ สุตตนิบาต

๒๙.**ขุ. วิ.** = ขุททก ฯ วิมานวัตถุ

๓๐.**ขุ. เปต.** = ขุททกนิกาย เปตวัตถุ

๓๑.**ขุ. เถร.** = ขุททก ฯ เถรคาถา

๓๒.**ขุ. ชา.** = ขุททกนิกาย ชาดก

๓๓.**ขุ.มหา.**=ขุททกฯ มหานิทเทส

๓๔.**ขุ. ปฏิ.** = ขุททกนิกาย ปฏิสัมภิทามรรค

๓๕.**ขุ. อป.** = ขุททกนิกาย อปทาน

๓๖.**อภิ. สํ.**=พระอภิธรรม สังคณี

คำชี้แจงและอนุโมทนา

หนังสือ**หลวงตาบวชมาทำไม ?** เล่ม ๓ **ตอนหลวงตาเล่าชาดก กล่าวพระสูตร สอนบุญกิริยาวัตถุ** เล่มนี้ ก็สืบเนื่องมาจากเล่ม ๒ โดยมีสาเหตุมาจากโยมพี่ชายของผู้เรียบเรียง สามีของโยมพี่สะใภ้ซึ่งเป็นต้นเหตุให้แต่งหนังสือ**หลวงตาบวชมาทำไม ?** เล่ม ๑ **ตอนกำเนิดหลวงตา** เคยขอให้ผู้เรียบเรียงแต่งหนังสือเรื่องบุญกิริยาวัตถุ ๑๐ ตั้งแต่ผู้เรียบเรียงยังเป็นคฤหัสถ์ โดยขอให้แต่งให้อ่านเข้าใจง่าย เนื่องจากผู้เรียบเรียงเป็นอาจารย์สอนพระธรรมอยู่เป็นประจำ ต้องมีการศึกษาค้นคว้าเนือง ๆ จึงผัดผ่อนมานานหลายปี เมื่ออุปสมบทเป็นพระภิกษุก็ต้องศึกษาพระวินัยและพระธรรมเพิ่มเติมอีก จนได้โอกาสแต่งหนังสือ**หลวงตาบวชมาทำไม ?** เล่ม ๑ เล่ม ๒ ทำให้ระลึกขึ้นได้ จึงได้แต่งหนังสือ**หลวงตาบวชมาทำไม ?** เล่ม ๓ นี้ ตามที่โยมพี่ชายได้ขอไว้ โดยแต่งเป็นเรื่องราวต่อจากเล่ม ๑ เล่ม ๒ ผนวกเรื่องชาดกและพระสูตรที่เกี่ยวเนื่องกับบุญกิริยาวัตถุ ๑๐ เข้ามาด้วย เพราะมีจุดประสงค์ เพื่อชักชวนพุทธศาสิกชน ให้มีใจรักในการศึกษาพระไตรปิฎกและอรรถกถา อันเป็นคำสอนของพระสัมมาพุทธเจ้า และหมู่พระสาวกที่สืบทอดกันมาด้วยความเคารพ

เนื้อหาในหนังสือเล่มนี้ เป็นเรื่องพระธรรมวินัยตามที่อ้างไว้ในหนังสืออ้างอิง สำหรับบุคคลในหนังสือเป็นเพียงตัวละคร

ที่สมมติขึ้นเพื่อให้เนื้อหาน่าติดตามเท่านั้น หากไปตรงกับชีวิตของใครก็ต้องขออภัยไว้ ณ ที่นี้ด้วย มิได้มีจุดประสงค์ร้ายแต่อย่างใด เพียงต้องการให้ผู้อ่านสนใจ และไปค้นคว้าพระธรรมวินัยเพิ่มเติมจากที่อ้างอิงเท่านั้น

ขออนุโมทนา ต่อผู้มีส่วนร่วมในการจัดสร้างหนังสือเล่มนี้ ไม่ว่าจะเป็นผู้ตรวจทาน พิสูจน์อักษร (*๑.คุณภูมิเดช ตรีถาวร ๒.คุณผ่องจิตต์ บุญยืน ๓.คุณศุภรา หงส์ลดารมภ์ ๔.คุณทัศนีย์ อัญมณีเจริญ ๕.คุณภัทรี วัยอุดมวุฒิ ๖.คุณรัตนา อนันต์นนท์ศักดิ์ กลุ่มสตรี**อนาคาริกะ ศีลธรา** สำนักปฏิบัติธรรมนิโรธาราม อ.จอมทอง จ.เชียงใหม่*) ผู้ออกทุนทรัพย์ในการจัดพิมพ์ ผู้สมทบทุน ตลอดจนผู้ที่ได้อ่านทุกท่าน ขอให้เจริญด้วยอธิกุศล มากล้นด้วยคุณธรรมและความสุข ประพฤติตามพระธรรมวินัย เพื่อเป็นประโยชน์ เกื้อกูลแก่ตนเองและผู้อื่น เพื่อจรรโลงพระศาสนาและสร้างสมบารมี เป็นปัจจัยแก่มรรคผล พระนิพพาน ในอนาคตกาลอันใกล้นี้ เทอญ

อปฺปมาโท อมตํ ปทํ ปมาโท มจฺจุโน ปทํ
อปฺปมตฺตา น มียนฺติ เย ปมตฺตา ยถา มตา

ความไม่ประมาทเป็นทางไม่ตาย ความประมาทเป็นทางแห่งความตาย ผู้ไม่ประมาทแล้วชื่อว่าย่อมไม่ตาย ผู้ใดประมาทแล้ว ผู้นั้นย่อมเป็นเหมือนคนตายแล้ว

สารบาญ

หัวข้อ ***หน้า***

สารบาญ

สารบาญ

สารบาญ

อารัมภกถา

ข้าพเจ้า ผู้เป็น***พุทธทาส*** ขอน้อมอภิวาทแด่พระพุทธ-ศาสดา ผู้อันโลกกับทั้งเทวโลกบูชาแล้วทุกเมื่อ ผู้มิได้ทรงย่อท้อ ต่อการประกาศพระธรรมจักร ผู้ทรงเป็นโลกนายก พิชิตมาร นำหมู่สัตว์ออกจากวัฏฏกันดาร ทรงเป็นพระมหาวีระ ยังมารพร้อมทั้งเสนาให้ปลาสนาการ *(หนี)* ไปสิ้น ผู้ทรงชำระมลทินแห่งปวงเวไนยสัตว์ ผู้ทรงบำบัดทุกข์ เวรภัยและอุปัทวะอันใหญ่หลวงของปวงประชา ผู้ทรงเป็นที่พึ่งแห่งข้าพระบาทและเหล่าสัตว์ผู้จมอยู่ในห้วงมหันตทุกข์

ข้าพเจ้า ผู้เป็น***ธรรมทาส*** ขอน้อมนมัสการแด่พระธรรมอันเป็นธรรมดี ที่พระสุคตเจ้าตรัสไว้ดีแล้ว เป็นนิยยานิก-ธรรม นำสัตว์ออกจากทุกข์ได้จริง เป็นธรรมหมุนกลับจากวัฏฏะ ทำให้หลุดพ้นจากความเกิด ความแก่ ความเจ็บ ความตาย เป็นสันติธรรมอันสงบ ละเอียด ประณีต ไม่เจือด้วยอามิสทั้งปวง

ข้าพเจ้า ผู้เป็น***สังฆทาส*** ขอน้อมวันทนาการแด่พระอริยสงฆ์ผู้ทรงไตรสิกขา ผู้ฟังคำสอนของพระศาสดา ไม่แหงนมองหน้าศาสดาอื่นเป็นนิตย์ ผู้มอบชีวิตแด่พระตถาคตเจ้า ผู้พ้นแล้วจากความเมา ๓ ประการ เพียรทำงานในพระศาสนาอันเนื่องด้วยอริยสัจ ผู้เป็นบุญเขตอันประเสริฐของโลกทั้งปวง

ด้วยกุศลผลบุญ อันยิ่งใหญ่ ในการนอบน้อมบูชาพระรัตนตรัย อันควรบูชายิ่งโดยส่วนเดียว ขอจงเป็นพลวปัจจัยให้ข้าพเจ้า อย่าได้มีอุปสรรค ภยันตราย มีความเพียร อย่าเกียจคร้าน มีสติปัญญาในการรจนาหนังสือพระธรรมวินัยชุด **หลวงตาบวชมาทำไม ?** เพื่อเป็นประโยชน์ เพื่อเกื้อกูลและเพื่อความสุขแก่บรรพชิต คฤหัสถ์ พุทธศาสนิกชนทั้งหลาย ขอจงเป็นปัจจัยแก่มรรค ผล นิพพานด้วย เทอญ ฯ

โย จ วสฺสสตํ ชีเว กุสีโต หีนวีริโย
เอกาหํ ชีวิตํ เสยฺโย วีริยํ อารภโต ทฬฺหํ

ก็ผู้ใดเกียจคร้าน มีความเพียรอันทราม พึงเป็นอยู่สิ้น ๑๐๐ ปี ความเป็นอยู่วันเดียวของท่านผู้ปรารภความเพียรมั่น ประเสริฐกว่าความเป็นอยู่ของผู้นั้น

คนใดยืนเหยียบร้อย ขวบปี
ความอุตสาห์ฤามี เท่าก้อย
เด็กเกิดขวบหนึ่งดี เพียรพาก
พระ ฯ ตรัสว่าเด็กน้อย นี่เนื้อเวไนย ฯ

หลวงตาสอนชาดก พระสูตรและบุญกิริยาวัตถุ

... เมื่อ**หลวงตาสงบ**ได้ลาสิกขา ลดฐานะจากพระภิกษุลงมาเป็นสามเณร เพื่อละมานะทิฏฐิ เป็นศิษย์รับโอวาทจาก**พระอาจารย์มหาอมร**ได้อย่างเต็มที่ โดยไม่มีพรรษาที่มากกว่าและยศศักดิ์มาเป็นเครื่องกั้น ได้ร่วมกันทำศาสนกิจด้วยการศึกษาพระไตรปิฎกพร้อมทั้งอรรถกถา อันเป็นรากฐานในพระพุทธ-ศาสนา เรียกว่า **ปริยัติสัทธรรม** *(คำสอนของพระพุทธเจ้าที่จะต้องศึกษาให้เข้าใจอย่างถ่องแท้ มิใช่ปฏิรูปสัทธรรมซึ่งเป็นธรรมเทียมของบุคคล)* อันจะนำมาซึ่ง**ปฏิบัติสัทธรรม** *(หนทางดำเนินที่ถูกต้องตรงกับปริยัติ)* และ**ปฏิเวธสัทธรรม** *(ผลของการปฏิบัติที่ถูกต้อง คือ มรรค ผล นิพพาน)*

หลวงตาสามเณรสงบได้ทุ่มเทเวลาตั้งใจศึกษาทั้งพระวินัย พระสูตรและพระอภิธรรม ซึ่ง**ท่านพระอาจารย์มหาอมร**ก็เต็มใจเสียสละเวลา ถ่ายทอดความรู้ให้แก่ศิษย์สามเณรแก่ผู้ว่าง่ายรายนี้อย่างเต็มกำลัง โดยเริ่มจากคัมภีร์**อรรถกถาอภิธัมมัตถ-สังคหะ** *(รวบรวมเนื้อความในพระอภิธรรมปิฎกโดยย่อ)* และคัมภีร์**อภิธัมมัตถวิภาวินีฎีกา** *(ขยายความ ทำความแจ่มแจ้งในอภิธัมมัตถสังคหะ)* เสียก่อน มิฉะนั้น ก็จะไม่สามารถเข้าใจพระอภิธรรมปิฎก หรือแม้พระสูตรได้ลึกซึ้งชัดเจนถูกต้อง เพราะฉะนั้น การศึกษาพระอภิธรรม ๙ ปริจเฉทนั้น ไม่ใช่ศึกษาเพื่อสอบให้ผ่านเป็นอภิธรรมบัณฑิต หรือเพื่อจะได้เป็น

อาจารย์สอนธรรมะเท่านั้น แต่ศึกษาเพื่อเป็นพื้นฐานความรู้ เป็นฐานข้อมูลที่จะนำไปศึกษา ค้นคว้าเพิ่มเติมในพระไตรปิฎก ให้กว้างขวางลึกซึ้งยิ่งขึ้น เพื่อจะได้นำมาปฏิบัติและเผยแพร่ได้ ถูกต้องตามเป็นจริง ตรงกับหลักเกณฑ์และเหตุผลที่พระพุทธเจ้า ทรงแสดงไว้

ความรู้เกิดจาก ๔ สถาน

มีหลักของการศึกษาวางไว้ใน**คัมภีร์โลกนีติ**ว่า

อาจริยปาทมาทตฺเต ปาทํ สิสฺโส สชานนา
ปาทํ สพฺรหฺมจารีหิ ปาทํ กาลกฺกเมน จ

ความรู้ที่ผู้ศึกษาจะได้รับนั้น เกิดจาก ๔ ส่วน คือ **๑. จากครูบาอาจารย์สั่งสอน ๒. จากตนเอง ท่องสาธยาย ค้นคว้า ฯ ๓. จากเพื่อนนักเรียนที่ศึกษาร่วมกัน มีการสนทนา ไต่ถามกันเป็นต้น ๔. จากกาลเวลาที่ค่อยผ่านไป อันทำให้เกิดประสบการณ์**

หลวงตาได้ความรู้เพิ่มพูนจาก ๓ ส่วน ในเบื้องต้นพอสมควรโดยเฉพาะการค้นคว้านอกห้องเรียน หลวงตาให้เวลากับการอ่านพระไตรปิฎกอรรถกถาอย่างมาก ยิ่งอ่านก็ยิ่งได้รับความซาบซึ้งใน**อรรถรส** *(ปีติที่เกิดจากได้ความเข้าใจในเนื้อความ)* **ธรรมรส** *(ปีติอันเกิดจากได้ความไพเราะสละสลวย)* ของพระพุทธพจน์มากขึ้น ข้อความตรงไหนเกิดความสงสัย

ไม่เข้าใจ ก็ไต่ถามพระอาจารย์มหาอมรบ้าง ถามพระภิกษุที่ศึกษาร่วมกันบ้าง เมื่อกาลเวลาผ่านไป ๆ ความรู้ของหลวงตาจากการศึกษาหลักคำสอนของพระพุทธเจ้า ซึ่งบรรจุอยู่ในพระไตรปิฎกและอรรถกถาก็ค่อย ๆ ปะติดปะต่อ จนเห็นแนวทางการปฏิบัติได้ค่อนข้างชัดเจน เหมือนการต่อภาพ ที่เรียกว่า **จิ๊กซอว์** โดยเฉพาะหลักการปฏิบัติในพระสูตรสำคัญ คือ **สติ-ปัฏฐานสูตร** ซึ่งสำนักปฏิบัติธรรมในปัจจุบัน แต่ละสำนักก็อ้างว่า สอนให้ปฏิบัติตามแนวสติปัฏฐานสูตรทั้งนั้น แต่เหตุไฉนแนวทางการปฏิบัติกลับไม่เหมือนกัน และที่สำคัญอย่างยิ่งก็คือ สอนให้ปฏิบัติต่างจากสติปัฏฐานสูตรในพระไตรปิฎกและอรรถกถาอย่างไม่น่าเป็นไปได้ แต่ก็ได้เป็นไปแล้ว ...

ความกตัญญูเป็นเครื่องหมายของคนดี

หลวงตาสามเณรสงบผู้แสวงหาสัจจะ ผู้มีความจริงใจและเอาจริง ได้ยอมมอบกายถวายชีวิตที่เหลืออยู่แม้น้อยนิด อุทิศบูชาแด่พระรัตนตรัย หลังจากที่ได้อยู่ศึกษาพระธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้าจากพระอาจารย์มหาอมรมาเป็นเวลาปีเศษ ก็มีเหตุให้ระลึกถึงโยมลูกสาวคนดีที่ชื่อว่า **ไฉไล** ในเมื่อตนเองมีความรู้บ้างพอสมควร จึงอยากจะตอบแทนและแนะนำโยมลูกสาว ผู้เป็นสาเหตุจุดประกายให้ตนได้เห็นโทษของการล่วงศีล กลายเป็นผู้มีศีล และได้เข้าถึงพระรัตนตรัยอย่างถูกต้อง

อีกประการหนึ่ง หลวงตาใคร่ที่จะชักชวนให้ลูกเขยและหลาน ๆ ได้รู้จักและเข้าถึงพระศาสนาที่แท้จริง จึงได้ขออนุญาตต่อพระอาจารย์มหาอมร เพื่อจะได้ไปเยี่ยมโยมลูกสาวและครอบครัวสัก ๒-๓ วัน ซึ่งพระอาจารย์มหาอมร เมื่อได้ทราบเหตุผลแล้ว ก็อนุญาตและจัดการให้โยมอุปัฏฐากไปส่งหลวงตาสามเณรสงบที่สถานีขนส่งอำเภอแกลง จังหวัดระยอง เพื่อจะได้ขึ้นรถโดยสาร เดินทางเข้ากรุงเทพ ฯ ไปพบโยมลูกสาวตามความตั้งใจ พร้อมกันนั้นก็ได้ให้โยมอุปัฏฐากจัดหาตั๋วโดยสารและน้ำดื่มถวาย เอาไว้ดื่มกลางทางด้วย เพราะว่าบัดนี้ หลวงตาสามเณรสงบกลายเป็นบรรพชิตผู้มีศีลไปเสียแล้ว แม้ว่าเป็นสามเณรมีศีลที่จะต้องรักษาเพียง ๑๐ ข้อ แต่ข้อที่ ๑๐ ก็คือ **การงดเว้นจากการรับเงินทอง** เช่นเดียวกับพระภิกษุ หลวงตาสามเณรสงบจึงเดินทางข้ามจังหวัดหลายจังหวัด โดยที่ไม่มีเงินทองติดตัวเลย เป็นความปลอดโปร่งโล่งใจและปลอดภัยของผู้มีศีล **ผู้เป็นลัชชี** มีความละอายต่อบาป ละอายต่ออกุศลธรรมทั้งปวง ...

เมื่อเดินทางมาถึงสถานีขนส่งเอกมัย กรุงเทพฯ หลวงตาก็ได้เรียกรถแท๊กซี่ย้อนกลับไปบางนา ตรงไปยังบ้านโยมลูกสาวทันที โดยตั้งใจให้ไปเก็บค่าโดยสารปลายทาง เมื่อถึงหมู่บ้านจัดสรรแห่งหนึ่งแถวบางนา หลวงตาก็ได้ให้โชเฟอร์ขับรถเข้าไปในหมู่บ้าน วนหาอยู่ ๒-๓ รอบ เนื่องจากจำบ้านโยมลูกสาวของตนเองไม่ค่อยได้ เพราะไม่ได้มาเสียนานหลายปี

สักครู่ใหญ่ หลวงตาได้บอกให้โชเฟ่อร์จอดที่หน้าบ้านหลังหนึ่ง ใหญ่โตกว้างขวาง สีม่วงสดทั้งกำแพงและตัวบ้าน จำลักษณะรูปทรงของบ้านได้ คลับคล้ายคลับคลา น่าจะเป็นบ้านหลังนี้ แต่สีดูฉูดฉาดไม่เคยเห็นมาก่อน คงจะทาสีใหม่เป็นแน่ ประตูเหล็กอัลลอยด์แน่นหนา แสดงให้เห็นถึงความมั่นคงทางฐานะ หลวงตานึกในใจว่า ***"ศีลธรรมของโยมลูกสาว โยมลูกเขยของเรา จะแน่นหนาเพิ่มขึ้น เหมือนฐานะหรือไม่หนอ ? ขอให้สดใสเหมือนสีบ้านทั้งภายนอกภายในด้วยเถอะ ..."***

หลวงตาบอกให้โชเฟ่อร์กดแตรเรียกคนในบ้าน สักครู่หนึ่งก็มีคนมาเปิดประตู คงจะเป็นแม่บ้าน หรือคนดูแลทำความสะอาดบ้าน ออกมาถามว่า *"มาหาใครคะ ?"* หลวงตาเปิดประตูรถก้าวลงมาบอกว่า *"มาหาโยมไฉไล อยู่ไหม ?"*

แม่บ้านเห็นเป็นพระภิกษุ จึงยกมือพนมกล่าวว่า *"อยู่ค่ะ รอสักครู่หนึ่งค่ะ"* แล้วเดินเข้าไปในบ้านโดยเร็ว ...

โยมไฉไลรีบเดินออกมาจนเกือบจะเป็นวิ่ง เพราะแน่ใจว่าพระภิกษุที่แม่บ้านไปแจ้งให้ทราบ คงต้องเป็นหลวงพ่อของตนเองอย่างแน่นอน เมื่อออกมาถึงประตูรั้ว พอเห็นหลวงพ่อเท่านั้น ก็พลันก้มลงกราบแทบเท้า กล่าวด้วยความตื่นเต้น ดีใจและตื้นตันจนน้ำตาซึมว่า *"กราบนมัสการหลวงพ่อ เจ้าค่ะ นิมนต์เข้าไปในบ้านก่อนเจ้าค่ะ"*

หลวงตาสามเณรสงบกล่าว**สัมโมทนียกถา** *(คำพูดที่ทำให้เกิดความบันเทิงยินดี)* ตอบว่า *"เจริญพร เป็นสุขเถิดโยม แต่ก่อนจะเข้าบ้าน โยมช่วยพิจารณาจัดการค่ารถให้ด้วยเถิด การถวายค่ารถ* ***เป็นการถวายยานพาหนะ*** ๑ *พระพุทธเจ้าตรัสสรรเสริญว่า* ***เป็นการให้ความสะดวกสบาย*** *ย่อมทำให้ผู้ถวายเป็นสุขสบาย พ้นจากภยันตราย โดยเฉพาะทำให้พ้นจากความตระหนี่และความโลภ อันเป็นสาเหตุหลักที่ทำให้เกิดความยากจนทุกข์เข็ญ ทั้งในปัจจุบันและสัมปรายภพ"*

โยมไฉไลรับคำว่า *"เจ้าค่ะ เจ้าค่ะ"* รู้สึกปลาบปลื้มยินดีที่ได้ฟังธรรมกถากัณฑ์แรกสั้น ๆ จากหลวงพ่อ ซึ่งไม่ได้พบกันเป็นเวลานานแรมปี จึงรีบเข้าไปถามราคาค่ารถจากโชเฟอร์แล้วควักเงินจ่ายให้ไปทันที พร้อมทั้งกล่าวขอบคุณที่นำหลวงพ่อมาส่งให้ จากนั้นก็พนมมือ เดินนำหลวงพ่อเข้าไปในบ้าน สังเกตเห็นหลวงพ่อไม่ได้สวมรองเท้ามาด้วย จึงเรียกสามีผู้มีนามว่า **สุภาพ** ให้ออกมาเจริญกุศลด้วยการล้างเท้าหลวงพ่อ

โยมสุภาพรูปร่างสูงใหญ่ เป็นคนเจ้าเนื้อ แต่ก็กระฉับกระเฉง อายุประมาณ ๕๒ ปี รู้ว่าหลวงพ่อมาโปรดจึงรีบออกมาต้อนรับ และนำน้ำมาล้างเท้า พร้อมทั้งเช็ดด้วยผ้าสะอาด เสร็จแล้วก็นิมนต์หลวงพ่อเข้าไปในบ้าน

เมื่อหลวงตาสามเณรสงบ เข้าไปนั่งในบ้านเรียบร้อยแล้ว **โยมไฉไล**ก็นำน้ำเย็นมาถวาย กราบลงด้วยความนอบน้อม

ยังไม่ทันที่หลวงตาจะดื่มน้ำ ได้ถามหลวงตาขึ้นว่า "หลวงพ่อสบายดีหรือเจ้าคะ ไปอยู่ที่ไหนมา ทำไมไม่ส่งข่าวให้โยมทราบบ้าง โยมเป็นห่วงหลวงพ่อมาก แต่ก็ไม่รู้จะไปตามหาที่ไหน ถามพระภิกษุที่เคยอุปัฏฐากหลวงพ่อ ก็ไม่ทราบ ..."

โยมสุภาพกล่าวทักท้วงขึ้นว่า *"นี่ เธอ ! ให้หลวงพ่อดื่มน้ำดื่มท่าให้เรียบร้อยเสียก่อน ค่อย ๆ ถามเป็นเรื่อง ๆ ไปก็ได้ ไม่ต้องรีบร้อนหรอก"*

โยมไฉไลหันกลับมา ค้อนให้ขวับหนึ่ง กล่าวกับสามีว่า *"ก็น้องดีใจที่ได้พบหลวงพ่อนี่ อยากรู้เรื่องของหลวงพ่อ"* แล้วหันกลับมาทางหลวงตา ผู้กำลังวางแก้วน้ำที่ดื่มแล้ว พูดตัดพ้อว่า *"หลวงพ่อไม่คิดถึงโยมลูกและหลาน ๆ บ้างเลย ไปอยู่ที่ไหนมาเจ้าคะ ทำไมไม่ส่งข่าวให้โยมทราบบ้าง ?"*

หลวงตาสงบยิ้มด้วยเมตตา กล่าวว่า *"อาตมาสบายดี หลังจากที่โยมได้พยายามชี้แจงเหตุผลชักชวน และคะยั้นคะยอให้อาตมารักษาศีลปฏิบัติตามธรรมวินัย อาตมาก็ได้คิด แล้วกลับจิตเปลี่ยนใจ รู้ว่า**ที่พึ่งที่แท้จริงของคนเรานั้น ไม่ใช่ทรัพย์สินเงินทอง หรือยศถาบรรดาศักดิ์ แต่เป็นศีลและธรรมะที่พระพุทธองค์ทรงสอนไว้เท่านั้น** อาตมาจึงเที่ยวแสวงหาครูบาอาจารย์ เพื่อจะได้แนะนำสั่งสอนให้เข้าใจในแนวทางปฏิบัติ เริ่มตั้งแต่การรักษาศีล ธุดงค์ การเจริญสมาธิ การเจริญวิปัสสนาปัญญา เป็นไปตามลำดับ*

*อาตมาได้เที่ยวจาริกไปหลายจังหวัด และได้พบกับพระอาจารย์รูปหนึ่ง ชื่อ**พระมหาอมร** ท่านมีความรอบรู้ในพระไตรปิฎก อันเป็นหลักคำสอนของพระพุทธเจ้าอย่างดี รักษาพระวินัยถือธุดงค์เคร่งครัด มีความรู้ภาษาบาลีดีและสอนบาลีรวมทั้งพระอภิธรรมด้วย จำพรรษาอยู่ในจังหวัดระยองนี้เอง ท่านได้มีเมตตารับอาตมาเป็นศิษย์ ได้เริ่มศึกษาเล่าเรียนพระอภิธัมมัตถสังคหะ ศึกษาพระไตรปิฎกพร้อมทั้งอรรถกถา ได้ความรู้ความเข้าใจมากพอสมควร เกิดความซาบซึ้งในหลักคำสอนของพระพุทธองค์เป็นอันมาก จึงทำให้ระลึกถึงโยมผู้เป็นต้นเหตุจุดชนวนให้อาตมาได้เห็นหนทางที่ถูกต้อง อันจะนำไปสู่สวรรค์และพระนิพพาน ไม่เช่นนั้น อาตมาก็คงจะต้องไปสู่อบายภูมิ หลังจาก**จุติคือตาย**จากโลกนี้ไปแล้ว เพราะการประพฤติแบบเดิม ๆ ต้องขอขอบใจและอนุโมทนาต่อโยมลูกผู้กตัญญูกตเวทีอย่างมาก ให้รู้ว่าโยมได้ทำหน้าที่สำเร็จแล้ว”*

โยมไฉไลพูดอะไรไม่ออก เพราะตื้นตันใจที่หลวงตาได้เป็นสมณะผู้มีศีลประพฤติตามพระธรรมวินัย เป็นเนื้อนาบุญที่ควรแก่การนอบน้อมบูชา และรู้สึกอิ่มใจที่ตนได้กระทำตอบแทนคุณบิดา โดยชักนำให้เข้าถึงพระรัตนตรัยที่แท้จริง

ส่วน**โยมสุภาพ**ก็ดีใจ แต่ยังไม่ซาบซึ้งเท่าที่ควร ยังไม่แน่ใจว่า หลวงตาจะเปลี่ยนแปลงไปแค่ไหน เพราะเมื่อก่อนหลวงตา**ทำตัวไม่น่าเลื่อมใส**เอาเสียเลย ทั้ง**สะสมทรัพย์สิน**

เงินทอง ทั้ง**สะสมข้าวของเครื่องใช้** **มีจีวร** **บริขาร**ต่างๆ เป็นต้น พะรุงพะรังไปทั่วกุฏิ จนทำให้โยมสุภาพไม่อยากจะไปกราบเยี่ยมเยียนที่วัด แต่มาบัดนี้ผ่านไปปีกว่า หลวงตาอ้างว่าได้ศึกษาปฏิบัติธรรมรักษาศีลแล้ว จึงอยากจะทดสอบความรู้ของหลวงตาว่า ที่อ้างมานั้นจะเป็นจริงเพียงใด โยมสุภาพจึงถามหลวงตาขึ้นว่า *“หลวงพ่อครับ ผมโชคดีที่ได้ทำบุญโดยการล้างเท้าให้หลวงพ่อ แต่มีข้อสงสัยอยู่ว่า ทำไมพระบางรูปจึงสวมรองเท้า บางรูปไม่สวมรองเท้า แล้วทำไมหลวงพ่อจึงไม่สวมรองเท้าครับ ?”*

หลวงตาสงบฟังคำถามและสังเกตอาการของโยมลูกเขยก็พอทราบได้ว่า คงจะถูกลูกเขยลองภูมิความรู้เข้าแล้ว ถ้าเป็นเมื่อก่อน หลวงตาคงจะขุ่นเคืองและโวยวายขึ้นว่า ***“เอ็งถือดียังไงจึงมาลองภูมิข้า”*** แต่เดี๋ยวนี้ หลวงตาได้รับการฝึกฝนอบรมจิตใจจากคำสอนของพระพุทธเจ้า และพระอาจารย์มหาอมรมาพอสมควร จึงทำให้มีสติและตั้งเมตตาจิตเป็นเบื้องหน้ากล่าวตอบไปว่า *“ก็เพราะมีพระวินัยบัญญัติ มิให้พระภิกษุสวมรองเท้าเข้าไปในละแวกบ้าน อาตมาจึงไม่สวมรองเท้าไงล่ะ*

ส่วนพระภิกษุที่ยังสวมรองเท้าเข้าไปในละแวกบ้าน อาจเป็นเพราะท่านยังไม่รู้พระวินัยบัญญัติ หรือรู้แล้ว แต่ยังไม่มีศรัทธา ไม่เอื้อเฟื้อที่จะปฏิบัติตาม เหมือนกับอาตมาในสมัยก่อน ครั้งเมื่อยังไม่มีศรัทธาและยังไม่ได้ศึกษาปฏิบัติพระวินัย อย่างไรก็อย่างนั้นนั่นแหละ”

โยมสุภาพกล่าวแย้งว่า *"โลกทุกวันนี้ เป็นยุคพัฒนา ประเทศที่พัฒนาแล้ว เช่น ยุโรปหรืออเมริกา แม้แต่ในบ้านเขายังสวมรองเท้าเข้าไป ผู้ที่ถอดรองเท้าเดินตามถนน ถือว่าเป็นผู้ที่ยังไม่พัฒนา และตอนกลางวันพื้นถนนร้อนมาก มีฝุ่นผงสกปรก มีเชื้อโรคมาก น่าจะเป็นข้อยกเว้นให้สวมรองเท้าได้ เพราะป้องกันอันตราย ป้องกันความสกปรกและเชื้อโรคด้วย และถ้าเท้าของพระภิกษุสกปรก เดินเหยียบเข้าไปในบ้านของชาวบ้าน เขาอาจจะติเตียนและเสื่อมความเลื่อมใสได้นะครับ"*

โยมไฉไลรู้สึกไม่พอใจ ที่สามีพูดแบบไม่ค่อยจะเคารพต่อหลวงพ่อว่า *"ผู้ที่ถอดรองเท้าเดินตามถนน ถือว่าเป็นผู้ที่ยังไม่พัฒนา"* แต่ด้วยความเคารพในหลวงพ่อ และไม่อยากจะเสียมารยาทที่พูดแซง จึงนั่งนิ่งทำตาเขียวใส่สามี ซึ่ง**โยมสุภาพ**ก็ทราบ แต่ทำเป็นไม่รู้ไม่ชี้ เพราะยังอยากจะทราบว่าหลวงพ่อมีสติปัญญา มีความรู้แค่ไหน

หลวงตาสงบอมยิ้มอย่างใจเย็นแล้วตอบว่า *"การพัฒนาหมายถึง ความเจริญ ถ้าพัฒนาวัตถุแต่ไม่พัฒนาจิตใจก็ไร้ค่า สังคมที่นิยมวัตถุ พัฒนาแต่วัตถุ กิเลสอกุศลก็จะเจริญตามไปด้วย เหตุนี้ พระพุทธเจ้าจึงตรัสไว้ว่า* **น สิยา โลกวฑฺฒโน**[๒] แปลว่า **ไม่พึงยังโลกให้เจริญ** คือ *อย่าไปสร้างความเจริญให้โลกทางตา หู จมูก ลิ้น กายด้วยการสร้างสรรค์สิ่งแปลก ๆ ใหม่ ๆ ให้ทันสมัย และอย่าไปให้ค่า ให้ความสำคัญหรือสร้าง*

ค่านิยมกับความทันสมัยให้มากนัก เพราะจะเป็นการพัฒนาความโลภ ความอยากได้ให้มากขึ้น และอกุศลนานัปการก็จะติดตามมา แต่ควรสร้างความเจริญด้วยคุณธรรมทางใจ ถ้าไปหลงใหลใฝ่นิยมแต่วัตถุ คุณธรรมของคนเราก็จะค่อยๆ ลดลงและเสื่อมสูญไป โลกก็จะเร่าร้อนเดือดร้อนยิ่งกว่านี้ขึ้นไปอีก”

หลวงตาสงบ อยากให้โยมไฉไลลูกสาวมีส่วนร่วมในการสนทนาด้วย และต้องการหาพวกสนับสนุน เพราะแน่ใจว่าโยมลูกสาวเคารพพระธรรมวินัย จึงได้กล่าวว่า *“อาตมาคิดว่าญาติโยมทั้งหลาย น่าจะเลื่อมใสพระภิกษุที่ถอดรองเท้าเข้าในละแวกบ้านตามพระวินัยมากกว่าสวมรองเท้าเข้าในละแวกบ้านซึ่งผิดพระวินัยบัญญัติ โยมทั้ง ๒ เห็นด้วยหรือไม่เล่า ?”*

โยมไฉไลรีบตอบทันที โดยไม่ต้องคิดว่า *“โยมเห็นด้วยร้อยเปอร์เซ็นต์เลยเจ้าค่ะ รู้สึกถึงความมักน้อย สันโดษและเคร่งครัดปฏิบัติดี เจ้าค่ะ”*

โยมสุภาพตอบสวนทาง เป็นปฏิปักษ์ต่อภรรยาตนเองว่า *“ผมยังไม่ค่อยเห็นด้วยหรอกครับ ด้วยเหตุผลดังที่กล่าวไปแล้วอีกอย่างหนึ่ง ถ้าพระภิกษุไม่สวมรองเท้าเข้าไปในละแวกบ้านเพราะต้องการให้คนเลื่อมใส ผมว่า น่าจะเข้าข่ายโอ้อวดหรือมีจิตคิดไม่ดี มีมายานะครับ”*

หลวงตาสงบเกรงว่าโยมลูกเขยจะเป็นบาป จึงกล่าวสวนทันทีว่า *“โยมอย่าเพิ่งด่วนตัดสินอย่างนั้น เพราะถ้าพระภิกษุ*

สามเณรไม่สวมรองเท้าเพราะรักษาพระวินัย และเพื่อให้ญาติโยมเกิดศรัทธาในคำสอนอันเป็นตัวพระพุทธศาสนา มิใช่เพื่อให้เกิดความเลื่อมใสในตนเอง ก็ไม่ใช่เป็นการโอ้อวด หรือมีมายา ปรารถนาลามกแต่อย่างใด แต่กลับเป็นการฝึกตนให้มีความอดทน สันโดษ ว่าง่าย และมีศรัทธาประพฤติตามคำสอน ***ถ้าเพียงไม่สวมรองเท้าเข้าไปในบ้าน แค่นี้ยังปฏิบัติตามไม่ได้ แล้วจะไปเจริญสมาธิ วิปัสสนาอะไรได้เล่า ?*** *ศรัทธายังอ่อนมาก ไม่เกื้อกูลต่อการปฏิบัติธรรมขั้นสูงหรอก”* **หลวงตา**ได้ย้อนถามโยมลูกเขย เพื่อให้ยอมจำนนด้วยเหตุผลต่อไปว่า *“ถ้าอย่างนั้น อาตมาจะขอถามโยมว่า โยมเคยใส่บาตร หรือชักชวนลูกเมีย พร้อมเพรียงกันใส่บาตรพระภิกษุสามเณรที่ออกมาบิณฑบาตตอนเช้า ๆ บ้างหรือไม่ล่ะ ?”*

โยมสุภาพตอบแบบไม่ค่อยจะเต็มใจนักว่า *“หลวงพ่อพูดอะไร ถ้าคนที่เป็นชาวพุทธไม่รู้จักวันพระ ไม่เคยใส่บาตร จะเป็นชาวพุทธได้อย่างไรครับ หรือไม่อย่างนั้น ก็เป็นชาวพุทธตามทะเบียนบ้านเท่านั้น ผมใส่บาตรอยู่เป็นประจำ เมียผมลูกสาวคนดีของหลวงพ่อนั่นแหละ เป็นคนจัดสำรับคาวหวานให้ผมใส่บาตรเอง ไม่เชื่อก็ลองถามดูสิครับ ...”* แล้วก็หันหน้าไปทางภรรยาสุดที่รัก เพื่อจะหาพวกบ้าง

โยมไฉไลรีบออกรับแทนสามีว่า *“จริงเจ้าค่ะ หลวงพ่อโยมเป็นคนจัดสำรับอาหารคาวหวานให้คุณพี่สุภาพเขาใส่บาตรเป็นประจำเจ้าค่ะ หลวงพ่อถามทำไมหรือเจ้าคะ ?”*

หลวงตาสงบยังไม่ตอบ แต่ถามต่อว่า *"แล้วโยมเคยเห็นพระภิกษุสามเณรสวมรองเท้า ถือบาตรรับอาหารของโยมบ้างไหมเล่า ถ้าพระภิกษุสามเณรสวมรองเท้ารับอาหารของโยม โยมจะรู้สึกอย่างไร ควรจะเลื่อมใสเพิ่มขึ้นหรือเลื่อมใสลดลง"*

โยมไฉไลรีบชิงตอบทันทีว่า *"โยมเอง และคนส่วนใหญ่คงต้องเลื่อมใสลดลงแน่ ๆ เจ้าค่ะ"* แล้วหันไปหาสามีกล่าวชักชวนให้เห็นด้วยว่า *"คุณพี่ว่าจริงไหมคะ ?"*

โยมสุภาพส่ายหน้ายังไม่ยอมรับแต่ก็นึกในใจว่า หลวงพ่อนี้มีคารมคมคาย เข้าใจยกตัวอย่างมาเปรียบเทียบ จึงกล่าวตอบว่า *"ผมก็ไม่เคยเห็นพระภิกษุหรือสามเณรสวมรองเท้ารับอาหารบิณฑบาตหรอกครับ แต่ถ้าผมเห็น ผมก็จะสังเกตหรือถามท่านว่า เท้าของท่านเป็นอะไรหรือเปล่า เพราะตามปกติพระภิกษุสามเณรจะไม่สวมรองเท้ารับบิณฑบาต"* ขณะที่พูดไปก็นึกสงสัยขึ้น จึงถามหลวงพ่อว่า *"แล้วเพราะเหตุไร พระภิกษุสามเณรจึงไม่สวมรองเท้าในขณะออกบิณฑบาตเล่าครับ ?"*

หลวงตาสงบสบโอกาสจึงตอบตรง ๆ ชนิดยิงเผาขนเลยทีเดียวว่า *"ก็เพราะการสวมรองเท้าเข้าในละแวกบ้าน ผิดพระวินัยบัญญัติและต้องอาบัติด้วยนะสิ"*

โยมสุภาพกล่าวอุทานออกมาว่า *"อ้าว ! แล้วทำไมเวลาที่ไม่ได้บิณฑบาต พระภิกษุสามเณร จึงสวมรองเท้าเข้าไปในละแวกบ้านได้เล่าครับ ?"*

หลวงตาสงบตอบว่า *"ไม่ว่าจะเป็นเวลาใด เมื่อไม่มีเหตุที่สมควรก็สวมรองเท้าเข้าไปในละแวกบ้านไม่ได้ทั้งนั้น ไม่ใช่ว่าเวลาบิณฑบาตไม่สวม แต่เวลาไม่บิณฑบาตสวมได้"*

โยมไฉไลยิ้มกริ่ม ด้วยความภูมิใจในตัวหลวงตาที่ตอบปัญหาพระวินัยด้วยความมั่นใจในความรู้ จึงถามหลวงตาเป็นการเสริมขึ้นว่า *"หลวงพ่อเจ้าคะ เพราะเหตุไร พระพุทธเจ้าจึงทรงบัญญัติห้ามไม่ให้พระภิกษุ รวมทั้งสามเณรสวมรองเท้าเข้าในละแวกบ้านเล่าเจ้าคะ ?"*

พระพุทธบัญญัติห้ามสวมรองเท้าเข้าบ้าน

หลวงตาสงบนึกทบทวนอยู่ชั่วอึดใจ จึงได้กล่าวตอบว่า *"สาเหตุที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติห้าม ไม่ให้สวมรองเท้าเข้าในละแวกบ้าน ก็เพราะพระภิกษุกลุ่มหนึ่ง ชื่อว่า พระฉัพพัคคีย์ (ผู้มีพวก ๖ คน เป็นหัวหน้า) สวมรองเท้าเข้าบ้าน พวกชาวบ้านเห็นแล้วก็เพ่งโทษ ติเตียน โพนทะนาว่า เหมือนพวกคฤหัสถ์ผู้บริโภคกาม ภิกษุทั้งหลายได้ยินดังนั้นจึงได้กราบทูลแด่พระผู้มีพระภาคเจ้า ๆ จึงทรงบัญญัติห้ามไว้ว่า* **ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ภิกษุไม่พึงสวมรองเท้าเข้าบ้าน รูปใดสวมเข้าไปต้องอาบัติทุกกฏ**[๓]*" (**คาโม**-บ้าน ในที่นี้ หมายถึง หมู่บ้านหรือละแวกบ้าน คือระหว่างเรือน ตามถนน ตรอก ซอกซอย ฯ ถ้าอยู่ในวัดหรือในป่าหรืออยู่ในเรือน สวมรองเท้าไม่มีอาบัติ)*

โยมสุภาพถามต่อไปว่า *"แล้วเหตุที่สมควร ที่ทำให้พระภิกษุสามเณรสวมรองเท้าเข้าไปในละแวกบ้านได้ ตามที่หลวงพ่อว่านั้น คืออะไรเล่าครับ ?"*

พระพุทธานุญาตให้ภิกษุอาพาธสวมรองเท้าเข้าบ้าน

หลวงตาสงบตอบว่า *"เหตุก็คืออาพาธเท้าเจ็บ เป็นแผลที่เท้า พื้นถนนร้อนมากเกินไป หรือมีเศษแก้ว เศษโลหะที่แหลมคมซึ่งจะทำอันตรายแก่เท้าได้ ในกรณีเช่นนี้ ก็สามารถสวมรองเท้าเข้าไปในละแวกบ้านได้ เมื่อมีธุระจำเป็น ดังที่พระวินัยแสดงไว้ว่า สมัยหนึ่ง ภิกษุรูปหนึ่งอาพาธ เว้นรองเท้าแล้วไม่อาจเข้าบ้านได้ ภิกษุทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาคเจ้า ๆ ตรัสอนุญาตไว้ว่า* ***ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้ภิกษุอาพาธสวมรองเท้าเข้าบ้านได้*** [๔]*"*

โยมสุภาพยังไม่ยอมจำนนต่อหลวงตา จึงซักถามต่อไปว่า *"การที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติพระวินัยเช่นนี้ ไม่เป็นการทำให้พระภิกษุอยู่ลำบากหรือครับ และพระภิกษุที่ประพฤติอย่างนี้จะเป็นอัตตกิลมถานุโยค ทำตนให้ลำบากไปหรือเปล่าครับ ?"*

หลวงตาสงบกล่าวแย้งว่า *"เปล่าเลย พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงมีพระมหากรุณายิ่งกว่าใคร ๆ ในไตรภพ คำสอนของพระองค์ไม่ว่าจะเป็นศีล สมถะหรือวิปัสสนา ทั้งพระไตรปิฎกล้วนเป็นมัชฌิมาปฏิปทาคือทางสายกลางทั้งนั้น และพระภิกษุผู้ประพฤติตามคำสอนก็ไม่ได้ทำตนให้ลำบาก แต่เป็นการเจริญ*

ศรัทธา ช่วยให้ละคลายความยึดมั่นถือมั่นในร่างกายและจิตใจด้วย ถ้าเรารู้ว่า ร่างกายจิตใจที่เรายึดถือว่าเป็นของเรานั้นแท้ที่จริงก็คือขันธ์ ๕ เป็นเพียงนามรูปที่เกิดขึ้น ตั้งอยู่ ดับไปมีอันไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตา เราจะมามัวรักษาดูแลทะนุถนอมมัน เพื่อให้มันนำมาซึ่งความแก่ ความเจ็บ ความตายเท่านั้นละหรือ ก็เพราะเรารัก ทะนุถนอม และยึดถือในร่างกายจิตใจนี้แหละ จึงได้เวียนว่ายเกิดแก่เจ็บตายไม่มีที่สุด

ถ้าพระภิกษุรักษาศีลแม้ข้อเล็กข้อน้อย เจริญด้วยศรัทธามีวิริยะ ศึกษาและปฏิบัติตามคำสอนในพระไตรปิฎกอรรถกถาเกื้อกูลแก่การมีสติเพื่ออบรมสมาธิและปัญญา อินทรีย์ ๕ ก็จะถึงความบริบูรณ์ ทำให้พละ ๕ โพชฌงค์ ๗ และอริยมรรคมีองค์ ๘ ถึงความสมบูรณ์ได้ เพราะฉะนั้น การดูแลร่างกายต้องขบต้องฉันให้มัน ต้องสรงน้ำ ต้องฉันยาเวลาป่วยไข้ก็เพื่ออบรมไตรสิกขาเพื่อทำโพธิปักขิยธรรม ๓๗ ประการให้บริบูรณ์เพื่อกระทำพระนิพพานให้แจ้งเท่านั้น โยมเห็นด้วยไหม ?”

โยมไฉไลยิ้มร่าเริงกล่าวรับคำว่า *“เห็นด้วยแน่นอนพันเปอร์เซ็นต์เลยเจ้าค่ะ แหม! โยมชื่นชมอนุโมทนากับหลวงพ่อจริง ๆ ไม่ได้พบหลวงพ่อเพียงแค่ปีกว่า หลวงพ่อรักษาศีลปฏิบัติธรรม แล้วยังเทศน์ได้ไพเราะลึกซึ้งด้วย อ้อ! โยมลืมไปว่า หลวงพ่อเคยเป็นพระนักเทศน์มาก่อน สมัยก่อนเทศน์แบบพื้น ๆ แต่เดี๋ยวนี้ เทศน์ตามพระไตรปิฎกทีเดียว”* แล้วหันไปถามสามีอันเป็นสุดที่รักว่า *“คุณพี่เห็นด้วยใช่ไหมคะ ?”*

โยมสุภาพฟังหลวงตาแสดงพระวินัย ห้ามไม่ให้พระภิกษุสวมรองเท้าเข้าบ้าน และเหตุผลของการรักษาพระวินัยแม้ข้อเล็กน้อยเรื่องเดียวเท่านั้น ก็ทราบได้ว่า หลวงตามีความรู้จริงคงเพราะได้ศึกษาและปฏิบัติตามคำสอนอย่างจริงจัง จึงเกิดความเลื่อมใสในตัวหลวงตาเพิ่มขึ้น แต่เมื่อได้ยินศรีภรรยาถาม เชียร์หลวงตามากไป จึงย้อนถามกลับว่า *"เธอจะให้ฉันเห็นด้วยในเรื่องไหนล่ะ เรื่องที่ว่า เราไม่ควรยึดถือ ทะนุถนอมร่างกายนี้ให้มากเกินไป หรือเรื่องที่ว่า หลวงพ่อเทศน์เก่ง ?"*

โยมไฉไลนึกไม่พอใจ เพราะคิดเอาเองว่า สามียังไม่เลื่อมใสในตัวหลวงพ่อของตนเท่าที่ควร และทำเป็นไม่เข้าใจคำถาม จึงพูดแบบขุ่น ๆ ว่า *"ก็ทั้ง ๒ เรื่องนั่นแหละ ไหนบอกมาซิว่า คุณพี่ไม่เห็นด้วยในเรื่องไหน ?"*

โยมสุภาพเห็นภรรยาทำตาเขียวเข้าใส่ จึงพูดเอาใจว่า *"เปล่า พี่ไม่ใช่ไม่เห็นด้วย ก็เห็นด้วยทั้ง ๒ เรื่อง แต่อยากจะถามให้ชัดเจน เธอก็ใจร้อนขี้หงุดหงิดไปได้"* จึงถือโอกาสฟ้องหลวงตาว่า *"ลูกสาวของหลวงพ่อ หมู่นี้ขี้โกรธเก่ง ศึกษาฟังธรรมะอย่างไรก็ไม่รู้ ยังหงุดหงิดง่าย บางครั้งก็พูดไม่ไพเราะด้วย หลวงพ่อช่วยเทศน์ให้จิตใจสงบหน่อยสิครับ"*

โยมไฉไลเห็นสามีฟ้องหลวงตา ดังนั้นตนเองจึงฟ้องบ้างเหมือนเด็กน้อยเล่นด้วยกันแล้วกลับทะเลาะกัน จึงไปฟ้องต่อผู้ใหญ่ว่า *"โยมก็ต้องขออาราธนา ให้หลวงพ่อช่วยเทศน์ให้โยม*

ลูกเขยของหลวงพ่อฟังบ้าง เพราะหมู่นี้กลับบ้านดึก ๆ ดื่น ๆ อ้างว่าทำงานที่ค้างอยู่ที่บริษัทบ้าง ไปกับเจ้านายบ้าง ไปกับเพื่อนบ้าง คบแต่เพื่อนที่ชอบชักชวนไปในทางเสียหาย ชอบเที่ยวกลางคืน ไม่ห่วงบ้านช่องลูกเมีย ไม่รู้ว่าไปมีกิ๊กนอกบ้านหรือเปล่า แล้วจะไม่ให้โยมหงุดหงิดได้อย่างไรเจ้าคะ ใช้จ่ายก็ฟุ่มเฟือย ชวนโยมไปรับประทานอาหาร ก็ต้องทานอาหารร้านแพง ๆ มื้อหนึ่งตั้งหลายหมื่นบาท โยมเสียดายเงิน ถ้าเอาไปทำบุญสร้างโบสถ์วิหารหรือพระเจดีย์ โยมจะไม่เสียดายเลย แล้วยังชอบลงทุนหางานใหม่ ๆ ไม่ยอมหยุดหย่อน งานเก่าก็ไม่ดูแลให้ดี จนไม่มีเวลาจะศึกษาธรรมะให้จริงจัง ทั้ง ๆ ที่มีสติปัญญาดี ถ้าศึกษาจริงจังก็คงจะเก่งเหมือนกับหลวงพ่อนี่แหละ โยมรู้สึกเป็นหวง เป็นห่วง ... นี่เพราะติดข้องพัวพันกับกามคุณ ๕ มากเกินไป ใช่ไหมเจ้าคะ ? หลวงพ่อ ”

หลวงตาสงบพยักหน้ายิ้มเป็นการตอบรับ ในใจก็คิดว่า *“เจ้าผัวเมียคู่นี้เหมือนเด็ก เดี๋ยวก็รักกัน เดี๋ยวก็ทะเลาะกัน มันจะเอาอย่างไรแน่ นี่แหละหนา โทษของการมีคู่ครองต้องสุข ๆ ทุกข์ ๆ ไม่มีอิสระเหมือนอยู่ตัวคนเดียว เหมือนที่ใครบางคนกล่าวไว้ว่า* **อยู่คนเดียวเปลี่ยวกาย แสนสบายแต่ไม่สนุก อยู่สองคนเป็นคู่ครองทุกข์ แสนสนุกแต่ไม่สบาย”**

หลวงตาตั้งใจที่จะอบรมโยมลูกสาวตนก่อน เพราะเป็นภรรยาไม่ควรแสดงความโกรธขุ่นเคือง หรือกล่าวโทษของสามีต่อหน้าผู้อื่น จึงกล่าวปลอบโยนก่อนว่า *“โยมลูกไฉไลเป็น*

แม่บ้าน เป็นศรีภรรยาจะต้องใจเย็นและอดทน ต้องเป็นห่วงตัวเราและใจเราก่อน อย่าให้ใจเป็นบาปอกุศล เพราะเมื่อใจเราเป็นอกุศลแล้ว จะไม่ทำให้เกิดผลดีอะไร มีแต่ก่อให้เกิดผลร้ายอย่างเดียว อาตมาจะเล่านิทานชาดกให้โยมฟังสักเรื่องหนึ่ง โยมลูกไฉไลจะฟังไหม ?”

โยมไฉไล โดยปกติก็จะเป็นคนมีสติปัญญาดีเหมือนกัน จดจำพระธรรมได้มาก แต่เพราะความรัก ความห่วงใยยึดมั่นในสามี ทำให้หึงหวงห่วงหา อยากจะรู้แต่ว่า สามีอยู่ที่ไหนอยู่กับใคร แทนที่จะห่วงตนด้วยการเจริญกุศลให้ทานรักษาศีลศึกษาพระธรรมคำสอนให้ยิ่ง ๆ ขึ้น กลับไปห่วงผู้ที่จะไม่ได้ไปกับเรา เมื่อเราตายจากโลกนี้ไป จึงเป็นเหมือนคนตาฝ้าฟางมองอะไรไม่ค่อยเห็น เมื่อได้ยินหลวงตาจะเทศน์ให้ตนฟังก่อนทั้งที่ควรจะเทศน์ให้สามีฟังก่อนก็เกิดความโศกน้อย ๆ แต่ด้วยความเคารพในหลวงตา จึงรับคำว่า *“ฟังเจ้าค่ะ นิมนต์หลวงพ่อแสดงได้เลยเจ้าค่ะ โยมจะตั้งใจฟัง”*

สุชาตาชาดก [๕]
ภรรยา ๗ จำพวก

หลวงตาสงบเริ่มอารัมภบทว่า *“พระศาสดาทรงแสดงชาดกเรื่องนี้ ก็เพราะสาเหตุจากนางสุชาดาซึ่งเป็นน้องสาวของนางวิสาขามิคารมารดา ผู้เป็นอุปัฏฐายิกา เลิศทางด้านถวายทานและเป็นพระโสดาบัน (คนละคนกับนางสุชาดาผู้เป็นพระ*

โสดาบันมารดาของพระยสเถระ) นางสุชาดาน้องสาวของนางวิสาขาได้ไปเป็นลูกสะใภ้ของอนาถบิณฑิกเศรษฐี   ผู้เป็นพระโสดาบันและเป็นอุปัฏฐาก ผู้เลิศทางด้านถวายทานเหมือนกัน แต่นางสุชาดาสำคัญตนว่าเป็นลูกสาวของตระกูลใหญ่ จึงเป็นผู้ถือตัวจัด มักโกรธ ดุร้าย หยาบช้า ไม่กระทำหน้าที่ปฏิบัติพ่อผัว แม่ผัวและสามี วางอำนาจบาตใหญ่ เที่ยวคุกคามเฆี่ยนตีคนในเรือน (คนมีเงิน มีอำนาจ มักจะลืมตัวอย่างนี้แหละ)

วันหนึ่ง พระศาสดาพุทธเจ้าแวดล้อมด้วยภิกษุ ๕๐๐ รูป เสด็จไปยังเรือนของอนาถบิณฑิกะ ประทับนั่งแสดงธรรม ในเวลานั้นเอง นางสุชาดาได้ก่อการทะเลาะกับพวกทาสกรรมกรอยู่ พระศาสดาทรงได้สดับเสียงนั้นจึงตรัสถาม อนาถบิณฑิกเศรษฐีได้กราบทูลแด่พระพุทธเจ้าว่า *เป็นเสียงทะเลาะของลูกสะใภ้กับพวกทาสกรรมกร สะใภ้คนนี้ไม่มีความเคารพ ไม่ปฏิบัติพ่อผัว แม่ผัวและสามี ไม่ให้ทาน ไม่รักษาศีล ไม่มีความเลื่อมใส เที่ยวก่อการทะเลาะวิวาททุกคืนวัน* พระเจ้าข้า

พระศาสดาตรัสให้เรียกนางมา เมื่อนางสุชาดามาแล้วก็ถวายบังคม ยืนอยู่ที่ควรส่วนหนึ่ง พระศาสดาตรัสถามนางว่า *ดูก่อนสุชาดา ภรรยาของบุรุษมี ๗ จำพวก เธอเป็นภรรยาจำพวกไหน ?* นางสุชาดาถึงความงวยงง เพราะไม่เคยได้ฟังเรื่องนี้มาก่อน จึงกราบทูลว่า *หม่อมฉันยังไม่ทราบด้วยเกล้าเลยว่า ภรรยา ๗ จำพวกนั้นมีอะไรบ้าง ขอพระองค์โปรดตรัสบอกแก่หม่อมฉันโดยพิสดารด้วยเถิด* พระเจ้าข้า

พระศาสดาตรัสว่า *ถ้าอย่างนั้น เธอจงเงี่ยโสตสดับ* แล้วได้ตรัสว่า

ภรรยาคนใดของชายมีอาการอย่างนี้ คือ มีจิตคิดประทุษร้ายสามี มิได้ประพฤติสิ่งที่เป็นประโยชน์เกื้อกูลแก่สามี ยินดีรักใคร่ในบุรุษอื่น ดูหมิ่นล่วงเกินสามี ขวนขวายเพื่อจะฆ่าสามีผู้ไถ่มาด้วยทรัพย์ ภรรยาชนิดนั้น ท่านเรียกว่า **วธกาภริยา *ภรรยาเสมอดังเพชฌฆาต***

ภรรยาใดของชายมีอาการอย่างนี้ คือ สามีได้ทรัพย์สิ่งใดมา โดยทางศิลปวิทยาก็ดี โดยทางค้าขายก็ดี ทางกสิกรรมก็ดี แม้จะน้อยมากเพียงใด ก็มอบให้ภรรยาเก็บรักษาไว้ แต่ภรรยานั้นไม่รู้จักเก็บงำ ปรารถนาแต่จะใช้ทรัพย์นั้นให้หมดเปลืองไป ภรรยาชนิดนั้น ท่านเรียกว่า **โจรีภริยา ภรรยาเสมอดังโจร**

ภรรยาใดของชายมีอาการอย่างนี้ คือ ไม่ปรารถนาทำการงาน เกียจคร้าน กินจุ หยาบช้า ดุร้าย ปากคอเราะรานประพฤติข่มขี่พวกคนผู้คอยรับใช้ ภรรยาชนิดนั้น ท่านเรียกว่า **อัยยาภริยา ภรรยาเสมอดังเจ้านาย**

ภรรยาใดของชายมีอาการอย่างนี้ คือ โอบอ้อมอารีประพฤติสิ่งที่เป็นประโยชน์เกื้อกูลทุกเมื่อ ตามรักษาสามีคล้ายมารดาตามรักษาบุตร รักษาทรัพย์ที่สามีหามาได้ไว้ ภรรยาชนิดนั้น ท่านเรียกว่า **มาตาภริยา ภรรยาเสมอดังมารดา**

ภรรยาใดของชายมีอาการอย่างนี้ คือ มีความเคารพสามีของตน มีความละอายใจ ประพฤติตามอำนาจ ความพอใจของสามี คล้ายกับน้องหญิงมีความเคารพพี่ชาย ฉะนั้น ภรรยาชนิดนั้น ท่านเรียกว่า **ภคินีภริยา ภรรยาเสมอดังน้องหญิง**

ภรรยาใดของชายมีอาการอย่างนี้ คือ เห็นสามีย่อมร่าเริงยินดี คล้ายกับหญิงสหายเห็นมิตรสหายมาเรือนของตน ฉะนั้น เป็นผู้รักษาวงศ์ตระกูล มีศีล มีวัตร ปฏิบัติต่อสามี ภรรยาชนิดนั้น ท่านเรียกว่า **สขีภริยา ภรรยาเสมอดังเพื่อน**

ภรรยาใดของชายมีอาการอย่างนี้ คือ เป็นคนไม่มีความขึ้งโกรธ ถึงจะถูกคุกคามด้วยการฆ่าและลงอาญา ก็ไม่มีจิตคิดประทุษร้าย อดกลั้นต่อสามี ไม่โกรธ ยอมประพฤติตามอำนาจสามี ภรรยาชนิดนั้น ท่านเรียกว่า **ทาสีภริยา ภรรยาเสมอดังทาส**

พระศาสดาตรัสต่อไปว่า *ดูก่อนสุชาดา ภรรยาของบุรุษมี ๗ จำพวกนี้แล ภรรยา ๓ จำพวกเหล่านี้ คือ ภรรยาเสมอดังเพชฌฆาต ๑ ภรรยาเสมอดังโจร ๑ ภรรยาเสมอดังเจ้านาย ๑ ย่อมบังเกิดในนรก ส่วนภรรยา ๔ จำพวกนอกนี้ ย่อมบังเกิดในเทวโลกชั้นนิมมานรดี* ครั้นพระศาสดาตรัสจำแนกภรรยา ๗ จำพวก ดังนี้แล้ว จึงตรัสเป็นคำสรุปว่า

ก็ภรรยาใดในโลกนี้ที่เรียกว่า **วธกาภริยา โจรีภริยา** และ**อัยยาภริยา** เป็นคนทุศีล หยาบช้า มิได้เอื้อเฟื้อ ภรรยานั้น ครั้นแตกกายทำลายขันธ์ ย่อมไปสู่นรก ส่วนภรรยาใดในโลกนี้ที่เรียกว่า **มาตาภริยา ภคินีภริยา สขีภริยา**และ**ทาสีภริยา เป็นคนดำรงอยู่ในศีล สำรวมระวังดีตลอดเวลานาน ภรรยานั้น ครั้นแตกกายทำลายขันธ์ ย่อมไปสู่สุคติ**

เมื่อพระศาสดาทรงแสดงภรรยา ๗ จำพวก ด้วยประการอย่างนี้แล้ว นางสุชาดาได้ดำรงอยู่ในพระโสดาปัตติผล เมื่อพระศาสดาตรัสว่า *ดูก่อนสุชาดา ในภรรยา ๗ จำพวกนี้ เธอเป็นภรรยาพวกไหน ?*

นางสุชาดาจึงกราบทูลว่า *หม่อมฉัน ขอเป็นภรรยาเสมอด้วยทาส พระเจ้าข้า* แล้วถวายบังคมขอขมาพระศาสดา

พระศาสดาทรงทรมานนางสุชาดาหญิงสะใภ้ ด้วยพระโอวาทครั้งเดียวเท่านั้น ด้วยประการดังนี้ ทรงทำภัตตกิจเสร็จแล้วเสด็จไปพระวิหารเชตวัน เมื่อภิกษุสงฆ์แสดงวัตรแล้ว จึงเสด็จเข้าพระคันธกุฎี ภิกษุทั้งหลายนั่งสนทนากันถึงพระคุณของพระศาสดาในโรงธรรมสภาว่า *อาวุโสทั้งหลาย พระศาสดาทรงทรมานนางสุชาดา หญิงสะใภ้ ด้วยพระโอวาทครั้งเดียวเท่านั้น ให้ดำรงอยู่ในพระโสดาปัตติผล* พระศาสดาเสด็จมาแล้วตรัสถามว่า *ภิกษุทั้งหลาย บัดนี้ พวกเธอนั่งสนทนากันด้วยเรื่องอะไร ?* เมื่อภิกษุทั้งหลายกราบทูลให้ทรงทราบแล้ว

จึงตรัสว่า *ภิกษุทั้งหลาย มิใช่บัดนี้เท่านั้น แม้ในกาลก่อน เราก็ได้ทรมานนางสุชาดาด้วยโอวาทครั้งเดียวเหมือนกัน* แล้วทรงนำเอาเรื่องในอดีตมาสาธก ดังต่อไปนี้

ในอดีตกาล เมื่อพระเจ้าพรหมทัตครองราชสมบัติในพระนครพาราณสี พระโพธิสัตว์บังเกิดในพระครรภ์ของพระอัครมเหสีของพระเจ้าพรหมทัตนั้น พอเจริญวัย ได้ศึกษาเล่าเรียนศิลปะทั้งปวงในเมืองตักกศิลา เมื่อพระราชบิดาสวรรคต ก็ได้ดำรงอยู่ในราชสมบัติทรงครองราชย์โดยธรรม โดยสม่ำเสมอ

พระมารดาของพระโพธิสัตว์นั้น เป็นผู้มักโกรธ ดุร้าย หยาบช้า ชอบด่า ชอบบริภาษ พระโพธิสัตว์นั้นประสงค์จะถวายโอวาทแก่พระมารดา ทรงพระดำริว่า *การกราบทูลถ้อยคำที่ไม่มีเรื่องอ้างอิงอย่างนี้ ไม่สมควร* จึงเสด็จเที่ยวมองหาข้อเปรียบเทียบ เพื่อทรงแนะนำพระมารดา

ครั้นวันหนึ่ง ได้เสด็จไปยังพระราชอุทยาน แม้พระมารดาก็ได้เสด็จไปพร้อมกับพระโอรสเหมือนกัน ครั้งนั้น นกต้อยตีวิดกำลังส่งเสียงร้องอยู่ในระหว่างทาง บริษัทของพระโพธิสัตว์ได้ยินเสียงนั้น จึงพากันปิดหูแล้วกล่าวว่า *ดูก่อนเจ้านกผู้มีเสียงกระด้างหยาบช้า เจ้าอย่าได้ส่งเสียงร้อง*

ก็เมื่อพระโพธิสัตว์แวดล้อมด้วยนักฟ้อน เสด็จเที่ยวพระราชอุทยานกับพระมารดา มีนกดุเหว่าตัวหนึ่ง แอบอยู่ที่ต้นสาละต้นหนึ่ง มีดอกบานสะพรั่ง ส่งเสียงร้องด้วยสำเนียงอัน

ไพเราะ มหาชนพากันหลงใหลเสียงนั้น ประคองอัญชลีกล่าวว่า *ดูก่อนนกผู้มีเสียงอ่อนหวานสละสลวยนุ่มนวล เจ้าจงร้องต่อไป ๆ* แล้วต่างแหงนคอเงี่ยโสตยืนแลดูอยู่

ลำดับนั้น พระโพธิสัตว์ได้ทรงทราบชัดเหตุการณ์ทั้ง ๒ นั้นแล้ว ทรงมีพระดำริว่า *เราจักสามารถทำพระมารดาให้ยินยอมได้ในบัดนี้* จึงกราบทูลว่า *ข้าแต่พระมารดา มหาชนได้ยินเสียงนกต้อยตีวิดในระหว่างทาง ต่างพูดว่า เจ้าอย่าส่งเสียงร้อง แล้วปิดหูเสีย ชื่อว่า วาจาหยาบ ไม่เป็นที่รักของใคร ๆ* แล้วได้ตรัสพระคาถาเหล่านี้ว่า

สัตว์เหล่านี้ สมบูรณ์ด้วยสีสันวรรณะ มีสำเนียงอ่อนหวานน่ารักน่าชม แต่เป็นสัตว์มีวาจากระด้าง ย่อมไม่เป็นที่รักของใคร ๆ ทั้งในโลกนี้และโลกหน้า

พระองค์ก็ได้เห็นมิใช่หรือว่า นกดุเหว่าตัวนี้ ดำ สีไม่สวย ตัวลายพร้อย แต่เป็นที่รักของสัตว์ทั้งหลายเป็นอันมาก เพราะวาจาอ่อนหวาน

เพราะฉะนั้น ผู้ที่ต้องการให้ตนเป็นที่รักของมหาชนพึงเป็นผู้มีวาจาสละสลวย พูดด้วยความคิด ไม่ฟุ้งซ่านถ้อยคำของผู้ที่แสดงอรรถและธรรม เป็นถ้อยคำไพเราะ

พระโพธิสัตว์แสดงธรรมแก่พระมารดา ด้วย ๓ คาถาเหล่านี้ ทำให้พระมารดารู้สึกพระองค์ได้ จำเดิมแต่นั้น พระ

มารดาได้เป็นผู้เพียบพร้อมด้วยพระมารยาท ก็พระโพธิสัตว์ทรงกระทำพระมารดาให้หมดพยศ ด้วยพระโอวาทเพียงครั้งเดียวเท่านั้น แล้วเสด็จไปตามยถากรรม

พระศาสดาครั้นทรงนำพระธรรมเทศนานี้มาแล้ว ทรงประชุมชาดกว่า *พระมารดาของพระเจ้าพาราณสี ในครั้งนั้นได้เป็นนางสุชาดาในบัดนี้ ส่วนพระราชาในครั้งนั้น ได้เป็นเราตถาคต ฉะนี้แล*

จบอรรถกถาสุชาตาชาดก

หลวงตาสงบแสดงชาดกจบ ก็ถามโยมลูกสาวบ้างว่า *"โยมเล่า จะเป็นภรรยาประเภทไหน ?"*

โยมไฉไลยังไม่กล้าตอบว่า ขอเป็นทาสีภริยา เพราะยังไม่ได้บรรลุเป็นพระโสดาบัน เหมือนนางสุชาดา และเกรงว่าจะปฏิบัติแบบนางทาสีไม่ได้ จึงตอบหลวงตาว่า *"โยมขอเป็นสขีภริยาก่อนก็แล้วกัน ถ้าคุณธรรมเพิ่ม ค่อยว่ากันใหม่นะเจ้าคะ แต่โยมจะพยายามแก้ไขปรับปรุงตนเองให้ดีขึ้น จะไม่เป็นคนฉุนเฉียว มักโกรธและจะไม่พูดคำไม่ไพเราะเจ้าค่ะ"*

หลวงตาสงบกล่าวอนุโมทนาว่า *"ดีแล้ว ขอให้โยมเจริญด้วยกุศลธรรม ให้รักตนเองให้มาก คือ รักกุศลจิตของตนให้มาก อย่าไปรักรูปกาย หรือจิตใจของผู้อื่นมากกว่าของตนล่ะ"* หลวงตารู้สึกคอแห้งเพราะพูดมานาน จึงขอให้โยมไฉไลไปนำน้ำมาถวายอีก ในขณะที่โยมไฉไลลุกขึ้นเดินไป หลวงตาก็หัน

มาถามโยมสุภาพซึ่งนั่งทำตาละห้อย เพราะรู้ว่า เดี๋ยวหลวงพ่อคงจะต้องเทศนาให้ตนเองฟังบ้าง ว่า *"โยมเล่า เมื่อไรจึงจะตั้งใจศึกษาและปฏิบัติธรรมจริง ๆ จัง ๆ สักที อายุก็มากแล้ว ลูก ๆ ก็โตทำงานแทนกันได้หมดแล้ว ยังไม่ยอมละ ไม่ยอมวางอีกหรือ ไม่มีอะไรที่โยมจะเอาไปได้เลย นอกจากความดีและความชั่ว ที่จะติดตัวตามไปเท่านั้น กามทั้งหลายมีความน่าพอใจยินดีน้อย มีค่าน้อย อย่าไปหลงยินดีติดใจมันนักเลย จะทำให้เสียประโยชน์ใหญ่ บริโภคกามเท่าไรมันก็ไม่อิ่ม ยิ่งเสพก็ยิ่งหิว เพราะตัณหาพลอยเพิ่มมากขึ้นตามไปด้วย ถ้าไม่รู้จักยับยั้งชั่งใจบ้าง ในที่สุดมันก็จะพาไปยัดเยียดกันในอบาย โยมอยากจะฟังชาดกอีกสักเรื่องหนึ่งไหม ?"*

ศรัทธาของ**โยมสุภาพ**มีขอบเขตจำกัด เพราะได้สนทนาเรื่องพระวินัยและฟังชาดกเป็นเวลานานพอสมควร ความจริงอยากจะลุกไปทำธุระส่วนตัวนานแล้ว แต่ก็เกรงใจศรีภรรยาและยังเคารพหลวงตาอยู่ และวันนี้ก็เป็นวันหยุด จะใช้งานเป็นข้ออ้างก็ไม่ได้ จึงได้ตอบหลวงตาไปว่า *"เมื่อหลวงพ่อมีกุศลจิตที่จะแสดง ผมก็จะตั้งใจฟังครับ เดี๋ยวนิมนต์หลวงพ่อดื่มน้ำให้เสร็จเรียบร้อยก่อนนะครับ"*

โยมไฉไลนำน้ำเย็นมาถวายหลวงตา กราบเรียบร้อยแล้วกล่าวว่า *"ดื่มน้ำให้หายคอแห้งก่อนเจ้าค่ะ หลวงพ่อจะเทศน์ให้โยมลูกเขยฟังใช่ไหมเจ้าคะ โยมขอฟังด้วยนะเจ้าคะ"*

หลวงตาสงบพักดื่มน้ำ พอคลายความกระหาย เพราะตั้งใจที่จะมาโปรดทั้งโยมลูกสาว โยมลูกเขยและโยมหลาน ๆ จึงเริ่มจะแสดงธรรมต่อไป แต่ได้ถามโยมลูกสาวก่อนว่า *"ลูก ๆ ของโยมไปไหนกันหมดล่ะ* ***เจ้าใหญ่ เจ้ากลาง เจ้าเล็ก*** *ไม่เห็นหน้ามาตั้งนานแล้ว โตกันหมดหรือยัง ?"*

โยมไฉไลยิ้มแห้ง ๆ ตอบว่า *"ไม่อยู่หรอกเจ้าค่ะ โตเป็นหนุ่มเป็นสาวกันหมดแล้ว แทนที่วันหยุดจะอยู่บ้านบ้าง ก็พากันไปเที่ยวบ้าง ไปหาเพื่อนบ้าง ไปหาแฟนบ้าง ทิ้งให้โยมอยู่กัน ๒ คน ตายาย นี่ถ้าลูกเขยของหลวงพ่อทิ้งโยมไปอีกคน โยมก็ต้องอยู่เฝ้าบ้านคนเดียว ช่างน่าเศร้าจริง ๆ"*

หลวงตาสงบเบรคโยมลูกสาวขึ้นว่า *"อ้าว ! ไหนบอกว่าจะปรับปรุงตัวไง ยังไม่ทันไรก็บ่นเป็นหมีกินผึ้งอีกแล้ว โยมต้องอยู่กับพระธรรม อยู่กับพระรัตนตรัยจึงจะไม่รู้สึกเหงา ถ้าโยมจะต้องอาศัยคนอื่นอยู่ตลอดเวลา ก็ไม่แคล้ว มีแต่ทุกข์โทมนัสร่ำไป ต้องหัดอยู่กับตนเอง อยู่คนเดียว ปฏิบัติธรรมเจริญสมาธิวิปัสสนา จะทำให้มีความสุขไม่ต้องกังวลกับสิ่งไร"*

กามนีตชาดก ๖

ผู้ถูกโรคตัณหาครอบงำรักษาได้ยาก

หลวงตาสงบแสดงโทษของกามต่อไปว่า *"เพราะความต้องการซึ่งเรียกว่าตัณหา จึงทำให้แต่ละคนมีทุกข์โทมนัสกันคนละมากบ้าง น้อยบ้าง คนที่มีตัณหาความทะยานอยากมาก*

ถ้าสมหวัง ก็ดูเหมือนจะมีความสุขมาก แต่ถ้าผิดหวังก็ทำให้เกิดความทุกข์โทมนัสอย่างแสนสาหัส ส่วนคนที่มีตัณหาน้อย เมื่อสมหวังได้รับกามสุขไม่มากก็จริง แต่เมื่อผิดหวัง ความทุกข์โทมนัสก็ไม่มากเช่นกัน อาตมาจะยกชาดกมาแสดงให้เห็นเป็นตัวอย่าง ขอให้โยมตั้งใจฟังให้ดีนะ"

หลวงตาเริ่มแสดงลีลานักเทศน์เก่าว่า *"พระศาสดาทรงแสดง***กามนีตชาดก***หรือ***กามชาดก***หรือ***กามสูตร** *มีสาเหตุอันเดียวกัน คือ ทรงปรารภพราหมณ์คนหนึ่งชื่อว่า* **กามนีตะ** *(ผู้อันความใคร่นำไปสู่ความโศก) เรื่องเกิดขึ้นมาจากพราหมณ์ผู้นี้เริ่มหักร้างถางพง จับจองที่ทำนา พระศาสดาทรงเห็นอุปนิสัยแห่งโสดาปัตติผลของเขา หลังจากทรงรับบิณฑบาตในพระนครสาวัตถีแล้ว จึงเสด็จไปทำความคุ้นเคยกับเขา ตรัสว่า "พราหมณ์ เธอทำอะไรเล่า ?" เขากราบทูลว่า "ข้าแต่ท่านพระโคดมผู้เจริญ ข้าพระองค์กำลังหักร้างถางพง พระเจ้าข้า"* จึงตรัสว่า *"ดีละ พราหมณ์ ทำไปเถิด" แล้วเสด็จเลยไป"*

หลวงตาสังเกตเห็น ๒ คนผัวเมีย ผู้เป็นเหมือนลิ้นกับฟันเขยิบเข้าไปนั่งใกล้กัน ตั้งใจฟังอย่างดี จึงอธิบายเสริมว่า *"ความจริง พระพุทธเจ้าทรงทราบว่า เมื่อพราหมณ์ผู้นี้ทำนาจนข้าวกล้าออกรวงสุกแล้ว ข้าวกล้าจะเสียหายเพราะน้ำท่วมนา พราหมณ์จะต้องโศกศัลย์อย่างมาก เพราะความผิดหวังจากการสูญเสียสิ่งที่รัก ของที่หวง เช่นเดียวกับทุกคน รวมทั้งโยมลูกทั้ง ๒ ด้วย ตราบใดที่ยังมีของรักของหวง และยึดมั่นในสิ่งนั้น*

หรือบุคคลนั้น ก็ต้องผิดหวังและโศกาอาดูรเหมือนกับพราหมณ์ผู้นี้ แต่พราหมณ์ผู้นี้ยังโชคดี เพราะทำบุญไว้มากแต่ปางก่อน เป็นเหตุให้เกิดในประเทศอันสมควร ในกาลสมบัติ ทำให้พระพุทธเจ้าเสด็จไปโปรด และได้บรรลุเป็นพระโสดาบันในที่สุด แต่คนสมัยนี้บุญน้อย ถ้าไม่ละคลายความยึดมั่นถือมั่น ไม่ศึกษาอบรมปัญญา ก็ต้องเสียน้ำตา หรือไม่อย่างนั้นก็ต้องทำอกุศลกรรม จนถลำไปสู่อบายภูมิในที่สุดเช่นกัน เพราะฉะนั้นจึงอยากให้โยมละความยึดถือเสียบ้าง”

หลวงตาวกมาเข้าเรื่องชาดกต่อไปว่า “พระพุทธองค์ทรงทราบว่า ถ้าพระองค์เสด็จเข้าไปหาและเทศนาแก่พราหมณ์ในขณะที่เขาเศร้าโศก พราหมณ์ก็ไม่เอื้อเฟื้อที่จะฟัง เพราะไม่มีความคุ้นเคยกันมาก่อน แต่ถ้าพระองค์ทำความคุ้นเคยตั้งแต่บัดนี้ไป พราหมณ์ก็จะมีจิตอ่อนโยนในพระองค์ จึงได้เสด็จไปทำปฏิสันถารกับเขาบ่อย ๆ ในเวลาที่เขาขนต้นไม้ ทำความสะอาดที่นา ในเวลาก่อคันนา ในเวลาหว่าน แม้ท่านพระธรรมเสนาบดีสารีบุตรเถระ ท่านพระมหาโมคคัลลานเถระ และพระมหาสาวก ๘๐ รูป ได้ทราบว่า พระพุทธเจ้าเสด็จไปทำปฏิสันถารกับพราหมณ์ ก็รู้ว่า ถ้าไม่มีเหตุสำคัญพระพุทธองค์คงไม่ทำเช่นนั้นแน่ จึงพากันไปทักทายทำความคุ้นเคยกับพราหมณ์ยังที่ไถนา ซึ่งทำให้พราหมณ์พอใจอย่างมากว่าสมณะเหล่านี้ เกิดในตระกูลสูง ยังมาทำการทักทายเราก่อน จึงเกิดความเป็นมิตรสนิทสนมกันยิ่ง ๆ ขึ้น”

หลวงตากล่าวแทรกตามอุปนิสัยของนักเทศน์ ในตอนนี้อีกว่า *"โยมเห็นไหมว่า พระพุทธเจ้าและเหล่าพระสาวก ทรงมีจิตวิทยาเข้าถึงผู้คน ทำตนให้เป็นที่รักและมีการวางแผนที่จะทำประโยชน์ให้แก่ชนทั้งหลาย ไม่เว้นแม้กระทั่งชาวนา และพระองค์ก็ทรงมีพระขันติที่จะรอคอยเวลา ในการทำประโยชน์ผู้อื่นนั้นให้สำเร็จ ผิดกันกับญาติโยมทั้งหลาย หรือพระภิกษุสามเณรทั่วไปในปัจจุบัน ที่คิดแต่จะทำประโยชน์ให้กับตนเองและพวกพ้องเท่านั้น และไม่ค่อยจะมีความอดทนรอคอยเวลาที่เหมาะสม เห็นแก่ความสุขส่วนตน แสวงหาแต่กามคุณที่มาในรูปของลาภ สักการะ ชื่อเสียง เกียรติคุณ ยศถาบรรดาศักดิ์ต่าง ๆ น่าอนาถไหมเล่า เหล่าพุทธศาสนิกชนผู้ที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงฝากพระศาสนาไว้ ให้ช่วยกันรักษา แต่กลับกลายเป็นแหล่งแสวงหากาม เป็นที่เลี้ยงชีวิตไปเสียนี่ ..."*

โยมลูกสาวและลูกเขยมองหน้ากันทำตาปริบ ๆ ต่างนึกในใจว่า *"หลวงพ่อของเรานี้ นอกจากจะเทศน์เก่ง เทศน์ตรงแล้วยังเจาะจงมาเทศน์โปรดเราแน่แท้ เพราะตั้งแต่เทศน์มาก็โดนเราทั้งนั้นเลย ต้องขออนุโมทนาที่ท่านมีกุศลจิตกรุณามาเทศน์ให้ฟัง แต่เมื่อไหร่จะเอวังเสียทีหนอ ?"*

ฝ่าย**หลวงตา**ก็เป็นผู้ฉลาดที่จะสังเกต รู้ว่าโยมทั้ง ๒ คงจะล้าแล้ว เพราะฟังธรรมกันมานานพอสมควร แต่เมื่อตั้งใจมาโปรดก็ต้องเทศน์ให้จุใจ ส่วนใหญ่คนเราจะไม่อิ่มในกาม

แต่พอฟังพระธรรม ทำไมจึงอิ่มเร็วนัก เมื่อครั้งที่เรายังไม่ได้รักษาศีล ยังไม่ได้ศึกษาปฏิบัติธรรม โยมลูกสาวก็มาคะยั้นคะยอให้รักษาศีลปฏิบัติธรรม ตอนนี้เราก็ศึกษาปฏิบัติธรรมบ้างแล้ว จำเราต้องเอาคืน ด้วยการบังคับให้ฟังธรรมบ้างละ คิดดังนี้แล้วก็เทศนาต่อไปว่า *"เมื่อพระพุทธเจ้าและพระสาวกได้ทำความคุ้นเคยกับพราหมณ์อยู่เนือง ๆ เช่นนี้ พราหมณ์ก็เกิดความรักฉันท์มิตร สนิทสนมอย่างล้นเหลือในพระพุทธเจ้า จึงคิดว่า พระสมณโคดมมาหาเราเนือง ๆ คงมีความต้องการภัตรอย่างไม่ต้องสงสัย เราจักถวายมหาทานแก่ภิกษุสงฆ์ มีพระพุทธเจ้าเป็นประมุขในเวลาเก็บเกี่ยวข้าวกล้านี้สำเร็จแล้ว"*

เวลาผ่านไป ๔ เดือน ที่พระพุทธองค์ทรงรอคอย เปรียบเหมือนทรงหว่านพืชไว้เป็นต้นอ่อน แล้วทรงพากเพียรรดน้ำพรวนดิน รอคอยผลที่จะบังเกิดขึ้น เมื่อเวลาแห่งการรอคอยมาถึง ข้าวกล้าผลิตผลบริบูรณ์แก่ได้ที่แล้ว พราหมณ์ตกลงใจว่า วันพรุ่งนี้จักเก็บเกี่ยว แต่ด้วยอำนาจของบาปที่ให้ผลก่อนแล้วบุญจึงให้ผลทีหลัง คืนนั้น มหาเมฆได้ตั้งขึ้นยังฝนลูกเห็บให้ตกตลอดทั้งคืน น้ำในแม่น้ำอจิรวดีเต็มเปี่ยม เกิดน้ำท่วมฉับพลัน ไหลบ่ามาพัดเอาข้าวกล้าทั้งหมดไปสู่ทะเล ไม่เหลือไว้ให้แม้แต่เพียงทะนานเดียว พราหมณ์กังวลว่าข้าวกล้าจะเสียหายจากฝนที่ตกหนัก จึงนอนไม่หลับตลอดทั้งคืน พอรุ่งเช้าไปสู่ที่นา มองดูความย่อยยับในนาแล้ว ถูกความโศกครอบงำร้องไห้รำพันกลับไปสู่เรือน แล้วฟุบลงนอนคร่ำครวญ"

หลวงตาได้ยกข้อความในคาถาธรรมบท ขึ้นมาแทรกในระหว่างว่า *"นี่แหละหนา ผลของความยึดมั่นผูกพันด้วยตัณหา สมกับที่พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสว่า* **ความโศกย่อมเกิดเพราะ*<u>ตัณหา</u>* *ภัยย่อมเกิดเพราะ<u>ตัณหา</u>*** **ความโศกย่อมไม่มีแก่ผู้พ้นวิเศษแล้วจาก*<u>ตัณหา</u>* *ภัยจักมีแต่ที่ไหน*** [๗]

และตรัสไว้อีกว่า **ความโศกย่อมเกิดแต่*<u>สิ่งอันเป็นที่รัก</u>*** *(ความรัก, ความยินดี, กาม)* ***ภัยย่อมเกิดแต่<u>สิ่งอันเป็นที่รัก</u>*** *(ความรัก, ความยินดี, กาม)* **ความโศกย่อมไม่มีแก่ผู้พ้นวิเศษแล้วจาก*<u>สิ่งอันเป็นที่รัก</u>*** *(ความรัก, ความยินดี, กาม)* ***ภัยจักมีแต่ที่ไหน*** [๘]

ผู้ใดมีสิ่งที่รัก ๑๐๐ ผู้นั้นก็มีทุกข์ ๑๐๐ มีสิ่งที่รัก ๙๐ ก็มีทุกข์ ๙๐ ... มีสิ่งที่รัก ๑๐ ก็มีทุกข์ ๑๐ ... ผู้ใดมีสิ่งที่รัก ๑ ผู้นั้นก็มีทุกข์ ๑ ผู้ใดไม่มีสิ่งที่รัก ผู้นั้นก็ไม่มีทุกข์เลย เรากล่าวว่า ผู้นั้นไม่มีความโศก ปราศจากกิเลสดุจธุลี ไม่มีอุปายาส *(ความคับแค้นใจ)*

ความโศกก็ดี ความร่ำไรก็ดี ความทุกข์ก็ดี มากมายหลายอย่างนี้ มีอยู่ในโลก เพราะอาศัยสัตว์หรือสังขารอันเป็นที่รัก เมื่อไม่มีสัตว์หรือสังขารอันเป็นที่รัก ความโศก ความร่ำไร และความทุกข์เหล่านี้ย่อมไม่มี เพราะเหตุนั้นแล ผู้ใด ไม่มีสัตว์หรือสังขารอันเป็นที่รัก ในโลกไหน ๆ ผู้นั้นเป็นผู้มีความสุข ปราศจากความโศก เพราะเหตุนั้น

ผู้ปรารถนาความไม่โศก อันปราศจากกิเลสดุจธุลี ไม่พึงทำสัตว์หรือสังขารให้เป็นที่รักในโลกไหน ๆ [๙]"

หลวงตาเข้าเรื่องชาดกต่อว่า *"ในเวลาใกล้รุ่ง เป็นปกติที่พระผู้มีพระภาคเจ้าต้องทรงเข้ามหากรุณาสมาบัติ ตรวจดูสัตว์โลกผู้ได้สั่งสมบุญไว้แล้ว ผู้เข้ามาภายในข่ายพระญาณ ทรงทอดพระเนตรเห็นพราหมณ์ผู้ถูกความโศกครอบงำ ทรงดำริว่า "เราต้องเป็นที่พึ่งของพราหมณ์" รุ่งขึ้น จึงได้เสด็จเข้าไปบิณฑบาตในพระนครสาวัตถี ภายหลังจากเสวยเสร็จ กลับจากบิณฑบาต ได้เสด็จไปสู่เรือนของพราหมณ์ พร้อมด้วยปัจฉาสมณะ (พระภิกษุผู้ติดตาม)*

พราหมณ์ทราบว่าพระศาสดาเสด็จมา คิดว่า "พระสมณโคดมสหายของเรา คงจะมาเยี่ยมเยียนปลอบใจเรา" ค่อยได้ความโปร่งใจ (โบราณท่านว่า การเห็นใจมิตร คือ จะรู้ว่าใครเป็นมิตรแท้หรือมิตรเทียม ก็เมื่อคราวมีทุกข์ มีภัยนี่แหละ) จึงรีบปูอาสนะ รับบาตร ทูลนิมนต์ให้ประทับนั่ง พระผู้มีพระภาคเจ้า แม้ทรงทราบอยู่ ก็ตรัสถามว่า "ดูก่อนพราหมณ์ เธอเศร้าสร้อยเสียใจเรื่องอะไรหรือ ?" พราหมณ์กราบทูลว่า "พระองค์ทรงทราบว่า ข้าพระองค์หักร้างถางพง ไถหว่านข้าวในนา และเคยกราบทูลไว้ว่า เมื่อข้าวกล้าสำเร็จแล้วจะถวายมหาทานแด่พระองค์พร้อมทั้งภิกษุสงฆ์ แต่บัดนี้ห้วงน้ำใหญ่ได้ท่วมพัดพารวงข้าวของข้าพระองค์ ไปสู่ทะเลหมดเกลี้ยงเสียแล้ว

*ข้าวเปลือกประมาณ ๑๐๐ เกวียน เสียหายหมด เพราะเหตุนี้ ความโศกอันยิ่งใหญ่จึงท่วมทับข้าพระองค์" จึงตรัสว่า "ดูก่อนพราหมณ์ ก็เมื่อเธอเศร้าโศกอยู่ สิ่งที่เสียหายไปแล้วจะกลับคืนมาได้หรือ" พราหมณ์กราบทูลว่า "ไม่ได้แน่นอน พระเจ้าข้า" ตรัสอีกว่า "เมื่อเป็นเช่นนี้ เธอจะเศร้าโศกไปใย ทรัพย์และข้าวเปลือกของสัตว์ทั้งหลาย ถึงคราวเกิดก็บังเกิด ถึงคราวเสียหายก็วิบัติไป สิ่งใดที่มีปัจจัยปรุงแต่ง จะชื่อว่าไม่มีการเสียหายเป็นธรรมดา ไม่มีดอก เธออย่าได้คิดไปเลย ดูก่อนพราหมณ์ เมื่อถึงคราววิบัติก็ไม่ควรเสียใจ และเมื่อถึงคราวสมบูรณ์ก็ไม่ควรดีใจ เพราะชื่อว่า กามทั้งหลายย่อมสมบูรณ์บ้าง ย่อมถึงวิบัติบ้าง ทรงทราบธรรมอันเป็นที่สัปปายะแก่พราหมณ์นั้น จึงตรัส*__กามสูตร__ [๑๐] *มีเนื้อความว่า*

ถ้าว่าวัตถุกามจะสำเร็จแก่สัตว์ผู้ปรารถนาอยู่ไซร้ สัตว์ปรารถนาสิ่งใด ได้สิ่งนั้นแล้วก็ย่อมเป็นผู้มีใจเอิบอิ่มแน่แท้

ถ้าเมื่อสัตว์นั้นปรารถนาอยู่ เกิดความอยากได้แล้ว กามเหล่านั้นย่อมเสื่อมไปไซร้ สัตว์นั้นย่อมย่อยยับเหมือนถูกลูกศรแทง ฉะนั้น ผู้ใดงดเว้นกามทั้งหลาย เหมือนอย่างบุคคลเว้นศีรษะงูด้วยเท้าของตน ผู้นั้น เป็นผู้มีสติย่อมก้าวล่วงตัณหาในโลกนี้ได้

นรชนใดย่อมยินดีกามเป็นอันมาก คือ นา ที่ดิน เงิน โค ม้า ทาส กรรมกร เหล่าสตรีและพวกพ้อง กิเลส

ทั้งหลาย อันมีกำลังน้อย ย่อมครอบงำย่ำยีนรชนนั้นได้ อันตรายทั้งหลายก็ย่อมย่ำยีนรชนนั้น แต่นั้นทุกข์ย่อมติดตามนรชนผู้ถูกอันตรายครอบงำ เหมือนน้ำไหลเข้าสู่เรือที่แตกแล้ว ฉะนั้น

เพราะฉะนั้น สัตว์พึงเป็นผู้มีสติทุกเมื่อ งดเว้นกามทั้งหลายเสีย สัตว์ละกามเหล่านั้นได้แล้ว พึงข้ามโอฆะได้ เหมือนบุรุษวิดน้ำจากเรือแล้ว พึงไปถึงฝั่ง ฉะนั้น

เมื่อพราหมณ์ได้ฟังพระสูตรนี้จบลง ก็ได้บรรลุเป็นพระโสดาบัน พระศาสดาทรงทำพราหมณ์ให้สร่างจากความโศกแล้ว เสด็จลุกจากอาสนะกลับไปสู่พระวิหาร ...”

หลวงตากล่าวสรุปว่า *“นี้เป็นเรื่องความทุกข์โศกที่เกิดขึ้นเพราะกามในปัจจุบัน ส่วนเรื่องในอดีตนั้น อาตมาเห็นว่าสมควรจะกล่าวในวันหลัง เพราะวันนี้ก็เย็นมากแล้ว อาตมามาถึงบ้านโยมเวลาบ่ายสองโมงกว่า นี่กี่โมงแล้วล่ะ ?”*

โยมไฉไลกำลังฟังเพลินอยู่ทีเดียว นึกเสียดายเหมือนกันเปลี่ยนใจอยากจะฟังต่อ จึงกล่าวแก่หลวงพ่อว่า *“ตอนนี้ ๕ โมงเย็นแล้วเจ้าค่ะ นิมนต์หลวงพ่อจำวัดเสียที่บ้านนี้ก็แล้วกันนะเจ้าคะ กลางคืนจะได้แสดงธรรมต่อ สรงน้ำแล้ว เดินยืดเส้นยืดสาย พักผ่อนเสียก่อนก็ได้เจ้าค่ะ เดี๋ยวโยมกับคุณพี่สุภาพจะไปจัดที่จำวัดให้นะเจ้าคะ”*

หลวงตาสงบกล่าวตอบว่า *"อย่าเลยโยม อาตมาจะไปพักที่วัดดีกว่า จะกลับไปเยี่ยมพระภิกษุสามเณรที่เคยอยู่ด้วยกันมา วัดก็อยู่ไม่ไกลจากที่นี่เท่าไร แถวลาดกระบังนี้เอง เดี๋ยวโยมให้ใครไปเรียกแท๊กซี่เหมาค่ารถไปส่งที่วัดก็ได้ พรุ่งนี้ค่อยมาแสดงธรรมต่อก็แล้วกัน"*

โยมสุภาพเกิดศรัทธา จะไปส่งหลวงตาเอง จึงกล่าวว่า *"เดี๋ยวผมไปส่งหลวงพ่อเองครับ และพรุ่งนี้วันอาทิตย์ผมจะไปรับแต่เช้า* ***นิมนต์ฉันภัตตาหาร****ทั้งเช้า ทั้งเพลเลยนะครับ พวกหลาน ๆ ก็ไม่ได้ไปทำงาน จะบอกให้อยู่ทำบุญถวายภัตตาหารและฟังธรรม นิมนต์หลวงพ่อมาแสดงธรรมต่อ ผมก็อยากจะฟังให้จบเหมือนกัน อยากให้หลวงพ่อสอนเรื่องบุญ-กิริยาวัตถุโปรดหลาน ๆ ด้วย จะได้รู้จักทำบุญกัน"*

หลวงตาสงบแม้เป็นสามเณร ก็ยังตั้งใจรักษาธุดงค์ข้อฉันภาชนะเดียว คือฉันในบาตร ฉันอาสนะเดียว คือฉันครั้งเดียวต่อวัน เมื่อลุกขึ้นจากอาสนะแล้วจะไม่ฉันอีก และถือบิณฑบาตเป็นวัตร คือ ไม่รับกิจนิมนต์ออกชื่ออาหารด้วย เป็นต้น *(ธุดงค์เป็นข้อปฏิบัติที่ช่วยขัดเกลากิเลส สำหรับภิกษุสามเณรผู้มีศีลมั่นคงดีแล้ว เป็นการฝึกฝนให้มีความอดทน มักน้อยสันโดษเกื้อกูลต่อการเจริญสมถะวิปัสสนาต่อไป ธุดงค์ทั้งหมดมี ๑๓ ข้อ ภิกษุรักษาได้ทั้ง ๑๓ ข้อ สามเณรรักษาได้ ๑๒ ข้อ เว้นข้อถือไตรจีวรเท่านั้น ภิกษุณีรักษาได้ ๘ ข้อ สิกขมานา*

สามเณรีรักษาได้ ๗ ข้อ อุบาสก อุบาสิการักษาได้ ๒ ข้อ คือ ถือรับประทานอาหารในภาชนะเดียวเป็นวัตร และรับประทานอาหารอาสนะเดียว คือ ทานมื้อเดียวต่อวันเป็นวัตร) ๑๑

เมื่อ**หลวงตา**ได้ยินโยมลูกเขยนิมนต์ออกชื่อว่า ภัตตาหารดังนั้น ก็ไม่ได้รับนิมนต์ จึงกล่าวว่า *"โยมขับรถไปรับอาตมาตอนเช้า แต่อาตมาจะขอลงหน้าหมู่บ้าน บิณฑบาตโปรดสัตว์เสียหน่อย แล้วค่อยเข้ามาฉันในบ้านก็แล้วกัน"*

โยมไฉไลจึงกล่าวขึ้นว่า *"ถ้าอย่างนั้น คุณพี่ช่วยขับรถไปส่งหลวงพ่อก่อนดีกว่า น้องจะไปเป็นเพื่อนด้วย เดินทางมาจากต่างจังหวัด ยังต้องมาแสดงธรรมตั้ง ๒-๓ ชั่วโมง คงเหนื่อยแย่ หลวงพ่อจะได้กลับไปพักผ่อน พรุ่งนี้ ฉันแล้วก็นิมนต์แสดงธรรมโปรดหลาน ๆ ด้วยนะเจ้าคะ ถ้าหลวงพ่อต้องการสิ่งใดก็ขอให้บอกนะเจ้าคะ โยมจะได้เตรียมจัดหาไว้ให้"*

แล้วโยมลูกเขยก็ขับรถไปส่งหลวงตา พร้อมกับโยมลูกสาวที่นั่งไปเป็นเพื่อน ณ วัดแห่งหนึ่งแถวลาดกระบัง อันเป็นวัดที่หลวงตาเคยอยู่จำพรรษามาหลายพรรษา ได้จัดหาน้ำดื่ม น้ำปานะ สบู่ แปรงสีฟันพร้อมยาสีฟัน กระดาษทิชชู่ และผงซักฟอกไปถวายหลวงตาด้วย เพราะทราบว่า หลวงตาไม่มีเงินทองไปจัดหาซื้อสิ่งของเหล่านี้ได้เองแน่นอน ด้วยว่า บัดนี้หลวงตาได้เป็น**สมณะเชื้อสายศากยบุตร**ไปเสียแล้ว ...

หลวงตาคืนสู่ถิ่นเดิม

เมื่อ**หลวงตาสามเณรสงบ**ไปถึงวัด ก็เป็นเวลาค่ำเสียแล้ว พระเณรร่วมกันทำวัตรเย็นเสร็จเรียบร้อย และพากันแยกย้ายกลับกุฏิตนเองหมดแล้ว หลวงตาจึงเข้าไปหาเจ้าอาวาสซึ่งรู้จักคุ้นเคยกันดี เพื่อจะไปขอพักจำวัดสัก ๒-๓ คืน เมื่อเจ้าอาวาสเห็นหลวงตาก็ดีใจ ก้มลงตั้งใจจะกราบ เพราะเข้าใจว่าหลวงตายังเป็นพระภิกษุเหมือนเดิมซึ่งมีพรรษามากกว่าตน แต่หลวงตาได้ห้ามไว้ แล้วบอกความจริงว่า ตนเองสละภิกษุภาวะแล้วเป็นเพียงสามเณรเท่านั้น หลวงตาจึงกระทำวัตรโดยการกราบท่านเจ้าอาวาส เพราะถ้าหลวงตาปกปิดความจริง ทำตัวเป็นพระภิกษุเหมือนเดิม ยินดีในการกราบไหว้ ตามลำดับผู้แก่ ยินดีในการลุกรับ การอัญชลีกรรม สามีจิกรรม นับพรรษา และร่วมทำสังฆกรรมกับพระภิกษุทั้งหลาย จะได้ชื่อว่า **เถยย-สังวาส**[๑๒] *(ลักการอยู่ร่วม)* เป็นผู้ไม่ซื่อตรง เป็นปาราชิกของสามเณร ต้องถูก**นาสนะ**คือให้สึก และจะกลับมาบวชอีกไม่ได้

ท่านเจ้าอาวาสรู้สึกงวยงงสงสัยจึงถามหลวงตาว่า สึกเป็นสามเณรทำไม หลวงตาจึงได้เล่าความจริงให้ฟังทุกประการ ตั้งแต่โยมลูกสาวมาชักชวนให้รักษาพระธรรมวินัย จนกระทั่งได้ไปอยู่ศึกษาปฏิบัติธรรมกับพระอาจารย์มหาอมร เป็นเวลาปีกว่า ระลึกถึงโยมลูกสาวจึงอยากกลับมาโปรด และมาเยี่ยมเยียนพระภิกษุสามเณรที่เคยอยู่ร่วมกันมาด้วย

ท่านเจ้าอาวาสก็ยินดีอนุโมทนาด้วย ที่หลวงตาสามเณรสงบตั้งใจรักษาศีลและศึกษาปฏิบัติธรรมอย่างเคร่งครัด แต่ได้กล่าวถึงตนเองว่า ยังปฏิบัติตามอย่างหลวงตาไม่ได้ จะขออยู่อย่างนี้ไปก่อน เมื่อไรมีศรัทธาหรืออยากจะบรรลุพระนิพพานค่อยศึกษาปฏิบัติเอาจริงเอาจังก็แล้วกัน ...

ท่านเจ้าอาวาสได้เรียกสามเณรที่วัด ไปจัดกุฏิให้หลวงตาแล้วนิมนต์หลวงตาไปพักผ่อน หลวงตาทำการปัดกวาดเช็ดถูกุฏิเอง จัดการแก้บริขาร จัดวางบาตร ย่าม จีวรให้เข้าที่ตามที่ได้รับการฝึกฝนมาจากสำนักพระป่าทางภาคอีสาน แล้วก็ไปสรงน้ำ กลับมาก็พบพระภิกษุที่เคยเป็นลูกศิษย์อุปัฏฐากจึงบอกให้ไปชักชวนพระภิกษุที่คุ้นเคยให้มาสนทนากัน

มีพระภิกษุทั้งหนุ่มแก่ ทั้งที่เคยเป็นลูกศิษย์ของหลวงตารวม ๖-๗ รูป รู้ว่าหลวงตามาเยี่ยมก็ดีใจ เข้ามาทักทายและจะทำวัตรกราบไหว้ หลวงตาสงบก็ห้ามและบอกความจริงว่าตนเป็นสามเณรแล้ว ทำให้พระภิกษุทุกรูปแปลกใจพากันถามว่า *"หลวงตาสึกเป็นสามเณรทำไม ตั้ง ๑๙ หรือ ๒๐ พรรษาเป็นพระมหาเถระแล้ว ไม่เสียดายหรือครับ ?"*

หลวงตาสงบจึงเริ่มต้นชี้แจงว่า *"การเป็นพระภิกษุหรือสามเณรนั้นไม่ได้อยู่ที่พรรษา แต่อยู่ที่การบวชว่าถูกต้องตามพระวินัยหรือไม่ โดยเฉพาะ ถ้าจะเป็นพระภิกษุสามเณรที่ดีด้วยแล้ว ก็ไม่ได้ขึ้นอยู่กับพรรษา แต่อยู่ที่ศีล ถ้าบวชมานาน*

มีพรรษามาก หากไม่รักษาศีลก็ไม่มีค่า แม้บวชไม่นานแต่มีศีลก็เป็นผู้มีค่า ถ้าเป็นพระภิกษุที่ไม่มีศีล การเป็นสามเณรที่มีศีลน่าจะดีกว่า แต่ถ้าเป็นพระภิกษุด้วย และมีศีลด้วยนั้นก็ดีที่สุด พวกท่านเห็นด้วยหรือไม่ครับ ?”

ภิกษุหลายท่านกล่าวคล้อยตามว่า *“เห็นด้วย เห็นด้วยครับ”* แต่บางท่านก็นั่งนิ่ง ยังไม่แสดงอาการเห็นด้วย

หลวงตาสงบกล่าวต่อไปว่า *“ผมเคยอยู่ร่วมกับพวกท่านมาก่อน เคยเป็นอาจารย์สอนธรรมะให้กับบางท่าน ชีวิตความเป็นอยู่ และความประพฤติของเราก็เหมือน ๆ กัน คือยังไม่ได้รักษาศีล ยังไม่ได้ประพฤติตามพระธรรมวินัยเสมอกัน ผมได้รับการชี้นำ ชักชวนจากลูกสาว ให้รักษาศีลปฏิบัติธรรม ทีแรกก็คัดค้านไม่เห็นด้วย เพราะรู้สึกยุ่งยาก ลำบากไปหมด แต่เมื่อได้ฟังเหตุผลและพิจารณาถึงความถูกต้อง ก็ทำให้เชื่อกรรมและผลของกรรม ละอายใจที่เราบวชมาเป็นพระภิกษุผู้ประกาศตนว่า เป็นผู้มีศีล ละเว้นจากบาป ไม่ใช่คฤหัสถ์ผู้บริโภคกาม แต่กลับไม่ได้รักษาศีล ยังสะสมเงินทองอันเป็นที่มาของกาม ไม่ได้ศึกษาและทำความเข้าใจในคำสอนของพระพุทธเจ้าให้ถูกต้อง เพื่อจะได้นำมาปฏิบัติและเผยแผ่ศาสนาให้เจริญแพร่หลายไป ตกลงแล้วเราบวชเข้ามาเพื่ออะไร ?”*

ทุกรูปนั่งนิ่งเงียบเหมือนถูกมนต์สะกดไว้ บางรูปนั่งมองหน้ากันแบบงง ๆ บางรูปคิดในใจว่า *“หลวงตานี้จะเพี้ยนไป*

หรือเปล่า นอกจากไม่ให้ความสำคัญกับตำแหน่งพระครู ฯ ไม่สนใจความเป็นพระมหาเถระ สึกไปบวชเป็นสามเณรแล้ว ยังไม่เข้าใจคำกล่าวที่ว่า **พูดวินัยขัดใจพระ พูดธรรมะขัดใจโยม** *อีกด้วย ...”*

หลวงตาเห็นทุกรูปนั่งเงียบก็เดาได้ว่า คงจะมีความรู้สึกขัดแย้งเหมือนกับตน ตอนที่โยมลูกสาวมาชักชวนให้รักษาศีลปฏิบัติตามพระธรรมวินัยทีแรก อาศัยความกรุณาจึงกล่าวว่า *“ในฐานะที่เคยอยู่ร่วมกัน บางท่านก็เคยอุปัฏฐากผม จึงอยากจะชักชวนท่านทั้งหลายให้รักษาศีล ไปร่วมศึกษาพระไตรปิฎกและปฏิบัติตามพระธรรมวินัย เพื่อความพ้นทุกข์ เพื่อรักษาพระศาสนา อย่าหวังเพียงอยู่สุขสบายในชาตินี้ แต่ต้องไปตกอบายภูมิในโลกหน้า มันไม่คุ้มค่ากันเสียเลย*

ผมได้ไปศึกษาปฏิบัติอยู่กับพระอาจารย์รูปหนึ่ง พรรษา ๑๕ ท่านมีความรอบรู้ในพระไตรปิฎก ภาษาบาลีและพระอภิธรรม รักษาศีลปฏิบัติธรรมเคร่งครัดด้วย ผมได้ศึกษาค้นคว้าเพียงปีกว่า ก็รู้สึกซาบซึ้งในคำสอน ตั้งใจจะต้องอ่านพระไตรปิฎกและอรรถกถาให้จบสักรอบหรือ ๒ รอบ และจะปฏิบัติธรรมให้บรรลุคุณพิเศษสักอย่าง ๒ อย่าง ก่อนที่จะมรณภาพไปจากโลกนี้ พวกท่านเล่าจะไปศึกษาด้วยกันไหม ?”

หลวงตาสอบถามโดยเรียกชื่อทีละรูป ด้วยความคุ้นเคยแต่ผลปรากฏไม่เป็นที่น่าพอใจ ไม่สมกับความปรารถนาดีของหลวงตาเอาเสียเลย ...

ภิกษุหนุ่มรูปหนึ่งตอบว่า *"ผมไปไม่ได้หรอกครับหลวงตา เพราะผมกำลังเรียน ม.จ.ร. ปี ๒ เท่านั้น อีก ๒ ปีถึงจะจบ ถ้าจบแล้ว ผมอาจจะตามไปร่วมเรียนพระไตรปิฎกก็ได้"*

รูปที่ ๒ กล่าวว่า *"ผมก็ไปไม่ได้เหมือนกัน ยังไม่ปิดเทอม ตอนนี้เรียนบาลีประโยค ๕ อยู่ ถ้าปิดเทอมเดือนหนึ่ง ผมก็อยากจะไปเรียนพระอภิธรรมเหมือนกัน จะได้เทศน์เก่ง"*

รูปที่ ๓ กล่าวว่า *"ผมก็อยากไปอยู่ แต่ติดตรงที่สอนวิชาจริยธรรมให้เด็กนักเรียนชั้นมัธยมต้นอยู่ ต้องออกข้อสอบเองด้วย ถ้าสอบเสร็จก็คงไปร่วมเรียนได้ชั่วคราวนะครับ"*

รูปที่ ๔ กล่าวว่า *"ผมมีโยมพ่อโยมแม่ที่จะต้องส่งเสียดูแล คงไปร่วมศึกษาพระไตรปิฎกกับหลวงตาไม่ได้หรอกครับ จะให้ไปรักษาศีลไม่ต้องรับเงินทอง แล้วผมจะเอาปัจจัยที่ไหนส่งให้โยมพ่อโยมแม่เล่าครับ ?"*

๔ รูปแรกเป็นพระหนุ่มพรรษายังไม่ถึง ๑๐ ส่วนรูปที่ ๕ พรรษา ๑๐ กว่า เป็นผู้ช่วยเจ้าอาวาส กล่าวขึ้นว่า *"ความจริงพระไตรปิฎกเป็นหลักคำสอน ที่พระภิกษุต้องศึกษากันอยู่แล้ว เราอ่านพระไตรปิฎกฉบับประชาชนก็ได้ ถ้าให้ไปศึกษาพระไตรปิฎกชุด ๙๑ เล่ม เมื่อไหร่จะจบ เวลานี้ กฎหมายคณะสงฆ์ฉบับใหม่กำหนดไว้ว่า ต่อจากนี้ไป ผู้ที่จะเป็นเจ้าอาวาสได้ต้องจบปริญญาตรี ผมต้องเตรียมตัวไปเรียนต่อปริญญาตรี เพราะถ้าต้องรับหน้าที่เจ้าอาวาสเมื่อไร จะได้ไม่มีปัญหา"*

รูปที่ ๖ ก็มีพรรษา ๑๐ กว่าขึ้นไป แต่มีความบกพร่องทางตา (*คือ ตาเหล่ทั้ง ๒ ข้าง อีกทั้งยังเป็นโรคพาร์กินสัน มีอาการสั่นไปแทบทั้งตัว ซึ่งตามพระวินัยบัญญัติไม่อนุญาตให้บวช แต่เมื่อบวชมาแล้วก็เป็นพระภิกษุ เพียงแต่อุปัชฌาย์ต้องอาบัติทุกกฏ เพราะบวชให้แก่ผู้ที่ไม่สมควร*) กล่าวว่า *"ผมอยากไปเรียนพระไตรปิฎกด้วยครับ แต่ยังอ่านหนังสือไม่คล่อง ช่วยสอนให้ผมอ่านให้คล่องหน่อยได้ไหมครับ"*

หลวงตาไม่ตอบได้แต่ยิ้ม นึกในใจว่า *"กว่าจะสอนท่านให้อ่านหนังสือคล่อง แล้วค่อยไปเรียนพระไตรปิฎก ผมอาจจะมรณภาพก่อน แต่ก็อนุโมทนาที่อยากเรียนพระไตรปิฎก ขอให้ความตั้งใจนี้เป็นปัจจัยให้เกิดใหม่สมบูรณ์กว่านี้ เทอญ"*

รูปสุดท้ายเคยเป็นลูกศิษย์อุปัฏฐากหลวงตา พรรษา ๑๒ แล้ว แต่ยังติดกาแฟ ติดบุหรี่อย่างหนัก วันหนึ่งสูบเป็นซอง จ้องแต่จะหางานรับกิจนิมนต์ ชอบมาขอสังฆทานและจีวรจากหลวงตา รวมทั้งอาหารบิณฑบาตไปขายต่อให้แม่ค้า เอาเงินไปซื้อบุหรี่ซื้อกาแฟมาสูบมาดื่ม ได้ถามขึ้นว่า *"หลวงตาอยากให้ผมไปศึกษาพระไตรปิฎกด้วยหรือเปล่าครับ ถ้าผมไปเรียนด้วย และไม่ให้รับเงินทอง จะมีบุหรี่ให้ผมสูบ มีกาแฟให้ผมดื่มหรือเปล่าครับ ถ้ามี ผมไปแน่ เซ็งที่จะอยู่วัดนี้แล้ว"*

หลวงตาไม่ตอบ ได้แต่อมยิ้ม เพราะเป็นปัญหาที่ไม่น่าตอบ คิดในใจว่า *"เราจะพยายามชักจูงเกลี้ยกล่อมให้พระภิกษุ*

เหล่านี้เห็นโทษของการล่วงศีล ให้เห็นประโยชน์ของการมีศีล และประโยชน์อย่างยิ่งใหญ่ ในการศึกษาพระไตรปิฎกและอรรถกถาต่อไปอีกดีหรือไม่หนอ ? คิดพิจารณาอยู่ครู่หนึ่ง ก็ตัดสินใจได้ว่า *"เราคงไม่มีเวลาพอที่จะพร่ำบอก พร่ำเตือนท่านเหล่านั้น เพราะขออนุญาตพระอาจารย์มาเพียง ๒-๓ วันเท่านั้น และจุดประสงค์หลักคือการอนุเคราะห์โยมลูกสาวและครอบครัวผู้มีศรัทธาเป็นทุนเดิมอยู่แล้ว ส่วนพระภิกษุเหล่านี้ยังไม่มีศรัทธา เริ่มตั้งแต่เจ้าอาวาสลงไปทีเดียว ยากแก่การที่จะชักนำ ประกอบกับการที่เราลดฐานะเป็นสามเณรด้วยแล้วทำให้ภิกษุเหล่านั้นขาดความยำเกรง แม้ในพระธรรมที่มีอยู่ในตัวเรา เมื่อกล่าวพระธรรมวินัยย่อมไม่เชื่อถือเป็นธรรมดา*

อีกอย่างหนึ่ง พระภิกษุส่วนใหญ่เป็นคนต่างจังหวัด เป็นชาวชนบท พื้นฐานความรู้ สังคม สิ่งแวดล้อม สามัญสำนึกที่ถูกปลูกฝัง ตั้งแต่วัยเยาว์จากสังคมยังด้อยมาก ทำให้ขาดความเสียสละ ขาดการคำนึงถึงประโยชน์ส่วนรวม แต่กลับเห็นแก่ประโยชน์ตน เป็นส่วนใหญ่ สิ่งที่เราควรกระทำต่อพระภิกษุเหล่านั้นในขณะนี้ ก็คือ เมตตาและอุเบกขา สัตว์ทั้งหลายมีกรรมเป็นของ ๆ ตน ทำดีจักได้ดี ทำชั่วจักได้ชั่ว กรรมย่อมจำแนกสัตว์ให้ทรามและประณีต เอวัง ..."

ในที่สุด หลวงตาก็ได้เขียนที่อยู่ของพระอาจารย์มหาอมรให้และบอกว่า ถ้ามีศรัทธาอยากรักษาศีลปฏิบัติธรรมเมื่อไรก็ให้ไปหายังที่อยู่ที่ให้ไว้นี้ และยังได้กล่าวเตือนให้ทุกรูปรักษา

ศีลให้ดี เพราะศีลนั้นเปรียบเหมือนศีรษะ ถ้าศีลขาดก็เท่ากับศีรษะขาด จะมีชีวิตอยู่เป็นพระที่ดีไม่ได้ ตายไปก็ไม่พ้นอบาย จากนั้นก็ขอตัวไปพักผ่อน เตรียมตัวไปแสดงธรรมที่บ้านโยมลูกสาว ก่อนจำวัดก็สวดมนต์ไหว้พระย่อ ๆ แผ่เมตตาไปยังสัตว์ทั้งหลาย *"ขอให้พระภิกษุภายในวัดนี้และวัดอื่น ๆ รวมทั้งคฤหัสถ์ทั้งหลายที่ยังไม่มีศีล จงกลายเป็นผู้มีศีล ผู้มีศีลดีแล้วขอให้มีศีลและทิฏฐิดียิ่ง ๆ ขึ้นไป จงพ้นจากอบายและวัฏฏะทุกข์ทั้งปวงด้วยเทอญ"* แล้วได้สาธยายกลอนแผ่เมตตาดังนี้ว่า

กลอนแผ่เมตตาก่อนนอน

ก่อนท่านนอน หลับไป ในคืนนี้
ขอจงตั้ง ดวงฤดี ไว้ให้มั่น
คิดถึงบุญ ความดี เพื่อแบ่งปัน
จิตตั้งมั่น แน่วแน่ แล้วแผ่ไป
แผ่เมตตา ทั่วไป ให้คนอื่น
ทั้งรักชื่น เกลียดชัง แต่ครั้งไหน
ขอให้เขา จงได้ดี มีสุขใจ
อย่าหวั่นไหว แม้อมิตร ที่คิดชัง
แล้วใจเรา จะสบาย คลายเร่าร้อน
เพราะจิตผ่อน ความเบียดเบียน แต่หนหลัง
อนีฆา สุขี อัตตานัง
สุขสมหวัง ด้วยเพราะจิต คิดดีเอย

อานิสงส์ของเมตตา ๓ ข้อใน ๑๑ ข้อ ที่หลวงตาเห็นประจักษ์แก่ตน คือ ย่อมหลับเป็นสุข ตื่นเป็นสุข ไม่ฝันลามก **หลวงตา**ตื่นขึ้นตี ๓ นั่งสมาธิ และเจริญวิปัสสนาอยู่พักใหญ่ จากนั้นก็สวดมนต์ทำวัตรเช้า เป็นกิจวัตรประจำวันที่หลวงตาบำเพ็ญ เมื่อทำกิจวัตรเสร็จก็รุ่งอรุณพอดี หลวงตานำน้ำมากรอกบาตรเพื่อทำความสะอาด รอเวลาไปบิณฑบาต

สักครู่หนึ่ง รถของโยมลูกเขยก็มาจอด เวลา ๖ โมงเช้าพอดี โยมสุภาพเข้าไปรับบาตรวางไว้ในรถ นิมนต์หลวงตาขึ้นรถแล้วขับออกไปทันที ไม่ถึงครึ่งชั่วโมงก็ถึงบางนา หลวงตาขอลงหน้าหมู่บ้าน เพื่อจะเดินบิณฑบาต ขณะที่เริ่มเดินไปก็ระลึกได้ ถึงตอนที่พระพุทธเจ้าเสด็จไปโปรดพระบิดาและหมู่พระญาติ พระพุทธองค์ก็ยังทรงเสด็จเที่ยวบิณฑบาตไปตามลำดับเรือน หลวงตาผู้มอบกายถวายชีวิตบูชาพระพุทธเจ้าแล้วจะไม่ปฏิบัติตามพระจริยวัตรของพระองค์ได้อย่างไร ?

หมู่บ้านนี้กว้างพอสมควร หลวงตาคิดว่า *"ถ้ามีผู้ใส่บาตรสัก ๒-๓ เจ้า ก็เพียงพอแล้ว เป็นอาหารประณีตหรือไม่ก็ตาม จะนำไปฉันรวมกับอาหารที่โยมลูกสาวถวาย เป็นการประพฤติตามพระพุทธจริยวัตร และไม่ให้เสียธุดงควัตรด้วย"*

เดินมาไกลพอสมควร ไม่มีวี่แววว่า จะมีคนใส่บาตร หลวงตาคาดเอาว่า *"คงไม่มีพระภิกษุมาบิณฑบาตในหมู่บ้านนี้กระมัง"* คิดยังไม่ทันไร ก็มีเสียงผู้หญิงตะโกนตามหลังมาว่า

“นิมงก่อง นิมงหยุกก่อง” หลวงตาสงบหยุดยืน แล้วหันกลับมา เห็นหญิงคนไทยเชื้อสายจีน อายุคงประมาณ ๖๐ กว่า ยังอยู่ในเสื้อกางเกงชุดนอนเดินออกมาจากบ้าน ถือผลส้มมา ๒ ลูก พร้อมทั้งซองสีแดง ขณะที่ออกมาจากบ้านก็เรียกชายหนุ่มหญิงสาวคู่หนึ่ง ซึ่งเป็นคนคุ้นเคยกัน กำลังเดินออกจากหมู่บ้าน ให้มาใส่บาตรด้วยกัน หลวงตาได้ยินชายหนุ่มหญิงสาวคู่นั้นพูดว่า *“ไม่รู้ว่ามีพระภิกษุมาบิณฑบาต จึงไม่ได้เตรียมอาหารไว้ใส่บาตร”* หญิงไทยเชื้อสายจีนคนนั้นกล่าวขึ้นว่า *“เอาเงิงใส่บักก็ล่าย ท่างจะล่ายไปซ้ายหยั่งอึ่งล่วย”* แล้วทั้ง ๓ คนก็เดินมาหยุดอยู่ข้างหน้าหลวงตา

หญิงเชื้อสายจีนนำส้มมาเตรียมจะใส่บาตร พลางถามว่า *“หลวงตา มาจักไหลล่ะ”* หญิงสาวนำขนมอยู่ในถุงพลาสติกที่เธอเตรียมเอาไว้เพื่อรับประทานเองออกมา ทำท่าจะใส่บาตรเช่นกัน ส่วนชายหนุ่มคงจะเป็นแฟนกัน ก็เกิดศรัทธาหยิบกระเป๋าเงินขึ้นมา นำธนบัตรสีแดงออกมาเพื่อจะใส่บาตรด้วย

วิธีปฏิบัติเมื่อมีผู้นำเงินทองมาใส่บาตร

หลวงตาตั้งสติเตรียมตัวที่จะรักษาพระวินัยไว้ดีแล้ว จึงกล่าวตอบว่า *“เจริญพร อาตมา มาจากระยอง จะมาโปรดโยมลูกสาว อยู่ในหมู่บ้านนี้แหละ”* เมื่อกล่าวจบก็เปิดบาตรให้โยมใส่บาตร เมื่อหญิงชราใส่ส้มแล้วก็เตรียมจะใส่ซองสีแดง หลวงตาย้ายบาตรมารับขนมจากหญิงสาว ส่วนชายหนุ่มเอา

ธนบัตรสีแดงยกขึ้นจบเหนือศีรษะแล้วยื่นจะใส่บาตร หญิงเชื้อสายจีนก็ยื่นซองสีแดงมาใส่บาตรเหมือนกัน หลวงตาปิดบาตรยิ้มพลางถามว่า *"เจริญพร ในซองนี้เป็นอะไรหรือโยม ?"*

หญิงเชื้อสายจีนตอบว่า *"ก็ปักจัยไง อั๊วจะถวายปักจัยร้อยนึงนะ หลวงตาเปิกบากสิ อั๊วจะล่ายใส่บาก"*

หลวงตาพูดขึ้นว่า *"เจริญพร โยม ขอเวลาสักครู่หนึ่งอาตมาจะพูดอะไรให้ฟังสักหน่อยก่อนจะให้พร อาตมาเชื่อว่าโยมทั้ง ๓ เป็นผู้มีศรัทธา เชื่อบุญและตั้งใจทำบุญ ต้องขออนุโมทนาที่โยมมีกุศลจิตนำผลไม้และขนมมาใส่บาตร แค่นี้ก็ได้บุญมากแล้ว อาตมาก็เชื่อบุญและต้องการบุญ จึงออกบวชเป็นบรรพชิต สละทรัพย์สินเงินทองแล้ว ถ้าโยมนำเงินมาใส่ลงไปในบาตร อาตมาก็จะได้บาปแทนบุญ เพราะมันจะทำให้อาตมาผิดศีล โยมคงไม่อยากจะให้อาตมาได้บาปใช่ไหม ?*

หญิงเชื้อสายจีนรีบพูดขึ้นว่า *"อั๊วให้หลวงตา จะเป็งบากล่ายยังงาย ลื้อไม่ล่ายขโมยของอั๊วสักหน่อยยย ?*

หลวงตาตอบว่า *"เจริญพร ที่เป็นบาปก็เพราะพระพุทธเจ้าทรงห้ามไม่ให้พระภิกษุหรือสามเณรรับเงินทอง ถ้ารับเงินทองแล้ว เดี๋ยวกิเลสของพระภิกษุสามเณรก็จะเกิดมาก ทำให้รักษาศีลและศึกษาปฏิบัติธรรมไม่ได้"*

หญิงเชื้อสายจีนทำหน้าไม่เข้าใจ จึงกล่าวโต้แย้งหลวงตาว่า *"อั๊วให้ลื้อ ลื้อไม่เอานี่สิ อั๊วว่าเป็งบาก อั๊วก็ไม่ล่ายบุงล่วย*

พะองค์อึ่งก็เอาเงิงทั้งนั้ง ไม่เห็งทังแบกลื้อเลย”

หลวงตาเห็นว่าหญิงเชื้อสายจีนยังไม่เข้าใจ จึงหันมาพูดกับชายหนุ่มหญิงสาวโดยให้เหตุผลอีกว่า *“ถ้าหากโจรขโมยรู้ว่าพระภิกษุสามเณรมีเงินทอง ก็จะจ้องปองร้าย ปล้น จี้ หรือฆ่าพระภิกษุเพื่อชิงเอาเงินทอง พวกที่ยากจนไม่มีงานทำหรือขี้เกียจทำงาน ถ้ารู้ว่า โยมชอบถวายเงินทองแก่พระภิกษุสามเณรก็จะพากันเข้ามาบวชในพระพุทธศาสนา ทำให้พระศาสนาเสื่อมโทรม การถวายเงินทองแก่พระภิกษุสามเณรจึงได้บุญน้อย ทำให้เกิดโทษมาก ทั้งแก่พระภิกษุสามเณรและแก่พระศาสนาด้วย โยมควรถวายเฉพาะอาหาร หรือข้าวของเครื่องใช้ เช่น สบู่ ผงซักฟอก ยาสีฟัน ดอกไม้ ธูปเทียน หรือยารักษาโรค จะได้บุญมากกว่า ไม่ต้องถวายเงินทองแก่พระภิกษุสามเณรหรอกนะ เจริญพร”*

ชายหนุ่มหญิงสาวได้ฟังแล้ว พยักหน้าแสดงความเข้าใจ จึงถามหลวงตาว่า *“พรุ่งนี้ หลวงตายังมาบิณฑบาตอีกหรือเปล่าคะ โยมจะได้เตรียมอาหารไว้ใส่บาตร และหลวงตาจะมาบิณฑบาตสักกี่วันคะ โยมจะได้ไปบอกเพื่อนบ้านด้วย”* แล้วชายหนุ่มก็ช่วยพูดกับหญิงชราให้เข้าใจว่า การถวายเงินทองนั้นไม่ถูก ภิกษุสามเณรที่รับเงินทองก็ทำไม่ถูก เป็นบาปทำให้ตกนรกได้ หญิงชราก็พยักหน้า แต่ไม่รู้ว่าเข้าใจจริง ๆ หรือไม่ ...

หลวงตาไม่แน่ใจว่าธุระจะเรียบร้อยเมื่อไร จึงกล่าวเป็น

ปริกัปว่า *"ถ้าเสร็จธุระแล้ว ก็อาจจะมาบิณฑ์พรุ่งนี้อีกวันเดียว ถ้ายังไม่เสร็จธุระก็อาจจะมาหลายวัน"* แล้วจึงพูดเตือนโยมให้รับพรว่า *"โยม รับพรนะ **เอวัง โหนตุ สุขี โหนตุ ทุกขา ปะมุจจันตุ** จงเป็นสุขเถิด จงพ้นจากทุกข์ทั้งปวงเถิด"* แล้วหลวงตาก็เดินมอง**ชั่วแอก** *(๔ ศอกหรือ ๒ เมตร)* ด้วยความสำรวมไปบ้านโยมลูกสาว ได้ยินเสียงหญิงเชื้อสายจีนบ่นเสียงดังตามมาว่า *"หลวงตา อีพูกอาลาย สั่งนิกเลียว อั๊วยังอุทิกส่วงกุสงไม่จกเลย อีไปเลี้ยว"*

หลวงตาได้แต่ปลงอนิจจัง หวังให้หญิงเชื้อสายจีนคนนั้นได้บุญมากกว่านี้ แล้วได้ตั้งโยนิโสมนสิการขึ้นว่า ***"เราได้รักษาศีล ไม่รับเงินทอง ตามสิกขาบทที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติไว้ เราเป็นผู้มีศีลดีแล้วหนอ เราเป็นผู้มีส่วนในการรักษาพระศาสนาของพระพุทธเจ้าด้วยหนอ ..."*** พลันปีติก็เกิดขึ้นในกาย ทำให้ขนลุกชูชันไปทั้งตัว โอ ! อานุภาพแห่งศีล ทำให้มีความสุขเช่นนี้เองหนอ ...

โยมไฉไลและ**โยมสุภาพ** ออกมายืนคอยรับหลวงตาอยู่หน้าบ้านแล้ว เมื่อหลวงตามาถึง โยมสุภาพก็เข้ามาขอรับบาตร นิมนต์เข้าบ้าน เตรียมน้ำล้างเท้าโรยด้วยดอกมะลิและกลีบดอกกุหลาบ ใส่น้ำอบไทยหอมกรุ่นลงไปด้วย แสดงว่ามีจิตประณีตและเตรียมตัวเจริญกุศลไว้เป็นอย่างดี โยมไฉไลเรียกลูกชาย ๒ คน ชื่อ**เจ้าใหญ่**กับ**เจ้ากลาง** ให้ออกมาล้าง

เท้าและเช็ดเท้าให้หลวงตา ทั้งคู่ก้มลงกราบนมัสการหลวงตาก่อนจะล้างเท้าและเช็ดเท้าให้ด้วยความเคารพ

หลวงตาฝึกหัดเจริญวิปัสสนา

หลวงตาเกิดสติ พิจารณาเห็นความต่างกันของกรรมและผลของกรรมเมื่อครู่นี้กับขณะนี้ได้อย่างชัดเจน เมื่อครู่นี้ได้รับอนิฏฐารมณ์ *(อารมณ์ที่ไม่ดี)* หญิงเชื้อสายจีนแสดงอาการไม่เคารพ พูดจาไม่รู้เรื่อง ไม่ยอมเชื่อฟังคำแนะนำ กลับติเตียนว่ากล่าว ด้วยอำนาจอกุศลกรรมในอดีต แต่มาบัดนี้ ได้รับอิฏฐารมณ์ *(อารมณ์ที่ดี)* ได้รับสักการะ ปรนนิบัติอย่างดีด้วยอำนาจกุศลกรรมในอดีต อารมณ์เหล่านี้ไม่พ้นไปจากสี เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ ซึ่งกระทบกับตา หู จมูก ลิ้น กาย กามคุณทั้ง ๕ กระทบกับทวารทั้ง ๕ ทวาร ๕ เรียกว่า **รูป-อายตนะภายใน** อารมณ์ ๕ เรียกว่า **รูปอายตนะภายนอก** ล้วนแต่**เป็นรูปธรรม**เท่านั้น เป็นปัจจัยทำให้ได้เห็น ได้ยิน ได้กลิ่น ลิ้มรส รู้สัมผัสและคิดนึก อันเป็น**มนายตนะ** ทำให้เกิดความโลภ ความโกรธ ความหลง กุศล อกุศลก็เกิดขึ้นตามมา นี้เป็น**ธัมมายตนะ** เหล่านี้ล้วนแต่**เป็นนามธรรม**ที่เกิดจากปัจจัยเช่นกัน สิ่งที่เกิดจากปัจจัยเรียกว่า **สังขารธรรม** เป็นของไม่เที่ยง ถูกปัจจัยปรุงแต่ง เกิดขึ้นเพราะอาศัยปัจจัย มีความสิ้นไปเป็นธรรมดา มีความเสื่อมไปเป็นธรรมดา มีความคลายไปเป็นธรรมดา มีความดับไปเป็นธรรมดา ...

หลวงตาเริ่มฝึกหัดน้อมไปในการเจริญวิปัสสนา ก่อนฉันอาหารบิณฑบาต ซึ่งจะเป็นปัจจัยให้ทายกได้รับผลานิสงส์มากและเป็นการปฏิการะ กระทำตอบแทนแก่ทายกด้วย เมื่อหลวงตาเข้าไปในบ้าน นั่งเรียบร้อยแล้ว โยมลูกสาว ลูกเขยและหลาน ๆ ก็ช่วยกันนำเอาอาหารคาวหวาน อันประณีตมากมายมาวางไว้ข้างหน้าหลวงตา เพราะทราบว่า หลวงตาฉันอาหารในบาตรและฉันครั้งเดียวเท่านั้น ทั้งหวานทั้งคาวก็ใส่รวมลงในบาตร ไม่ต้องมีการประเคนก่อน ประเคนทีหลังให้ยุ่งยาก เมื่อพร้อมกันแล้ว หลวงตาก็ให้โยมทั้งหมดกราบไหว้พระรัตนตรัย และสมาทานศีลเสียก่อน ที่จะถวายทานเพื่อให้การให้ทานนั้นมีผลมาก มีอานิสงส์มาก ...

เมื่อ**โยมสุภาพ**นำอาราธนาศีลจบ **หลวงตา**จึงกล่าวนำให้ทุกคนว่าตาม **นะโม ตัสสะ ... ๓ จบ** กล่าวนำให้ถึงสรณคมน์ **พุทธัง สรณัง คัจฉามิ ...** แล้วจึงให้สมาทานศีลเป็นภาษาไทย จะได้จำได้และปฏิบัติตามได้ โดยกล่าวตามหลวงตาทีละข้อตามลำดับว่า **ข้าพเจ้าขอสมาทานงดเว้น จากการฆ่าสัตว์และเบียดเบียนสัตว์** เพื่อบูชาพระสัมมาสัมพุทธเจ้าพร้อมทั้งพระธรรมและพระสงฆ์ ..... **ข้าพเจ้าขอสมาทานสิกขาบทมีองค์ ๕ เหล่านี้ เพื่อจะรักษาไว้ให้ดี มิให้ขาดมิให้ทำลาย และขอสมาทานกุศลกรรมบถ ๑๐ คือ กาย–สุจริต ๓ วจีสุจริต ๔ มโนสุจริต ๓ ของดเว้นอกุศล–**

กรรมบถ ๑๐ คือ กายทุจริต ๓ วจีทุจริต ๔ มโนทุจริต ๓ เพื่อบูชาพระสัมมาสัมพุทธเจ้า พร้อมทั้งพระธรรมและพระสงฆ์

หลวงตากล่าวสรุปต้อนท้ายของการให้ศีลว่า

สีเลน สุคตึ ยนฺติ *ศีลเป็นเหตุนำไปสู่สุคติ*

สีเลน โภคสมฺปทา *ศีลเป็นเหตุทำให้ถึงพร้อมด้วยโภคทรัพย์*

สีเลน นิพฺพุตึ ยนฺติ *ศีลเป็นเหตุทำให้ถึงพระนิพพาน*

ตสฺมา สีลํ วิโสธเย *ฉะนั้น พึงชำระศีลให้หมดจด เทอญ*

ทุกคนเปล่งเสียงรับพร้อมกันว่า "สาธุ" จากนั้น**หลวงตา**ก็ให้ช่วยกันนำอาหารเข้ามาถวายทีละจาน หลวงตาตักลงในบาตรอย่างละเล็กละน้อย ทั้งคาวหวาน เพราะอาหารมีมากเหลือเกิน เมื่อเห็นว่าพอสมควรแก่อัตภาพที่จะฉันแล้ว ก็ให้ยกอาหารที่เหลือทยอยออกไป แล้วให้มานั่งพร้อมกัน เพื่อฟังอนุโมทนากถา

เมื่อทุกคนมาพร้อมกันแล้ว หลวงตาจึงกล่าวว่า *"เอาล่ะโยมฟังอนุโมทนากถาภาษาไทยสักหน่อย เสร็จแล้วอาตมาจึงจะกล่าวเป็นภาษาบาลี ยถา สัพพี ฯ ตามธรรมเนียม แล้วโยมจะได้อุทิศส่วนกุศลกัน"* ทุกคนต่างรับคำพร้อม ๆ กัน

หลวงตาเริ่มกล่าวว่า *"การอนุโมทนาเป็นกุศลข้อหนึ่งในบุญกิริยาวัตถุทั้งหลาย และเป็นข้อวัตรอย่างหนึ่ง ที่พระภิกษุพึงบำเพ็ญเรียกว่า ภัตตานุโมทนาวัตร ถ้าไม่กระทำก็มีโทษด้วย คำว่า* ***อนุโมทนา*** *แปลว่า อะไร ใครรู้บ้าง ?"*

โยมไฉไลรีบชิงตอบก่อนทันทีว่า *“แปลว่า พลอยยินดีหรือบันเทิงตาม ใช่ไหมเจ้าคะ”*

หลวงตาเฉลยว่า *“ถูกต้อง โยมเก่งมาก”*

โยมไฉไลยิ้มแป้น หันไปมองสามีและลูก ๆ แล้วพูดว่า *“เห็นไหม หลวงตายังชมแม่ว่าเก่ง แต่นี้ไป ถ้าไม่รู้ธรรมะอะไรก็มาถามแม่ได้”* สามีและลูก ๆ ต่างอมยิ้มมองหน้ากัน

หลวงตากล่าวต่อไปว่า *“ครอบครัวโยมต้องมีอัธยาศัยในการให้ทานกันมาทุกคน ตั้งแต่ในอดีตชาติ จึงเป็นปัจจัยให้มีโภคสมบัติในปัจจุบัน ปัจจุบันก็ยังชอบให้ทานอีก อนาคตก็คงต้องมีโภคสมบัติอีกนั่นแหละ ใคร ๆ ก็ต้องการเป็นเศรษฐีกันทั้งนั้น แต่คนรวยนั้นมีน้อยกว่าคนจน เพราะคนที่ชอบให้ทานมีน้อยกว่าคนที่ไม่ชอบให้ทาน แต่ผลของการให้ทานที่ไม่ประกอบด้วยปัญญา มีอานิสงส์ไม่มาก แล้วยังนำมาซึ่งทุกข์นานัปการด้วย เช่น ความติดข้องห่วงใยกังวลในโภคทรัพย์ทั้งหลาย ซึ่งแท้ที่จริงแล้ว มันเป็นเพียงผลตอบแทนของบุญที่ทำไว้ให้ใช้สอยชั่วคราวเท่านั้น หรือความตระหนี่ไม่กล้าบริโภคใช้สอยโภคทรัพย์ เพราะกลัวจะสิ้นเปลืองหมดไป หรือความถือตัวสำคัญตน ถืออำนาจบาดใหญ่ว่าตนเป็นคนมีทรัพย์ ดูหมิ่นใช้อำนาจเงินข่มเหงเบียดเบียนผู้อื่นให้ได้ความทุกข์ยากเป็นต้น เพราะฉะนั้น จึงควรศึกษาพระธรรม ฟังธรรม จะทำให้เกิดปัญญา เวลาที่โยมให้ทาน ก็จะเป็นทานที่ประกอบด้วยปัญญา*

ซึ่งมีผล มีอานิสงส์มาก และเมื่อบุญให้ผลก็จะไม่ทำให้เกิดโทษ ดังที่ได้กล่าวไปแล้ว อาตมาจะขอแนะนำให้โยมทำทานชนิดที่มีผลมาก มีอานิสงส์มาก โยมสนใจไหม ?"

ทุกคนสามัคคีตอบเกือบเป็นเสียงเดียวกันว่า *"สนใจครับ สนใจเจ้าค่ะ"*

หลวงตากล่าวว่า *"ถ้าอย่างนั้น ขอให้โยมทั้งหลายตั้งใจฟัง อาตมาจะยกคำสอนในพระไตรปิฎกมาให้โยมฟังโดยย่อ"*

ทานสูตร [๑๓]

ห้วงบุญกุศลแห่งทักษิณาทานประกอบด้วยองค์ ๖

"พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสห้วงบุญกุศล อันเป็นกองบุญไว้ในทานสูตรว่า ... **ดูก่อนภิกษุ ท. ทักษิณาทานประกอบด้วยองค์ ๖ เป็นไฉน ?** คือ องค์ ๓ ของทายก *(ผู้ให้)* องค์ ๓ ของปฏิคาหก *(ผู้รับ)*

ดูก่อนภิกษุ ท. องค์ ๓ ของทายกเป็นไฉน ? ดูก่อนภิกษุ ท. **ทายกก่อนให้เป็นผู้ดีใจ** *(ปุพพเจตนา)* ๑ **กำลังให้อยู่ย่อมยังจิตให้เลื่อมใส** *(มุญจนเจตนา)* ๑ **ครั้นให้แล้วย่อมปลื้มใจ** *(อปรเจตนา)* ๑ นี้องค์ ๓ ของทายก

องค์ ๓ ของปฏิคาหก เป็นไฉน ? ดูก่อนภิกษุ ท. **ปฏิคาหกในศาสนานี้ เป็นผู้ปราศจากราคะหรือปฏิบัติเพื่อกำจัดราคะ ๑ เป็นผู้ปราศจากโทสะหรือปฏิบัติเพื่อกำจัด**

โทสะ ๑ เป็นผู้ปราศจากโมหะหรือปฏิบัติเพื่อกำจัดโมหะ ๑ นี้องค์ ๓ ของปฏิคาหก องค์ ๓ ของทายก องค์ ๓ ของปฏิคาหก ย่อมมีด้วยประการดังนี้ ดูก่อนภิกษุ ท. ทักษิณาทานที่ประกอบด้วยองค์ ๖ ย่อมมีด้วยประการอย่างนี้แล

การถือประมาณบุญแห่งทักษิณาทาน ที่ประกอบด้วยองค์ ๖ ประการอย่างนี้ว่า ห้วงบุญ ห้วงกุศล มีประมาณเท่านี้ นำสุขมาให้ มีอารมณ์เลิศ มีสุขเป็นผล เป็นไปเพื่อสวรรค์ ย่อมเป็นไปเพื่อสิ่งน่าปรารถนา น่าใคร่ น่าพอใจ เพื่อประโยชน์เกื้อกูล เพื่อความสุข ไม่ใช่กระทำได้ง่าย โดยที่แท้ บุญแห่งทักษิณาทานนั้น ย่อมถึงการนับว่า เป็นห้วงบุญ ห้วงกุศลที่จะนับประมาณไม่ได้ เป็นกองบุญใหญ่ทีเดียว เปรียบเหมือนการถือเอาประมาณแห่งน้ำในมหาสมุทรว่า เท่านี้อาฬหกะ เท่านี้ร้อยอาฬหกะ เท่านี้พันอาฬหกะ หรือเท่านี้ แสนอาฬหกะ ไม่ใช่ทำได้ง่าย โดยที่แท้ น้ำในมหาสมุทรย่อมถึงการนับว่าเป็นห้วงน้ำที่นับประมาณไม่ได้ เป็นห้วงน้ำใหญ่ทีเดียว ฉะนั้น

ทายกก่อนแต่จะให้ทาน เป็นผู้ดีใจ กำลังให้ทานอยู่ ย่อมยังจิตให้เลื่อมใส ครั้นให้ทานแล้วย่อมปลื้มใจ นี้เป็นยัญสมบัติ *(ความบริบูรณ์แห่งทาน)* **ปฏิคาหกทั้งหลายผู้สำรวม ประพฤติพรหมจรรย์ คือ ท่านผู้ปราศจากราคะ ปราศจากโทสะ ปราศจากโมหะ ไม่มีอาสวะ ย่อมเป็นเขตถึงพร้อมแห่งยัญ ทายกต้อนรับปฏิคาหกด้วยตนเอง ถวาย**

ทานด้วยมือตนเอง ยัญนั้นย่อมมีผลมาก เพราะตน *(ฝ่ายทายกผู้ให้ทาน)* **และเพราะผู้อื่น** *(ฝ่ายปฏิคาหกผู้รับทาน)* **ทายกผู้มีปัญญา มีศรัทธา เป็นบัณฑิต มีใจพ้นจากความตระหนี่ ครั้นบำเพ็ญทานอย่างนี้แล้ว ย่อมเข้าถึงโลกที่เป็นสุข ไม่มีความเบียดเบียน**

จบทานสูตร

เมื่อ**หลวงตา** แสดงธรรมกถาอนุโมทนาเป็นภาษาไทยแล้ว จึงกล่าวภาษาบาลีและแปลให้ฟังด้วยว่า **ยถา วาริวหา ปูรา ปริปูเรนฺติ สาครํ** - *ห้วงน้ำที่เต็ม ย่อมยังสมุทรสาครให้บริบูรณ์ได้ฉันใด* **เอวเมว อิโต ทินฺนํ เปตานํ อุปกปฺปติ** - *ทานที่ท่านอุทิศให้แล้วในโลกนี้ ย่อมสำเร็จประโยชน์แก่ผู้ที่ละจากโลกนี้ไปแล้วได้ ฉันนั้น* ... เพื่อโยมจะได้เข้าใจ และมีปีติ โสมนัสพร้อมทั้งอุทิศส่วนกุศลให้ญาติผู้ล่วงลับจากโลกนี้ไปแล้ว ...

เมื่อให้พรและอุทิศส่วนกุศลกันเสร็จ หลวงตาก็บอกโยมไปรับประทานอาหารกันให้เรียบร้อย จะได้เตรียมตัวฟังธรรมกันต่อ ส่วนหลวงตาพิจารณาประโยชน์ของอาหาร แล้วลงมือฉันโดยพยายามมีสติกำกับ ให้เป็นไปในกรรมฐาน เพื่อลดละรสตัณหาอันเป็นสาเหตุของวัฏฏะ ...

หลวงตาทำภัตตกิจเสร็จแล้ว โยมหลานชาย**นายใหญ่**ได้นำบาตรไปล้าง เช็ดด้วยผ้าสะอาด ใส่ในถลกบาตรเรียบร้อย

นายกลางก็นำหลวงตาไปยังห้องน้ำ เพื่อบ้วนปาก แปรงฟัน เนื่องจากหลวงตาเกรงว่า เมื่อเลยเที่ยงวันไปแล้ว เศษอาหารที่ค้างอยู่ในปาก หากเผลอกลืนหรือหลุดล่วงลำคอลงไปแม้ไม่ตั้งใจก็ทำให้ผิดศีล ถ้าเป็นพระภิกษุต้อง**อาบัติปาจิตตีย์**เพราะฉันอาหารในเวลาวิกาล *(สามเณรผิดศีลข้อที่ ๖ สำหรับผู้รักษาอุโบสถศีลมีองค์ ๘ ต้องมีเจตนากลืนกิน จึงผิดศีล)* ส่วนโยมหลานสาวคนเล็ก ชื่อ**เล็ก** *(แต่ตัวไม่เล็ก)* ก็ได้จัดสถานที่เตรียมน้ำดื่ม และจัดอาสนะเพื่อให้หลวงตาได้แสดงธรรม

เมื่อมากันพร้อมหน้า **โยมสุภาพ**ก็เปิดการประชุมกล่าวปรารภตนเองก่อนว่า *"กราบนมัสการหลวงพ่อครับ ผมได้ฟังพระธรรมเทศนาที่หลวงพ่อแสดง ก็เกิดความเข้าใจและสลดใจบ้าง รู้สึกอยากจะศึกษาปฏิบัติธรรม เช่นเดียวกับเมื่อได้ฟังธรรมจากพระภิกษุผู้เป็นญาติของผมซึ่งนาน ๆ จึงจะมีโอกาสพบกัน แต่พอห่างไปไม่ได้ฟังธรรม จิตใจของผมเป็นอะไรไม่ทราบ รู้สึกจะควบคุมไม่ค่อยอยู่ มันฟุ้งซ่านไปหมด อยากจะทำนั่นทำนี่ อยู่ไม่สุขสักที ไม่รู้จะทำอย่างไร กราบนิมนต์หลวงพ่อช่วยเทศนาสั่งสอนให้จิตของผมสงบสุขด้วยเถิดครับ"*

เจ้าใหญ่ เจ้ากลาง เจ้าเล็กมองหน้ากัน แล้วก็หันไปมองหน้าแม่ พร้อมกับยิ้มด้วยความแปลกใจว่า *"วันนี้ ป๊ะป๋าทานอาหารแสลงอะไรลงไปหรือเปล่า ดูผิดไปจากที่เคย เพราะตามปกติ ป๊ะป๋าไม่ค่อยรู้สึกว่าตัวเองทำอะไรผิด เชื่อมั่นตนเองและเชื่อเพื่อน ๆ มากกว่าลูกเมีย จนในที่สุดก็มักสร้างปัญหา*

มาให้ลูกเมียแก้ไข วันนี้กลับสารภาพว่า ตนเองฟุ้งซ่านไม่สงบ อยากจะฟังธรรมให้จิตสงบสุข คงจะซาบซึ้งในรสพระธรรมที่หลวงตาแสดง หรืออย่างไร แต่อย่าเพิ่งด่วนตัดสินใจอะไร เพราะโบราณท่านว่า ***หนทางพิสูจน์ม้า กาลเวลาพิสูจน์คน****”*

หลวงตาสงบตอบคำถามอย่างสงบว่า *“เจริญพร ที่โยมฟุ้งซ่าน ยังควบคุมจิตใจไม่ได้ก็เพราะยังไม่มีเครื่องมือควบคุมจิตใจน่ะสิ โยมพอจะทราบไหมว่า อะไรเป็นเครื่องมือควบคุมจิตใจไม่ให้ฟุ้งซ่าน”* หลวงตากวาดสายตาไปทั่วให้ทุกคนตอบ

โยมไฉไลชิงตอบก่อนตามเคยว่า *“สมาธิ ใช่ไหมเจ้าคะหลวงพ่อ”* คิดว่าตอบถูก หลวงพ่อคงจะชมว่าเก่งมากอีก แต่หลวงพ่อทำเฉย รอฟังคำตอบจากคนอื่น ก็เลยเก้อหน่อย ๆ

โยมเล็กหลานสาวตอบว่า *“หนูว่าต้องเป็นปัญญาแน่เลย เพราะถ้ามีปัญญาก็คงไม่ฟุ้งซ่านหรอก”* หันไปทางโยมพ่อให้สนับสนุน *“ใช่ไหมคะ ป๊ะป๋า ?”* โยมสุภาพทำตาเขียว ...

โยมกลางหลานชายตอบว่า *“ผมว่า ถ้ากุศลจิตเกิดก็ไม่ฟุ้งซ่านหรอกครับ ที่ฟุ้งซ่านก็เพราะเป็นอกุศลแน่เลย ใช่ไหมครับ หลวงตา ?”* เจ้ากลางไม่กล้ามองไปทางพ่อของตนเพราะกลัวโดนทำตาเขียวใส่

โยมใหญ่หลานคนโตตอบบ้างว่า *“ผมว่า ที่ฟุ้งซ่านเพราะเกิดจากการบริโภคกามคุณมากเกินไปนะครับ ถ้าบริโภคพอดีหรือมีเนกขัมมะบ้าง จิตคงสงบสุขได้ใช่หรือไม่ครับ หลวงตา”*

โยมสุภาพนึกในใจว่า *"ไอ้ลูกพวกนี้ มันตอบคำถามเหน็บแนมเรา มันนึกว่าฉลาดกว่าเรา คำถามตื้นๆแค่นี้ยังจับประเด็นไม่ได้ ยังมาทำตัวอวดฉลาด หลวงพ่อถามถึงเครื่องมือควบคุมทำจิตไม่ให้ฟุ้งซ่าน มันกลับไปตอบถึงสาเหตุที่ทำให้จิตฟุ้งซ่านและตัวที่ละความฟุ้งซ่าน แม่ไฉไลก็ไปตอบถึงสิ่งที่ตรงกันข้ามมันต้องเรานี่"* ว่าแล้วก็ยืดตัวให้ตรง แล้วตอบด้วยความมั่นใจว่าต้องถูกแน่ ๆ ว่า *"ผมขอตอบเป็นคนสุดท้ายและเป็นคำตอบสุดท้ายด้วยนะครับ"* หลวงตาก็พยักหน้ารับ โยมสุภาพยิ้มอย่างภาคภูมิแล้วตอบว่า *"ผมว่า สติแหละครับ เป็นตัวระวังสังวรเป็นตัวควบคุมไม่ให้จิตฟุ้งซ่าน ถ้ามีสติจิตก็คงจะสงบได้ ไม่ใช่สงบจากความฟุ้งซ่านเท่านั้น คงจะสงบจากกิเลสนิวรณ์ทั้งหมดหลวงพ่อว่าถูกต้องไหมครับ ?"*

หลวงตายิ้มชอบใจในคำตอบสุดท้ายของโยมลูกเขย แต่ยังไม่แสดงออก บอกกับทุกคนว่า *"เอาล่ะ ต่อไปนี้จะเฉลยล่ะนะว่า อะไรเป็นเครื่องควบคุมจิตใจไม่ให้ฟุ้งซ่าน โยมตั้งใจฟังให้ดี"* ทุกคนขยับตัวตั้งใจฟัง ต่างคิดว่าตนเองคงจะตอบถูก หลวงตาเฉลยว่า *"คนที่ตอบถูก ได้แก่ ..."*

แต่ละคนจิตใจจดจ่อแทบจะกลั้นลมหายใจ รอฟังคำเฉลย หลวงตาพูดต่อว่า *"ตอบถูกหมดทุกคนเลย"*

โยมทั้งหมดดีใจที่ตนตอบถูก จนลืมตัว และด้วยเหตุที่หลวงตาแสดงธรรมเป็นกันเอง ไม่เครียด ก็เลยส่งเสียง *"เฮ้ !"*

ออกมากันทุกคน แล้วก็หัวเราะสนุกสนาน กลายเป็นธรรมบันเทิงไป โดยหารู้ไม่ว่าหลวงตาได้ใช้จิตวิทยา เพราะรู้ว่ารับ-ประทานอาหารเสร็จใหม่ ๆ แล้วให้มานั่งฟังธรรมนิ่ง ๆ คนเทศน์ก็เทศน์ไปคนฟังก็ฟังไป เดี๋ยวก็หลับ ก็เลยต้องคุยธรรมะแบบถามตอบให้เกิดความสนใจตื่นเต้นบ้าง จะได้ไม่หลับ

หลวงตาขยายความต่อว่า *“เจริญพร โยม ฟังคำอธิบายต่อว่าทุกคนตอบถูกอย่างไร และใครตอบถูกต้องที่สุด เริ่มจากโยมไฉไลก่อน อาตมาถามว่า อะไรเป็นเครื่องมือควบคุมจิตไม่ให้ฟุ้งซ่าน โยมตอบว่า สมาธิ ถือว่าเป็นคำตอบที่ถูกเพราะอะไร ? เพราะสมาธิเป็นสภาพทำจิตให้ตั้งมั่นเป็นหนึ่งในอารมณ์ ส่วนความฟุ้งซ่านเรียกว่า อุทธัจจะ เป็นสภาพที่ทำจิตให้ซัดส่ายไม่ให้เป็นหนึ่งในอารมณ์ เป็นสภาพที่ตรงกันข้ามเลย เพราะฉะนั้น คนมีสมาธิจึงไม่ฟุ้งซ่าน แต่โยมต้องเข้าใจว่า สมาธิในที่นี้ ต้องหมายถึง สัมมาสมาธิที่เป็นกุศลเท่านั้นนะ เพราะถ้าเป็นมิจฉาสมาธิ เป็นอกุศล เกิดกับความฟุ้งซ่านก็ได้ ให้คะแนนโยมลูกไฉไล ๕ คะแนน”*

โยมไฉไลรีบยกมือพนมกราบนมัสการหลวงพ่อ กล่าวว่า *“กราบขอบคุณหลวงพ่อ เจ้าค่ะ”* แล้วยิ้มพลาง หันไปทางลูก ๆ และสามี เอาฝ่ามือทั้ง ๒ กำเข้าด้วยกัน ยกขึ้นเสมอศีรษะเขย่านิดหน่อยแบบคนจีนแสดงอาการขอบคุณ เรียกเป็นภาษาจีนว่า **กำเสี่ย** ด้วยอาการดีใจ

หลวงตากล่าวต่อว่า *"โยมเล็กตอบว่า ถ้ามีปัญญาก็ต้องไม่ฟุ้งซ่าน ก็ถือว่าเป็นคำตอบที่ถูก เพราะเหตุไร ? ก็เพราะว่าปัญญานั้นเป็นธรรมชาติที่ดีงาม เป็นกุศล ส่วนอุทธัจจะเป็นธรรมชาติเลวทราม เป็นอกุศล เกิดร่วมกันไม่ได้แน่นอน ถ้าเป็นคนที่มีปัญญาแท้จริง ก็ต้องรู้วิธีที่จะทำจิตไม่ให้ฟุ้งซ่านได้ เพราะฉะนั้น ให้คะแนนโยมเล็ก ๕ คะแนนเหมือนกัน"*

โยมเล็กก็ดีใจ ยกมือพนมกราบขอบคุณหลวงตาและหันไปทางพี่ ๆ และพ่อแม่ ทำอาการ**กำเสีย** เลียนแบบแม่บ้าง ซึ่งทำให้โยมสุภาพค่อนข้างไม่พอใจ ที่แม่ลูกไม่รู้จักกาลเทศะทำเป็นเล่นต่อหน้าหลวงพ่อ แต่ก็พูดอะไรไม่ได้ เพราะตามปกติ สตรีมักจะเป็นใหญ่ในเรือน...

หลวงตาพูดถึงหลานคนกลางว่า *"สำหรับโยมกลางตอบว่าถ้ากุศลจิตเกิดก็ไม่ฟุ้งซ่าน ที่ฟุ้งซ่านก็เพราะเป็นอกุศล อันนี้ก็ถูกต้องเป็นเหตุเป็นผลในตัว แต่หลวงตาไม่ได้ถามว่า เพราะเหตุไรจึงฟุ้งซ่าน ถามว่า อะไรเป็นเครื่องมือควบคุมจิตไม่ให้ฟุ้งซ่าน ฉะนั้น ถือว่าตอบถูกส่วนหนึ่ง เอาไป ๓ คะแนน"*

โยมกลางยิ้มแหย ๆ ยกมือพนมกราบขอบคุณหลวงตา

ถึงคิวโยมใหญ่**หลวงตา**วิจารณ์ว่า *"โยมใหญ่ตอบว่า ที่จิตฟุ้งซ่านเพราะบริโภคกามคุณมากเกินไป ถ้าบริโภคพอดีหรือมีเนกขัมมะ จิตก็จะสงบสุข คำตอบนี้ก็ถือว่าถูกต้อง เป็นเหตุเป็นผลในตัว ถ้าหมกมุ่นในกามมากไปก็เป็นเหตุให้จิตฟุ้งซ่าน*

แน่นอน แต่หลวงตาก็ไม่ได้ถามถึงเหตุให้เกิดความฟุ้งซ่าน แต่ถามว่า อะไรเป็นเครื่องมือควบคุมจิตไม่ให้ฟุ้งซ่านต่างหาก เพราะฉะนั้น โยมใหญ่ควรจะได้กี่คะแนนดี"

โยมใหญ่ยิ้มแห้ง ๆ ตอบว่า *"เอาเท่าน้องกลางก็พอครับหลวงตา เอา ๓ คะแนนครับ"* แล้วยกมือพนมกราบขอบคุณหลวงตา แต่หันไปหาน้องทั้ง ๒ คน แล้วพูดว่า *"คนเราต้องรู้จักมักน้อยสันโดษนะน้อง นกน้อยทำรังแต่พอตัว !"*

คราวนี้ก็มาถึงวาระของพ่อเจ้าเรือนบ้าง **หลวงตา**กล่าวทวนคำตอบของโยมสุภาพว่า *"โยมสุภาพขอตอบเป็นคำตอบสุดท้ายว่า สติเป็นตัวระวังสังวร เป็นตัวควบคุมไม่ให้จิตฟุ้งซ่าน ถ้ามีสติ จิตจะสงบ ไม่เพียงสงบจากความฟุ้งซ่านเท่านั้น แต่สงบจากกิเลสนิวรณ์ทั้งหมด เป็นคำตอบที่ถูกต้องชัดเจนและตอบตรงคำถามมากที่สุด เพราะเหตุไร ?*

สติ สพฺพตฺถ ปตฺถิยา [๑๔]
สติจำปรารถนาในที่ทั้งปวง

*เพราะสติเป็นธรรมชาติที่ระลึกได้ เป็นสภาพที่คอยเตือนคอยระวัง กระตุ้นเตือนว่า อะไรควรทำ อะไรไม่ควรทำ อะไรมีโทษ อะไรไม่มีโทษ อะไรดีมีประโยชน์ อะไรไม่ดีไม่มีประโยชน์ นี่หมายถึงสติที่ต้องมีปัญญาประกอบร่วมด้วยนะ เพราะถ้าเป็น**สติที่ปราศจากปัญญาประกอบ จะไม่สามารถทำกิจของสติอย่างมีกำลังได้*** [๑๕]

*เพราะมีสตินั่นเอง เป็นตัวคอยปรับ **สมาธิ**ซึ่งเป็นคำตอบของโยมไฉไล จึงสามารถข่มอุทธัจจะคือความฟุ้งซ่านได้*

*เพราะมีสตินั่นเองเป็นตัวคอยปรับ **ปัญญา**ซึ่งเป็นคำตอบของโยมเล็ก ที่เกิดร่วมกับสติ จึงสามารถรอบรู้วิธีการที่จะข่มอุทธัจจะได้*

*เพราะมีสตินั่นเอง เป็นตัวคอยปรับ **กุศลจิต**ซึ่งเป็นคำตอบของโยมกลาง จึงเกิดขึ้น ทำให้ละความฟุ้งซ่านได้*

*เพราะมีสตินั่นเองเป็นตัวคอยปรับ จึงมี**การเห็นโทษของกาม อันเป็นเนกขัมมะ**ซึ่งเป็นคำตอบของโยมใหญ่ ทำให้จิตสงบ ไม่มีความฟุ้งซ่าน*

และเพราะมีสตินั่นเอง เป็นตัวคอยระแวดระวัง คอยปรับอินทรีย์ (ความเป็นใหญ่ในกิจของตน) ทั้ง ๔ ให้สม่ำเสมอกัน ไม่ให้หย่อน ไม่ให้ยิ่ง คือ ปรับสัทธินทรีย์ ซึ่งทำอธิโมกขกิจ (กิจในการน้อมใจเชื่อ) จึงข่มความไม่มีศรัทธาได้

ปรับวิริยินทรีย์ ซึ่งทำปัคคหกิจ (กิจในการตามประคับประคอง) จึงข่มโกสัชชะคือความเกียจคร้านได้

ปรับสมาธินทรีย์ ซึ่งทำอวิกเขปกิจ (กิจในการไม่ฟุ้งซ่าน) จึงข่มอุทธัจจะคือความฟุ้งซ่านได้ ปรับปัญญินทรีย์ซึ่งทำทัสสนกิจ (กิจในการเห็นตามเป็นจริง) จึงข่มอวิชชาคือความไม่รู้ได้

การมีสติเป็นตัวระวังสังวร เป็นสตินทรีย์ เป็นตัวควบคุมจิต ไม่เพียงทำให้ละความฟุ้งซ่านได้เท่านั้น แต่ทำให้ละกิเลสอื่น ๆ ได้ด้วย จนกระทั่งทำให้กิเลสหมดสิ้นเป็นสมุจเฉทก็ได้

แม้ในคัมภีร์วิสุทธิมรรค ซึ่งเป็นคัมภีร์ที่เป็นแนวทางในการปฏิบัติธรรม เพื่อบรรลุมรรคผลนิพพาน ก็ยังได้กล่าวไว้ว่า **"สติ จ ปน สพฺพตฺถิกา วุตฺตา**[๑๖] แปลว่า ก็แลสติ ท่านกล่าวว่าเป็นสิ่งที่ควรปรารถนาในที่ทั้งปวง" *ด้วยเหตุผลเช่นนี้แหละที่ทำให้อาตมาตัดสินได้ว่า คำตอบของโยมสุภาพเป็นคำตอบที่ถูกต้องสมบูรณ์ที่สุด ครอบคลุมคำตอบของคนอื่น ๆ หมด อาตมาให้ ๑๐ คะแนนเต็มเลย"*

โยมสุภาพดีใจจนลืมตัวเหมือนกัน ยกกำปั้นขึ้นชูแบบผู้ชนะ หันไปมองหน้าสบตาลูกเมีย ปากก็ร้อง *"เย้ ๆๆ ..."*

ลูก ๆ ทั้ง ๓ ก็พลอยดีใจไปด้วยส่งเสียง *"เฮ้ ๆๆ"* พร้อมทั้งยกนิ้วหัวแม่โป้งชูให้คุณพ่อเป็นนัยว่า *"ป๊ะป๋านี้ แน่มาก"*

ส่วนโยมไฉไลศรีภรรยา ก็เปล่งวาจาลากเสียงเสียยาวว่า *"ขออนุโมทนาด้วย นะคะะะ ..."* และไม่วายที่จะค้อนแถมให้อีกหน่อย

โยมสุภาพเคยถูกโยมไฉไลข่มเรื่องธรรมะบ่อย ๆ เมื่อได้โอกาสจึงข่มคืนบ้างว่า *"นี่ลูก ๆ ต่อจากนี้ไป ถ้าสงสัยเรื่องธรรมะ ไม่ใช่จะต้องถามแม่เค้าคนเดียวนะ ถามพ่อก็ได้"*

หลวงตาแสดงธรรมแบบผ่อนคลาย พอสมควรแก่เวลาต่อจากนี้ถึงตอนจริงจังบ้าง จึงบอกโยมทั้งหลายว่า "เจริญพร *โยม อาตมาให้เวลาพัก ๑๐ นาที เดี๋ยวจะแสดงเรื่องโทษของกาม ต่อจากเมื่อวานที่ค้างไว้"* แต่ละคนจึงกระวีกระวาดไป

ทำธุระส่วนตัวบ้าง ไปหาของว่างรับประทานบ้าง สักพักใหญ่ก็เข้ามาในห้องพร้อมเพรียงกัน นำน้ำเย็นมาถวายด้วย หลวงตาจึงบอกกับโยมลูกเขยว่า *"เมื่อวาน เจ้าใหญ่ เจ้ากลาง เจ้าเล็กไม่ได้มาฟังด้วย โยมช่วยสรุปย่อให้ลูก ๆ ฟังซักหน่อย เดี๋ยวอาตมาแสดงธรรมต่อ จะได้ปะติดปะต่อกันถูก"*

โยมสุภาพได้รับมอบหมายให้เป็นธรรมกถึก โดยไม่ได้เตรียมตัวมาก่อน ก็รู้สึกเก้อเขินพูดไม่ค่อยออก โยมไฉไลและลูก ๆ จึงพูดเอาใจช่วย *"เอาเลยคุณพี่ ถือโอกาสเจริญกุศลขั้นธรรมเทศนามัย ให้ธรรมะย่อมชนะการให้ทั้งปวงเชียวนะ"*

"ป่ะป๊ะ สู้สู้ ให้ความรู้ก็ย่อมได้ความรู้ตอบนะคะ"

"ไม่ต้องกลัวครับพ่อ ถ้าจำไม่ได้ เดี๋ยวแม่ช่วยเสริมให้"

"เชิญครับพ่อ ถ้าพ่อแสดงดี ผมจะติดกัณฑ์เทศน์ มื้อเย็นพาไปเลี้ยงอาหารร้านที่พ่อชอบดีไหมครับ"

โยมสุภาพทำเป็นดุลูกแก้เขินว่า *"เจ้าพวกนี้ ทำเป็นเล่นไปได้ จะฟังธรรมะต้องแสดงความเคารพสิ เดี๋ยวก็ไม่พูดให้ฟังหรอก"* แล้วก็ลำดับความคิด เล่าเรื่องตั้งแต่พระพุทธเจ้าทรงปรารภถึงพราหมณ์ชื่อกามนีตะ ได้เสด็จไปทักทายปราศรัยกับพราหมณ์ผู้หักร้างถางพง แม้พระอสีติมหาสาวก ๘๐ รูปก็ทำตามพระพุทธเจ้า จนถึงเวลาข้าวสุก เตรียมจะเก็บเกี่ยวในวันรุ่งขึ้น แต่คืนนั้นฝนตกหนัก พัดพารวงข้าวไปสู่ทะเลหมดรุ่งขึ้น พราหมณ์ไปตรวจนาไม่เห็นข้าวเปลือกแม้แต่น้อย เกิด

ความโศกท่วมทับ กินไม่ได้นอนไม่หลับ พระพุทธเจ้าเสด็จไปโปรด ทรงแสดง**กามสูตร**จบ พราหมณ์ก็ได้บรรลุเป็นพระโสดาบัน *(นี้ย่อไว้ แต่โยมสุภาพแสดงละเอียดกว่านี้)*

เมื่อ**โยมสุภาพ**แสดงธรรมจบ ทั้งลูกและภรรยาก็ยกมือขึ้นพนมเหนือศีรษะกล่าวพร้อมกันว่า *"สาธุ สาธุ สาธุ"* โยมสุภาพยิ้มด้วยความเบิกบาน เป็นสุขใจที่ได้กล่าวพระธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้าให้แก่ลูก ๆ ได้ฟัง เป็นความสุขที่ไม่เจือด้วยตัณหา นึกขึ้นในใจว่า *"ถ้าเราลดละความติดข้องในกาม ตั้งใจศึกษาธรรมะให้จริงจัง ต้องรู้มากกว่านี้และแสดงธรรมได้ดีกว่านี้ คงช่วยเผยแพร่และรักษาพระศาสนาได้บ้าง ธรรมะนี้ดีจริงหนอ แต่คงต้องรอเวลา ..."*

กามชาดก ๑๗
กามและโทษของกาม

หลวงตาเริ่มแสดงธรรมต่อจากวันวานว่า *"ภิกษุทั้งหลายได้ทราบว่า พวกชาวเมืองพากันสรรเสริญคุณของพระพุทธเจ้าที่ทำให้พราหมณ์สร่างจากความโศก และได้บรรลุโสดาปัตติผลในที่สุด ก็ยกเรื่องนี้ขึ้นสนทนากันในธรรมสภาว่า*

พระทศพลทรงทำไมตรีกับพราหมณ์จนคุ้นเคยกัน ทรงแสดงธรรมแก่เขา ผู้เพียบแปล้ด้วยโศกา โดยอุบายครั้งเดียวทรงทำให้เขาสร่างโศก ได้ให้ประดิษฐานในโสดาปัตติผล ...

พระศาสดาเสด็จมาตรัสถามว่า *"พวกเธอกำลังสนทนากันด้วยเรื่องอะไร"* จึงพากันกราบทูลให้ทรงทราบแล้ว ตรัสว่า *"มิใช่แต่บัดนี้เท่านั้น แม้ในกาลก่อน เราก็ได้ทำให้พราหมณ์นี้สร่างโศกแล้วเหมือนกัน"* ทรงนำอดีตนิทานมาแสดง ดังนี้

ณ เมืองพาราณสี ในอดีตกาล พระราชาพรหมทัตมีพระโอรส ๒ พระองค์ โปรดประทานตำแหน่งอุปราชแก่พระโอรสองค์โต ตำแหน่งเสนาบดีแก่พระโอรสองค์เล็ก ต่อมาพระเจ้าพรหมทัตก็สิ้นพระชนม์ พวกอำมาตย์จะอภิเษกพระโอรสองค์ใหญ่ให้เป็นพระราชา แต่พระองค์ไม่ปรารถนาด้วยความมักน้อยสันโดษ ตรัสให้ยกราชสมบัติให้พระเจ้าน้องของพระองค์ เมื่อพวกอำมาตย์อภิเษกพระเจ้าน้องให้เป็นพระราชาแล้ว จะถวายตำแหน่งอุปราชให้พระองค์ก็ไม่ทรงรับ พระราชาตรัสให้พระเจ้าพี่เสวยอาหารรสดี ๆ แล้วประทับให้สำราญอยู่ในพระนคร ก็ไม่ทรงปรารถนาจะอยู่ จึงเสด็จออกจากพระนครไปสู่ชนบทปลายแดน อาศัยสกุลเศรษฐีตระกูลหนึ่ง ทรงกระทำการงานด้วยพระหัตถ์ของพระองค์เอง

ต่อมา พวกเศรษฐีและชาวบ้านรู้ความที่พระองค์เป็นพระราชกุมารก็ไม่ยอมให้ทำการงาน พากันห้อมล้อมท้าวเธอดูแลรักษาในฐานะเป็นพระราชกุมาร เวลาผ่านไป มีพวกข้าหลวงไปสู่ชนบทชายแดน ได้ไปถึงหมู่บ้านนั้นเพื่อรังวัดเขต เศรษฐีจึงเข้าไปเฝ้าพระกุมารกราบทูลว่า *"ข้าแต่พระองค์ผู้เป็นเจ้านายพวกข้าพระองค์ได้บำรุงดูแลพระองค์ ขอพระองค์ทรงส่งสาสน์*

ถึงพระเจ้าน้อง ให้ลดส่วยแก่พวกข้าพระองค์เถิด พระเจ้าข้า” ท้าวเธอทรงรับว่า *“ได้สิ”* ทรงส่งหนังสือไปว่า *“เราอาศัยสกุลเศรษฐีชื่อโน้นพำนักอยู่ จงเห็นแก่เรา ยกเว้นส่วยแก่พวกเหล่านั้นเถิด”* พระราชาก็รับสั่งให้กระทำอย่างนั้น

ต่อจากนั้น พวกชาวบ้าน ชาวชนบท ชาวบ้านอื่น ๆ ก็พากันเข้าไปเฝ้าท้าวเธอ ทูลว่า *“พวกข้าพระองค์จักถวายส่วยแด่พระองค์เท่านั้น โปรดให้พระราชาทรงยกเว้นส่วยแก่พวกข้าพระองค์บ้างเถิด”* ท้าวเธอก็ทรงส่งหนังสือไปให้พระราชาทรงยกเว้นส่วยให้ ตั้งแต่บัดนั้น พวกเหล่านั้นก็พากันถวายส่วยแก่ท้าวเธอ จึงบังเกิดลาภสักการะใหญ่ขึ้น ด้วยเหตุนั้น ความอยากของท้าวเธอก็พลอยเติบใหญ่ไปด้วย

กาลต่อมา ท้าวเธอทูลขอชนบทนั้นทั้งหมด แล้วทูลขอราชสมบัติกึ่งหนึ่ง แม้พระเจ้าน้อง ก็ได้ประทานแก่ท้าวเธอ เมื่อความอยากพอกพูนยิ่งขึ้น ไม่ทรงพอพระทัยด้วยราชสมบัติเพียงกึ่งหนึ่งนั้น ทรงดำริจะยึดราชสมบัติ แวดล้อมด้วยชาวชนบท เสด็จไปสู่พระนครนั้น หยุดทัพอยู่ภายนอกพระนคร ทรงส่งสาสน์แก่พระเจ้าน้องว่า *“จงให้ราชสมบัติแก่เรา หรือจะรบกัน”* พระเจ้าน้องทรงดำริว่า *“พระเจ้าพี่นี้ เป็นพาล เมื่อก่อนทรงห้ามราชสมบัติ แม้กระทั่งตำแหน่งอุปราชก็ทรงห้าม คราวนี้ตรัสว่า จักยึดเอาด้วยการรบ ก็ถ้าว่าเราจักฆ่าพระเจ้าพี่นี้ให้ตายด้วยการรบ ความครหาจักมีแก่เรา เราจะต้องการอะไร ด้วยราชสมบัติ”* จึงทรงส่งสาสน์แด่ท้าวเธอว่า

“ไม่ต้องรบดอก เชิญทรงครองราชย์สมบัติเถิด พระเจ้าข้า”

ท้าวเธอทรงครองราชสมบัติ ประทานที่อุปราชแก่พระเจ้าน้อง จำเดิมแต่นั้น ทรงตกอยู่ในอำนาจแห่งตัณหา มิได้ทรงพอพระหทัยด้วยราชสมบัติพระนครเดียว ทรงปรารถนาราชสมบัติ ๒-๓ นคร ไม่ทรงเห็นที่สุดแห่งความอยากเลย

ครั้งนั้น ท้าวสักกเทวราชทรงตรวจดูว่า *“ในโลก ชนเหล่าไหนบ้างที่บำรุงมารดาบิดา เหล่าไหนทำบุญต่าง ๆ มีให้ทานเป็นต้น เหล่าไหนตกอยู่ในอำนาจตัณหา”* ทรงทราบความที่ท้าวเธอเป็นไปในอำนาจตัณหา ทรงดำริว่า *“พระราชาองค์นี้เป็นพาล ไม่ทรงพอพระหทัย แม้ด้วยราชสมบัติในพระนครพาราณสี เราต้องไปทรมานพระราชาองค์นี้ ให้ละอายพระทัยบ้าง”* จึงทรงแปลงเพศเป็นมาณพเข้าไปเฝ้าพระราชา เมื่อตรัสถามว่า *“เจ้ามาด้วยเหตุไร”* กราบทูลว่า *“ข้าแต่พระมหาราชเจ้า ข้าพระองค์มีเรื่องกราบทูล แต่ต้องการที่ลับพระเจ้าข้า”* ด้วยอานุภาพท้าวสักกะ ฝูงชนพากันหลบไปหมด

จากนั้น มาณพกราบทูลท้าวเธอว่า *“ข้าแต่พระมหาราชข้าพระองค์เห็นพระนคร ๓ แห่ง มั่งคั่ง มีผู้คนแออัด สมบูรณ์ด้วยพลและพาหนะ ข้าพระองค์จักยึดราชสมบัติทั้ง ๓ ด้วยอานุภาพของตน ถวายแด่พระองค์ ควรที่พระองค์จะไม่ทรงชักช้า รีบเสด็จไปเถอะ พระเจ้าข้า”*

พระราชานั้น ทรงตกอยู่ในอำนาจแห่งความโลภ ทรงรับปาก แต่ด้วยอานุภาพแห่งท้าวสักกะ มิได้ทรงถามว่า “เจ้า

เป็นใคร หรือเจ้ามาจากไหน หรือว่า ควรที่เจ้าจะได้สิ่งไร" ท้าวสักกะตรัสเพียงเท่านี้แล้ว ก็ได้เสด็จไปดาวดึงส์พิภพ

พระราชารับสั่งให้พวกอำมาตย์มาเฝ้า ตรัสว่า *"มาณพผู้หนึ่งกล่าวว่า จักยึดราชสมบัติ ๓ นครให้เรา พวกเจ้าจงเรียกมาณพนั้นมา จงนำกลองไปเที่ยวตีประกาศในพระนคร เรียกประชุมพลกาย พวกเราต้องยึดครองราชสมบัติ ๓ นคร จงอย่าชักช้า"* เมื่อพวกอำมาตย์พากันกราบทูลว่า *"ข้าแต่พระมหาราชเจ้า ก็พระองค์ทรงกระทำสักการะแก่มาณพนั้นอย่างไร หรือทรงถามที่อยู่ของมาณพนั้นหรือไม่ ?"* ตรัสว่า *"เราไม่ได้ทำสักการะ ไม่ได้ถามถึงที่พักอาศัยด้วย พวกเจ้าจงพากันไปค้นหาเขาเถิด"*

พวกอำมาตย์พากันค้น แต่ไม่พบ กราบทูลว่า *"ข้าแต่พระมหาราชเจ้า พวกข้าพระองค์ไม่เห็นมาณพนั้นทั่วพระนคร พระเจ้าข้า"* ทรงสดับคำนั้นแล้ว เกิดโทมนัส ทรงพระดำริบ่อย ๆ ว่า *"ราชสมบัติในพระนครทั้ง ๓ เสื่อมหายแล้ว เราเสื่อมเสียจากยศอันใหญ่ มาณพคงโกรธเราว่า ไม่ให้เสบียงแก่เขา แล้วก็ไม่ให้ที่อยู่อาศัยด้วย เลยไม่มา"*

ครั้งนั้น ความร้อนบังเกิดขึ้นในพระกายของพระองค์ผู้ทรงตกอยู่ในอำนาจตัณหา เมื่อดวงหทัยเร่าร้อน โลหิตที่ฉีดเลี้ยงหทัยก็กำเริบ จนเกิดสำรอกพระโลหิต ภาชนะอันหนึ่งเข้าอันหนึ่งออก พวกแพทย์สุดฝีมือที่จะถวายการเยียวยาได้ ข่าวการประชวรของพระราชา ก็ได้เลื่องลือไปทั่วทั้งพระนคร

ในกาลนั้น พระโพธิสัตว์เรียนศิลปะสำเร็จจากเมืองตักก-ศิลา กลับมาหาบิดามารดาในพระนครพาราณสี ได้ทราบเรื่องของพระราชาจึงคิดจะถวายการรักษา ไปสู่พระราชทวารให้กราบทูลว่า *"มาณพผู้หนึ่งมา จะถวายการรักษาพระองค์"* พระราชาตรัสว่า *"แม้พวกแพทย์ผู้ทิศาปาโมกข์ใหญ่ ๆ ยังไม่สามารถรักษาเราได้ มาณพหนุ่มจักสามารถได้อย่างไร พวกเจ้าจงให้เสบียง แล้วให้เขากลับไปเสียเถิด"* มาณพฟังพระดำรัสนั้น แล้วกล่าวว่า *"ข้าพเจ้าไม่ต้องการค่ากำนัลหมอเลย โปรดให้เพียงค่ายาเท่านั้น"*

พระราชาทรงสดับคำนั้นแล้วตรัสว่า *"ลองดูก็ได้"* รับสั่งให้เรียกมา มาณพตรวจดูพระราชาแล้วกราบทูลว่า *"ข้าแต่พระมหาราชเจ้า พระองค์อย่าทรงกลัวเลย ข้าพระองค์จักถวายการรักษา ก็แต่ว่า พระองค์ทรงโปรดบอกสมุฏฐานแห่งโรคแก่ข้าพระองค์เถิด พระเจ้าข้า"* พระราชาทรงพอพระทัยตรัสว่า *"เจ้าจักเอาสมุฏฐานไปทำไม จงบอกยาเท่านั้นเถิด"* กราบทูลว่า *"ข้าแต่พระมหาราช ธรรมดา หมอทราบว่าความเจ็บนี้เกิดขึ้นเพราะอาศัยเหตุนี้ ย่อมกระทำยาให้ถูกต้องกับความเจ็บนั้นได้ พระเจ้าข้า"*

พระราชาตรัสว่า *"ถูกต้องละพ่อ"* จึงตรัสเล่าเรื่องทั้งหมดตั้งแต่ต้นที่มาณพคนหนึ่งมาบอกว่า *"จักเอาราชสมบัติใน ๓ พระนครมาให้"* แล้วตรัสว่า *"แน่ะพ่อ เราเจ็บคราวนี้เพราะตัณหา ถ้าเจ้าพอจะรักษาได้ ก็จงรักษาเถิด"* เมื่อจะประกาศ

เนื้อความนี้ ได้กล่าวคาถาว่า

เราปรารถนาเมืองทั้ง ๓ คือ เมืองปัญจาละ ๑ เมืองกุรุยะ ๑ เมืองเกกกะ ๑ ดูก่อนท่านพราหมณ์ เราปรารถนาราชสมบัติทั้ง ๓ เมืองนั้น มากกว่าราชสมบัติที่เราได้แล้วนี้ ดูก่อนพราหมณ์ ขอท่านจงรักษาเราผู้ถูกความใคร่ครอบงำด้วยเถิด

มาณพทูลถามว่า *"ข้าแต่พระมหาราช พระองค์อาจได้พระนครเหล่านั้นด้วยการเศร้าโศกหรือ"* ตรัสว่า *"ไม่อาจดอกพ่อ"* กราบทูลว่า *"ถ้าเช่นนั้น เหตุไรพระองค์จึงทรงเศร้าโศก ธรรมดา สัตว์ทั้งหลายย่อมละร่างกายของตนไป ตลอดจนสวิญญาณกทรัพย์และอวิญญาณกทรัพย์ทั้งหมด แม้พระองค์จะยึดครองราชสมบัติในพระนครทั้ง ๔ ได้ พระองค์ก็เสวยพระกระยาหารในสุวรรณภาชนะทั้ง ๔ บรรทมเหนือพระที่ทั้ง ๔ ทรงเครื่องประดับทั้ง ๔ พร้อมกันคราวเดียวไม่ได้ พระองค์ไม่ควรตกอยู่ในอำนาจของตัณหา เพราะตัณหานี้ เมื่อเจริญขึ้น ย่อมไม่ปล่อยให้พ้นจากอบายทั้ง ๔ ไปได้"*

พระมหาสัตว์ครั้นถวายโอวาทพระราชาดังนี้แล้ว เมื่อจะแสดงธรรมแก่พระราชา ได้กล่าวคาถาทั้งหลายว่า

เมื่อบุคคลปรารถนากาม ถ้าสิ่งที่ปรารถนาของบุคคลนั้นย่อมสำเร็จได้ สัตว์ปรารถนาสิ่งใดได้สิ่งนั้นแล้ว ย่อมมีใจอิ่มเอิบแน่แท้

เมื่อบุคคลปรารถนากาม ถ้าสิ่งที่ปรารถนาของบุคคลนั้นย่อมสำเร็จได้ ครั้นสิ่งที่ปรารถนานั้นสำเร็จ บุคคลยังปรารถนาต่อไปอีก ก็ย่อมได้ประสบกามตัณหา เหมือนบุคคลที่ถูกลม แดด แผดเผาในฤดูร้อน ย่อมจะเกิดความกระหายใคร่จะดื่มน้ำ ฉะนั้น

ตัณหาก็ดี ความกระหายก็ดี ของคนพาล มีปัญญาน้อย ไม่รู้อะไร ย่อมเจริญยิ่งขึ้นทุกที เหมือนเขาโคย่อมเจริญขึ้นตามตัว ฉะนั้น

แม้จะให้สมบัติ ข้าวสาลี ข้าวเหนียว โค ม้า ข้าทาสหญิงชายหมดทั้งแผ่นดินก็ยังไม่พอแก่คนคนเดียว รู้อย่างนี้แล้ว พึงประพฤติธรรมให้สม่ำเสมอ

พระราชาทรงปราบชนะทั่วแผ่นดิน ทรงครอบครองแผ่นดินใหญ่ มีมหาสมุทรเป็นขอบเขต ทรงครองมหาสมุทรฝั่งนี้แล้ว มีพระทัยไม่อิ่ม ยังปรารถนาแม้มหาสมุทรฝั่งโน้นต่อไปอีก

เมื่อยังระลึกถึงกามอยู่ตราบใด ก็ไม่ได้ความอิ่มด้วยใจตราบนั้น ชนเหล่าใดบริบูรณ์ด้วยปัญญา มีกายและใจหลีกเว้นจากกามทั้งหลาย เห็นโทษด้วยญาณ ชนเหล่านั้นนั่นแล ชื่อว่า เป็นผู้อิ่ม

บรรดาความอิ่มทั้งหลาย ความอิ่มด้วยปัญญาประเสริฐเพราะผู้อิ่มด้วยปัญญานั้น ย่อมไม่เดือดร้อน ด้วยกาม

ทั้งหลาย คนผู้อิ่มด้วยปัญญา ตัณหาย่อมกระทำให้อยู่ในอำนาจไม่ได้

ไม่พึงสั่งสมกามทั้งหลาย พึงเป็นผู้มีความปรารถนาน้อย ไม่มีความละโมบ บุรุษผู้มีปัญญา เปรียบด้วยมหาสมุทร ย่อมไม่เดือดร้อนเพราะกามทั้งหลาย

ช่างทำรองเท้าหนังเลี้ยงชีพ เมื่อประกอบรองเท้าส่วนใดควรเว้นก็เว้น เลือกเอาแต่ส่วนที่ดี ๆ มาทำรองเท้าขายได้ราคาแล้ว ย่อมมีความสุข ฉันใด เราก็ฉันนั้นเหมือนกัน พิจารณาด้วยปัญญาแล้ว ละทิ้งส่วนแห่งกามเสีย ย่อมถึงความสุข ถ้าพึงปรารถนาความสุขทั้งปวงก็พึงละกามทั้งปวงเสีย

เมื่อพระมหาสัตว์กำลังกล่าวคาถานี้อยู่ ได้หน่วงเอาพระเศวตฉัตรของพระราชาเป็นอารมณ์ เกิดโอทาตกสิณฌานแล้ว *(กสิณสีขาว)* แม้พระราชาก็ทรงหายจากโรค พระองค์ทรงมีความยินดีเสด็จลุกจากพระที่บรรทม มีพระดำรัสว่า *“พวกแพทย์เท่านี้ยังไม่อาจรักษาได้ แต่มาณพผู้เป็นบัณฑิตได้ทำเราให้ปราศจากโรค ด้วยญาณวิสัยของตนได้”* เมื่อจะทรงปราศรัยกับพระโพธิสัตว์ ได้ตรัสพระคาถาว่า

คาถาทั้งหมด ๘ คาถา ที่ท่านกล่าวแล้ว ขอท่านจงรับเอาทรัพย์ทั้ง ๘,๐๐๐ นี้เถิด คำที่ท่านกล่าวนี้เป็นคำยังประโยชน์ให้สำเร็จ

พระมหาสัตว์ได้สดับดังนั้นแล้ว จึงกล่าวคาถาว่า

ข้าพระบาทไม่ต้องการด้วยทรัพย์ร้อย ทรัพย์พันหรือทรัพย์หมื่น เมื่อข้าพระบาทกล่าวคาถาสุดท้าย ใจของข้าพระบาทไม่ยินดีในกามแล้ว

พระราชาทรงยินดีอย่างเหลือประมาณ ในเมื่อจะทรงสรรเสริญพระมหาสัตว์ ได้ตรัสคาถาสุดท้ายว่า

มาณพใดเป็นบัณฑิต กำหนดรู้ตัณหา อันยังความทุกข์ให้เกิดแล้ว นำออกได้ มาณพนี้เป็นคนดี เป็นมุนีผู้รู้แจ้งโลกทั้งปวง

พระโพธิสัตว์ถวายโอวาทแด่พระราชาว่า *"ข้าแต่มหาราชขอพระองค์จงเป็นผู้ไม่ประมาท ประพฤติธรรมเถิด"* แล้วเหาะไปยังหิมวันตประเทศ บวชเป็นฤาษี เจริญพรหมวิหารอยู่จนตลอดชนมายุ แล้วไปเกิดในพรหมโลก

พระศาสดา ครั้นทรงนำพระธรรมเทศนานี้มาแสดงแล้วตรัสว่า *"ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย แม้ในกาลก่อน เราก็ได้ทำให้พราหมณ์นี้คลายความเศร้าโศก"* ด้วยประการดังนี้ แล้วทรงประชุมชาดกว่า ***"พระราชาในครั้งนั้น ได้มาเป็นพราหมณ์นี้ ส่วนมาณพผู้เป็นบัณฑิต ได้มาเป็นเราตถาคตแล"***

จบอรรถกถากามชาดก

เมื่อ**หลวงตา**แสดงชาดกจบลง ทุกคนก็ยกมือพนมเปล่งวาจาว่า *"สาธุ สาธุ สาธุ"* ด้วยความประทับใจและซาบซึ้ง ซึ่งการเปล่งวาจาว่า *"สาธุ"* ด้วยความยินดีนี้ จะเป็นเหตุให้ยินดีในพระธรรม เป็นปัจจัยให้มีปัญญา ทำให้พ้นทุกข์ได้ในที่สุด หากยังต้องเวียนว่ายในวัฏฏะ เกิดมาเป็นมนุษย์ในชาติใด ก็จะทำให้มีกลิ่นปากหอมเหมือนดอกบัว ฟันขาวงาม ไม่ห่าง ...

หลวงตาอยากจะทดสอบสติ ปัญญาและความจำของแต่ละคนว่ามีมากน้อยแค่ไหน จึงถามให้ตอบทีละคนว่า *"เจริญพรโยมทั้งหลายฟังชาดกเรื่องนี้จบแล้ว มีความรู้สึกอย่างไร และได้สาระอะไรจากชาดกบ้าง ?"*

โยมไฉไลผู้เป็นใหญ่ในเรือน ตอบก่อนคนแรกตามเคยว่า *"พระราชาพระองค์พี่ ทีแรกมักน้อย สันโดษ แต่ภายหลังเมื่อได้ลาภสักการะมากขึ้น ทำให้มีความโลภมากจนไม่มีที่สุด อยากได้เมือง ๓ เมือง โดยที่ตนเองก็ยังไม่ได้เห็น เพียงแต่ได้ฟังเท่านั้น เมื่อรู้ว่าไม่ได้แน่ ก็ผิดหวังจนทำให้ถึงกับประชวรล้มป่วย โยมคิดถึงคนข้างตัวของโยม เป็นแบบเดียวกันเลย เมื่อก่อนตอนที่ยังไม่มั่งมี เคยคิดกันว่า ถ้ามีเงินสักแสนหนึ่งฝากธนาคารไว้ ชีวิตเรา ๒ คน ก็คงจะมีความสุข เมื่อมีแสนหนึ่งจริง ๆ กลับคิดอีกว่า มีลูกมีเต้าแล้ว แสนหนึ่งมันน้อยไป ใช้ไป ๆ เดี๋ยวก็คงจะหมด น่าจะมีสักล้านหนึ่ง*

เมื่อขยันทำมาหากินไปสะสมได้ถึงล้าน แต่ก็ยังไม่มีความสุขจริง ๆ ต้องการที่จะมี ๑๐ ล้าน คงจะมีความสุขได้ วิริยะ

อุตสาหะต่อไปอีก ทำเงิน ๑๐ ล้านให้เกิดได้จริง ๆ แต่ก็ยังไม่สงบสุข ต้องการจะมีร้อยล้าน พันล้าน โยมได้ฟังชาดกที่หลวงพ่อแสดงมานี้ ก็เกรงว่าคนข้างเคียงของโยมจะประชวรเหมือนพระราชาองค์พี่ ถึงให้มีร้อยล้าน พันล้านก็คงไม่อิ่มไม่พอ เพราะตัณหาเหมือนแม่น้ำ ไม่เคยทำให้ใครอิ่มได้ นอกจากเห็นโทษของตัณหา แล้วก็หันมาศึกษาปฏิบัติธรรม หลวงพ่อว่าจริงไหมเจ้าคะ ?" หลวงตาพยักหน้ายิ้มเห็นด้วย

โยมเล็กกล่าวบ้างว่า "หนูว่า น่ายกย่องพระราชาองค์น้องมากนะคะ ได้เป็นพระราชาแล้ว องค์พี่มาขอคืน ถ้าไม่ให้จะรบ ก็ยอมคืนให้ เห็นแก่ความเป็นพี่น้อง เป็นแบบพระราชาองค์น้องน่าจะมีความสุขมากกว่านะคะ โอนอ่อน ผ่อนตาม ไม่เห็นแก่ความมีอำนาจ ยศถาบรรดาศักดิ์ก็เอาไปด้วยไม่ได้ในเวลาตาย พี่กลาง พี่ใหญ่ว่าจริงไหมคะ ?"

โยมกลางสนับสนุนว่า "จริง จริง แต่พี่ว่า ที่พระราชาองค์พี่กลายเป็นคนโลภ มีตัณหามาก ไม่รู้จักพอนี้ ส่วนหนึ่งต้องตำหนิพระองค์เอง ที่ไม่รู้จักยับยั้งชั่งใจ ไม่รู้จักประมาณไม่ละอายใจ ทีแรก พวกอำมาตย์ยกตำแหน่งพระราชาถวายก็ไม่เอา ถวายตำแหน่งอุปราชก็ไม่รับ ให้อยู่เฉย ๆ ในวังบริโภคกามไปก็ไม่เอาอีก อยากจะไปอยู่ชนบท ทำเป็นมัก-น้อยสันโดษ แต่ภายหลัง กลับมาขอราชสมบัติคืน ถ้าไม่ให้คืนถึงกับจะรบกัน อีกส่วนหนึ่ง ต้องตำหนิพวกที่ชอบประจบ

สอพลอ พวกเศรษฐี พวกชาวบ้านที่คอยห้อมล้อมบำรุงบำเรอถวายบรรณาการ สักการะต่าง ๆ จนทำให้พระราชาองค์พี่ลืมตัวและติดข้องในลาภสักการะ ทำให้ไม่เห็นแก่ความเป็นพี่น้อง พวกปาปมิตรพวกนี้คบไม่ได้ ไว้ใจไม่ได้ด้วย ทำให้คนเสียคนมามากแล้ว พี่ใหญ่ว่าจริงไหมครับ ?”

โยมใหญ่ทำมาดสุขุม กล่าวขึ้นบ้างว่า *“ใช่แล้ว น้องเอ๋ย เงินทองของนอกกาย ตายไปก็เอาไปไม่ได้”* พลางมองไปที่แม่ นึกในใจว่า *“แต่เราก็ต้องจ่ายให้แม่ทุกเดือน ทั้ง ๆ ที่แม่ก็มีมากกว่าเราเป็นไหน ๆ”* แล้วกล่าวต่อไปว่า *“พวกปาปมิตรนี้ก็เหมือนกัน ไม่รู้ว่าจะไปคบมันทำไม มีแต่ชักชวนไปในทางเสียหาย ชอบชักชวนให้เล่นการพนันบ้าง ชักชวนให้เที่ยวกลางคืนบ้าง ชักชวนให้มีกิ๊กบ้าง”* โยมใหญ่นึกสนุกจึงพูดขึ้นว่า *“ไอ้พวกนี้ ชอบทำให้ผัวเมียเขาแตกกัน ทำให้ครอบครัวคนอื่นไม่มีความสุข ต้องกราบทูลให้พระราชาองค์น้องรับสั่งให้เอาไปประหารชีวิตเสียให้หมด”*

แล้วนึกขึ้นได้ว่า อยู่ต่อหน้าหลวงตา จึงยกมือพนมเป็นการขอขมา กล่าวต่อว่า *“ผมประทับใจพระโพธิสัตว์มากที่สุด ท่านมีกรุณาที่จะรักษาพระราชาด้วยธรรมะ และมีปัญญามาก สอนไปก็เพ่งสีขาวที่ฉัตรของพระราชาไป พอสอนเสร็จตนเองก็ได้ฌานด้วย พระราชาก็หายจากโรคด้วย แล้วก็ไม่ขอรับรางวัลใด ๆ แต่สละทุกอย่าง ออกบวชเป็นฤาษี ผมคิดว่าอนาคต ถ้าผมหมดภาระดูแลพ่อแม่แล้ว จะบำเพ็ญปฏิปทา*

แบบพระโพธิสัตว์อย่างนี้เหมือนกัน หลวงตาว่าดีไหมครับ ?"
หลวงตาก็ยิ้ม พยักหน้ารับอีก

โยมสุภาพนั่งคอตก เกิดความสลดใจ รู้ว่า หลวงตามาเทศนาโปรดตนเองโดยตรง แต่ถึงคราวตนจะต้องแสดงความคิดเห็นบ้าง ก็แข็งใจยืดตัวตรงแล้วกล่าวว่า *"ตัณหานี้มีโทษมากจริง ๆ นะครับ มันค่อย ๆ คืบคลานกินใจไปทีละน้อยจนครอบครองใจ ทำให้เอาชนะมันได้ยาก ลาภสักการะนี้ก็เป็นอาหารอย่างดีของตัณหา ทำให้พระราชาองค์พี่หลงติด ลืมตัวก่อบาปอกุศล จะรบกับน้องชายร่วมสายเลือดเดียวกัน เพราะแย่งราชสมบัติ ดีว่า พระราชาองค์น้องคิดได้ ก็เลยถวายราชสมบัติให้แก่พระเจ้าพี่ ตนเองรับตำแหน่งอุปราชไป ..."*

ความสลดใจทำให้เกิดการปรารภความเพียรที่จะเอาชนะกิเลส โยมสุภาพจึงได้น้อมพระธรรมมาสู่ตน เปิดใจปรึกษาหลวงตา และขอคำแนะนำที่จะละกิเลสว่า *"ผมเองก็มีอาการคล้ายพระราชาองค์พี่ มักจะเอาชนะใจตนเองไม่ได้ ชอบคล้อยตามตัณหา อยากได้อะไรก็ต้องตามใจมัน หลวงพ่อช่วยแนะนำวิธีละตัณหาให้ด้วยเถิดครับ"*

วิธีการละตัณหาโดยย่อ

หลวงตาได้ฟังความคิดเห็น จากการวิจารณ์ของแต่ละคนแล้ว ก็ทราบได้ว่า ทุกคนมีสติปัญญาเข้าขั้นใช้ได้ ถ้าได้ศึกษาพระธรรมเป็นประจำ จะทำให้เป็นประโยชน์ต่อตนเองและพระ

ศาสนาได้มากทีเดียว โดยเฉพาะโยมสุภาพค่อนข้างจะมีปัญญาเข้าใจได้มากกว่าคนอื่น แต่เพราะติดข้องในกามคุณมากจึงทำให้ไม่สามารถควบคุมตนเองได้ ความจริง หลวงตาพอรู้ข้อมูลเกี่ยวกับตัวโยมสุภาพบ้าง เพราะโยมไฉไลลูกสาวเคยปรารภให้ฟัง แต่ก็ยังไม่มีโอกาสจะมาอนุเคราะห์ วันนี้เป็นโอกาสเหมาะ หลวงตาจึงแนะนำวิธีเอาชนะใจตนเอง เอาชนะตัณหาแก่โยมสุภาพโดยย่อว่า *"ที่จริงโยมก็คงได้ฟังธรรมมาพอสมควรจึงรู้ว่า ลาภสักการะ หรือกามคุณ ๕ นั่นเอง เป็นอาหารของตัณหา ถ้าเรายังให้อาหารแก่ตัณหาอยู่ละก็ จะศึกษาปฏิบัติอย่างไรก็เอาชนะมันไม่ได้ และเจ้าตัวตัณหามันก็คอยกระซิบไม่ให้ศึกษา ไม่ให้ปฏิบัติจริงจังด้วยสิ*

เพราะฉะนั้น จึงต้องตัดอาหารของมัน เหมือนกับคนที่เป็นโรคมะเร็ง แต่ชอบทานเนื้อสัตว์ บางคนรู้ บางคนก็ไม่รู้ว่าเนื้อสัตว์ซึ่งมีโปรตีนมาก เป็นอาหารของมะเร็งร้าย ถ้าอดไม่ได้ ยังคงทานเนื้อสัตว์อยู่ แม้ว่า จะหาวิธีการรักษาทั้งทางแพทย์แผนปัจจุบัน แผนโบราณหรือหมอชาวบ้านก็ตาม โรคร้ายก็ไม่หายไป มีแต่ตายอย่างเดียว แต่ถ้างดเนื้อสัตว์ รับประทานพืชผักแทน เจ้าโรคมะเร็งมันขาดอาหาร ในไม่ช้ามันก็จะฝ่อและตายไปในที่สุด โรคมะเร็งตายนะ ไม่ใช่คนตาย

ตัณหาเปรียบเหมือนโรคมะเร็งทางใจ กามคุณ ๕ เป็นอาหารของมัน ถ้าเรายินดีติดใจในกามคุณ ๕ มาก ก็เท่ากับเราให้อาหารแก่มะเร็งตัณหามาก มันก็โตเร็ว แล้วครอบงำ

กินใจเรา ทำให้เสื่อมจากคุณธรรม ในที่สุด เราก็ตายจากคุณธรรม เพราะฉะนั้น วิธีการละมะเร็งตัณหาขั้นแรก คือการละกามคุณ ๕ โดยการพิจารณาให้เห็นโทษ พยายามหลีกออกและต้องตัดใจ อย่าไปคบกับปาปมิตรที่ชักชวนให้หลงใหลในกามคุณ ๕ การคบกัลยาณมิตร การรักษาอุโบสถศีลก็เป็นวิธีละกามคุณและละตัณหาได้ด้วย สำคัญอยู่ที่โยมจะมีกำลังใจมั่นคงในการเอาชนะมันจริงจังแค่ไหน โยมพอจะได้แนวทางบ้างไหม จากคำที่อาตมาแนะนำให้นี้ ?"

โยมสุภาพคลานเข้ามาใกล้ ก้มกราบที่เท้าของหลวงตากล่าวว่า *"ผมกราบขอบพระคุณหลวงพ่อมากครับ ที่ได้ให้แนวทางในการละกิเลสตัณหา ผมจะพยายามต่อสู้กับมันครับ เพื่อประโยชน์สุขที่แท้จริงของผมเอง และครอบครัว รวมทั้งอาจจะเป็นประโยชน์ต่อพระศาสนาด้วย แต่คงต้องขอความกรุณาต่อหลวงพ่อให้เป็นกำลังใจ และคอยชี้นำคำสอนของพระพุทธเจ้าให้เป็นครั้งคราวด้วยนะครับ"* หลวงตายิ้มพยักหน้าตอบรับอีก โยมสุภาพจึงกล่าวต่อว่า *"ถ้าอย่างนั้น พรุ่งนี้ ผมนิมนต์หลวงพ่อมาแสดงธรรมอีก ผมไม่ไปทำงานละครับ เพราะเป็นบริษัทของผมเอง ให้เจ้าใหญ่ไปดูแลแทนก็แล้วกัน ผมจะฟังธรรมให้มีกำลังใจในการเอาชนะกิเลสตัณหาให้ได้"* แล้วหันหน้าไปทางโยมไฉไลศรีภรรยากล่าวว่า *"ดีไหมจ๊ะ เธอ ?"*

โยมไฉไลรีบยกมือขึ้นจบท่วมศีรษะกล่าวว่า *"สาธุ สาธุ ดีแน่นอนเลย คุณพี่ อยากได้ยินคำอย่างนี้มานานแล้ว ช่าง*

เป็นบุญหูจริง ๆ ใช่ไหมลูก ?" ลูก ๆ ก็อมยิ้ม พยักหน้ารับเห็นด้วยกันทุกคน

หลวงตาได้สนทนาปกิณกธรรมอีกเล็กน้อย เห็นว่าเป็นเวลาเย็นพอสมควรแล้ว จึงลากลับวัด บอกว่า พรุ่งนี้จะมาบิณฑบาตเหมือนเดิม แล้วจึงค่อยมาแสดงธรรม โยมสุภาพรับอาสาไปส่งกับโยมไฉไล ลูก ๆ ก็แยกกันไปทำกิจส่วนตัว ...

วันรุ่งขึ้น หลวงตาทำกิจวัตรประจำวันเสร็จ ได้นั่งรออยู่ โยมสุภาพขับรถมารับในเวลาเดิม หลวงตาก็นั่งรถมาลงหน้าหมู่บ้านแล้วเดินเข้าไปบิณฑบาตเหมือนเดิม แต่เดินไปสักครู่ก็เห็นหญิงชาย ๔-๕ คน รวมทั้งหญิงไทยเชื้อสายจีนคนเมื่อวานด้วย ต่างก็เตรียมอาหารวางไว้บนโต๊ะ รอใส่บาตรอยู่ หลวงตาเดินสำรวม มองชั่วแอกเข้าไปใกล้ เสียงหญิงไทยเชื้อสายจีนร้องนิมนต์ว่า *"นิมง นิมงใส่บัก หลวงตา"*

หลวงตาเดินมาหยุดข้างหน้าโยมทั้งหลาย แล้วเปิดฝาบาตร แต่ละคนก็นำข้าว กับข้าวและของหวานซึ่งใส่อยู่ในถุงพลาสติกมาใส่ลงในบาตรจนเกือบล้น ปิดบาตร แล้วก็ให้พรสั้น ๆ เตรียมเดินไปบ้านโยมลูกสาว เสียงหญิงไทยเชื้อสายจีนพูดขึ้นว่า *"อาหลวงตา อั๊วขอกจายลื้อ ที่สองให้อั๊วทังบุงล่ายบุงมากมาก ทีหลังอั๊วจาไม่ส่ายเงิงอิกเลี๊ยว กำเสี่ย ๆ"*

หลวงตานึกรู้ได้ว่า *"ชายหนุ่มหญิงสาวทั้งคู่ ที่ยืนยิ้มอยู่ข้าง ๆ คงจะอธิบายให้หญิงไทยเชื้อสายจีนเข้าใจแล้ว โล่งอก*

ไปที นึกว่าคงจะถูกแกต่อว่าเอาอีกว่า ให้พรสั้นเกินไป” แล้วหลวงตาก็เดินมาถึงบ้านโยมลูกสาว ผัวเมียทั้งคู่ออกมายืนรับนำเข้าไปในบ้าน ล้างเท้าเสร็จเรียบร้อย ทั้งผัวเมีย ทั้งลูก ๆ ก็ช่วยกันถวายอาหาร แล้วทั้งหมดก็ไปรับประทานกัน เสร็จแล้วลูก ๆ ก็มากราบลาหลวงตา เพื่อออกไปทำงาน เหลือแต่ผัวเมีย เมื่อหลวงตาทำภัตตกิจเสร็จ ก็เตรียมตัวมาฟังธรรม ...

โยมสุภาพกล่าวขึ้นว่า *“วันนี้ วันจันทร์ ลูก ๆ ของผมไปทำงานกันหมด ผมอยากจะนิมนต์ให้หลวงพ่อแสดงธรรมเรื่องบุญกิริยาวัตถุโปรดผมทั้ง ๒ คน จะได้รู้วิธีทำบุญให้ยิ่ง ๆ ขึ้นจะได้มีอาวุธไว้ต่อสู้กับตัณหา และจะได้เอาไว้สอนลูก ๆ ของผมด้วยครับ”*

บุญกิริยาวัตถุสูตร [๑๘]
ว่าด้วยเรื่องทำบุญ ๓ ประการ

หลวงตากล่าวว่า *“ถ้าอย่างนั้น โยมจงตั้งใจฟังให้ดีนะพระพุทธเจ้าตรัส***บุญกิริยาวัตถุ** *คือ* ***ที่ตั้งแห่งอานิสงส์ของการชำระสันดานของตน****ว่ามี ๓ ประการ คือ*

ข้อที่ ๑ ***ทานมัย*** *บุญสำเร็จจากการให้ทาน*

ข้อที่ ๒ ***ศีลมัย*** *บุญสำเร็จจากการรักษาศีล*

ข้อที่ ๓ ***ภาวนามัย*** *บุญสำเร็จจากการเจริญภาวนา*

พระพุทธเจ้าทรงแสดงเป็นคาถาไว้ว่า

กุลบุตรผู้ใคร่ประโยชน์ พึงศึกษาบุญนั่นแล อันให้ผลเลิศต่อไป ซึ่งมีสุขเป็นกำไร คือ พึงเจริญทาน ๑ ความประพฤติเสมอ ๑ เมตตาจิต ๑ บัณฑิต ครั้นเจริญธรรม ๓ ประการ อันเป็นเหตุให้เกิดความสุขเหล่านี้แล้ว ย่อมเข้าถึงโลกอันไม่มีความเบียดเบียน *(คือสุคติภูมิ)*

ที่ชื่อว่า **บุญ** *เพราะทำให้บังเกิดผลในภพที่ควรบูชา* (ปุชฺชภวผลํ นิพฺพตฺเตนฺติ) *คือ สุคติภพ หมายถึง มนุษย์ ๑ สวรรค์ ๖ พรหมโลก ๑๖ และอรูปพรหมอีก ๔ ภูมิ*

หรือ *ที่ชื่อว่า* **บุญ** *เพราะชำระสันดานของตน* (อตฺตโน สนฺตานํ ปุนนฺติ) *คือ ทำ***จิตสันดาน***-การสืบต่อของจิตให้หมดจดจากสิ่งสกปรก อันเป็นบาปอกุศลมลทินต่าง ๆ*

ที่ชื่อว่า **กิริยา** *เพราะต้องทำโดยอาศัยเหตุปัจจัยต่าง ๆ คือ การที่จะทำบุญให้สำเร็จได้นั้น ก็ต้องอาศัยวัตถุทานบ้าง อาศัยบุคคลผู้รับบ้าง อาศัยเจตนาบ้าง อาศัยวัตถุที่ทำให้เกิดการงดเว้นบ้าง หรืออาศัยการฟังธรรม การโยนิโสมนสิการ (กระทำไว้ในใจโดยแยบคายคือการคิดให้เป็น คิดให้ถูกต้อง) การได้คบกัลยาณมิตรบ้าง ...*

และที่ชื่อว่า **วัตถุ** *เพราะเป็นที่ตั้ง เมื่อรวมทั้ง ๓ คำเป็น* **บุญกิริยาวัตถุ** *คนส่วนใหญ่แปลกันว่า* **ที่ตั้งแห่งการทำบุญ** *แต่ในอรรถกถาแปลว่า* **เป็นที่ตั้งแห่งอานิสงส์นั้น ๆ** *ก็คือ*

เป็นเหตุที่ทำให้เกิดอานิสงส์ อันเป็นกุศลวิบาก ที่ให้บังเกิดในสุคติภูมิ มีมนุษย์และเทวดาเป็นต้น

ทานมัย

เจตนา คือ ความตั้งใจให้ไทยธรรม (วัตถุทาน) ของตนแก่ผู้อื่น ด้วยการอนุเคราะห์หรือด้วยการบูชา ชื่อว่า **ทานมัย** (ทาน ๓ อย่าง คือ **เจตนาทาน**-ความตั้งใจให้สิ่งของ ๑ **วัตถุทาน**-สิ่งของที่นำไปให้ ๑ **มหาทาน**-ศีลห้า ๑ ในที่นี้ หมายถึง **เจตนาทาน,** ทาน ๒ อย่าง คือ อามิสทาน ๑ ธรรมทาน ๑ ในที่นี้ หมายถึง **อามิสทาน**)

เจตนาที่จะให้อันเป็นไปแล้ว ด้วยการอนุเคราะห์ หรือด้วยการบูชา ในกาลทั้ง ๓ คือ ในกาลก่อนที่จะให้ ตั้งแต่การแสวงหาปัจจัย ๔ ให้เกิดขึ้น ๑ (ปุพพเจตนา) ในเวลาบริจาค ๑ (มุญจนเจตนา) ในการที่โสมนัสจิตระลึกถึงในภายหลัง ๑ (อปรเจตนา) ของผู้ให้**ปัจจัย ๔** คือ ๑. จีวร ๒. บิณฑบาต ๓. ที่อยู่อาศัย ๔. ยารักษาโรค (โดยพระวินัย) หรือ ให้**ทานวัตถุ ๑๐** อย่าง คือ ๑.**อนฺนํ**-ข้าว ๒.**ปานํ**-น้ำ ๓.**วตฺถํ**-ผ้า ๔.**ยานํ**-ยานพาหนะ ๕.**มาลา**-พวงดอกไม้ ๖.**คนฺธํ**-ของหอม ๗.**วิเลปนํ**-เครื่องลูบไล้ ๘.**เสยฺยํ**-ที่นอน ๙.**อาวสถํ**-ที่พักอาศัย ๑๐.**ปทีเปยฺยํ**-ประทีป (โดยพระสูตร) หรือ ให้**อารมณ์ ๖** คือ รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ ธัมมารมณ์ (โดยพระอภิธรรม ได้แก่ ให้วัตถุทานโดยปรารภสี

สวย ๆ เสียงเพราะ ๆ กลิ่นหอม ๆ รสอร่อย ๆ สัมผัสดี ๆ หรือปรารภให้ความสุข ให้โอชาในสารอาหาร ให้น้ำซึ่งเป็นธัมมารมณ์) ชื่อว่า **บุญกิริยาวัตถุ คือ ทานมัย**

ศีลมัย

*เจตนา คือ ความตั้งใจสมาทานศีล ๕ ศีล ๘ หรือศีล ๑๐ โดยเป็นนิจศีล และอุโบสถศีล อันเป็นอนิจศีล คือ รักษาไม่ประจำ จะรักษาเฉพาะวันอุโบสถ (ปกติอุโบสถ) หรือรักษา ๓ วัน (ปฏิชาครอุโบสถ) หรือรักษา ๓ เดือน (ปาฏิหาริยอุโบสถ) หรือผู้ที่คิดว่า เราจะบวชเพื่อบำเพ็ญศีลให้บริบูรณ์ แล้วไปวิหารบวช ผู้ยังมโนรถให้ถึงที่สุดระลึกอยู่ว่า เราบวชแล้ว เป็นการดีแล้วหนอ บำเพ็ญ**ปาติโมกข์**ให้บริบูรณ์ ด้วย**ศรัทธา พิจารณาปัจจัย** ๔ มีจีวรเป็นต้น ด้วย**ปัญญา สำรวมจักษุทวาร**เป็นต้น ในรูปเป็นต้นที่มาสู่คลอง ด้วย**สติ** และชำระ**อาชีวปาริสุทธิศีล**ด้วยความ**เพียร** (จตุปาริสุทธิศีล) เพราะฉะนั้น เจตนานั้น จึงชื่อว่า* **บุญกิริยาวัตถุ คือ ศีลมัย**

ภาวนามัย

*ฌานเจตนา (เจตนาที่เกิดกับฌานจิต ได้แก่ รูปาวจรกุศลจิต ๕ อรูปาวจรกุศลจิต ๔ รวมทั้งเจตนาที่เป็นไปในบริกรรมภาวนาและอุปจารภาวนา ซึ่งเป็นเจตนาในมหากุศลจิต ๘ ดวง) ที่เป็นไปแล้วในอารมณ์ ๓๘ (หรือ ๔๐) ประการ มีปฐวีกสิณเป็นต้น (เป็น**สมถภาวนา**)*

*เจตนาของภิกษุผู้พิจารณาเห็นแจ้งซึ่งจักษุ โสตะ ฆานะ ชิวหา กาย มนะ (ทวาร ๖) โดยไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตาด้วยหนทางคือวิปัสสนา ที่กล่าวแล้วในปฏิสัมภิทามรรค เจตนาของผู้พิจารณาเห็นแจ้งรูปทั้งหลาย ฯลฯ ธรรมทั้งหลาย (อารมณ์ ๖) จักขุวิญญาณ ฯลฯ มโนวิญญาณ (วิญญาณ ๖) จักขุสัมผัส ฯลฯ มโนสัมผัส (ผัสสะ ๖) จักขุสัมผัสสชาเวทนา ฯลฯ มโนสัมผัสสชาเวทนา (เวทนา ๖) รูปสัญญา ฯลฯ ธรรมสัญญา (สัญญา ๖) ... ชาติ ชรามรณะ (ปฏิจจ ฯ ๑๒ รวมเป็นธรรม ๒๐๑) โดยเป็นของไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตา (เป็น**วิปัสสนาภาวนา**) และเจตนาที่เป็นไปแล้ว ด้วยการสั่งสมและมนสิการเป็นต้น ในบ่อเกิดแห่งการงาน (กมฺมายตนํ) บ่อเกิดแห่งศิลปะ (สิปฺปายตนํ) และที่ตั้งแห่งวิชาที่ไม่มีโทษ (อนวชฺชวิชฺชฏฺฐานํ) (เป็น**สุตมยญาณ**และ**จินตามยญาณ**)*

*ผู้ยังเจตนาทั้งหมดนั้น ให้เจริญขึ้น ด้วยบุญกิริยานี้ เพราะฉะนั้น จึงชื่อว่า **บุญกิริยาวัตถุ คือ ภาวนามัย**"*

เมื่อพูดมาถึงตรงนี้ หลวงตาพักดื่มน้ำหน่อยหนึ่ง เพราะรู้สึกคอแห้ง ...

โยมสุภาพเกิดนึกสงสัยขึ้นมา จึงขอโอกาสถามปัญหาว่า *"กราบหลวงพ่อครับ ผมขอโอกาสถามว่า บุญกิริยาวัตถุมี ๓ อย่าง หรือมี ๑๐ อย่างแน่ครับ เพราะผมเคยศึกษาจำมาว่ามี ๑๐ อย่าง ผมจำผิดมาหรือเปล่าครับ ?"*

หลวงตาวางแก้วน้ำที่ดื่มแล้ว ย้อนถามว่า *"ที่โยมจำมา ๑๐ อย่างนั้น มีอะไรบ้างละ ?"*

โยมสุภาพตอบแบบไม่ค่อยแน่ใจว่า *"ก็มี ...*

ข้อที่ ๑. ***ทานมัย*** *- บุญสำเร็จจากการให้วัตถุที่ควรให้*

ข้อที่ ๒. ***ศีลมัย*** *- บุญสำเร็จจากการรักษาศีล*

ข้อที่ ๓. ***ภาวนามัย*** *- บุญสำเร็จจากการเจริญภาวนา*

ข้อที่ ๔. ***อปจายนมัย*** *- บุญสำเร็จจากการอ่อนน้อมถ่อมตน*

ข้อที่ ๕. ***เวยยาวัจจมัย*** *- บุญสำเร็จจากการช่วยเหลือเกื้อกูล*

ข้อที่ ๖. ***ปัตติทานมัย*** *- บุญสำเร็จจากการอุทิศส่วนบุญ ..."*

โยมสุภาพนึกได้เพียง ๖ ข้อ อีก ๔ ข้อนึกไม่ออก เพราะถูกเจ้ากามตัณหาทำลายข้อมูลในส่วนนี้ไปแล้ว จึงหันไปหาศรีภรรยา กล่าวว่า *"เธอ ช่วยหน่อยสิ พี่นึกไม่ออกแล้ว"*

โยมไฉไลได้ที จึงกล่าวโดยให้พระธรรมออกหน้าว่า *"ถ้ากามสัญญามันคง ธัมมสัญญาก็จะเลือนลางอย่างนี้แหละค่ะ ที่เหลืออีก ๔ ข้อ ก็คือ ...*

ข้อที่ ๗. ***ปัตตานุโมทนามัย*** *- บุญสำเร็จจากการยินดีส่วนบุญ*

ข้อที่ ๘. ***ธัมมเทศนามัย*** *- บุญสำเร็จจากการแสดงธรรม*

ข้อที่ ๙. ***ธัมมัสสวนมัย*** *- บุญสำเร็จจากการฟังธรรม*

ข้อที่ ๑๐. ***ทิฏฐุชุกรรม*** *- บุญสำเร็จจากการทำความเห็นให้ตรง*

ไงเล่าคะ คุณพี่ควรทำงานให้น้อยลง และเพิ่มเวลาให้ธรรมะมากขึ้น น้องก็จะได้มีเพื่อนร่วมศึกษาพระธรรม ดีไหมคะ ?"

โยมสุภาพยิ้มเจื่อน พลางพยักหน้ารับ เมื่อได้ภรรยาช่วยตอบให้ครบ ๑๐ ข้อ จึงแน่ใจ ถามหลวงตาต่อไปว่า *"๑๐ ข้อนี้ใช่ไหมครับ หลวงพ่อ แต่ทำไมหลวงพ่อจึงแสดงว่า บุญกิริยาวัตถุมี ๓ ข้อเล่าครับ อย่างไหนถูกต้องแน่ครับ ?"*

หลวงตาเห็น ๒ คนผัวเมีย สามัคคีร่วมกันศึกษาพระธรรมก็ดีใจ กล่าวตอบว่า *"ก็ถูกทั้ง ๒ อย่างนั่นแหละ"*

บุญกิริยาวัตถุ ๓ หรือ ๑๐ เป็นอันเดียวกัน

๒ คนผัวเมียทำหน้างง ๆ **หลวงตา**จึงกล่าวต่อว่า *"ไม่ต้องสงสัยหรอก ความจริงอาตมายังแสดงไม่จบเลย พักดื่มน้ำหน่อย โยมก็สงสัยขึ้นเสียก่อน เดี๋ยวจะอธิบายให้ฟัง คือมันเป็นอย่างนี้ บุญกิริยาวัตถุ ๓ มาในทั้งพระบาลีพุทธพจน์และอรรถกถา ซึ่งสามารถขยายเป็นบุญกิริยาวัตถุ ๑๐ ได้*

*ส่วนบุญกิริยาวัตถุ ๑๐ มาในอรรถกถา ก็สามารถย่อลงให้เหลือบุญกิริยาวัตถุ ๓ ได้ ในจิตตุปปาทกัณฑ์ อรรถกถาชื่อ**อัฏฐสาลินี** [๑๙] ธรรมสังคณี พระอภิธรรมปิฎกคัมภีร์แรก แสดงบุญกิริยาวัตถุ ๓ ก็มี ๑๐ ก็มี อะไรบ้าง ? บุญกิริยาวัตถุ ๑๐ คือ*

*๑. **ทานมัย*** *๒. **ศีลมัย*** *๓. **ภาวนามัย***

*๔. ไม่ได้เรียกว่า **อปจายนมัย** แต่เรียกว่า **อปจิติสหคตะ**-บุญที่เป็นไปพร้อมด้วยความนอบน้อม*

๕. เรียกต่างกันหน่อยหนึ่งว่า **เวยยาวัจจสหคตะ** – บุญที่เป็นไปพร้อมด้วยความขวนขวาย

๖. ก็เรียกว่า **ปัตตานุปทานมัย** – บุญสำเร็จด้วยการแผ่ส่วนบุญ

๗. เรียกว่า **อัพภานุโมทนมัย** – บุญสำเร็จด้วยการอนุโมทนา

๘. **ธัมมเทศนามัย** – บุญสำเร็จด้วยการแสดงธรรม

๙. **ธัมมัสสวนมัย** – บุญสำเร็จด้วยการฟังธรรม

๑๐. **ทิฏฐุชุกรรม** – การทำความเห็นให้ตรง หรือ

ทิฏฐุชุคตะ – ความเห็นตรง

สงเคราะห์บุญกิริยา ๑๐ ลงในบุญกิริยา ๓ ดังนี้ คือ

- **ปัตติทานมัย**หรือ**ปัตตานุปทานมัย** และ**ปัตตานุโมทนามัย** หรือ **อัพภานุโมทนมัย** สงเคราะห์ลงใน**ทานมัย** เพราะเกี่ยวข้องกับการให้เหมือนกัน
- **อปจายนมัย** หรือ **อปจิติสหคตะ** และ**เวยยาวัจจมัย**หรือ **เวยยาวัจจสหคตะ** สงเคราะห์ลงใน**ศีลมัย** เพราะเกี่ยวข้องกับการทำความดีงาม ความเรียบร้อยทางกายวาจาเหมือนกัน
- **ธัมมเทศนามัย** และ **ธัมมัสสวนมัย** สงเคราะห์ลงใน **ภาวนามัย** เพราะเกี่ยวข้องกับปัญญาเหมือนกัน
- ส่วน**ทิฏฐุชุกรรม** หรือ **ทิฏฐุชุคตะ** สงเคราะห์ลงในบุญกิริยาทั้ง ๓ นั่นแหละ แต่ในบางแห่ง ท่านก็สงเคราะห์ลงใน**ภาวนามัย**ก็มี

โยมทั้ง ๒ พอจะเข้าใจดีขึ้นหรือยัง ?”

ทั้ง ๒ ผัวเมียพยักหน้า แสดงความเข้าใจ พร้อมกับกล่าวว่า *"แจ่มแจ้งกว่าแต่ก่อนมากทีเดียวครับ หลวงพ่อ"*

"โยมลูกก็เข้าใจมากขึ้น เจ้าค่ะ แต่ภาษาบาลีคล้าย ๆ กัน ต้องอาศัยความจำและการสังเกตด้วยนะ เจ้าคะ อย่างเช่น

*- **อปจายนมัย**หรือ**อปจิติสหคตะ** หมายถึง ความอ่อนน้อม*

*- **เวยยาวัจจมัย**หรือ**เวยยาวัจจสหคตะ** หมายถึงการช่วยเหลือ*

*- **ปัตติทานมัย**หรือ**ปัตตานุปทานมัย** หมายถึง การให้ส่วนบุญ*

*- **ปัตตานุโมทนามัย**หรือ**อัพภานุโมทนมัย** หมายถึง การยินดีในส่วนบุญที่เขาให้ หรือยินดีในกุศลที่เขาทำ*

*- **ทิฏฐุชุกรรม**หรือ**ทิฏฐุชุคตะ** หมายถึง ความเห็นที่ตรง*

รวม ๕ คู่ แต่ละคู่มีความหมายเหมือนกันอย่างนี้ใช่ไหม เจ้าคะ ?"

หลวงตาตอบโยมลูกสาวว่า *"ใช่ โยมเข้าใจถูกต้องแล้ว คำที่ต่างกันแต่มีความหมายเหมือนกันนี้ เรียกว่า **คำไวพจน์** เช่น คำว่า บุญ กุศล สุกกธรรม (ธรรมขาว) อนวัชชธรรม (ธรรมที่ไม่มีโทษ) ปหายกธรรม (ธรรมที่เป็นตัวประหาร) หมายถึง กุศลธรรมเหมือนกัน ส่วนคำว่า บาป อกุศล กัณหธรรม (ธรรมดำ) วัชชธรรม (ธรรมที่มีโทษควรเว้น) ปหาตัพพธรรม (ธรรมที่พึงถูกประหาร) หมายถึง อกุศลธรรมเหมือนกัน เป็นต้น ในเมื่อโยมเข้าใจกันดีแล้ว อาตมาก็จะอธิบายบุญกิริยาวัตถุแต่ละข้อ เพียงย่อ ๆ เท่าที่เวลาจะอำนวยก็แล้วกันนะ"*

โยมสุภาพกล่าวรับคำว่า *"ได้เลยครับ แต่ถ้าอธิบายให้ละเอียดได้ก็จะดีมาก ผมจะได้มีปัญญาเหมือนหลวงพ่อบ้าง"*

บุญกิริยาวัตถุ ๑๐ โดยอภิธรรมและพระสูตร

หลวงตาเริ่มพรรณนา โดยใช้หลักวิชาพระอภิธรรมสอดแทรกผสานกับพระสูตรว่า *"ก่อนอื่น อยากให้โยมรู้กันก่อนว่า **บุญกิริยาวัตถุทั้ง ๑๐** นี้ โดยสภาวธรรม (ธรรมที่มีลักษณะเป็นของตน คือ ไม่ใช่บัญญัติ) ซึ่งเป็นปรมัตถธรรม (ธรรมที่ประเสริฐเพราะไม่เปลี่ยนแปลงลักษณะ และเป็นประธานของบัญญัติ) ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคลนั้น หมายถึง **เจตนาเจตสิกที่เป็นไปในมหากุศลจิต ๘ ดวง** โยมเคยเรียนพระอภิธรรมเคยฟังเรื่องจิต เจตสิก รูป นิพพานมาบ้างไหม ?"*

โยมสุภาพตอบเลี่ยง ๆ ว่า *"เคยฟังมาบ้างครับ และเคยเรียนกับพระภิกษุที่เป็นญาติกัน แต่ท่านไม่ชอบอยู่ประจำที่ ตอนนี้ท่านอยู่ที่ไหนก็ไม่ทราบครับ"*

โยมไฉไลกล่าวบ้างว่า *"โยมก็เคยฟังในรายการวิทยุพระอภิธรรมในชีวิตประจำวัน และพระอภิธรรมนำสุข แต่ก็ไม่ได้ไปเรียนเป็นเรื่องเป็นราว ไม่แน่ใจว่า จะเข้าใจพระอภิธรรมที่หลวงพ่อจะอธิบายได้แค่ไหน แต่โยมก็จะตั้งใจฟัง นิมนต์หลวงพ่อแสดงต่อเถิด เจ้าค่ะ ถึงยังไม่เข้าใจ แต่อย่างน้อยก็เป็นบุญหู เมื่อมีศรัทธาที่จะฟัง ก็คงจะเข้าใจ เกิดปัญญาได้สักวันหนึ่งแหละ เจ้าค่ะ"*

เจตนาเป็นกรรม

หลวงตากล่าวต่อไปว่า "พระสัมพุทธเจ้าผู้ทรงเป็นพระสัพพัญญูได้ตรัสไว้ว่า ***เจตนาหํ ภิกฺขเว กมฺมํ วทามิ ... ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เรากล่าวว่า เจตนาเป็นกรรม ...***"[๒๐] เจตนาหรือกรรม หมายถึง ความตั้งใจ เป็นเจตสิกประเภทหนึ่ง นับเข้าในสังขารขันธ์ซึ่งเรียกว่า ***อภิสังขาร*** เป็นสภาพที่ปรุงแต่งอย่างยิ่ง คือ ปรุงแต่งให้เกิดขันธ์ ๕ ต่อ ๆ ไป ได้แก่ปรุงแต่งให้เกิดรูปขันธ์ เวทนาขันธ์ สัญญาขันธ์ สังขารขันธ์ วิญญาณขันธ์ ซึ่งคนทั่วไปยึดถือว่าเป็นเรา เป็นของเรา เป็นสัตว์ บุคคล ตัวตน แต่แท้จริงแล้วก็คือขันธ์ ๕ ที่เกิดจากเจตนา อันได้แก่ กุศลกรรมหรืออกุศลกรรมนั่นเอง

เจตนาคือความตั้งใจหรือความจงใจนี้ ถ้าเกิดกับกุศลจิตก็เรียกว่า ***กุศลกรรม*** เป็นเหตุให้เกิดกุศลวิบาก คือ ผลที่ดีทั้งในปัจจุบันชาตินี้ และในอนาคตชาติต่อ ๆ ไป ถ้าเกิดกับอกุศลจิตก็เรียกว่า ***อกุศลกรรม*** เป็นเหตุให้เกิดอกุศลวิบาก คือ ผลที่ไม่ดี ทั้งในปัจจุบันชาตินี้และในอนาคตชาติต่อ ๆ ไป กรรมประเภทที่ให้เกิดผลต่างขณะโดยทำให้เกิดขันธ์ ๕ ซึ่งก็คือวิบากและกัมมชรูป (รูปที่เกิดจากกรรม) นี้เรียกว่า***นานักขณิกกรรม*** (กรรมที่ให้ผลต่างขณะ) จะเกิดได้เฉพาะในกุศลจิตและอกุศลจิตเท่านั้น กุศลกรรม อกุศลกรรมเป็นเหตุทำให้เกิดผลคือขันธ์ ๕ เรียกความเป็นปัจจัยนี้ว่า ***นานักขณิกกรรมปัจจัย***

ส่วนเจตนาเจตสิกที่เกิดกับวิบากจิตและกิริยาจิต รวมทั้งกุศลจิตและอกุศลจิตที่ทำให้เกิดผลพร้อมกันนี้ คือ เป็นปัจจัยให้เกิดจิตและเจตสิกอื่น ๆ ที่เกิดพร้อมกันกับเจตนา เป็นปัจจัยให้เกิดจิตตชรูป (รูปที่เกิดจากจิต) และปฏิสนธิกัมมชรูป (รูปที่เกิดจากกรรมในขณะปฏิสนธิ) เจตนานี้เรียกว่า ***สหชาต–กรรม*** *ความเป็นปัจจัยให้เกิดผลพร้อมกันของสหชาตกรรมนี้เรียกว่า* ***สหชาตกรรมปัจจัย***

เพราะฉะนั้น ***สหชาตกรรมปัจจัย****จึงเกิดกับจิตได้ทั้ง ๔ ชาติคือทั้งกุศล อกุศล วิบาก กิริยา ส่วน****นานักขณิกกรรมปัจจัย*** *เกิดกับจิตได้เพียง ๒ ชาติ คือ กุศลและอกุศลเท่านั้น”*

โยมไฉไลพูดแทรกขึ้นว่า *“ขอโอกาสก่อนเจ้าค่ะ หลวงพ่อใช้ศัพท์เทคนิค ภาษาบาลีเยอะจัง โยมฟังไม่ค่อยจะเข้าใจ กรุณาพูดเป็นภาษาไทย หรือแปลด้วยได้ไหมเจ้าคะ ? ”*

หลวงตากล่าวตอบว่า *“ได้สิ โยมไม่เข้าใจศัพท์บาลีคำไหนบ้างล่ะ ?”*

โยมไฉไลยกตัวอย่างว่า *“ก็คำว่า* ***นานักขณิกกรรมปัจจัย*** *กับคำว่า* ***สหชาตกรรมปัจจัย*** *แล้วก็คำว่า* ***วิบาก****กับ****กิริยา****ด้วย ส่วนคำว่า* ***กุศล****กับ****อกุศล*** *โยมพอจะเข้าใจบ้างแล้วเจ้าค่ะ”*

โยมสุภาพอยากจะตรวจสอบภรรยาของตนว่า เข้าใจจริงหรือไม่ จึงกล่าวว่า *“ไหนเธอว่า พอจะเข้าใจคำว่า* ***กุศล****กับ*

อกุศล *ช่วยอธิบายให้พี่เข้าใจด้วยสิ เพราะพี่ยังไม่ค่อยเข้าใจเท่าไรเลย”*

โยมไฉไลยกมือพนมขอโอกาสต่อหลวงตา แล้วกล่าวด้วยความมั่นใจว่า *“**กุศล** แปลว่า ความฉลาด หมายถึง จิตใจที่ดีงาม ให้ผลเป็นความสุข เป็นบุญ ส่วน**อกุศล**ก็แปลว่า ความไม่ฉลาด หมายถึง จิตใจที่ไม่ดี ให้ผลเป็นความทุกข์ เป็นบาป ใช่ไหมเจ้าคะ หลวงพ่อ ?”*

หลวงตากล่าวรับรองว่า *“โยมเข้าใจถูกต้องแล้ว แต่ต้องทราบว่า คำว่า **กุศล**หรือ**บุญ** **อกุศล**หรือ**บาป**นั้น ทางพระอภิธรรม หมายถึง สภาพธรรมรวม คือ นามขันธ์ ๔ ได้แก่ จิตและเจตสิกนั่นเอง แต่ถ้าเป็นคำว่า **กุศลกรรม**หรือ**อกุศลกรรม** จำเพาะเจาะจงหมายถึง เจตนาเจตสิกที่เกิดกับกุศลจิตและอกุศลจิตเท่านั้น ส่วน**วิบาก** แปลว่า ผลที่สุกงอม หรือผลที่วิเศษแตกต่างจากกัน หมายถึง จิตและเจตสิกที่เป็นผลของกุศลและอกุศล ถ้าเป็นผลของบุญ เรียกว่า **กุศลวิบาก** ทำให้ได้เกิดในภพภูมิที่ดี ได้รับอารมณ์ที่ดี คือ ทำให้ได้เห็น ได้ยิน ได้กลิ่น ลิ้มรส ถูกต้องสัมผัสอารมณ์ที่ดี เป็นต้น ถ้าเป็นผลของบาป เรียกว่า **อกุศลวิบาก** ทำให้เกิดในภพภูมิที่ไม่ดี ได้รับอารมณ์ที่ไม่ดี คือ ทำให้ได้เห็น ได้ยิน ได้กลิ่น ลิ้มรส ถูกต้องสัมผัสอารมณ์ที่ไม่ดี เป็นต้น*

*สำหรับคำว่า **กิริยา** แปลว่า การกระทำ แต่เป็นการ*

กระทำที่ไม่มีผล คือ ไม่มีวิบาก เหมือนกับดอกไม้ลมที่ไม่ติดเป็นผลไม้ หรือเหมือนกับต้นไม้ที่มีรากขาดแล้ว ไม่สามารถให้เกิดผลได้อีกต่อไป หมายถึง จิตเจตสิกของพระอรหันต์เป็นส่วนใหญ่ เพราะเมื่อจิตประเภทนี้เกิดขึ้น ทำให้มีการกระทำทางกาย วาจาหรือใจอย่างใดก็ตาม ก็ไม่เป็นบาปและไม่เป็นบุญ ไม่ให้ผลเป็นวิบากต่อไป เช่น ให้ทาน รักษาศีล เจริญภาวนาหรือบางครั้งมีกิริยาอาการไม่เหมาะ เช่น กล่าววาจาว่า ***เจ้าถ่อย*** *หรือกระโดดข้ามหนทางที่มีน้ำเจิ่งนองเป็นต้น กิริยาจิตของผู้ที่ไม่ใช่พระอรหันต์ รวมทั้งของพวกเรา มีเพียง ๒ ประเภทเท่านั้น เรียกชื่อว่า* ***ปัญจทวาราวัชชนจิต*** *เป็นจิตที่ทำหน้าที่รำพึง นึกถึงอารมณ์ที่มาปรากฏทางปัญจทวาร และ* ***มโนทวาราวัชชนจิต*** *เป็นจิตที่ทำหน้าที่รำพึง นึกถึงอารมณ์ที่มาปรากฏทางมโนทวาร ซึ่งอาจจะละเอียดและยืดยาวเกินไปถ้าจะอธิบายตอนนี้ เมื่อศึกษาต่อไปก็จะค่อย ๆ เข้าใจเอง*

เพราะฉะนั้น จิตจึงมี ๔ ชาติ ***จิต*** *คือ ธรรมชาติที่เป็นใหญ่ เป็นประธานในการรู้อารมณ์* ***เจตสิก****ก็คือธรรมชาติที่****เกิดพร้อม ดับพร้อม มีอารมณ์เดียวกัน****และ****เกิดที่เดียวกัน*** *กับจิต (สัมปยุตตลักษณะ) เจตสิกเป็นส่วนประกอบของจิต จิตจะเกิดขึ้นโดยปราศจากเจตสิกไม่ได้ และเจตสิกก็เกิดขึ้นโดยปราศจากจิตไม่ได้ ต่างเป็นสัมปยุต (ประกอบพร้อม) ซึ่งกันและกัน ในเมื่อจิตมี ๔ ชาติ เจตสิกที่เกิดร่วมกับจิตก็ต้องมี ๔ ชาติเช่นเดียวกัน*

คำว่า ***ชาติ*** แปลว่า การเกิด ในที่นี้หมายถึง กลุ่มหรือพวก ถ้าจิตเจตสิกเกิดขึ้นเป็นพวกที่ดีงาม ให้ผลเป็นความสุขก็เรียกว่า ***กุศลชาติ*** ถ้าจิตเจตสิกเกิดขึ้นเป็นพวกที่เลวทรามให้ผลเป็นความทุกข์เรียกว่า ***อกุศลชาติ*** ถ้าจิตเจตสิกเกิดขึ้นเป็นพวกผลของกุศลหรือผลของอกุศล ก็เรียกว่า ***วิปากชาติ*** แยกเป็นกุศลวิบาก และอกุศลวิบาก ถ้าหากจิตเจตสิกเกิดขึ้นเป็นพวกที่ไม่ใช่เหตุ คือ กุศล อกุศล และไม่ใช่ผล คือ วิบาก ก็เรียกว่า ***กิริยาชาติ*** เหมือนอย่างคนที่เกิดในประเทศไทยก็เรียกว่ามีเชื้อชาติไทย เป็นพวกคนไทย ถ้าเกิดในประเทศพม่าก็เป็นคนเชื้อชาติพม่า เป็นพวกคนพม่า ถ้าเกิดในประเทศลาวก็เป็นคนเชื้อชาติลาว เป็นพวกคนลาว เป็นต้น

ส่วน***รูปธรรม*** เป็นธรรมชาติที่แตกดับเสื่อมสลายเพราะ***วิโรธิ***ปัจจัยคือปัจจัยที่เป็นข้าศึก มีความร้อน ความเย็นเกินไปทำให้รูปที่เป็นต้นไม้ ใบหญ้า ร่างกายของคน สัตว์ถูกทำลาย เช่น รูปที่เป็นกระดาษ หรือบ้านเรือนถูกไฟซึ่งเป็นวิโรธิปัจจัยเผาทำลาย ถ้าเป็นจิตเจตสิก ซึ่งเป็นนามธรรมจะแตกดับโดยธรรมชาติของตนเอง ไม่สามารถถูกทำลายด้วยวิโรธิปัจจัยภายนอกได้เลย รูปก็มีการเกิด จึงมีชาติ แต่การเกิดของรูปต่างจากจิตเจตสิก เพราะเป็นสภาพที่ไม่รู้อารมณ์ รูปจึงไม่เป็นกุศลชาติ อกุศลชาติ วิปากชาติ หรือกิริยาชาติ แต่การเกิดของรูปเป็น***รูปชาติ*** หรือเป็น***อัพยากตชาติ*** ๒๑ (หมายถึงไม่ใช่กุศลและไม่ใช่อกุศล)

*สำหรับคำว่า **สหชาตกรรมปัจจัย** มาจากคำว่า **สหชาตะ** แปลว่าเกิดพร้อม **กรรม**แปลว่าการกระทำคือตัวเจตนาเจตสิก **ปัจจัย**แปลว่าเหตุที่อาศัยเป็นไป ทำให้เกิดผล **สหชาตกรรมปัจจัย** จึงแปลว่า เหตุที่อาศัยเป็นไปคือตัว**เจตนาเจตสิก**ที่เกิดพร้อมกันกับผล และทำให้เกิดผล อันได้แก่ จิตเจตสิกอื่น ๆ รวมทั้งจิตตชรูปและปฏิสนธิกัมมชรูปด้วย สรุปว่า **สหชาต-กรรมปัจจัย** หมายถึง เจตนาเจตสิกที่เกิดกับจิตทุกดวงนั่นเอง*

*ส่วน**นานักขณิกกรรมปัจจัย**มาจากคำว่า **นานา** แปลว่า ต่าง ๆ **ขณิกะ** แปลว่า ขณะ **กรรม** แปลว่า การกระทำ คือ ตัวเจตนาเจตสิก **ปัจจัย** แปลว่า เหตุที่อาศัยเป็นไปทำให้เกิดผล **นานักขณิกกรรมปัจจัย** จึงแปลว่า เหตุที่อาศัยเป็นไป คือ ตัว**เจตนาเจตสิก**ที่ทำให้เกิดผลต่างขณะ เพราะเมื่อเจตนาเจตสิกที่เกิดกับกุศลจิต หรืออกุศลจิต ดับไปแล้ว เมื่อได้โอกาสก็ทำให้เกิดผล คือ วิบากจิตเจตสิกและกัมมชรูปในอนาคต อาจเป็นชาตินี้ ชาติหน้าหรือชาติต่อ ๆ ไปก็ได้”*

หลวงตาสังเกตเห็นโยมลูกสาวและลูกเขย มีสีหน้าท่าทางเหมือนกับจะไม่ตอบสนองต่อความรู้สึก จึงถามขึ้นว่า *“โยมพอจะติดตามเนื้อหาทันไหม ?”*

โยมไฉไลตอบว่า *“โยมเริ่มรู้สึกมึน ๆ แล้วล่ะ เจ้าค่ะ อภิธรรมนี้ละเอียดจริง ๆ นะเจ้าคะ สงสัยโยมต้องไปหาสำนักเรียนจริง ๆ จัง ๆ เสียแล้ว จะได้ฟังธรรมะได้เข้าใจยิ่งขึ้น”*

โยมสุภาพพูดขึ้นบ้างว่า *"ผมก็เข้าใจได้สัก ๕๐ เปอร์เซ็นต์กระมังครับ คงต้องให้ความสำคัญกับพระธรรมเพิ่มขึ้น โดยเฉพาะคงต้องไปศึกษาพระอภิธรรมตามที่น้องไฉไลพูดไว้ แต่ตอนนี้ ผมขอนิมนต์ให้หลวงพ่อแสดงบุญกิริยาวัตถุให้ครบทั้ง ๑๐ ประการ ได้แล้วละครับ เดี๋ยวจะหมดเวลาเสียก่อน"*

หลวงตากล่าวแก้ตัวว่า *"อาตมา เพียงอยากให้โยมรู้เหตุและผลอันเป็นความจริงซึ่งเป็นปรมัตถธรรมเสียก่อน เพื่อจะได้มีเป้าหมายในการทำบุญให้ถูกต้อง และเป็นแนวทางในการเจริญวิปัสสนา อันเป็นจุดประสงค์ เป็นเป้าหมายสูงสุดในพระพุทธศาสนา มิใช่เจริญบุญกุศลแล้วยึดถือกุศลหรือผลบุญว่าเป็นเราหรือเป็นของเรา เพราะแท้จริงแล้ว บุญกุศลทั้งหลายก็คือจิตเจตสิก ผลของบุญก็คือจิตเจตสิกและรูป ควรทราบอย่างนี้ไว้ตั้งแต่เบื้องต้น จะได้ง่ายต่อการเข้าใจเรื่องของการเจริญภาวนา เอาล่ะ ต่อจากนี้ไปก็ให้ตั้งใจฟังบุญกิริยาวัตถุโดยนัยพระสูตรบ้าง โยมคงเข้าใจง่ายขึ้น*

ทานมัยโดยนัยพระสูตร

*บุญกิริยาข้อแรกก็คือ***ทานมัย** *บุญสำเร็จได้โดยการให้วัตถุที่สมควร เพื่อเป็นการบูชาหรือเพื่ออนุเคราะห์แก่ผู้รับ*

บุญข้อนี้ ชาวพุทธทุกคนก็คงเคยทำกันมาทั้งนั้น แต่ถ้าไม่ได้ฟัง หรือศึกษาพระธรรมคำสอน ส่วนใหญ่ก็จะให้ทาน

ตาม ๆ กันโดยที่ไม่ประกอบด้วยปัญญา ซึ่งมีอานิสงส์น้อยและไม่ตรงกับพระประสงค์ ที่ทรงอนุญาตให้พวกเราชาวพุทธให้ทาน มาดูซิว่า แต่ละคนที่ให้ทานมีสาเหตุจากอะไรบ้าง ตามที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงไว้ในพระไตรปิฎกว่า

ปฐมทานสูตรที่ ๑ [๒๒]

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ทาน ๘ ประการนี้ ๘ ประการเป็นไฉน ? คือ

๑. บางคนประจวบกับปฏิคาหกจึงให้ทาน
๒. บางคนให้ทานเพราะกลัว
๓. บางคนให้ทานเพราะนึกว่า เขาให้แก่เราแล้ว
๔. บางคนให้ทานเพราะนึกว่า เขาจักให้ตอบแทน
๕. บางคนให้ทานเพราะนึกว่า ทานเป็นการดี
๖. บางคนให้ทานเพราะนึกว่า เราหุงหากินได้ ชนเหล่านี้หุงหากินไม่ได้ การที่เราหุงหากินได้ จะไม่ให้ทานแก่ชนเหล่านี้ ผู้ไม่หุงหากิน ไม่สมควร
๗. บางคนให้ทานเพราะนึกว่า เมื่อเราให้ทาน กิตติศัพท์อันงามย่อมฟุ้งไป
๘. บางคนให้ทานเพื่อประดับปรุงแต่งจิต

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ทาน ๘ ประการนี้แล

จบปฐมทานสูตรที่ ๑

ครั้นเมื่อหลวงตายกพระพุทธพจน์จากพระไตรปิฎกขึ้นมาแสดง แล้วก็อธิบายต่อไปว่า *"ข้อที่ ๑* ***อาสชฺช ทานํ*** *ผู้ที่ให้ทานโดยไม่ได้เตรียมตัวไว้ก่อน พบพระภิกษุ หรือคนอนาถากลางทางก็ให้ ไม่มีปุพพเจตนา คือ การตั้งใจเตรียมตัวไว้ก่อน จึงทำให้ได้รับอานิสงส์น้อยกว่าผู้ที่ให้ทาน โดยมีเจตนาครบทั้ง ๓ กาล แต่ถึงอย่างไร การให้ทานแบบนี้ก็ควรให้ เพราะยังดีกว่าไม่ให้ทานเสียเลย*

ข้อที่ ๒ ผู้ที่ให้ทานเพราะกลัวถูกคนอื่นตำหนิว่า ตระหนี่ หรือกลัวอบายภูมิ ไม่ได้เกิดจากความเต็มใจด้วยศรัทธาจึงทำให้ไม่มีผลมาก ไม่มีอานิสงส์มากเช่นกัน

ข้อที่ ๓ ผู้ที่ให้ทาน เพราะรำลึกถึงบุญคุณที่เขาให้แก่เรา จึงให้ตอบแทน ก็ยังดีที่มีความกตัญญู แต่ไม่ได้เกิดจากการเชื่อกรรมและผลของกรรมในการให้ จึงทำให้มีผลไม่มาก ...

ข้อที่ ๔ ผู้ที่ให้ทานเพราะคาดว่า เขาจักให้ตอบแทนแก่เราบ้าง การให้แบบนี้ก็ไม่มีผลมาก อาจทำให้เกิดความเสียใจก็ได้ ถ้าผู้รับไม่ให้ตอบแทน

ข้อที่ ๕ ผู้ที่ให้ทานเพราะคิดว่า ทานเป็นความดีที่พระพุทธเจ้าและเหล่าบัณฑิตทั้งหลายสรรเสริญแล้ว การให้ทานแบบนี้ ให้ด้วยความเลื่อมใสเชื่อถือในพระพุทธเจ้าและเหล่าบัณฑิต ย่อมประณีตและมีผลมากกว่าทานที่กล่าวแล้ว

ข้อที่ ๖ ผู้ที่ให้ทานเพราะละอายใจว่า เราหุงหากินได้ ส่วนพระภิกษุทั้งหลายหุงหากินไม่ได้ เพราะฉะนั้น จะไม่ให้

ไม่สมควร การให้ทานแบบนี้ ก็เป็นไปด้วยจิตสำนึกในทางที่ดี แต่ถ้าไม่มีกัมมัสสกตาสัมมาทิฏฐิ ความเห็นถูกเรื่องกรรมและผลของกรรม ก็ยังมีผลไม่มากเท่าที่ควร

ข้อที่ ๗ ผู้ที่ให้ทานเพราะต้องการชื่อเสียง เมื่อให้ทานหรือบริจาควัตถุทานแล้ว ต้องขอให้ประกาศชื่อหรือเขียนชื่อติดป้ายให้คนอื่นทราบ หรือต้องการสิ่งตอบแทนอย่างใดอย่างหนึ่ง ซึ่งเป็นไปด้วยตัณหา ความต้องการ ทำให้ผลของทานลดลง แทนที่จะมีผล มีอานิสงส์มาก แต่ความต้องการนั้น กลับไปทำลายหรือลดทอนกำลังศรัทธาและอโลภะ

ข้อที่ ๘ ผู้ที่ให้ทาน เพราะต้องการประดับจิตให้งดงามด้วยศรัทธา อโลภะ เป็นต้น และปรุงแต่งจิตให้เหมาะควรแก่คุณธรรมเบื้องสูงคือสมถวิปัสสนา เนื่องจากการให้ทานทำให้จิตอ่อนโยน ลดละความตระหนี่และความโลภ เหมาะสมแก่การรักษาศีล ซึ่งจะเป็นฐานต่อการเจริญสมถวิปัสสนาอันเป็นเหตุที่ทำให้รู้แจ้งพระนิพพาน ทำให้ออกจากวัฏฏะได้ในที่สุด

อีกสูตรหนึ่งที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้คล้าย ๆ กัน คือ

ทานวัตถุสูตรที่ ๓ [๒๓]

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ทานวัตถุ ๘ ประการนี้ ๘ ประการเป็นไฉน ? คือ ๑. บางคนให้ทานเพราะชอบพอกัน ๒. บางคนให้ทานเพราะโกรธ ๓. บางคนให้ทานเพราะหลง ๔. บางคนให้ทานเพราะกลัว

๕. บางคนให้ทานเพราะนึกว่าบิดา มารดา ปู่ ย่า ตา ยาย เคยให้มา เคยทำมา เราไม่ควรให้เสียวงศ์ตระกูลดั้งเดิม

๖. บางคนให้ทานเพราะนึกว่า เราให้ทานแล้ว เมื่อตายไปจักเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์

๗. บางคนให้ทานเพราะนึกว่า เมื่อเราให้ทานนี้ จิตใจย่อมเลื่อมใส ความเบิกบานใจ ความดีใจย่อมเกิดตามลำดับ

๘. บางคนให้ทานเพื่อประดับปรุงแต่งจิต

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ทานวัตถุ ๘ ประการนี้แล

จบทานสูตรที่ ๓

__ทานวัตถุ__ แปลว่า เหตุแห่งการให้ทาน ใน ๔ ข้อแรกเป็นการให้ทานโดยที่มีอคติ ๔ คือ __ฉันทาคติ__ ความลำเอียงเพราะรักใคร่ ให้ทานเพราะมีตัณหาในผู้รับทาน __โทสาคติ__ ความลำเอียงเพราะโกรธ ให้ทานแบบประชดประชันเพราะมีโทสะ __โมหาคติ__ ความลำเอียงเพราะหลง ให้ในสิ่งที่ไม่ควรให้ด้วยโมหะ __ภยาคติ__ ความลำเอียงเพราะกลัว ให้ทานเพราะกลัวถูกติเตียนหรือกลัวอบาย การให้ทานทั้ง ๔ ข้อนี้ไม่มีผลมาก เพราะมีอกุศลเกิดสลับมาก ถ้าเป็นไปด้วยอกุศลล้วน ๆ ก็ไม่มีผลเลย เพราะฉะนั้น จึงไม่ควรทำทานด้วยเหตุ ๔ อย่างนี้

ข้อที่ ๕ ให้ทานตามประเพณีไม่ให้เสียวงศ์ตระกูล ก็มีผลมีอานิสงส์พอประมาณ เพราะเนื่องด้วยจาริตศีล เป็นความประพฤติอันดีงามตามวงศ์ตระกูล

*ข้อที่ ๖ ให้ทานเพราะคิดว่า จะได้ไปสู่สวรรค์ ข้อนี้ถ้าเป็นไปด้วยอำนาจของโลภะเป็นบริวารในการให้ทาน ก็มีผลพอประมาณ แต่ถ้าเป็นไปด้วยกัมมัสสกตาสัมมาทิฏฐิก็จะมีผลมากกว่า ซึ่งถ้าเป็นผู้ที่มีอินทรีย์ยังอ่อน พระพุทธองค์ก็ทรงแสดงไว้ใน**สังขารูปปัตติสูตร มัชฌิมนิกาย อุปริปัณณาสก์**ว่า เมื่อภิกษุประกอบด้วยอริยทรัพย์ ๕ ประการ คือ ศรัทธา ศีล สุตะ จาคะ ปัญญา แล้วปรารถนาเป็นกษัตริย์มหาศาล พราหมณ์มหาศาล หรือเทวดาตั้งแต่ชั้นดาวดึงส์จนถึงอรูปพรหมชั้นสุดท้าย เมื่อตั้งจิตอธิษฐานอย่างนั้นย่อมทำให้สำเร็จตามที่ปรารถนาได้ แต่สำหรับผู้ที่มีอินทรีย์แก่กล้าแล้ว พรั่งพร้อมด้วยอริยทรัพย์ ๕ ประการนั้น แล้วตั้งความปรารถนาว่าไฉนหนอ เราพึงเข้าถึงเจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติ อันหาอาสวะมิได้ คือ ความเป็นพระอรหันต์ เมื่อตั้งจิตอธิษฐานอย่างนั้นและพากเพียรในการปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ ย่อมทำให้สำเร็จตามที่ปรารถนาได้ ใน**อรรถกถา**ขยายความว่า ... **เมื่อทำกุศลกรรมแล้ว ทำความปรารถนาในที่แห่งหนึ่งย่อมควร** ...*[๒๔]

ข้อที่ ๗ ให้ทานเพราะต้องการให้จิตผ่องใส ให้เกิดความสบายใจ ข้อนี้เป็นการให้ทานเพื่อสั่งสมศรัทธา และโสมนัสเวทนา เมื่อประกอบกับกัมมัสสกตาสัมมาทิฏฐิก็ย่อมมีผลมาก

ข้อที่ ๘ ให้ทานเพื่อประดับปรุงแต่งจิต ข้อนี้เหมือนกับสูตรที่แล้ว ได้อธิบายไปบ้างแล้ว ขอเพิ่มเติมนิดหน่อย คือ

ให้เห็นความสำคัญของการทำจิตให้สะอาด หมดจด สดสวย โดยการปรุงแต่งด้วยคุณธรรมต่าง ๆ มีการให้ทาน เป็นต้น เนื่องจากโดยปกติในชีวิตประจำวัน จิตของบุคคลทั่วไปจะถูกย้อมทำให้สกปรกด้วยราคะ โทสะ โมหะ หลังจากเห็น ได้ยิน ได้กลิ่น ลิ้มรส ถูกต้องสัมผัส ไม่ว่าจะเป็นคฤหัสถ์หรือบรรพ-ชิตก็ตาม เพราะฉะนั้น ถ้าไม่ประดับตกแต่งจิตให้สะอาดสดใสอ่อนโยนด้วยการให้ทานหรือสมาทานศีลเสียก่อน การที่จะละกิเลสขั้นละเอียดขึ้นไปด้วยสมถวิปัสสนา ก็ย่อมเป็นไปไม่ได้

การให้ทานนั้น ผู้ให้ควรเป็นผู้เชื่อกรรมและผลของกรรมอย่างมั่นคง จะทำให้การให้ทานมีผลมีอานิสงส์มาก สำหรับผู้ที่ยังมีอินทรีย์อ่อน ยังต้องเวียนว่ายในวัฏฏะอีกยาวนาน ยังต้องใช้ผลของบุญอีกมาก ไม่ควรจะต้องทนทุกข์ยากลำบากในเมื่อยังต้องท่องเที่ยวไปในภพภูมิต่าง ๆ พระพุทธเจ้าจึงทรงแสดงธรรม เพื่อให้ผู้ให้ทานมีความเชื่อและมีปัญญา รู้ผลของบุญโดยประการต่าง ๆ เช่น ในพระสูตรหนึ่งทรงแสดงไว้ว่า

สัปปุริสทานสูตรที่ ๘ [๒๕]

ดูก่อนภิกษุ ท. สัปปุริสทาน ๕ นี้ ๕ ประการเป็นไฉน ?

คือ ๑. สัตบุรุษย่อมให้ทานด้วยศรัทธา (*สทฺธทานํ*)

๒. ย่อมให้ทานโดยเคารพ (*สกฺกจฺจทานํ*)

๓. ย่อมให้ทานโดยกาลอันควร (*กาลทานํ*)

๔. เป็นผู้มีจิตอนุเคราะห์ให้ทาน (*อนุคฺคหทานํ*)

๕. ย่อมให้ทานไม่กระทบตนและผู้อื่น *(อนุปฆาตทานํ)*

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย สัตบุรุษ ครั้น**ให้ทานด้วยศรัทธา**แล้ว ย่อมเป็นผู้มั่งคั่ง มีทรัพย์มาก มีโภคะมากและ**เป็นผู้มีรูปสวยงามน่าดู น่าเลื่อมใส ประกอบด้วยผิวพรรณงามยิ่งนัก** ในที่ที่ทานนั้นเผล็ดผล

ครั้น**ให้ทานโดยเคารพ**แล้ว ย่อมเป็นผู้มั่งคั่ง มีทรัพย์มาก มีโภคะมาก และเป็นผู้มี**บุตร ภรรยา ทาส คนใช้หรือคนงาน เป็นผู้เชื่อฟัง เงี่ยโสตลงสดับคำสั่ง ตั้งใจใคร่รู้** ในที่ที่ทานนั้นเผล็ดผล

ครั้น**ให้ทานโดยกาลอันควร**แล้ว ย่อมเป็นผู้มั่งคั่ง มีทรัพย์มาก มีโภคะมาก และย่อม**เป็นผู้มีความต้องการที่เกิดขึ้นตามกาลบริบูรณ์** ในที่ที่ทานนั้นเผล็ดผล

ครั้น**เป็นผู้มีจิตอนุเคราะห์ให้ทาน**แล้ว ย่อมเป็นผู้มั่งคั่ง มีทรัพย์มาก มีโภคะมาก และ**เป็นผู้มีจิตน้อมไปเพื่อบริโภคกามคุณ ๕ สูงยิ่งขึ้น** ในที่ที่ทานนั้นเผล็ดผล

ครั้น**ให้ทานไม่กระทบตนและผู้อื่น**แล้ว ย่อมเป็นผู้มั่งคั่ง มีทรัพย์มาก มีโภคะมาก และย่อม**เป็นผู้มีโภคทรัพย์ไม่มีภยันตรายมาแต่ที่ไหน ๆ** คือ จากไฟ จากน้ำ จากพระราชา จากโจร หรือจากทายาทอันไม่เป็นที่รัก ในที่ที่ทานนั้นเผล็ดผล

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย สัปปุริสทาน ๕ ประการนี้แล.

จบสัปปุริสทานสูตรที่ ๘

ผู้ที่เป็นสัตบุรุษ หมายถึง คนดี มีศีลธรรม สงบจากกิเลส เห็นโทษของกิเลส เริ่มตั้งแต่กัลยาณปุถุชนจนถึงพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ผู้ทรงเป็นยอดของสัตบุรุษ แต่ในที่นี้หมายถึง ทายกผู้ให้ทาน

ผู้ที่ให้ทานด้วยศรัทธา เพราะมีความเลื่อมใสในพระรัตนตรัย มีความเชื่อกรรมและผลของกรรม มีจิตใจที่ผ่องใสหมดจด จึงทำให้เกิดจิตตชรูปที่ดี เป็นเหตุให้มีสีหน้าผุดผ่องผิวพรรณผ่องใสแม้ในปัจจุบัน เพราะฉะนั้น เมื่อกรรมนี้ให้ผลในภพชาติต่อไป นอกจากทำให้เกิดโภคทรัพย์ เป็นผู้มั่งคั่งร่ำรวยแล้ว ยังทำให้เป็นผู้มีรูปสวยงาม น่าดู น่าเลื่อมใสประกอบด้วยผิวพรรณงามยิ่งนักด้วย

ผู้ที่ให้ทานด้วยความเคารพ มีความอ่อนน้อมยำเกรงด้วยกาย วาจา ใจในพระอริยสงฆ์ แม้ว่าพระภิกษุผู้รับจะเป็นปุถุชนก็ตาม ความเคารพ อ่อนน้อมในการให้ทานนี้เองย่อมเป็นที่รักเคารพยำเกรงสำหรับผู้ที่ได้พบเห็น แม้ในปัจจุบันจนกระทั่งพระภิกษุผู้รับทาน ก็เกิดความนิยมชมชอบต่อทายกผู้ให้ทานด้วยความเคารพ เพราะฉะนั้น เมื่อกรรมนี้ให้ผลในภพชาติต่อไป นอกจากทำให้เกิดเป็นเศรษฐี มีทรัพย์มากเกิดในตระกูลสูงแล้ว ยังทำให้บุตร ภรรยา ข้าทาสบริวารเป็นผู้เชื่อฟัง ตั้งอยู่ในโอวาท มีความซื่อสัตย์และจงรักภักดีโดยความจริงใจตลอดไปด้วย

ผู้ที่ให้ทานตามกาล เช่น เมื่อพบภิกษุป่วยไข้ ภิกษุอาคันตุกะ ภิกษุผู้เตรียมจะเดินทางออกจากวัด ก็จัดภัตตาหาร หรือยารักษาโรค ปัจจัยไทยธรรมต่าง ๆ มาถวาย ฤดูผลไม้ออกใหม่ ฤดูเก็บเกี่ยวข้าว ก็จัดแจงนำมาถวายทาน หรือเทศกาลกฐิน ก็จัดผ้าและปัจจัยไทยธรรมไปถวายทานเป็นต้น เป็นการให้ทานเฉพาะกาลนั้น ๆ ไม่สามารถกระทำทานเช่นนี้ได้บ่อย ๆ ตามปกติ อย่างการถวายทานกฐิน ปีหนึ่งก็ทำได้เพียงครั้งเดียวในวัดหนึ่ง และเฉพาะในเวลา ๑ เดือนนับจากวันออกพรรษาแล้วเท่านั้น เมื่อทายกเจาะจงให้ทานตามกาลเนื่องด้วยกาลเวลาเช่นนี้ เพราะฉะนั้น เมื่อกรรมนี้ให้ผลในภพชาติต่อไป นอกจากทำให้เกิดมาร่ำรวย มีสมบัติพัสถานมากมายแล้ว เมื่อมีความต้องการสิ่งใด ๆ เกิดขึ้นในกาลใด ก็ย่อมได้สิ่งนั้น ๆ สมความปรารถนาในกาลนั้น ๆ ด้วย

ผู้ที่ให้ทานด้วยด้วยจิตอนุเคราะห์ คือ มีความเมตตาหรือตั้งจิตบูชาผู้รับทาน เมื่อได้ให้ทานไปแล้วก็ไม่มีความรู้สึกเสียดาย กลับยินดีปรีดิ์เปรม เพราะได้ทำตามคำสอนของพระศาสดาและได้สละความตระหนี่ถี่เหนียว พร้อมทั้งความโลภออกไปกับวัตถุทานด้วย เพราะฉะนั้น เมื่อกรรมนี้ให้ผลในภพชาติต่อไป นอกจากทำให้เป็นผู้มากด้วยทรัพย์สมบัติแล้ว ก็ยังเป็นผู้ยินดีในการบริโภคสิ่งที่ดี ๆ ไม่ว่าจะเป็นข้าว ปลาอาหาร บ้านช่อง ยานพาหนะ เสื้อผ้าอาภรณ์ เครื่องประดับ เครื่องอำนวยความสะดวกสบายทุกอย่าง ก็ล้วนแต่ประณีตสวย

งามมีค่ามากทั้งนั้น สมควรแก่ฐานะ ต่างจากผู้ที่ให้ทานแล้วเกิดความตระหนี่เสียดายในภายหลัง เมื่อกรรมนี้ให้ผลในภพต่อไป ก็สามารถทำให้เกิดเป็นเศรษฐี มีทรัพย์มากได้ แต่จะทำให้เป็นผู้มักเสียดาย จึงไม่ยอมบริโภคของกิน ของใช้ที่ดี ๆ ข้าวของเครื่องใช้เป็นแบบธรรมดา ไม่ได้หรูหรา ประณีตบรรจงแต่อย่างใด หรือบางครั้งก็เหมือนกับของคนยากจนก็มี ไม่สมกับฐานะของผู้มีทรัพย์เอาเสียเลย

ผู้ที่ให้ทานโดยไม่กระทบตนและผู้อื่น คือ ไม่ยกตนข่มผู้อื่นว่า เราให้ทานมากกว่า ประณีตกว่า ส่วนผู้นั้น ผู้นี้ให้ทานน้อยกว่าเรา เลวกว่าเรา เป็นต้น โสมนัสยินดีกับการให้ทานตามมีตามได้ของตน และอนุโมทนายินดีด้วยในทานของผู้อื่น ไม่ว่าเขาผู้นั้นจะให้ทานอันประณีตหรือเล็กน้อยอย่างใดก็ตาม เพราะฉะนั้น เมื่อกรรมนี้ให้ผล ในภพชาติต่อไป นอกจากทำให้เป็นผู้มั่งคั่ง มีทรัพย์มาก มีโภคทรัพย์มากแล้ว ทรัพย์สินสมบัติของเขา ก็จะไม่สูญหาย หรือถูกทำลายไปโดยประการต่าง ๆ นี้ก็เป็นอานิสงส์ของการให้ทานโดยลักษณะต่าง ๆ ที่ควรบำเพ็ญ ควรแก่การน้อมจิตไปให้เป็นเช่นนั้น”

โยมไฉไลพูดแทรกขึ้นว่า “ขอโอกาสเจ้าค่ะ การให้ทานนี้ดีจังเลยนะเจ้าคะ เหมือนเอาเงินฝากธนาคารแล้วได้ดอกเบี้ยอย่างมโหฬาร มากยิ่งกว่าเงินฝากหลายเท่าตัวเลยนะเจ้าคะ”

โยมสุภาพพูดปรามขึ้นว่า *"เธอนี่ เข้าออกธนาคาร เช็คดอกเบี้ยอยู่เป็นประจำจนฝังใจ ฟังธรรมอยู่แท้ ๆ ก็ยังเอาไปเปรียบกับเงินฝากและดอกเบี้ยจนได้นะ"*

โยมไฉไลแก้ตัวว่า *"น้องไม่ได้มีจิตเป็นอกุศลนะ คุณพี่อย่าเข้าใจผิด น้องกำลังสรรเสริญและชื่นชมกับกุศลขั้นทานที่มีผลมาก สำหรับผู้ที่มีความเข้าใจถูกต้องต่างหาก และตั้งใจจะต้องทำกุศลทานให้ยิ่ง ๆ ขึ้นด้วย คุณพี่ควรอนุโมทนานะคะ"*

โยมสุภาพเถียงไม่ขึ้นจึงกล่าวว่า "จ้าาา *ขออนุโมทนาจ้ะ"*

หลวงตาเห็นผัวเมียฟังธรรมด้วยความบันเทิง จึงกล่าวถึงอานิสงส์ของการให้ทานต่อไปว่า *"การให้ทานมิใช่จะให้ผลในโลกหน้าเท่านั้น แต่มีผลทั้งในโลกนี้และในโลกหน้าด้วย"*

ทานานิสังสสูตรที่ ๕ [๒๖]
อานิสงส์การให้ทาน ๕ ประการ

ดูก่อนภิกษุ ท. อานิสงส์แห่งการให้ทาน ๕ ประการนี้ ๕ ประการเป็นไฉน ? คือ

๑. ผู้ให้ทานย่อมเป็นที่รัก เป็นที่ชอบใจของชนหมู่มาก

๒. สัปบุรุษผู้สงบย่อมคบหาผู้ให้ทาน

๓. กิตติศัพท์อันงามของผู้ให้ทานย่อมขจรทั่วไป

๔. ผู้ให้ทานย่อมไม่ห่างเหินจากธรรมของคฤหัสถ์

๕. ผู้ให้ทานเมื่อตายไปแล้วย่อมเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์

ดูก่อนภิกษุ ท. อานิสงส์แห่งการให้ทาน ๕ ประการนี้แล

ผู้ให้ทาน ย่อมเป็นที่รักของชนเป็นอันมาก ชื่อว่าดำเนินตามธรรมของสัปบุรุษ สัปบุรุษผู้สงบผู้สำรวมอินทรีย์ ประพฤติพรหมจรรย์ ย่อมคบหาผู้ให้ทานทุกเมื่อ สัปบุรุษเหล่านั้นย่อมแสดงธรรมเป็นที่บรรเทาทุกข์ทั้งปวงแก่เขา เขาได้ทราบชัดแล้ว ย่อมเป็นผู้หาอาสวะมิได้ปรินิพพานในโลกนี้

จบทานานิสังสสูตรที่ ๕

หลวงตาขยายความไปตามความเข้าใจ ที่ได้ศึกษามาว่า *"พระพุทธเจ้าตรัสไว้ว่า* **ททมาโน ปิโย โหติ** ผู้ให้ย่อมเป็นที่รัก *แต่ตรงกันข้ามก็ตรัสไว้ว่า* **ยาจโก อปฺปิโย โหติ** [๒๗] ผู้ขอย่อมไม่เป็นที่รัก *เป็นสัจธรรม ความจริงที่ทุกคนไม่อาจคัดค้านได้ เพราะฉะนั้น* ***อานิสงส์ข้อที่ ๑*** *ของผู้ให้ทานจึงทำให้เป็นที่รักของผู้รับ แม้กระทั่งสัตว์ดิรัจฉานก็จะรักเจ้าของ หรือผู้ไม่ใช่เจ้าของแต่ชอบให้อาหารแก่มัน โยมว่าจริงไหม ?"*

โยมสุภาพชิงตอบทันทีว่า *"จริงแน่นอนเลยครับ หลวงพ่อ มีพยานหลักฐานเป็นที่เห็นประจักษ์ เพราะลูกสาวของหลวงพ่อ เวลาเดินเล่นในหมู่บ้าน ก็จะมีสุนัขทั้งที่มีเจ้าของและไม่มีเจ้า-ของเฝ้าคอยเดินตาม นี่ก็เป็นด้วยเสน่ห์ของเธอที่ชอบให้ทานแก่สุนัข และเป็นอานิสงส์ที่เห็นได้ทันตาเลยครับ บางครั้งถ้า*

พบคนที่ควรจะรับทานพร้อมทั้งสุนัข เธอก็จะเลือกให้สุนัขก่อนทั้ง ๆ ที่น่าจะรู้ว่า การให้ทานแก่สัตว์ดิรัจฉานมีอานิสงส์น้อยกว่าการให้กับมนุษย์”

โยมไฉไลให้เหตุผลทันควันเหมือนกันว่า *“ก็คนสามารถหากินเองได้ ส่วนสุนัขหากินเองไม่ได้ ยิ่งเป็นสุนัขจรจัดด้วยถ้าน้องไม่ให้มันกิน ใครเล่าจะให้มัน น้องไม่ได้คิดถึงอานิสงส์อย่างคุณพี่นี่ แต่น้องคำนึงถึงความสมควรต่างหาก และเป็นตามที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้ว่า* **ศรัทธาเกิดในที่ใด พึงให้ในที่นั้น** *ก็น้องศรัทธาที่จะให้กับสุนัขนี่ แล้วมันผิดด้วยหรือ ?”* ว่าแล้วก็ค้อนให้อีกทีหนึ่งตามธรรมเนียมของผู้หญิง

หลวงตานึกในใจว่า *“เจ้าผัวเมีย ๒ คนนี้ เหมือนเด็กจริง ๆ แง่งอนค่อนแคะกันอยู่นั่นแหละ แต่ดูอีกทีก็ดีเหมือนกัน ชีวิตจะได้มีรสชาติ”* แล้วแสดงธรรมต่อไปว่า

“อานิสงส์ข้อที่ ๒ *คือ คนดีมีปัญญาที่ชื่อว่า* **สัปบุรุษ** *โดยเฉพาะพระภิกษุผู้มีศีลย่อมคบหาโดยธรรมกับผู้ให้ทาน ย่อมแสดงธรรมให้เกิดปัญญาและปฏิบัติเพื่อความพ้นจากทุกข์ได้*

อานิสงส์ข้อที่ ๓ *เสียงเล่าลืออันดีงามย่อมฟุ้งไปว่า เขาผู้นั้นเป็นคนใจดี มีเมตตา ไม่ตระหนี่ มีปกติให้ทานเป็นนิตย์*

อานิสงส์ข้อที่ ๔ *ธรรมของคฤหัสถ์ก็คือศีล ๕ ผู้ที่ให้ทานเป็นปกติย่อมจะมีจิตอ่อนโยน มีการเสียสละ จึงไม่คิดจะลักทรัพย์ของใคร ไม่คิดจะเบียดเบียนใคร ศีล ๕ ก็จะสมบูรณ์*

อีกนัยหนึ่ง จาคะเป็นคุณธรรมของคฤหัสถ์ที่ควรบำเพ็ญ ไม่เช่นนั้น จะทำให้พอกพูนด้วยความโลภและความตระหนี่จนเป็นเหตุให้ก่อเกิดอกุศลกรรมได้ เพราะชีวิตของคฤหัสถ์ผู้ครองเรือนจะต้องพัวพันสะสมวัตถุกาม เพื่อเลี้ยงชีวิตและครอบครัว ถ้าขาดสติ ไม่รู้เป้าหมายของชีวิต ก็จะทำให้หลงใหลมัวเมาประมาท ในที่สุดก็ต้องไปสู่อบายภูมิ เพราะฉะนั้น คฤหัสถ์จึงต้องบำเพ็ญทานอันเป็นธรรมของคฤหัสถ์

อานิสงส์ข้อที่ ๕ ผู้ที่ให้ทานเป็นประจำ จิตย่อมผ่องใส ไม่เศร้าหมอง เป็นการทำกรรมประเภทอาจิณกรรมคือทำบ่อย ๆ เมื่อละจากโลกนี้ไป กุศลทานที่ทำบ่อย ๆ นี้ย่อมให้ผลทำให้ไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์ หรือต่ำกว่านั้นก็เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์พูนสุขด้วยโภคสมบัตินานาประการ

นี้เป็นผลของการให้ทานที่อาตมาพรรณนามาโดยย่อ มีพระสูตรเกี่ยวกับเรื่องการให้ทานนับไม่ถ้วน และอานิสงส์ของทานนั้นมีมากมายจนนับไม่ได้ และเมื่อตั้งจิตไว้ถูกต้อง ก็เป็นสัมมาปฏิปทา เป็นบารมีให้ถึงฝั่งพระนิพพานได้ เพราะฉะนั้นจึงไม่ควรดูหมิ่นการให้ทาน พึงให้ทานด้วยความเคารพเถิด

ศีลมัยโดยนัยพระสูตร

บุญกิริยาวัตถุข้อที่ ๒ คือ **ศีลมัย** บุญสำเร็จด้วยการรักษาศีล ไม่ว่าจะเป็นศีล ๕ (นิจศีล) ศีล ๘ (อุโบสถศีล) ศีล ๑๐ (ศีลของสามเณร สามเณรี สิกขมานา) ศีล ๒๒๗ (ปาติ-

โมกขสังวรศีลของภิกษุ) ศีล ๓๑๑ (ปาติโมกขสังวรศีลของภิกษุณี) ก็ล้วนแต่เป็นกุศลที่ควรเจริญทั้งสิ้น เพราะเป็นอุปนิสัยแก่กุศลเบื้องสูง และมีวิบากอันน่าปรารถนา

*ศีลนั้นไม่ได้หมายถึง**เจตนางดเว้น** ซึ่งเรียกว่า **วาริตศีล** และ**เจตนาบำเพ็ญวัตรปฏิบัติ** ซึ่งเรียกว่า **จาริตศีล** ที่เกิดกับมหากุศลจิต ๘ ดวงเท่านั้น แต่ยังหมายถึง**เจตสิกศีล**คือ**วิรตี ๓** (สัมมาวาจา สัมมากัมมันตะ สัมมาอาชีวะ) อันเป็นการงดเว้นจากทุจริตทางกายวาจา และมโนสุจริต ๓ คือ **อนภิชฌา** ได้แก่ อโลภเจตสิก **อัพยาบาท** ได้แก่ อโทสเจตสิก **สัมมาทิฏฐิ** ได้แก่ ปัญญาเจตสิก รวมทั้งศีลทางใจอันได้แก่**สติเจตสิก**ที่สำรวมในทวาร ๖ (อินทริยสังวรศีล) **วิริยเจตสิก** ที่เพียรเลี้ยงชีพให้บริสุทธิ์ (อาชีวปาริสุทธิศีล) **ปัญญาเจตสิก** ที่พิจารณาปัจจัย ๔ ก่อนและหลังจากบริโภค (ปัจจยสันนิสิตศีล) และละเอียดยิ่งกว่านั้นยังหมายถึงศีลอันเป็นไปในรูปาวจร อรูปาวจรและโลกุตรจิตอีกด้วย ดังที่ท่านแสดงไว้ใน**ปฏิสัมภิทามรรค**ว่า **เจตนาก็เป็นศีล เจตสิกก็เป็นศีล สังวรก็เป็นศีล การไม่ก้าวล่วงก็เป็นศีล** (อวีติกกมะ) ...[๒๘] ซึ่งคงจะละเอียดเกินไป ถ้าจะอธิบายในตอนนี้ เดี๋ยวโยมจะเบื่อเสียก่อน ฟังพระสูตรสลับกันไปก็แล้วกัน”*

ผัวเมียทั้งคู่ พูดเกือบพร้อมกันว่า *“ดีเจ้าค่ะ” “ดีครับ ผมว่าฟังพระสูตรจะเข้าใจได้ง่ายกว่าพระอภิธรรมนะครับ”*

หลวงตากล่าวตอบว่า *"ดูเหมือนเป็นอย่างนั้น แต่ถ้าจะให้เข้าใจลึกซึ้งจริง ๆ ก็ต้องศึกษาพระอภิธรรมให้เข้าใจนะ มีหลักการในการศึกษาพระไตรปิฎก ท่านสงเคราะห์ไว้ว่า เมื่อศึกษาพระวินัยทำให้มากไปด้วยศีล เมื่อศึกษาพระสูตรทำให้มากไปด้วยสมาธิ และเมื่อศึกษาพระอภิธรรมทำให้มากไปด้วยปัญญา แต่อย่างไรก็ต้องศึกษาทั้ง ๓ ปิฎก เพราะไตรสิกขาต้องเป็นไปทั้ง ๓ จะขาดอย่างใดอย่างหนึ่งไม่ได้"*

ปฐมสีลสูตรที่ ๕ [๒๙]

ว่าด้วยศีลและทิฏฐิอันลามก

... ดูก่อนภิกษุ ท. บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๒ ประการอันกรรมของตนซัดไปในนรก เหมือนถูกนำมาทิ้งลง ฉะนั้น ธรรม ๒ ประการเป็นไฉน ? คือ **ศีลอันลามก ๑ ทิฏฐิอันลามก ๑** ดูก่อนภิกษุ ท. บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๒ ประการนี้แลอันกรรมของตนซัดไปในนรกเหมือนถูกนำมาทิ้งลง ฉะนั้น

นรชนใดผู้มีปัญญาทราม ประกอบด้วยธรรม
๒ ประการนี้ คือ ศีลอันลามก ๑ ทิฏฐิอันลามก ๑
นรชนนั้นเมื่อตายไปย่อมเข้าถึงนรก ...

จบปฐมสีลสูตรที่ ๕

ทุติยสีลสูตรที่ ๖ [๓๐]
ว่าด้วยศีลและทิฏฐิดี

... ดูก่อนภิกษุ ท. บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๒ ประการ อันกรรมของตนนำมาไว้ในสวรรค์ เหมือนถูกเชิญมาไว้ ฉะนั้น ธรรม ๒ ประการเป็นไฉน ? คือ **ศีลดี ๑ ทิฏฐิดี ๑** ดูก่อนภิกษุ ท. บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๒ ประการนี้แล อันกรรมของตนนำมาไว้ในสวรรค์ เหมือนถูกเชิญมาไว้ ฉะนั้น

นรชนใดผู้มีปัญญา ประกอบด้วยธรรม ๒
ประการนี้ คือ ศีลดี ๑ ทิฏฐิดี ๑ นรชนนั้น
เมื่อตายไปย่อมเข้าถึงสวรรค์ ...

จบทุติยสีลสูตรที่ ๖

หลวงตาขยายความตามอรรถกถาว่า ***"ศีลอันลามก****ก็คือ* *ความทุศีล หมายถึง ความไม่สำรวมทำให้ศีลขาด* ***ทิฏฐิอันลามก*** *หมายถึง มิจฉาทิฏฐิทั้งหมด แต่โดยพิเศษ หมายถึง* ***นิยตมิจฉาทิฏฐิ ๓*** *(ความเห็นผิดที่ทำให้ไปสู่อบายแน่นอน) คือ อเหตุกทิฏฐิ (เห็นว่าไม่มีเหตุคือไม่มีบาปบุญ) นัตถิกทิฏฐิ (เห็นว่าไม่มีผลคือไม่มีผลของบาปบุญ) อกิริยทิฏฐิ (เห็นว่าทำบาปทำบุญไม่เป็นอันทำ คือ ไม่มีทั้งเหตุและผล) ถ้ามีธรรมลามกทั้ง ๒ อย่างนี้ ก็จะเหมือนถูกจับโยนลงไปสู่นรก*

*ส่วน**ศีลที่ดี** ที่เจริญ หมายถึง จตุปาริสุทธิศีล ๔ อย่าง คือ ปาติโมกขสังวร **อินทริยสังวร** อาชีวปาริสุทธิและปัจจยสันนิสิตศีล **ทิฏฐิที่ดี** ที่เจริญ หมายถึง กัมมัสสกตาญาณ ปัญญาที่รู้ว่าสัตว์ทั้งหลายมีกรรมเป็นของ ๆ ตน ซึ่งเป็นปัญญาขั้นพื้นฐานและหมายถึงสัมมาทิฏฐิในกุศลกรรมบถด้วย ถ้ามีธรรมอันเจริญทั้ง ๒ ประการนี้ ก็เป็นเหมือนถูกอัญเชิญมาประดิษฐานในสรวงสวรรค์*

และถ้าสะสมอินทรีย์บารมีไว้พรั่งพร้อม ก็ย่อมมีโอกาสบรรลุพระนิพพานด้วย เพราะศีลและทิฏฐินั้นเป็นเบื้องต้นและที่สุดของอินทรีย์ ๕ คือ ศีลเป็นคุณธรรมเสมอด้วยศรัทธา ซึ่งเป็นสัทธินทรีย์ ทิฏฐิคือปัญญา ซึ่งเป็นปัญญินทรีย์ เมื่อมีศรัทธาและปัญญาในพระพุทธศาสนาแล้ว ก็เป็นอันทราบได้ว่า จะต้องมีวิริยะซึ่งเป็นวิริยินทรีย์ สติซึ่งเป็นสตินทรีย์ สมาธิซึ่งเป็นสมาธินทรีย์ เมื่อมีการอบรมอินทรีย์ ๕ บริบูรณ์ ก็เป็นอันทราบได้ว่า พละ ๕ โพชฌงค์ ๗ อริยมรรคมีองค์ ๘ รวมทั้งสติปัฏฐาน ๔ สัมมัปปธาน ๔ และอิทธิบาท ๔ ก็ย่อมถึงความบริบูรณ์ไปด้วย จึงทำให้รู้แจ้งพระนิพพาน ตรัสรู้อริยสัจ ๔ได้

โยมสุภาพกล่าวขึ้นว่า *"ฟังหลวงพ่อพูดแล้ว เหมือนกับจะบรรลุพระนิพพานได้ง่าย ๆ นะครับ แต่คงไม่ง่ายเหมือนอย่างที่แสดงใช่ไหมครับ"*

หลวงตาตอบว่า *"การตรัสรู้ธรรมไม่ใช่เรื่องง่าย และไม่ควรดัดแปลงปริยัติธรรม หรือการปฏิบัติธรรมของพระพุทธเจ้าให้เป็นของง่าย จะทำให้ผิดเพี้ยนไป เพราะการบรรลุธรรมนั้นขึ้นอยู่กับเหตุ ๒ ประการ คือ บารมีในอดีต ๑ ความพากเพียรด้วยความเข้าใจถูกต้องในปัจจุบัน ๑ ถ้าบารมีในอดีตยังไม่บริบูรณ์ จะตั้งใจปฏิบัติอย่างไรก็ไม่บรรลุ หรือแม้บารมีเต็มแล้ว แต่เกียจคร้านไม่ปฏิบัติ หรือปฏิบัติตาม ๆ กันด้วยความเข้าใจผิดก็ไม่บรรลุธรรมเช่นกัน"*

โยมไฉไลพูดเสริมขึ้นว่า *"เพราะฉะนั้น เพื่อป้องกันความเข้าใจผิดและการปฏิบัติผิด เราจึงจำเป็นต้องศึกษาพระไตร-ปิฎกและอรรถกถา ตามที่หลวงพ่อสอนอยู่นี้ใช่ไหมเจ้าคะ ?"*

หลวงตาตอบรับว่า *"ถูกแล้ว เพื่อความไม่ประมาท เพราะเราจะไว้ใจและมอบชีวิตให้แก่ใครไม่ได้ นอกจากพระรัตนตรัย และการที่เราจะรู้ซึ้งถึงพระรัตนตรัยได้ ในขณะที่ยังไม่บรรลุธรรม ก็ด้วยการศึกษาจากพระไตรปิฎกพร้อมทั้งอรรถกถาเท่านั้น เพราะฉะนั้น จึงอยากให้ลูกทั้ง ๒ รวมทั้งหลาน ๆ ได้ศึกษาพระไตรปิฎกจริง ๆ จัง ๆ เสียที จะได้เข้าถึงพระรัตนตรัยอย่างถูกต้อง ไม่ห่างเหินจากพระรัตนตรัยอย่างที่แล้ว ๆ มา"*

หลวงตาแสดงโทษของการทุศีล และคุณของการมีศีลจากพระสูตรต่อไปว่า

สีลสูตรที่ ๓ ๓๑
โทษของความทุศีลและคุณของศีล

ดูก่อนภิกษุ ท. **โทษของคนทุศีล** เพราะศีลวิบัติ ๕ ประการนี้ ๕ ประการเป็นไฉน ? คือ ผู้ทุศีล มีศีลวิบัติ ในธรรมวินัยนี้

๑. ย่อมถึงความเสื่อมโภคทรัพย์อย่างมาก อันมีความประมาทเป็นเหตุ

๒. กิตติศัพท์ที่ชั่วของผู้ทุศีล มีศีลวิบัติย่อมฟุ้งไป

๓. ผู้ทุศีล มีศีลวิบัติ จะเข้าสู่บริษัทใด ๆ คือ ขัตติยบริษัท พราหมณบริษัท คฤหบดีบริษัท สมณบริษัท ย่อมไม่องอาจ เก้อเขินเข้าไป

๔. คนทุศีล มีศีลวิบัติ ย่อมเป็นผู้หลงกระทำกาละ

๕. คนทุศีล มีศีลวิบัติ เมื่อตายไปย่อมเข้าถึงอบาย ทุคติ วินิบาต นรก

ดูก่อนภิกษุ ท. โทษของคนทุศีล เพราะศีลวิบัติ ๕ ประการนี้แล

ดูก่อนภิกษุ ท. **อานิสงส์ของคนมีศีล** เพราะความถึงพร้อมด้วยศีล ๕ ประการนี้ ๕ ประการเป็นไฉน ? คือ คนมีศีล ถึงพร้อมด้วยศีล ในธรรมวินัยนี้

๑. ย่อมถึงกองโภคทรัพย์มากมาย อันมีความไม่ประมาทเป็นเหตุ

๒. กิตติศัพท์อันงามของคนมีศีล ถึงพร้อมด้วยศีลย่อมฟุ้งไป

๓. คนมีศีล ถึงพร้อมด้วยศีลจะเข้าสู่บริษัทใด ๆ คือ ขัตติย-บริษัท พราหมณบริษัท คฤหบดีบริษัท สมณบริษัท ย่อมองอาจ ไม่เก้อเขินเข้าไป

๔. คนมีศีล ถึงพร้อมด้วยศีล ย่อมเป็นผู้ไม่หลงกระทำกาละ

๕. คนมีศีล ถึงพร้อมด้วยศีล เมื่อตายไป ย่อมเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์

ดูก่อนภิกษุ ท. อานิสงส์ของคนมีศีล เพราะความถึงพร้อมด้วยศีล ๕ ประการนี้แล

จบสีลสูตรที่ ๓

หลวงตาขยายความว่า "*ในอรรถกถาท่านแสดงว่า พระสูตรนี้สำหรับคฤหัสถ์ แต่แม้บรรพชิต เช่นภิกษุสามเณรก็ใช้ได้ คือเมื่อทุศีลก็ได้รับโทษ เมื่อมีศีลก็ได้รับอานิสงส์เหมือนกัน*

*โทษของผู้ทุศีล***ข้อที่ ๑** *กล่าวถึงคฤหัสถ์ก่อน เมื่อฆ่าสัตว์ลักทรัพย์ โดยเฉพาะดื่มสุราเมรัยเป็นนิจ ทำให้ประมาทมัวเมา ย่อมเสื่อมจากกิจการงานมีการทำไร่ ไถนาหรือค้าขายเป็นต้น โภคทรัพย์ย่อมถึงความเสียหายไปอย่างมากมาย ส่วนบรรพชิตผู้ทุศีลย่อมเสื่อมจากอริยทรัพย์ ๗ เสื่อมจากฌาน มรรค ผล นิพพาน เพราะความประมาทเป็นเหตุเช่นกัน*

*โทษของผู้ทุศีล***ข้อที่ ๒** *เสียงติฉินนินทาว่าร้ายต่อผู้ทุศีล มีศีลวิบัติย่อมเล่าลือกระฉ่อนไปไกล ทำให้เสียชื่อเสียงทั้งตนเองและวงศ์ตระกูล ไม่ว่าจะเป็นคฤหัสถ์หรือบรรพชิต*

*โทษของผู้ทุศีล***ข้อที่ ๓** *ทำให้เป็นผู้ประหม่า ไม่แกล้วกล้าในหมู่ของผู้มีศีลทั้งหลาย เป็นผู้ระแวงจากการติเตียนของผู้อื่น ถ้าเป็นภิกษุ ก็เกรงว่าจะถูกโจทอาบัติ หรือถูกห้ามปาติโมกข์*

*โทษของผู้ทุศีล***ข้อที่ ๔** *ผู้ทุศีล มีศีลวิบัติ เป็นผู้หลงลืมสติเป็นปกติ จึงทำให้ล่วงศีลได้ เพราะฉะนั้น เมื่อสะสมอุปนิสัยไม่มีสติอยู่เนือง ๆ เวลาใกล้มรณะจึงทำให้หลงลืมสติ มีจิตเศร้าหมองก่อนตาย*

*โทษของผู้ทุศีล***ข้อที่ ๕** *พระศาสดาตรัสว่า* ***เมื่อมีจิตเศร้าหมองแล้ว ทุคติเป็นอันหวังได้*** *ก็น่าเสียดายว่า มีบุญเก่าที่สะสมมาทำให้ได้เกิดเป็นมนุษย์ ได้พบพระพุทธศาสนา แต่ไม่สามารถทำตนให้พ้นจากอบายภูมิได้ ก็เพราะไม่ได้สดับพระธรรม และไม่ปฏิบัติธรรมให้สมควรแก่ธรรมนั้นเอง*

ส่วนอานิสงส์ของผู้มีศีลก็โดยนัยตรงกันข้าม เชื่อว่าโยมคงเข้าใจได้ เพราะฉะนั้น อาตมาจะไม่อธิบายเพิ่มเติมนะ”

โยมสุภาพถามขึ้นว่า *“ขอโอกาสครับ หลวงพ่อ ในเมื่อการล่วงศีลมีโทษมากและน่ากลัวอย่างนี้ ทำไมทั้ง ๆ ที่รู้อยู่แต่บางครั้งคนเราก็ยังทำผิดศีล และการรักษาศีลก็มีอานิสงส์อัน*

น่าปรารถนามากมายอย่างนี้ แต่ทำไมคนส่วนใหญ่จึงไม่นิยมรักษาศีลกันเล่าครับ ?”

หลวงตาตอบว่า *“ก็เพราะคนส่วนใหญ่ มีปัญญาในการเห็นโทษของการล่วงศีลน้อยไป หรือบางคนก็ไม่มีปัญญาที่จะเห็นโทษเสียเลย จึงทำให้ล่วงละเมิดศีล และศรัทธาในการรักษาศีลก็น้อยด้วย เพราะขาดปัญญาขั้นต้นคือ สุตมยปัญญา ถ้ามีปัญญาขั้นการฟังที่ดี จะเป็นปัจจัยให้เกิดจินตามยปัญญาขั้นการคิดเหตุผลที่ถูกต้อง ทำให้เกิดการปฏิบัติธรรม เริ่มตั้งแต่ขั้นทาน ศีล ก็จะเป็นปัจจัยแก่กุศลขั้นภาวนา ซึ่งจะทำให้เกิดภาวนามยปัญญาในที่สุด”*

โยมไฉไลถามเพื่อเชื่อมโยงบุญกิริยาวัตถุข้อต่อไปว่า *“ขอโอกาสเจ้าค่ะ แล้วภาวนามยปัญญาเกี่ยวข้องอย่างไรกับบุญกิริยาข้อภาวนามัยเล่าเจ้าคะ หลวงพ่อ ?”*

หลวงตาตอบว่า *“ถ้าเจริญบุญกิริยาวัตถุข้อภาวนามัยกุศล ก็จะทำให้เกิดภาวนามยปัญญาอย่างไรล่ะ อาตมาจะแสดงบุญกิริยาวัตถุข้อที่ ๓ คือ **ภาวนามัย**เลยก็แล้วกัน*

ภาวนามัย

ภาวนามัย แปลว่า บุญสำเร็จด้วยการเจริญ หรือการอบรมให้มีขึ้น **ถามว่า** อบรมอะไร ? **ตอบว่า** อบรม ๒ อย่าง คือ เจริญสมาธิเรียกว่า ***สมถภาวนา*** อย่างหนึ่ง และ

เจริญปัญญา เรียกว่า ***วิปัสสนาภาวนา*** *อย่างหนึ่ง ภาวนาจึงมี ๒ อย่าง ด้วยประการอย่างนี้”*

โยมสุภาพถาม เพื่อเทียบเคียงกับความเข้าใจของตนว่า *“ถ้าอย่างนั้น การอบรมสมาธิก็คือการเจริญสมถภาวนา และการอบรมปัญญา ก็คือ การเจริญวิปัสสนาภาวนาใช่ไหมครับ ถ้าเป็นดังนี้ สมาธิกับปัญญา หรือสมถะกับวิปัสสนาจะต่างกันอย่างไรเล่าครับ ?”*

หลวงตาตอบว่า *“ถูกแล้ว แต่โยมต้องเข้าใจว่า การเจริญสมาธิที่เป็นสมถภาวนานั้น ต้องหมายถึง การเจริญสัมมาสมาธิที่เป็นกุศล ทำให้ขัดเกลา ข่มกิเลสประเภทนิวรณ์และตัณหา ถ้าเป็นมิจฉาสมาธิ ทำไป ๆ ก็มีแต่ความหลงใหลเพื่อจะได้ร่ำรวย มียศถาบรรดาศักดิ์ ทำเพื่อต้องการเห็นนรกสวรรค์ เห็นอดีตอนาคต เห็นคนที่ตายไปแล้ว หรือเห็นเทวดา เห็นสิ่งต่าง ๆ ซึ่งไม่ใช่อารมณ์กรรมฐาน แต่เกิดจากการปรุงแต่งของจิต ในขณะที่ไม่มีสติสัมปชัญญะ ไม่ได้เป็นปัจจัยแก่วิปัสสนาปัญญา นี้แหละเป็นมิจฉาสมาธิ*

ส่วนปัญญาก็มีหลายประเภทมากมาย แต่ปัญญาที่เป็นวิปัสสนานั้นจะต้องรอบรู้กองสังขาร ซึ่งก็คือชีวิตจิตใจและร่างกายของเรา อันได้แก่ นามรูปที่เกิดจากปัจจัย มีความไม่เที่ยงเป็นทุกข์และไม่ใช่ตัวตน คนสัตว์จริง ๆ คือเป็นอนัตตานั่นเองเพราะฉะนั้น การเจริญวิปัสสนาก็ไม่ใช่ไปนั่งสมาธิแล้วเห็นนรกสวรรค์ มีญาณวิเศษหยั่งรู้จิตของผู้อื่น หรือรู้เห็นอะไรพิเศษ

นอกเหนือจากนามรูป ที่ไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตาและเป็นไปเพื่อเบื่อหน่ายคลายกำหนัดจากสังขารเท่านั้น

ความต่างกันของสมถะกับวิปัสสนาภาวนา

ส่วนความต่างกันของสมถะกับวิปัสสนานั้น ตัวอย่างเช่น

๑. **สมถะ** เป็นการ**เจริญสัมมาสมาธิ** ทำจิตให้มีอารมณ์ตั้งมั่นด้วยกุศลจิต เพื่อละอกุศลประเภท**นิวรณ์**และ**ตัณหา** โดย**วิขัมภนปหาน** คือ การข่มไว้เป็นเวลานาน ๆ ผลของสมถะเมื่อเจริญจนได้อัปปนาสมาธิหรือฌานจิต ทำให้อยู่ผาสุกในปัจจุบัน เมื่อตายจากชาตินี้ไปแล้ว ทำให้บังเกิดเป็นรูปพรหมอรูปพรหม ตามลำดับขั้นของฌานจิต

ส่วน**วิปัสสนา** เป็นการ**เจริญปัญญา** รู้สภาวลักษณะและไตรลักษณะ เพื่อละอกุศลประเภท**วิปัลลาส**และ**อวิชชา** โดย**ตทังคปหาน**คือละด้วยองค์นั้น ๆ อันได้แก่ปัญญาในวิปัสสนาญาณแต่ละขั้น ผลของวิปัสสนาทำให้กิเลสเบาบาง เป็นอยู่ผาสุกในปัจจุบัน และทำให้บรรลุมรรคผลเป็นพระอริยบุคคลตามลำดับขั้น พ้นจากการเกิดในอบายภูมิ และพ้นจากการเวียนว่ายตายเกิดในที่สุด

๒. **สมถะ**มีอารมณ์บัญญัติเป็นส่วนใหญ่ เช่น **กสิณ**มีดวงกสิณบัญญัติ ๑๐ อย่างเป็นอารมณ์ **อสุภะ**มีซากศพ ๑๐ อย่างเป็นอารมณ์ **อานาปานสติ**มีลมหายใจเป็นอารมณ์ **กายคตา**

สติมีอวัยวะ ๓๒ ในร่างกายที่ปฏิกูลเป็นอารมณ์ ***พรหมวิหาร*** มีสัตวบัญญัติ ๔ อย่างเป็นอารมณ์ กรรมฐานเหล่านี้สามารถอบรมจนถึงอัปปนาสมาธิ ที่เรียกว่า "ฌานจิต" ได้

สมถะมีอารมณ์เป็นปรมัตถ์ก็ได้ เช่น อนุสสติ ๘ มี***พุทธานุสสติ***เป็นต้น (เว้นอานาปานสติ กายคตาสติ) มีคุณของพระรัตนตรัยเป็นอารมณ์ ***อาหาเรปฏิกูลสัญญา***มีโอชาที่เนื่องด้วยกพฬิงการาหาร เป็นอารมณ์ ***จตุธาตุววัฏฐาน*** มีลักษณะของมหาภูตรูปเป็นอารมณ์ เป็นต้น กรรมฐานเหล่านี้ สามารถอบรมได้เพียงอุปจารสมาธิเท่านั้น ไม่แนบแน่นจนถึงฌานจิต

วิปัสสนามีอารมณ์ปรมัตถ์เป็นส่วนใหญ่ คือ มีปัจจัตตลักษณะหรือสภาวลักษณะของสังขารธรรม อันได้แก่ นามรูป ขันธ์ ๕ เป็นอารมณ์ แต่ในระหว่างที่รู้สภาวลักษณะของนามรูปเป็นอารมณ์อยู่นั้น ก็สามารถมีบัญญัติเป็นอารมณ์ และปัญญาก็ต้องรู้ว่า บัญญัติไม่ใช่ปรมัตถธรรม ไม่มีสภาวลักษณะ

การเจริญวิปัสสนานั้นไม่ใช่ห้ามไม่ให้รู้บัญญัติ แต่ต้องรู้ด้วยว่าบัญญัติเป็นเงาหรือเป็นสิ่งที่จิตคิดขึ้น ถ้าไม่มีจิตก็จะไม่มีบัญญัติ เพราะฉะนั้น ขณะที่มีบัญญัติเป็นอารมณ์ก็สามารถเจริญวิปัสสนาได้ โดยการระลึกรู้ พิจารณาว่า นามที่รู้หรือคิดถึงบัญญัติอารมณ์เป็นนามธรรม ถ้าสามารถแยกนามขันธ์ ๔ ด้วยปัญญาได้ด้วย ก็ยิ่งละคลายจากความเห็นผิดว่าเป็นเราหรือเป็นอัตตาตัวตนยิ่งขึ้น

สำหรับวิปัสสนาญาณที่ ๑ คือ นามรูปปริจเฉทญาณ-ปัญญาที่รู้ชัดแยกแยะนามรูป และรู้บัญญัติด้วยว่าไม่ใช่ปรมัตถ์ วิปัสสนาญาณที่ ๒ ปัจจยปริคคหญาณ-ปัญญาที่รู้ชัดโดยการกำหนดปัจจัยของนามรูป จะโดยย่อหรือโดยพิสดารก็แล้วแต่ ทั้งโดยนัยปฏิจจสมุปบาทหรือโดยนัยปัฏฐาน และควรทราบว่าบัญญัติเป็นปัจจัยของนามธรรมได้ ๒ ปัจจัย คือ **๑. อารัมมณ-ปัจจัย ๒. ปกตูปนิสสยปัจจัย** เพราะฉะนั้น ถ้ามีใครกล่าวหรือเข้าใจว่า การเจริญวิปัสสนาต้องไม่มีบัญญัติเป็นอารมณ์ก็ต้องผิดแน่นอน โดยเฉพาะ วิปัสสนาญาณที่ ๓ เป็นต้นไปเริ่มมีไตรลักษณ์เป็นอารมณ์ แม้**ไตรลักษณ์เองก็เป็นบัญญัติพิเศษ**[๓๒] ที่ว่าพิเศษเพราะทำให้เบื่อหน่ายคลายกำหนัด เกื้อกูลแก่การออกจากวัฏฏะได้ สมถะและวิปัสสนาเกื้อกูลแก่กัน ทั้งยังต้องอาศัยปัจจัยจากการฟังและการสนทนาธรรมด้วย จึงจะทำให้สิ้นอาสวะได้ สมดังที่พระผู้มีพระภาคพุทธเจ้าได้ตรัสไว้ในกาลสูตรถึง ๒ สูตรด้วยกัน มีข้อความว่า

ปฐม - ทุติยกาลสูตรที่ ๖ - ที่ ๗ [๓๓]

ว่าด้วยกาล ๔

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย กาล ๔ นี้ อันบุคคลบำเพ็ญโดยชอบ เปลี่ยนแปลงโดยชอบอยู่ ย่อมจะยังบุคคลให้ถึงความสิ้นอาสวะโดยลำดับ กาล ๔ เป็นไฉน ? คือ

๑. กาเลน ธมฺมสฺสวนํ การฟังธรรมตามกาล

๒. กาเลน ธมฺมสากจฺฉา การสนทนาธรรมตามกาล

๓. กาเลน สมโถ การเจริญสมถะตามกาล

๔. กาเลน วิปสฺสนา การเจริญวิปัสสนาตามกาล

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย นี้แล กาล ๔ อันบุคคลบำเพ็ญโดยชอบ เปลี่ยนแปลงโดยชอบอยู่ ย่อมจะยังบุคคลให้ถึงความสิ้นอาสวะโดยลำดับ ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เปรียบเหมือนเมื่อฝนเม็ดหนาตกบนภูเขา น้ำไหลไปตามที่ลุ่ม ยังซอกเขาและลำรางทางน้ำให้เต็ม ซอกเขาและลำรางทางน้ำเต็มแล้วย่อมยังหนองให้เต็ม หนองเต็มแล้ว ย่อมยังบึงให้เต็ม บึงเต็มแล้วย่อมยังคลองให้เต็ม คลองเต็มแล้วย่อมยังแม่น้ำให้เต็ม แม่น้ำเต็มแล้วย่อมยังทะเลให้เต็ม ฉันใด กาล ๔ นี้ เมื่อบุคคลบำเพ็ญโดยชอบ เปลี่ยนแปลงโดยชอบอยู่ ย่อมยังบุคคลให้ถึงความสิ้นอาสวะโดยลำดับฉันนั้นแล.

จบปฐม - ทุติยกาลสูตรที่ ๖ - ที่ ๗

เพราะฉะนั้น การเจริญสมถวิปัสสนา ที่จะให้แน่ใจได้ว่าถูกต้องแน่นอน โดยเฉพาะในยุคนี้ด้วยแล้ว จะต้องมีการฟังธรรมตามกาล คือ ตามเวลาที่เหมาะสม และฟังหรืออ่านจากพระไตรปิฎกบ่อย ๆ ทั้งยังจะต้องมีการสนทนาธรรมตามกาลกับผู้ที่รู้จริงตามหลักคำสอนของพระพุทธเจ้าด้วย มีที่มาที่ไปจากพระไตรปิฎกและอรรถกถา มิใช่อธิบายธรรมตามความ

เข้าใจ หรือจากประสบการณ์ของตนเอง เพื่อป้องกันความเข้าใจผิดโดยถือปฏิบัติตาม ๆ กัน เป็นเหมือนแถวคนตาบอด คือ **ต้องมีทั้งหลักฐานและเหตุผล**ด้วย"

หลวงตาสังเกตเห็น ๒ ผัวเมีย มีอาการงวยงง จึงได้กล่าวว่า "เจริญพร อาตมาคงจะอธิบายละเอียดหรือลึกเกินไปหรือเปล่า ช่วงนี้อาตมากำลังสนใจศึกษา และปฏิบัติสมถ-วิปัสสนาอยู่พอดี ก็เลยแสดงเพลินไปหน่อย โยมทั้ง ๒ มีข้อสงสัยหรือไม่เข้าใจตรงไหนบ้างล่ะ ? แต่ถึงอย่างไร ให้โยมจับใจความให้ได้ก็แล้วกันว่า สมถภาวนาเป็นการเจริญสัมมาสมาธิ ทำจิตให้ตั้งมั่นอยู่ในอารมณ์เดียวหรือเรื่องเดียว ส่วนวิปัสสนาภาวนาเป็นการเจริญปัญญา วิจัยธรรมให้รู้แจ้งความจริง"

โยมสุภาพกล่าวว่า "ภาวนามัยนี้ เป็นเรื่องของการเจริญสมาธิกับปัญญาซึ่งผมไม่ค่อยจะมี วงการธุรกิจก็มีแต่ปาปมิตรแทบทั้งนั้น จะเจริญสมาธิกับปัญญาได้อย่างไรเล่าครับ ?"

โยมไฉไลท้วงและแนะขึ้นว่า "ก็น้องบอกให้ละวางในเรื่องธุรกิจบ้าง ให้เวลากับการศึกษาพระธรรมและคบเพื่อนที่เป็นคนธรรมะธัมโม ศึกษาพระธรรมคำสอน พี่ก็ไม่เชื่อ ลูก ๆ ก็โตกันหมดแล้ว รับภาระแทนคุณพี่ได้ทุกคน ทำไมต้องไปทุ่มเทมากมายขนาดนี้ ทรัพย์สินเงินทองก็มีพออยู่กินไม่อดตายในชาตินี้แล้ว ควรจะขวนขวายสะสม**อริยทรัพย์**เป็นเสบียงไปในชาติหน้าและต่อไปให้ถึงพระนิพพานมิดีกว่าหรือคะ ?"

โยมสุภาพแก้ตัวว่า *"ก็มันยังไม่เข้าที่เข้าทาง ยังไม่ลงตัว จะให้ละวางอย่างไรได้ เธอนี่ ! การทำธุรกิจไม่ใช่เล่นขายของ จะได้ทิ้งหรือวางกันง่าย ๆ อย่างที่เธอว่า แต่เอาเถอะ พี่จะต้องละวางให้ได้ในเร็ว ๆ นี้ เธอจะได้ไม่ต้องกังวล และพี่ก็จะได้เลิกคบกับปาปมิตร ได้คบกับกัลยาณมิตรเสียที เพราะคบกับปาปมิตร ก็มีแต่ชักชวนไปในทางอบาย ห่างไกลจากสวรรค์และพระนิพพานมากยิ่งขึ้น"* แล้วสามีก็อยากจะทดสอบความรู้ของภรรยาอีกจึงถามว่า *"ที่เธอบอกให้สะสมอริยทรัพย์นั้น เธอพอจะบอกพี่ได้ไหมว่า คืออะไร และมีอะไรบ้าง ?"*

โยมไฉไลกล่าวตอบด้วยความอาจหาญว่า *"ก็หมายถึงทรัพย์อันประเสริฐกว่าทรัพย์สินเงินทอง อันเป็นวัตถุที่ชาวโลกส่วนใหญ่แสวงหากัน ทำให้กิเลส คือ ความโลภ ความโกรธความหลงเกิดขึ้นไม่มีที่สิ้นสุดนะสิคะ น้องจำได้ว่ามี ๕ อย่าง ได้แก่ ศรัทธา ศีล สุตะ จาคะ ปัญญา ส่วนรายละเอียดนิมนต์หลวงพ่อแสดงดีกว่า จะได้ไม่ผิดพลาด และอยากทราบด้วยว่า อริยทรัพย์ที่คุณพี่สุภาพถามถึงนี้ จะเกี่ยวข้องกับการเจริญภาวนากุศลด้วยหรือไม่เจ้าคะ ?"*

หลวงตาตอบว่า *"อริยทรัพย์ หมายถึง ทรัพย์อันประเสริฐก็ได้ ทรัพย์ของพระอริยะก็ได้ หรือทรัพย์ที่ทำให้เป็นอริยะก็ได้ แสดงไว้ในพระไตรปิฎก มี ๕ อย่างก็มี ๗ อย่างก็มี ที่โยมลูกไฉไลแสดงมา ๕ อย่างนั้น เพิ่มหิริ ความละอายต่อบาป*

อกุศล และโอตตัปปะ ความเกรงกลัวต่อบาปอกุศลก็เป็น ๗ อย่าง ในพระสุตตันตปิฎก พระพุทธเจ้าทรงแสดงไว้ว่า

ธนสูตรที่ ๗ [๓๔]
ทรัพย์ ๕ ประการ

ดูก่อนภิกษุ ท. ทรัพย์ ๕ ประการนี้ ๕ ประการเป็นไฉน ? คือ ๑. **ทรัพย์คือศรัทธา** ๒. **ทรัพย์คือศีล** ๓. **ทรัพย์คือสุตะ** ๔. **ทรัพย์คือจาคะ** ๕. **ทรัพย์คือปัญญา**

ดูก่อนภิกษุ ท. ก็ทรัพย์คือศรัทธาเป็นไฉน ? อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้มีศรัทธา เชื่อพระปัญญาเครื่องตรัสรู้ของตถาคตว่า แม้เพราะเหตุอย่างนี้ ๆ พระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้น ทรงเป็นพระอรหันต์ ไกลจากกิเลส ตรัสรู้ชอบโดยพระองค์เอง ทรงเป็นผู้ถึงพร้อมด้วยวิชชาและจรณะ เสด็จไปดีแล้ว เป็นผู้รู้แจ้งโลก ทรงเป็นสารถีฝึกบุรุษที่สมควรฝึกได้อย่างไม่มีใครอื่นยิ่งกว่า ทรงเป็นศาสดาของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย ทรงเป็นผู้รู้ ผู้ตื่น ผู้เบิกบานด้วยธรรม ทรงเป็นผู้จำแนกธรรมสั่งสอนสัตว์ นี้เรียกว่า **ทรัพย์คือศรัทธา**

ก็ทรัพย์คือศีลเป็นไฉน ? ดูก่อนภิกษุ ท. อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้เว้นขาดจากการฆ่าสัตว์ เว้นขาดจากการลักทรัพย์ เว้นขาดจากการประพฤติผิดในกาม เว้นขาดจากการกล่าวคำเท็จ เว้นขาดจากการดื่มสุราและเมรัย อันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท นี้เรียกว่า **ทรัพย์คือศีล**

ก็ทรัพย์คือสุตะเป็นไฉน ? ดูก่อนภิกษุ ท. อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ เป็นพหูสูต ทรงสุตะ สั่งสมสุตะ เป็นผู้ได้สดับมามาก ทรงไว้ คล่องปาก ขึ้นใจ แทงตลอดด้วยดีด้วยทิฏฐิ ซึ่งธรรมทั้งหลาย อันงามในเบื้องต้น งามในท่ามกลาง งามในที่สุด ประกาศพรหมจรรย์ พร้อมทั้งอรรถ พร้อมทั้งพยัญชนะ บริสุทธิ์บริบูรณ์สิ้นเชิง นี้เรียกว่า **ทรัพย์คือสุตะ**

ก็ทรัพย์คือจาคะเป็นไฉน ? ดูก่อนภิกษุ ท. อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ มีใจปราศจากมลทิน คือ ความตระหนี่อยู่ครองเรือน มีจาคะอันปล่อยแล้ว มีฝ่ามืออันล้างไว้แล้ว ยินดีในการเสียสละ ควรแก่การขอ พอใจในการให้และการแบ่งปัน นี้เรียกว่า **ทรัพย์คือจาคะ**

ก็ทรัพย์คือปัญญาเป็นไฉน ? ดูก่อนภิกษุ ท. อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้มีปัญญา ประกอบด้วยปัญญาอันหยั่งถึงความเกิดขึ้นและความเสื่อมไป เป็นอริยะ ชำแรกกิเลส ให้ถึงความสิ้นทุกข์โดยชอบ นี้เรียกว่า **ทรัพย์คือปัญญา**

ดูก่อนภิกษุ ท. ทรัพย์ ๕ ประการนี้แล.

ผู้ใดมีความเชื่อในตถาคต ตั้งมั่นไม่หวั่นไหว มีศีลอันงาม อันพระอริยะชอบใจสรรเสริญ มีความเลื่อมใสในพระสงฆ์และมีความเห็นตรง บัณฑิตทั้งหลายกล่าวผู้นั้นว่าไม่เป็นคนขัดสน ชีวิตของผู้นั้นไม่เปล่าประโยชน์ เพราะเหตุนั้น ผู้มีปัญญา เมื่อนึกถึงคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า

ทั้งหลาย พึงประกอบศรัทธา ศีล ความเลื่อมใส และความเห็นธรรมเนือง ๆ เถิด

จบ ปฐมธนสูตรที่ ๗

นี้เป็นอริยทรัพย์ ๕ ประการแสดงไว้ในปัญจกนิบาต ส่วนอริยทรัพย์ ๗ ประการ แสดงไว้ในสัตตกนิบาตถึง ๒ สูตร คือ

ปฐม - ทุติยธนสูตรที่ ๕ - ที่ ๖ [๓๕]

ดูก่อนภิกษุ ท. ทรัพย์ ๗ ประการนี้ ๗ ประการเป็นไฉน ? คือ ๑. **ทรัพย์คือศรัทธา** ๒. **ทรัพย์คือศีล** ๓. **ทรัพย์คือหิริ** ๔. **ทรัพย์คือโอตตัปปะ** ๕. **ทรัพย์คือสุตะ** ๖. **ทรัพย์คือจาคะ** ๗. **ทรัพย์คือปัญญา**

ดูก่อนภิกษุ ท. ก็ทรัพย์คือศรัทธาเป็นไฉน ? อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้มีศรัทธา คือ เชื่อพระปัญญาตรัสรู้ของพระตถาคตว่า ***...(เหมือนหน้า ๑๓๔) ...*** ทรงเป็นผู้จำแนกธรรมสั่งสอนสัตว์ นี้เรียกว่า **ทรัพย์คือศรัทธา**

ก็ทรัพย์คือศีลเป็นไฉน ? ดูก่อนภิกษุ ท. อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้เว้นขาดจากการฆ่าสัตว์ ... **(เหมือนหน้า ๑๓๔) ...** เว้นขาดจากการดื่มสุราและเมรัย อันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท นี้เรียกว่า **ทรัพย์คือศีล**

ก็ทรัพย์คือหิริเป็นไฉน ? ดูก่อนภิกษุ ท. อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้มีความละอาย คือ ละอายต่อกายทุจริต

วจีทุจริต มโนทุจริต ละอายต่อการถูกต้องอกุศลธรรมอันลามก นี้เรียกว่า **ทรัพย์คือหิริ**

ก็ทรัพย์คือโอตตัปปะเป็นไฉน ? ดูก่อนภิกษุ ท. อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้มีความสะดุ้งกลัว คือ สะดุ้งกลัวต่อกายทุจริต วจีทุจริต มโนทุจริต สะดุ้งกลัวต่อการถูกต้องอกุศลธรรมอันลามก นี้เรียกว่า **ทรัพย์คือโอตตัปปะ**

ก็ทรัพย์คือสุตะเป็นไฉน ? ดูก่อนภิกษุ ท. อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ เป็นพหูสูต ทรงสุตะ สั่งสมสุตะ ***... (เหมือนหน้า ๑๓๕) ...*** ประกาศพรหมจรรย์ พร้อมทั้งอรรถ พร้อมทั้งพยัญชนะ บริสุทธิ์บริบูรณ์สิ้นเชิง นี้เรียกว่า **ทรัพย์คือสุตะ**

ก็ทรัพย์คือจาคะเป็นไฉน ? ดูก่อนภิกษุ ท. อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ มีใจปราศจากมลทิน คือ ความตระหนี่อยู่ครองเรือน ***... (เหมือนหน้า ๑๓๕) ...*** ควรแก่การขอ พอใจในการให้และการแบ่งปัน นี้เรียกว่า **ทรัพย์คือจาคะ**

ก็ทรัพย์คือปัญญาเป็นไฉน ? ดูก่อนภิกษุ ท. อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้มีปัญญา ***... (เหมือนหน้า ๑๓๕) ...*** ชำแรกกิเลสให้ถึงความสิ้นทุกข์โดยชอบ นี้เรียกว่า **ทรัพย์คือปัญญา**

ดูก่อนภิกษุ ท. ทรัพย์ ๗ ประการนี้แล

ทรัพย์คือศรัทธา ศีล หิริ โอตตัปปะ สุตะ
จาคะและปัญญาเป็นที่ ๗ ทรัพย์เหล่านี้มีแก่ผู้ใด

เป็นหญิงหรือชายก็ตาม บัณฑิตเรียกผู้นั้นว่า เป็นผู้ไม่ยากจน ชีวิตของผู้นั้นไม่เปล่าประโยชน์

เพราะฉะนั้น ท่านผู้มีปัญญา เมื่อระลึกถึงคำสอนของพระพุทธเจ้าทั้งหลาย พึงประกอบศรัทธา ศีล ความเลื่อมใสและการเห็นธรรม

จบปฐม - ทุติยธนสูตรที่ ๕ - ที่ ๖

หลวงตากล่าวย้อนทวนเรื่องปาปมิตรว่า *"ก็ขออนุโมทนาที่โยมคิดจะเลิกคบค้ากับปาปมิตรซึ่งเป็นคนพาล และจะคบหากับกัลยาณมิตรซึ่งเป็นบัณฑิต ตามที่พระพุทธเจ้าตรัสสอนไว้ว่า* **อเสวนา จ พาลานํ ปณฺฑิตานญฺจ เสวนา เอตมฺมํคลมุตฺตมํ**[๓๖] ***การไม่คบคนพาล การคบกับบัณฑิต เป็นมงคลอันสูงสุด*** *เพราะก่อนที่จะเจริญสมถวิปัสสนาได้นั้นจะต้องมีศีลที่ดี มีทิฏฐิที่ตรง หมายถึง สัมมาทิฏฐิ ความเข้าใจในเรื่องกรรมและผลของกรรมเป็นเบื้องต้น พร้อมทั้งเป็นพหูสูต เข้าใจหลักคำสอนและวิธีการปฏิบัติ รวมทั้งการแก้ไขปัญหาในเวลาปฏิบัติธรรมเกี่ยวกับการละและการป้องกันอกุศลนิวรณ์ การพัฒนาสติ-สัมปชัญญะ และอินทรีย์ทั้งหลายให้เจริญขึ้น ทั้งจะต้องสะสมอริยทรัพย์ ๕ อย่าง หรือ ๗ อย่าง เหล่านี้ด้วย ถ้ายังคบกับปาปมิตรอยู่ แม้ศีลซึ่งเป็นอริยทรัพย์ ก็จะรักษาไว้ไม่ได้ จะป่วยกล่าวไปใยถึงความเป็นพหูสูต และอริยทรัพย์อย่างอื่น*

และหากไม่คบหากัลยาณมิตรด้วยแล้ว ก็ไม่สามารถเจริญสมถวิปัสสนาได้อย่างแน่นอน ส่วนรายละเอียดนั้นมีมากเกินกว่าจะอธิบายในเวลาสั้น ๆ อาตมาจะเพิ่มเติมให้ในคราวต่อไปก็แล้วกัน จะอธิบายบุญกิริยาข้อต่อไปเลยนะ

อปจายนมัย

*บุญที่สำเร็จจากการอ่อนน้อม เรียกว่า**อปจายนมัย** หรือ **อปจิติสหคตะ** บุญที่เป็นไปพร้อมกับความนอบน้อมถ่อมตน เวลาโยมไปทำบุญให้ทานเสร็จแล้ว คงเคยได้ยินคาถาที่พระภิกษุให้พรตอนท้ายว่า*

อภิวาทนสีลิสฺส นิจฺจํ วุฑฺฒาปจายิโน [๓๗]
จตฺตาโร ธมฺมา วฑฺฒนฺติ อายุ วณฺโณ สุขํ พลํ.

ธรรม ๔ ประการ คือ อายุ วรรณะ สุขะ พละ ย่อมเจริญแก่บุคคลผู้มีปกติไหว้กราบ มีปกติอ่อนน้อมต่อผู้ใหญ่เป็นนิตย์

นี้เป็นคาถาที่พระพุทธเจ้าตรัสกับภิกษุทั้งหลายและอายุวัฒนกุมารผู้รอดพ้นจากความมีอายุสั้น เพราะอกุศลกรรมมาตัดรอน ทำให้บรรลุเป็นพระโสดาบัน ภายหลังมีอายุยืนถึง ๑๒๐ ปี เพราะฉะนั้น การอ่อนน้อม นอบน้อมอยู่เป็นนิตย์ นอกจากเป็นบุญกุศลแล้ว ยังทำให้เกิดกุศลวิบาก คือ ผลที่ดีและยับยั้งบาปกรรมที่กำลังจะให้ผลที่ไม่ดีได้อีกด้วย ...

การอ่อนน้อม กราบไหว้ เคารพ บูชา ต่อผู้ที่ควรแก่การนอบน้อม กราบไหว้ ควรแก่การเคารพบูชา เป็นกิริยาเกิดจากกุศลจิต เป็นบุญกุศล สงเคราะห์เข้าในกุศลขั้นศีล เป็นจาริตศีล คือ ข้อวัตรปฏิบัติที่ควรบำเพ็ญ สามารถละกิเลสประเภทมานะ ความถือตัวสำคัญตน บรรเทาความกระด้างเย่อหยิ่ง อวดดี ซึ่งความกระด้างถือตัวด้วยมานะนี้จะเป็นเหตุให้ทำบาปอกุศลกรรม ทำให้เกิดในอบายภูมิ เมื่อมาเกิดเป็นมนุษย์อันเป็นผลของกุศลกรรม แต่ผลของมานะก็จะตามไปทำให้เกิดในตระกูลต่ำ ยากจนเข็ญใจไร้ค่า ถูกดูหมิ่นดูแคลน ในทางกลับกัน ความอ่อนน้อมถ่อมตน การเคารพนบนอบบูชาต่อผู้ที่สมควร เป็นกุศลกรรมนำให้เกิดในสุคติภูมิ ทำให้เกิดในสวรรค์ เมื่อกลับมาบังเกิดเป็นมนุษย์ ก็ทำให้เกิดในตระกูลสูง มีตระกูลกษัตริย์ เสนาบดี อำมาตย์ นายกรัฐมนตรีหรือประธานาธิบดีเป็นต้น มีตัวอย่างในพระไตรปิฎกมากมายทั้งผลของความกระด้างถือตัว และผลของความอ่อนน้อมเคารพบูชา อย่างเช่น

เรื่องสุปปพุทธกุฏฐิผู้เป็นโรคเรื้อน [๓๘]

... ภิกษุรูปหนึ่งได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคเจ้าว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อะไรหนอแลเป็นเหตุ เป็นปัจจัยให้สุปปพุทธกุฏฐิเป็นมนุษย์ขัดสน กำพร้า ยากไร้ พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงพยากรณ์ว่า ดูก่อนภิกษุ ท. เรื่องเคยมีแล้ว สุปปพุทธกุฏฐิเป็นเศรษฐีบุตร อยู่ในกรุงราชคฤห์นี้แล เขาออกไปยังสถาน

เป็นที่เล่นในสวน ได้เห็น**พระปัจเจกพุทธเจ้า**นามว่า **ตครสิขี** กำลังเที่ยวบิณฑบาตไปในพระนคร ครั้นแล้วเขาดำริว่า ใครนี่เป็นโรคเรื้อนเที่ยวไปอยู่ เขาถ่มน้ำลาย หลีกไปข้างเบื้องซ้าย เขาหมกไหม้อยู่ในนรกสิ้นปีเป็นอันมาก สิ้นร้อยปี สิ้นพันปี สิ้นแสนปี เป็นอันมาก เพราะผลแห่งกรรมนั้นยังเหลืออยู่ เขาจึงได้เป็นมนุษย์ขัดสน กำพร้า ยากไร้ อยู่ในกรุงราชคฤห์นี้แล ...

นี่เป็นตัวอย่างของผู้ที่หยาบ กระด้าง ถือตัว แล้วกล่าววจีทุจริต บังเอิญไปกล่าวคำหยาบต่อพระปัจเจกพุทธเจ้าผู้เป็นพระอรหันต์สิ้นกิเลสแล้วจึงมีโทษมาก ทำให้ตกนรกหมกไหม้ เมื่อมาเกิดเป็นมนุษย์แล้ว ผลกรรมชั่วก็ยังตามมาให้ผล ทำให้เป็นยาจกเข็ญใจไร้ทรัพย์ แต่ถึงแม้จะกล่าวคำหยาบต่อปุถุชนก็มีผลทำให้เกิดในอบายได้เหมือนกัน เพราะความตั้งใจที่เกิดจากอกุศลจิต เป็นอกุศลกรรมที่มีผลนำทุกข์มาให้ จึงไม่ควรพูดคำหยาบคายแก่ใคร ๆ แม้แก่สัตว์ดิรัจฉาน

ในทางพระวินัยของพระภิกษุ พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติว่า **โอมสวาเท ปาจิตฺติยํ** [๓๙] *เป็นอาบัติปาจิตตีย์ ในเพราะด่าภิกษุ แต่ถ้าภิกษุด่าคฤหัสถ์ ด่าญาติโยมทั้งหลาย ด่าสามเณรหรือแม้แต่ด่าสัตว์ดิรัจฉาน ก็ต้องอาบัติทุกกฏ*

ในทางตรงกันข้าม การนอบน้อมด้วยจิตอ่อนโยน เคารพบูชาผู้ที่ควรเคารพบูชา ก็เป็นกุศลกรรมที่นำความสุขมาให้

วันทนวิมาน [๔๐]

พระผู้มีพระภาคเจ้าประทับอยู่ ณ กรุงสาวัตถี สมัยนั้น ภิกษุมากรูปด้วยกัน อยู่จำพรรษาในอาวาสใกล้บ้านแห่งหนึ่ง ครั้นออกพรรษาปวารณาแล้ว เก็บงำเสนาสนะ ถือบาตรจีวร เดินมุ่งไปกรุงสาวัตถี เพื่อเฝ้าพระผู้มีพระภาคเจ้า ผ่านไปกลางหมู่บ้านตำบลหนึ่ง หญิงคนหนึ่งในหมู่บ้านนั้น เห็นภิกษุทั้งหลาย มีจิตเลื่อมใส เกิดความเคารพอย่างมาก ไหว้ด้วยเบญจางคประดิษฐ์ แล้วประคองอัญชลีไว้เหนือศีรษะ ยืนลืมตาที่แสดงความเลื่อมใส แลดูอยู่จนภิกษุทั้งหลายลับตาไป

สมัยต่อมา หญิงนั้นทำกาลกิริยาตายไปบังเกิดในสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ ครั้งนั้น ท่านพระมหาโมคคัลลานะได้สอบถามเทพธิดานั้น ผู้เสวยทิพยสมบัติอยู่ในดาวดึงส์นั้น ด้วยคาถาเหล่านี้ว่า

ดูราเทพธิดา ท่านมีวรรณะงาม เปล่งรัศมีสว่างไปทุกทิศ เหมือนดาวประกายพรึก เพราะบุญอะไร ท่านจึงมีวรรณะเช่นนี้ เพราะบุญอะไร ผลอันนี้จึงสำเร็จแก่ท่าน และโภคะทุกอย่างที่น่ารักจึงเกิดแก่ท่าน

ดูก่อนเทพีผู้มีอานุภาพมาก อาตมาขอถามท่าน ครั้งเกิดเป็นมนุษย์ ท่านได้ทำบุญอะไรไว้ เพราะบุญอะไร ท่านจึงมีอานุภาพรุ่งเรืองอย่างนี้ และรัศมีของท่านจึงสว่างไสวไปทุกทิศ

เทวดานั้นดีใจ ถูกพระโมคคัลลานะถามแล้วก็พยากรณ์ปัญหาของกรรมที่มีผลอย่างนี้ว่า ครั้งเกิดเป็นมนุษย์อยู่ในมนุษยโลก ดิฉันเห็นสมณะทั้งหลายผู้มีศีล ไหว้เท้าแล้วทำใจให้เลื่อมใส อนึ่ง ดิฉันปลื้มใจ ได้กระทำอัญชลี เพราะบุญนั้น ดิฉันจึงมีวรรณะเช่นนี้ เพราะบุญนั้น ผลอันนี้จึงสำเร็จ และโภคะทุกอย่างที่น่ารักจึงเกิดแก่ดิฉัน

ข้าแต่ท่านภิกษุ ผู้มีอานุภาพมาก ดิฉันขอบอกพระคุณเจ้า ครั้งเกิดเป็นมนุษย์ ดิฉันได้กระทำบุญอันใดไว้ เพราะบุญอันนั้น ดิฉันจึงมีอานุภาพรุ่งเรืองอย่างนี้ และรัศมีของดิฉันจึงสว่างไสวไปทุกทิศ

เทพธิดาได้พยากรณ์ด้วยคาถาเหล่านี้ ดังกล่าวมาฉะนี้

หญิงในหมู่บ้านทำจิตให้เลื่อมใส ปรารภคุณของสมณะเหล่านั้นว่า พระคุณเจ้าเหล่านั้น ดีหนอ เป็นธรรมจารี เป็นพรหมจารี *(เป็นผู้ประพฤติธรรม เป็นผู้ประพฤติพรหมจรรย์)* เกิดความยินดี เกิดโสมนัส ไหว้แล้ว ตายแล้วทำให้ไปบังเกิดในสวรรค์ จนกระทั่งท่านพระมหาโมคคัลลานเถระไปพบเข้าจึงเกิดการสนทนากัน

ขยอรรถกถาวันทนวิมาน

เห็นไหมว่า ความอ่อนน้อม นอบน้อมบูชา มีผลมากเพียงไร แม้เพียงลืมตาที่แย้มบานด้วยความเลื่อมใส แลดูภิกษุ

ทั้งหลายผู้น่าเคารพ ยังมีอุปการะมากแก่ผู้กระทำ จะป่วยกล่าวไปไยถึงการไหว้เล่า เพราะฉะนั้น โยมทั้งหลายจึงควรเป็นผู้อ่อนน้อม นอบน้อมด้วยกาย วาจาและด้วยใจเป็นนิตย์

พระพุทธเจ้าได้ทรงแสดงกรรมและผลของกรรม ที่กระทำไว้โดยประการต่าง ๆ ถึง ๗ คู่ ๑๔ ข้อด้วยกัน อาตมาจะยกมาแสดงเพียงคู่เดียว ที่เกี่ยวกับความไม่อ่อนน้อมและความอ่อนน้อม ที่เหลือ โยมไปศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติมเอาก็แล้วกัน ในจูฬกัมมวิภังคสูตร สูตรที่ว่าด้วยการจำแนกกรรมและผลของกรรมสูตรเล็ก หรือเรียกอีกชื่อหนึ่งว่า สุภสูตร พระพุทธเจ้าทรงแสดงธรรมแก่สุภมาณพโตเทยยบุตรว่า

ผลของการอ่อนน้อมและไม่อ่อนน้อม [๔๑]

... ดูก่อนมาณพ บุคคลบางคนในโลกนี้จะเป็น สตรีก็ตาม บุรุษก็ตาม เป็นคนกระด้าง เย่อหยิ่ง ย่อมไม่กราบไหว้คนที่ควรกราบไหว้ ไม่ลุกรับคนที่ควรลุกรับ ไม่ให้อาสนะแก่คนที่สมควรแก่อาสนะ ไม่ให้ทางแก่คนที่สมควรแก่ทาง ไม่สักการะคนที่ควรสักการะ ไม่เคารพคนที่ควรเคารพ ไม่นับถือคนที่ควรนับถือ ไม่บูชาคนที่ควรบูชา เขาตายไปจะเข้าถึงอบาย ทุคติ วินิบาต นรก เพราะกรรมนั้น อันเขาให้พรั่งพร้อมสมาทานไว้อย่างนี้ หากตายไป ไม่เข้าถึงอบาย ทุคติ วินิบาต นรก ถ้ามาเป็นมนุษย์ เกิดที่ใด ๆ ในภายหลัง จะเป็นคนเกิดในสกุลต่ำ ดูก่อนมาณพ ปฏิปทาเป็นไปเพื่อเกิดในสกุลต่ำนี้

คือ เป็นคนกระด้าง เย่อหยิ่ง ย่อมไม่กราบไหว้คนที่ควรกราบไหว้ ... ไม่นับถือคนที่ควรนับถือ ไม่บูชาคนที่ควรบูชา

ดูก่อนมาณพ บุคคลบางคนในโลกนี้ จะเป็นสตรีก็ตาม บุรุษก็ตาม เป็นคนไม่กระด้าง ไม่เย่อหยิ่ง ย่อมกราบไหว้คนที่ควรกราบไหว้ ลุกรับคนที่ควรลุกรับ ให้อาสนะแก่คนที่สมควรแก่อาสนะ ให้ทางแก่คนที่สมควรแก่ทาง สักการะคนที่ควรสักการะ เคารพคนที่ควรเคารพ นับถือคนที่ควรนับถือ บูชาคนที่ควรบูชา เขาตายไปจะเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ เพราะกรรมนั้น อันเขาให้พรั่งพร้อม สมาทานไว้อย่างนี้ หากตายไปไม่เข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ ถ้ามาเป็นมนุษย์ เกิด ณ ที่ใด ๆ ในภายหลัง จะเป็นคนเกิดในสกุลสูง ดูก่อนมาณพ ปฏิปทาเป็นไปเพื่อความเป็นผู้มีสกุลสูงนี้ คือ เป็นคนไม่กระด้าง ไม่เย่อหยิ่ง ย่อมกราบไหว้คนที่ควรกราบไหว้ ลุกรับคนที่ควรลุกรับ ... นับถือคนที่ควรนับถือ บูชาคนที่ควรบูชา ....

ดูก่อนมาณพ ด้วยประการฉะนั้นแล ปฏิปทาเป็นไปเพื่อมีอายุสั้น ย่อมนำเข้าไปสู่ความเป็นคนมีอายุสั้น *(การฆ่าสัตว์)* ปฏิปทาเป็นไปเพื่อมีอายุยืน ย่อมนำเข้าไปสู่ความเป็นคนมีอายุยืน *(งดเว้นจากการฆ่าสัตว์)*

ปฏิปทาเป็นไปเพื่อมีโรคมาก ย่อมนำเข้าไปสู่ความเป็นคนมีโรคมาก *(ไม่ฆ่า แต่ชอบเบียดเบียนสัตว์)* ปฏิปทาเป็นไปเพื่อมีโรคน้อย ย่อมนำเข้าไปสู่ความเป็นคนมีโรคน้อย *(ไม่เบียดเบียน มีใจกรุณาต่อสัตว์)*

ปฏิปทาเป็นไปเพื่อมีผิวพรรณทราม ย่อมนำเข้าไปสู่ความเป็นคนมีผิวพรรณทราม *(มักโกรธ)* ปฏิปทาเป็นไปเพื่อเป็นผู้น่าเลื่อมใส ย่อมนำเข้าไปสู่ความเป็นคนน่าเลื่อมใส *(ไม่มักโกรธ มีขันติ เมตตาธรรม)*

ปฏิปทาเป็นไปเพื่อมีศักดาน้อย ย่อมนำเข้าไปสู่ความเป็นคนมีศักดาน้อย *(ริษยาในลาภ สักการะ ฯ ของผู้อื่น)* ปฏิปทาเป็นไปเพื่อมีศักดามาก ย่อมนำเข้าไปสู่ความเป็นคนมีศักดามาก *(ไม่ริษยาในลาภ สักการะ ฯ ของผู้อื่น)*

ปฏิปทาเป็นไปเพื่อมีโภคะน้อย ย่อมนำเข้าไปสู่ความเป็นคนมีโภคะน้อย *(ตระหนี่ ไม่ชอบให้ทาน)* ปฏิปทาเป็นไปเพื่อมีโภคะมาก ย่อมนำเข้าไปสู่ความเป็นคนมีโภคะมาก *(ไม่ตระหนี่ มีปกติชอบให้ทาน)*

ปฏิปทาเป็นไปเพื่อเกิดในสกุลต่ำ ย่อมนำเข้าไปสู่ความเป็นคนเกิดในสกุลต่ำ *(เย่อหยิ่ง ถือตัว ไม่อ่อนน้อมถ่อมตน)* ปฏิปทาเป็นไปเพื่อเกิดในสกุลสูง ย่อมนำเข้าไปสู่ความเป็นคนเกิดในสกุลสูง *(ไม่เย่อหยิ่ง ไม่ถือตัว เป็นผู้อ่อนน้อมถ่อมตน)*

ปฏิปทาเป็นไปเพื่อมีปัญญาทราม ย่อมนำเข้าไปสู่ความเป็นคนมีปัญญาทราม *(ไม่เข้าหาผู้รู้ ไม่ไต่ถามปัญหาที่มีเหตุผล มีประโยชน์ หรือมีโทษ ควรทำ หรือไม่ควรทำ ฯ)* ปฏิปทาเป็นไปเพื่อมีปัญญามาก ย่อมนำเข้าไปสู่ความเป็นคนมีปัญญามาก *(เข้าหาผู้รู้ ไต่ถามปัญหาที่มีเหตุผล มีประโยชน์ หรือมีโทษ ควรทำหรือไม่ควรทำ ฯ)*

ดูก่อนมาณพ สัตว์ทั้งหลายมีกรรมเป็นของตน เป็นทายาทแห่งกรรม มีกรรมเป็นกำเนิด มีกรรมเป็นเผ่าพันธุ์ มีกรรมเป็นที่พึ่งอาศัย กรรมย่อมจำแนกสัตว์ให้เลวและประณีต

หลวงตากล่าวสรุปในเรื่องความอ่อนน้อมถ่อมตนว่า *"คิดว่าโยมลูกทั้งสองคงไม่อยากเกิดในตระกูลต่ำ ต้องลำเค็ญทุกข์เข็ญโดยประการต่าง ๆ เพราะฉะนั้น จงพยายามลดละมานะความถือตัวสำคัญตน การดูหมิ่นผู้อื่น และถ้าปรารถนาเกิดในตระกูลสูงก็จงบำเพ็ญความอ่อนน้อมต่อผู้ใหญ่ ผู้มีความเจริญทั้ง ๓ ประเภท ได้แก่* ***๑. ชาติวุฒิ*** *คือ เกิดในตระกูลสูงมีกษัตริย์ เชื้อพระวงศ์เป็นต้น* ***๒. วัยวุฒิ*** *คือ มีอายุมากกว่าโดยกำเนิด ไม่ว่าจะเป็นญาติหรือมิใช่ญาติ ก็ควรอ่อนน้อมได้* ***๓. คุณวุฒิ*** *คือ มีคุณธรรมสูงกว่าด้วยศีล สมาธิ ปัญญา แม้ว่าจะอายุน้อยกว่าเรา ก็ควรอ่อนน้อมกราบไหว้ได้ นี้แหละเป็นเหตุที่ทำให้ลดละความกระด้างของจิตใจ ทำให้จิตอ่อนโยนเหมาะแก่การอบรมไตรสิกขา เพื่อความก้าวหน้าด้วยคุณธรรมเป็นเหตุให้เกิดในตระกูลสูง และมีคนเคารพนับถือด้วย ...*

เวยยาวัจจมัย

บุญที่สำเร็จจากการช่วยเหลือเกื้อกูลในกิจที่ชอบ เรียกว่า ***เวยยาวัจจมัย*** *หรือ* ***เวยยาวัจจสหคตะ*** *บุญที่เป็นไปพร้อมด้วยความขวนขวายในกิจที่สมควร*

ถ้าคนเราเกิดมาแล้วเป็นผู้โดดเดี่ยวเดียวดาย ไม่มีมิตรสหายหรือญาติสาโลหิตคอยช่วยเหลือเกื้อกูล ก็คงได้รับความทุกข์ยากลำบากมาก โดยเฉพาะ เมื่อถึงคราวที่ต้องการความช่วยเหลือ ฉะนั้น เราจึงต้องสร้างอัธยาศัยที่จะช่วยเหลือผู้อื่นโดยที่ไม่หวังสิ่งตอบแทน เพราะจะเป็นการขัดเกลาสลัดความเห็นแก่ตัว ความรักตนจนมากเกินไปทำให้เห็นแก่ตัว อาจเป็นสาเหตุให้ทำอกุศลกรรม ทำให้ตกต่ำจากกุศลและเกิดในอบายภูมิได้ การช่วยเหลือเกื้อกูลผู้อื่น ด้วยกายหรือวาจานั้นทำให้ละความเกียจคร้าน เกิดความเพียร ความอดทน และเป็นการสร้างสมบารมีเพื่อให้ถึงฝั่งพระนิพพานด้วย

ส่วนผลพลอยได้ก็คือ ทำให้เกิดในสุคติภูมิ เมื่อเกิดมาเป็นมนุษย์ในชาติใด ก็ทำให้เป็นที่รัก เป็นที่พอใจของชนทั่วไป มีญาติสาโลหิต มิตรสหายคอยช่วยเหลือเกื้อกูลให้พ้นจากความทุกข์ยากลำบากโดยประการต่าง ๆ

ในพระไตรปิฎก มีตัวอย่างของผู้บำเพ็ญเวยยาวัจจมัยกุศลมากมาย แม้เพียงด้วยการตั้งใจชี้บอกทางด้วยนิ้วมือ แต่ก็ทำให้เกิดวิบากผลเกินกว่าที่จะคิดคาดเดาเอาได้ ดังข้อความในอังกุรเปตวัตถุ ขุททกนิกาย มีข้อความโดยย่อว่า

อังกุรเปตวัตถุ [๔๒]

มีกษัตริย์ ๑๐ พระองค์ และพระเชษฐภคินี *(พี่สาวคนโต)* รวมเป็น ๑๑ พระองค์ด้วยกัน ในอุตตราปถชนบท ได้ร่วมกัน

รบชนะพระราชาในชมพูทวีปแล้วปลงพระชนม์เสียสิ้น แบ่งรัฐออกเป็น ๑๐ ส่วน ปกครองกัน โดยมิได้นึกถึงพระเชษฐภคินี ภายหลังระลึกได้ จึงจะแบ่งใหม่เป็น ๑๑ ส่วน แต่กษัตริย์ผู้เป็นน้องชายคนสุดท้อง พระนามว่าอังกุระ ยอมเสียสละส่วนของพระองค์ให้พระเชษฐภคินี แล้วได้ทำการค้าขาย เป็นพ่อค้าพาณิชรอนแรมไปยังประเทศต่าง ๆ และบำเพ็ญมหาทานแก่ยาจกยากจนเป็นนิตย์

อังกุรพาณิชมีทาสอยู่คนหนึ่ง เป็นผู้ควบคุมคลังสินค้า ทำหน้าที่ด้วยความซื่อสัตย์สุจริต เป็นที่รักและไว้ใจของอังกุระอย่างยิ่ง จึงได้ไปสู่ขอหญิงสาวคนหนึ่งมาให้เขา แต่พอภรรยาตั้งครรภ์เท่านั้น ทาสผู้ซื่อสัตย์ก็ได้สิ้นชีวิตไป เมื่อบุตรของทาสนั้นคลอดแล้ว อังกุระจึงมอบทรัพย์สินและค่าจ้างที่ให้แก่บิดาของเขาแก่บุตร เมื่อบุตรนั้นเจริญขึ้นทราบว่าบิดาของตนเป็นทาส แต่ตนเองเป็นบุตรของกุลธิดาที่เป็นไท จึงได้รับการตัดสินว่าเป็นไท เกิดความละอายได้หลีกไปอยู่ที่โรรุวนคร ได้ธิดาช่างหูกคนหนึ่งเป็นภรรยา เลี้ยงชีวิตด้วยการทอผ้า

ในโรรุวนครนั้น มีมหาเศรษฐีคนหนึ่ง ชื่ออสัยหะ เป็นผู้ยินดีในการบริจาค ได้ตั้งโรงทาน สละสิ่งของและอาหารแก่สมณพราหมณ์ คนเดินทาง ยาจก วณิพกทั้งหลาย กระท่อมของช่างหูกอยู่ไม่ไกลนักจากคฤหาสน์ของมหาเศรษฐี เมื่อชนผู้ต้องการสิ่งของและอาหาร ไม่รู้จักที่ตั้งโรงทานของท่านเศรษฐีจึงไปถามทางจากนายช่างหูก นายช่างหูกนั้นก็ดีใจบอกทางให้

เกิดปีติและโสมนัส เหยียดแขนขวาออกด้วยความเต็มใจ ชี้ให้ดูคฤหาสน์ของท่านมหาเศรษฐี พร้อมทั้งกล่าวว่า *"ขอให้ท่านทั้งหลายจงไปในที่นั้นเถิด แล้วท่านจะได้สิ่งที่ต้องการ"*

นายช่างหูกได้กระทำเวยยาวัจจกุศลกรรมเช่นนี้ ตลอดมา แต่ทว่า **สัพเพ สังขารา อนิจจา** สังขารทั้งหลายทั้งปวงไม่เที่ยงหนอ ในกาลต่อมา เขาก็ได้ถึงแก่กรรม คือ หมดกรรมที่ทำให้เป็นมนุษย์ แต่ด้วยกุศลอาจิณกรรมที่ช่วยเหลือเกื้อกูลในกิจที่ชอบประกอบด้วยธรรม จึงทำให้บังเกิดเป็นรุกขเทวดาอยู่ที่ต้นไทรต้นหนึ่ง ในมรุภูมิ *(ทะเลทราย)* กรรมนั้นให้ผลตามการกระทำ ดังนั้น มือขวาของเทวดานั้นสามารถให้สิ่งที่น่าปรารถนา น่าใคร่ทุกอย่าง ส่วนอสัยหเศรษฐีสิ้นชีวิตแล้วได้ไปบังเกิดในสวรรค์ชั้นดาวดึงส์

สมัยหนึ่ง อังกุรพาณิชได้บรรทุกสินค้าด้วยเกวียน ๕๐๐ เล่ม ไปพร้อมกับพราหมณ์พ่อค้าคนหนึ่งซึ่งมีเกวียน ๕๐๐ เล่ม เช่นเดียวกัน เดินทางข้ามทะเลทราย แต่เกิดหลงทางวนอยู่ในทะเลทรายจนหมดเสบียง ทั้งอาหาร น้ำและหญ้าสำหรับโคม้า แม้ให้คนขี่ม้าไปแสวงหาน้ำทั้ง ๔ ทิศ ก็ไม่มีวี่แวว

รุกขเทวดาเห็นชนเหล่านั้น กำลังตกอยู่ในความทุกข์ยากเหมือนรอคอยพญามัจจุราช ได้คิดถึงอุปการะที่อังกุรพาณิชเคยกระทำไว้แก่ตนในกาลก่อน จึงบอกทางไปที่ต้นไทร อันเป็นที่อยู่ของตน เมื่ออังกุรพาณิชเห็นต้นไทรสมบูรณ์ด้วยกิ่งและค่าคบ มีใบทึบ มีร่มเงาสนิท มีย่านไทรแผ่ออกไป

กว้างขวางเช่นนั้น ก็เกิดความหรรษาร่าเริง คิดว่า *"พวกเรารอดชีวิตแล้ว"* ได้ให้ตั้งค่ายภายใต้ต้นไทรนั้น

เทวดาเหยียดมือขวาของตนออก บันดาลน้ำดื่มให้แก่ชนเหล่านั้นก่อน ต่อจากนั้น ก็บันดาลสิ่งที่ชนเหล่านั้นต้องการ มีข้าว น้ำ โภชนาหาร ของขบเคี้ยวต่าง ๆ .....

อังกุรพาณิชจึงถามรุกขเทวดานั้นว่า

ฝ่ามือของท่าน มีสีดังทองคำทั่วไป ทรงไว้ซึ่งวัตถุที่บุคคลอื่นปรารถนาด้วยนิ้วทั้ง ๕ เป็นที่ไหลออกแห่งวัตถุมีรสอร่อย วัตถุมีรสต่าง ๆ ย่อมไหลออกจากฝ่ามือของท่าน ข้าพเจ้าเข้าใจว่า ท่านเป็นท้าวสักกะ

รุกขเทวดาตอบว่า

เราไม่ใช่เทพเจ้า ไม่ใช่คนธรรพ์ ไม่ใช่ท้าวสักก-ปุรินททะ ดูก่อนอังกุระ ท่านจงทราบว่า เราเป็นเปรต *(ผู้ละจากมนุษยโลก)* **จุติจากโรรุวนคร มาอยู่ที่ต้นไทรนี้**

อังกุรพาณิชถามว่า

เมื่อก่อน ท่านอยู่ในโรรุวนคร ท่านมีปกติอย่างไร มีความประพฤติอย่างไร ผลบุญสำเร็จที่ฝ่ามือของท่านเพราะพรหมจรรย์อะไร ?

รุกขเทวดาตอบว่า

เมื่อก่อนเราเป็นช่างหูกอยู่ในโรรุวนคร เป็นคนกำพร้า

เลี้ยงชีพโดยความลำบาก ไม่มีอะไรจะให้ทาน เรือนของเราอยู่ใกล้เรือนอสัยหเศรษฐีซึ่งเป็นผู้มีศรัทธา เป็นทานาธิบดี มีบุญอันทำแล้ว เป็นผู้ละอายต่อบาป พวกยาจกวณิพก มีนามแลโคตรต่าง ๆ กัน ไปที่บ้านของเรานั้น พากันถามถึงเรือนของอสัยหเศรษฐีกะเราว่า ขอความเจริญจงมีแก่ท่านทั้งหลาย พวกเราจะไปทางไหน ทานเขาให้ที่ไหน เราถูกพวกยาจกวณิพกถามแล้ว ได้ยกมือเบื้องขวาชี้บอกเรือนของอสัยหเศรษฐี แก่ยาจกวณิพกเหล่านั้นว่าท่านทั้งหลายจงไปทางนี้ ความเจริญจักมีแก่ท่านทั้งหลาย ทานเขาให้อยู่ที่นั่น เพราะเหตุนั้น ฝ่ามือของเราจึงให้สิ่งที่น่าปรารถนา เป็นที่ไหลออกแห่งวัตถุมีรสอร่อย ผลบุญย่อมสำเร็จที่ฝ่ามือของเรา เพราะพรหมจรรย์นั้น

อังกุรพาณิชถามว่า

ได้ยินว่า ท่านไม่ได้ให้ทานแก่ใคร ๆ ด้วยมือทั้งสองของตน เป็นแต่เพียงพลอยยินดีในทานของคนอื่น ยกมือชี้บอกทางให้ เพราะเหตุนั้น ฝ่ามือของท่านจึงให้สิ่งที่น่าใคร่ เป็นที่ไหลออกแห่งวัตถุมีรสอร่อย ผลบุญย่อมสำเร็จที่ฝ่ามือของท่าน เพราะพรหมจรรย์นั้น ข้าแต่ท่านผู้เจริญอสัยหเศรษฐี ผู้เลื่อมใส ได้ให้ทานด้วยมือทั้งสองของตนละร่างกายมนุษย์แล้ว ไปทางทิศไหนหนอ

รุกขเทวดาตอบว่า

เราไม่รู้ทางไปหรือทางมาของอสัยหเศรษฐี ผู้เป็นเจ้าของแห่งทาน ผู้มีรัศมีซ่านออกจากตน แต่เราได้ฟังมาในสำนักของท้าวเวสวัณว่า อสัยหเศรษฐี ถึงความเป็นสหายแห่งท้าวสักกะ

อังกุรพาณิชกล่าวว่า

บุคคล ควรทำความดีแท้ ควรให้ทานตามสมควร ใครได้เห็นฝ่ามือ อันให้สิ่งที่น่าใคร่แล้ว จักไม่ทำบุญเล่า เราไปจากที่นี้ถึงทวารกนครแล้ว จักรีบให้ทาน อันจักนำความสุขมาให้เราแน่แท้ เราจักให้ข้าว น้ำ ผ้า เสนาสนะ บ่อน้ำ สระน้ำและสะพานในที่เดินยากเป็นทาน .....

ตัวอย่างการทำเวยยาวัจจกุศล อีกเรื่องหนึ่ง

*ใน**ปายาสิราชัญญสูตร**[๔๓] พระเจ้าปายาสิเป็นเจ้าของทรัพย์ สั่งผู้อื่นให้ทาน ให้โดยไม่เคารพ ไม่ให้ด้วยมือของตน ให้แบบทิ้ง ๆ ขว้าง ๆ เมื่อตายแล้วไปเกิดในสวรรค์ชั้นที่หนึ่ง ชื่อจาตุมหาราช ในเสรีสกวิมานอันว่างเปล่า ไม่มีเฟอร์นิเจอร์อันเป็นทิพย์เลย ส่วนอุตตรมาณพเป็นผู้ดูแล จัดการในการให้ทาน แม้ไม่ใช่เป็นวัตถุทานของตน แต่ด้วยอำนาจเวยยา-วัจจมัย อุตตรมาณพให้ทานด้วยความเคารพ ให้ด้วยมือของตน ไม่ให้แบบทิ้ง ๆ ขว้าง ๆ เมื่อเขาตายไป ได้บังเกิดในสวรรค์ชั้นที่ ๒ ชื่อว่าดาวดึงส์ สูงกว่าเจ้าของวัตถุทานเสียอีก*

หลวงตากล่าวสรุปอีกว่า *"กุศลทั้งหลาย เป็นสิ่งที่ควรทำโดยแท้ แม้กุศลเล็ก ๆ น้อย ๆ ก็ไม่ควรละเลย เมื่อทำบ่อย ๆ ไม่หยุด ก็ย่อมสะสมเป็นกุศลที่ยิ่งใหญ่ให้ผลไพบูลย์ได้ เหมือนดังที่พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสไว้ในคาถาธรรมบทว่า*

มาวมญฺเญถ ปุญฺญสฺส น มตฺตํ อาคมิสฺสติ[๔๔]
อุทพินฺทุนิปาเตน อุทกุมฺโภปิ ปูรติ
อาปูรติ ธีโร ปุญฺญสฺส โถกํ โถกมฺปิ อาจินํ

บุคคลไม่ควรดูหมิ่นบุญว่า บุญมีประมาณน้อย จักไม่มาถึง แม้หม้อน้ำยังเต็มด้วยหยาดน้ำที่ตกลงมาทีละหยาด ๆ ได้ฉันใด ธีรชนสั่งสมบุญแม้ทีละน้อย ๆ ย่อมเต็มด้วยบุญได้ ฉันนั้น

ในทางตรงข้าม บาปอกุศลทั้งหลายแม้เพียงเล็กน้อยก็ไม่ควรกระทำ เพราะถ้าขืนไปทำบ่อย ๆ ไม่ละไม่เลิกก็ย่อมสะสมเป็นบาปอกุศลกองใหญ่ ให้ผลเกิดในอบายภูมิได้ เหมือนดังที่พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสไว้ในคาถาธรรมบทว่า

มาวมญฺเญถ ปาปสฺส น มตฺตํ อาคมิสฺสติ[๔๕]
อุทพินฺทุนิปาเตน อุทกุมฺโภปิ ปูรติ
อาปูรติ พาโล ปาปสฺส โถกํ โถกมฺปิ อาจินํ

บุคคลไม่ควรดูหมิ่นบาปว่า บาปมีประมาณน้อยจักไม่มาถึง แม้หม้อน้ำยังเต็มด้วยหยาดน้ำที่ตกลงทีละหยาด ๆ ได้ ฉันใด ชนพาลเมื่อสั่งสมบาปแม้ทีละน้อย ๆ ย่อมเต็มด้วยบาป ฉันนั้น

ปัตติทานมัย

*สำหรับ**ปัตติทานมัย** แปลว่า กุศลที่สำเร็จด้วยการให้ส่วนบุญ **ปัตติ** แปลว่า ความถึง หรือ ส่วนบุญ หมายถึงบุญกุศลที่ตนได้ถึงแล้ว คือ ทำสำเร็จแล้ว อันได้แก่ ทาน ศีล ภาวนา **ทาน** แปลว่า การให้ **มยะ** แปลว่า สำเร็จ*

สำหรับคนใจดีมีเมตตากรุณาทั้งหลาย เมื่อตนมีทรัพย์อยู่ในตัว ได้รู้หรือเห็นคนที่ตกทุกข์ได้ยากต้องการทรัพย์ ก็ยินดีที่จะให้ทรัพย์ที่ตนมีอยู่เพื่อช่วยเหลือเจือจุนผู้อื่น ฉันใด คนที่มีบุญอยู่ในใจ ด้วยการกระทำกุศลอย่างใดอย่างหนึ่งสำเร็จแล้วก็ควรที่จะให้บุญที่มีอยู่นั้นแก่ผู้ที่ต้องการส่วนบุญ เพื่อที่ใจของเขาเหล่านั้นจะได้เป็นบุญ อันเป็นเหตุทำให้เขาได้รับความสุขและทำให้พ้นจากทุกข์ในภพภูมิที่เป็นอยู่ได้

การให้ส่วนบุญนั้น โดยตรง เป็นการอุทิศเจาะจงแก่ผู้ที่ล่วงลับไปแล้ว ซึ่งหมายถึงคนตาย หรือพวกที่ไปเกิดเป็นเปรต ถึงแม้ผู้ที่ไม่ใช่เปรต แต่ต้องการส่วนบุญ เราก็สามารถให้ส่วนบุญได้ หรือแม้ผู้ที่ไม่ต้องการส่วนบุญ คือ ไม่รู้ไม่เห็นในการทำกุศลของเรา แต่เรามีจิตเป็นกุศล ก็สามารถให้ส่วนบุญได้ทำให้ใจของเราผ่องใส เป็นบุญกุศลอีกต่อหนึ่ง เพราะฉะนั้นเมื่อทำกุศลขั้นใด ๆ ก็ตาม สำเร็จแล้ว จึงควรอุทิศส่วนบุญให้กับผู้ที่ล่วงลับไปแล้ว แม้เทพยดาทั้งหลาย หรือผู้ที่ยังมีชีวิตอยู่ในโลกนี้ เราก็สามารถให้ส่วนบุญได้”

โยมสุภาพยกมือพนมด้วยความสุภาพ เป็นการขอโอกาสถามขึ้นว่า *"การอุทิศส่วนกุศลให้คนตายมีความต่างกันอย่างไรกับการอุทิศส่วนกุศลให้คนที่ยังเป็นอยู่ครับ หลวงพ่อ ?"*

หลวงตากล่าวตอบว่า *"โยมเข้าใจถามดีนี่ ความต่างกันนั้นมีอยู่ ก็คือ ข้อแรก สำหรับคนตายนิยมใช้คำว่า **อุทิศส่วนบุญ**หรือ**อุทิศส่วนกุศล** แต่คนที่ยังไม่ตาย จะนิยมใช้คำว่า **ให้ส่วนบุญ** หรือ **แบ่งบุญให้***

อีกอย่างหนึ่ง การอุทิศส่วนบุญให้คนตาย เขาจะได้รับส่วนบุญหรือไม่ เราไม่รู้และไม่มีสิทธิ์ที่จะรู้ นอกจากผู้ตายไปแล้วจะมาบอกเท่านั้น แต่ที่รู้ ๆ ก็คือ ใจของเราเป็นบุญกุศลได้ทำหน้าที่ของบุตรธิดา ญาติมิตรสหายที่ดี มีความรักเคารพในผู้ตายสำเร็จแล้ว ส่วนการให้ส่วนบุญกับคนที่มีชีวิตอยู่นั้นเราบอกให้เขารับรู้และอนุโมทนา ถ้าเขายินดีด้วย เขาก็ได้รับบุญอันเป็นกุศลในจิตของเขาเอง ถ้าเขาไม่ยินดีด้วย ก็ไม่ได้รับบุญอันใด เนื่องจากใจของเขาไม่เป็นกุศล แต่ถ้าเราให้ส่วนบุญกับคนเป็นลับหลัง ก็เป็นความหวังดีมีเมตตาของเรา แต่เมื่อคนนั้นไม่มีโอกาสล่วงรู้ เขาก็ไม่ได้รับบุญกุศลอันใด"

โยมไฉไลขอโอกาสถามบ้างว่า *"แล้วจะทำบุญ อย่างไรญาติของเราที่ตายไปแล้วจะได้รับส่วนบุญเล่า เจ้าคะ ?"*

หลวงตาตอบว่า *"คำถามที่โยมถามนี้ คนที่ทำบุญอุทิศให้ผู้ตายส่วนใหญ่ก็อยากรู้ เรียกได้ว่า เป็นคำถามยอดฮิตก็ได้ บางท่านก็เข้าใจว่า ต้องทำสังฆทาน มีพระภิกษุ ๔ รูป ต้อง*

ถวายผ้าให้พระภิกษุชักผ้าบังสุกุล ต้องถวายเงินจำนวนเท่านั้นเท่านี้ ต้องกล่าวคำถวายภาษาบาลีให้ถูกต้อง จึงจะถึงผู้ตาย ความเข้าใจเหล่านี้เป็นความคิดเห็นส่วนตัว ล้วนแต่เข้าใจผิดไปจากพระไตรปิฎกพุทธพจน์และอรรถกถาทั้งนั้น

การทำบุญให้ถึงผู้ตายประกอบด้วยองค์ ๓ [๔๖]

แต่การที่ญาติของเราผู้ล่วงลับไปแล้ว จะได้รับผลของบุญที่เราอุทิศไปให้นั้น จะต้องประกอบด้วยองค์ ๓ คือ

๑. ทายกผู้ทำบุญมีทานเป็นต้น แล้วอุทิศส่วนบุญให้

ในข้อนี้ จะเอ่ยชื่อหรือไม่เอ่ยชื่อของญาติผู้ตายก็ได้ แต่ถ้าเอ่ยชื่อผู้ตายคนใด ญาติที่มีชื่อนั้น ๆ เท่านั้นจึงมีสิทธิ์ได้รับส่วนบุญ ถ้าไม่เอ่ยชื่อ กล่าวเพียงว่า **อิทํ เม ญาตีนํ โหตุ** เหมือนคำตรัสของพระเจ้าพิมพิสาร ที่อุทิศส่วนกุศลให้แก่ญาติทั้งหลายในอดีตสมัยพระพุทธเจ้าปุสสะ ที่ทำบาปแล้วไปเกิดในนรกถึง ๙๒ กัป ในภัทรกัปนี้ สมัยของพระพุทธเจ้ากัสสปะ เศษกรรมที่เหลือจึงทำให้มาเกิดเป็นเปรต ล่วงไปพุทธันดรหนึ่ง ถึงสมัยพระโคดมพุทธเจ้าของเรา พระเจ้าพิมพิสารจึงได้ทำบุญแล้วอุทิศไปให้ว่า **ขอทานนี้จงมีแก่พวกญาติของเรา**[๔๗] เปรตเหล่านั้นก็ได้รับข้าว น้ำ ยาน ผ้า เสนาสนะอันเป็นทิพย์ แล้วพ้นจากภูมิเปรต หรือจะกล่าวว่า **อิทํ โน ญาตีนํ โหนฺตุ สุขิตา โหนฺตุ ญาตโย** ซึ่งแปลว่า **ขอบุญนี้จงมีแก่พวกญาติของเราทั้งหลาย ขอให้เหล่าญาติจงมีความสุข** เท่านี้ก็เป็น

อันสำเร็จปัตติทานมัยของเราแล้ว เพราะญาติของเรานั้นมิได้มีเพียงชาติเดียว หรือ ๒ ชาติ แต่มีมาแล้วนับกัปไม่ถ้วน จึงควรอุทิศส่วนบุญแก่ญาติของเรา ตลอดอนันตชาติด้วย

๒. ญาติของเราเกิดเป็นเปรตได้ทราบและได้อนุโมทนา [๔๘]

ข้อนี้ ถ้าญาติของเราไม่ได้เกิดเป็นเปรต หรือเกิดเป็นเปรตแต่ไม่รู้ว่าเราทำบุญอุทิศส่วนกุศลไปให้ หรือรู้แล้วแต่ไม่อนุโมทนาเพราะบาปปิดกั้นไว้ ก็ย่อมไม่ได้รับส่วนกุศลนั้น

๓. ด้วยความถึงพร้อมแห่งทักขิเณยยบุคคล

ข้อนี้สำคัญที่สุด คือ ผู้รับทานไม่ว่าจะเป็นพระภิกษุหรืออุบาสก[๔๙] อุบาสิกา ฤาษี แม่ชี คนใดก็ตาม ต้องเป็นผู้มีศีล ซึ่งเปรียบได้กับบุรุษไปรษณีย์ผู้มีความซื่อสัตย์ สุจริต เมื่อเราฝากข้าวของไปส่งให้กับผู้รับ ก็ย่อมถึงผู้รับแน่นอน แต่ถ้าบุรุษไปรษณีย์เป็นผู้ไม่ซื่อตรง คงยักยอก หรือไม่ส่งข้าวของของเราให้ถึงผู้รับ ซึ่งเหมือนกับปฏิคาหกผู้รับทาน เป็นผู้ไม่มีศีลจึงทำให้บุญนั้นไม่ถึงญาติผู้ตาย คือ เปรตไม่ยินดีที่จะรับนั่นเอง ในพระไตรปิฎกอรรถกถาก็มีตัวอย่าง เปรตไม่ได้รับส่วนบุญที่ทำกับผู้ทุศีล แสดงไว้ใน ***อรรถกถาทักขิณาสูตร*** *[๕๐] ความว่า*

... ได้ยินว่า นายพรานผู้อยู่บ้านวัฒมานะ เมื่อทำบุญอุทิศเพื่อเปตชน *(ผู้ตาย)* จึงได้ให้แก่ผู้ทุศีลคนเดียวถึง ๓ ครั้ง ในครั้งที่ ๓ เปรตร้องขึ้นว่า **คนทุศีล ผู้ไม่ใช่มนุษย์ปล้นเรา**

ดังนี้ ครั้นเมื่อทักษิณาเขาถวาย ในเวลาถึงแก่ภิกษุผู้มีศีลรูปหนึ่งนั่นแหละ ถึงแก่เปรตแล้ว *(เปรตได้อนุโมทนาแล้ว) ...*

นี่ก็แสดงให้เห็นแล้วว่า แม้เปรตต้องการรับส่วนบุญก็ต้องเป็นบุญที่ทำกับผู้มีศีลเท่านั้น จึงจะมีอานุภาพทำให้เปรตยินดีอนุโมทนา แล้วได้เสวยผลบุญพ้นจากทุกข์ได้ แม้ผู้เป็นทายกเมื่อทำบุญกับผู้ทุศีลก็ย่อมได้รับอานิสงส์น้อยเช่นกัน ..."

โยมสุภาพรู้สึกสนใจมาก จึงถามขึ้นอีกว่า *"เทวดาไม่ได้อดอยากเหมือนเปรต ถ้าเราอุทิศส่วนบุญให้ เทวดาเขาจะต้องการหรือ และถ้าเขาได้รับส่วนบุญจะเป็นอย่างไรครับ ?"*

หลวงตาเห็นโยมลูกเขยมีศรัทธา สนใจเพิ่มขึ้น จึงกล่าวตอบโดยไม่รู้จักเหน็ดเหนื่อยว่า *"เทวดาที่มีศรัทธาเชื่อว่าบุญให้ผลเป็นความสุขก็ย่อมต้องการบุญมากยิ่ง ๆ ขึ้น เหมือนกับโยมทั้งคู่นี้แหละ มีศรัทธาเพิ่มขึ้นจึงตั้งใจฟังอยู่ได้ (ผู้อ่านก็อ่านอยู่ได้) เป็นหลายชั่วโมงโดยที่ไม่เบื่อหน่าย เพราะฉะนั้น เทวดาผู้มีศักดิ์ใหญ่ เช่น ท้าวสักกเทวราช ก็ยังทูลขอให้พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสให้ภิกษุทั้งหลาย เมื่อแสดงธรรมแล้ว ควรให้ส่วนบุญแก่พระองค์ พระผู้มีพระภาคเจ้าจึงรับสั่งให้ประชุมสงฆ์แล้วตรัสว่า* **ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ตั้งแต่วันนี้เป็นต้นไป พวกเธอทำการฟังธรรมใหญ่ก็ดี การฟังธรรมตามปกติก็ดี กล่าวอุปนิสินนกถาก็ดี** *(คำพูดกล่าวแก่ผู้เข้าไปนั่งใกล้)* **โดยที่สุดแม้การอนุโมทนา แล้วพึงให้ส่วนบุญแก่สัตว์ทั้งปวง**[๕๑]"

*เมื่อเทวดาทั้งหลายอนุโมทนา ในบุญกุศลที่มนุษย์ให้แล้ว ไม่ว่าจะเป็นการให้ทาน การรักษาศีล การเจริญภาวนา การฟังธรรม การแสดงธรรม หรือการบูชาพระธาตุเจดีย์ก็ตาม ทิพยสมบัติ รัศมีที่กายของเทวดาเหล่านั้นย่อมเพิ่มขึ้น ฉะนั้น เทวดาทั้งหลาย จึงปรารถนาการให้ส่วนบุญของมนุษย์ทั้งหลาย ใน**อรรถกถาทูตสูตร** [๕๒] ก็มีตัวอย่างของมนุษย์ที่บูชาพระธาตุเจดีย์แล้วอุทิศส่วนกุศลให้พญายม ภายหลังเขาตายไปเกิดในยมโลก พญายมก็ได้เตือนให้ระลึกถึงบุญที่เขาได้ทำ แล้วอุทิศส่วนกุศลให้ท่าน เขาจึงพ้นจากยมโลกไปเกิดในเทวโลกก่อน*

มีผู้ที่ได้เรียบเรียงคำอุทิศส่วนกุศล โดยมีการนอบน้อมต่อพระรัตนตรัยเป็นเบื้องต้น อุทิศส่วนบุญครอบคลุมดี โยมจะเอาไปใช้อุทิศบ้างก็ได้นะ มีเนื้อความดังนี้

คำอุทิศส่วนบุญให้ญาติ ท้าวสักกะ พญายม ฯ

ข้าพเจ้าทั้งหลาย ขอนอบน้อมบูชาสักการะ แด่พระรัตนตรัย ขอนอบน้อมบูชาแด่พระบรมสารีริกธาตุของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า และเหล่าพระสาวกทั้งหลาย ซึ่งประดิษ-ฐานอยู่ในประเทศไทย ในชมพูทวีป ในแสนโกฏิจักรวาล

ขออุทิศส่วนบุญส่วนกุศล ในการนอบน้อมพระรัตนตรัยนี้ กุศลอันเป็นไปในทาน ศีล ภาวนา การฟังธรรม ฯลฯ ให้แก่ญาติของข้าพเจ้าทั้งหลาย ทั้งในอดีตและปัจจุบันชาติ

ทั้งเทพยดาและอมนุษย์ทั้งหลาย ที่ปกปักรักษาอยู่ในบริเวณนี้ และที่บ้านเรือน *(ที่ทำงาน ที่สวน ไร่ นา)* **ของข้าพเจ้า**

ขอน้อมถวายกุศลเหล่านี้ แด่ท้าวสักกเทวราช นายนิรยบาล ท้าวจาตุมหาราชิกา พญายมราช สรรพสัตว์ ฯ. เหล่าใด สามารถหยั่งรู้ในส่วนกุศล ที่ข้าพเจ้าอุทิศให้แล้วนี้ โปรดมีจิตโสมนัสยินดี ร่วมอนุโมทนา ขอให้ท่านทั้งหลายมีพระรัตนตรัยเป็นที่พึ่ง อบรมไตรสิกขา เพื่อกำหนดรู้ทุกข์ เพื่อละสมุทัย เพื่อทำนิโรธให้แจ้ง เพื่อเจริญอริยมรรคให้บริบูรณ์ ตรัสรู้อริยสัจธรรม กระทำที่สุดแห่งวัฏฏทุกข์ เป็นสาวกของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เช่นเดียวกับข้าพเจ้าทั้งหลาย โดยกาลไม่เนิ่นช้าด้วย เทอญ”

หลวงตาหยุดดื่มน้ำ ตั้งใจจบเรื่องการให้ส่วนบุญเพียงนี้ แต่**โยมลูกเขย**ไม่ยอมให้จบ เพราะติดลมเสียแล้วจึงถามต่อว่า *“ขอประทานโทษเถิดครับ หลวงพ่อ ในพระไตรปิฎกมีตัวอย่างการให้ส่วนบุญแก่คนที่ยังมีชีวิตอยู่บ้างหรือไม่ครับ แล้วถ้าให้ส่วนบุญแก่คนอื่นไปแล้ว บุญของผู้ให้จะไม่ลดลงหรือครับ ?”*

หลวงตามองหน้าลูกเขยด้วยจิตชื่นชม ในความคิดแยบยล แต่อีกใจหนึ่งของหลวงตาที่คิดไม่แยบคาย เกิดแทรกขึ้นหน่อยหนึ่งว่า *“เอ ! นี่มันจะไม่ให้หยุดพักกันบ้างเชียวหรือนี่ ...”* แล้วก็กลับได้สติโดยที่ไม่ต้องมีใครมาเตือน เพราะตัวสติที่เคยอบรมไว้นั่นเองเป็นผู้มาเตือนว่า ***“การให้ธรรมะย่อมชนะการ***

ให้ทั้งปวง เป็นการให้อมตะ ความไม่ตาย ย่อมทำให้ผู้ให้ถึงความไม่ตาย คือ พระนิพพานได้ด้วย *อย่าแสดงความท้อถอยไปหน่อยเลย เจ้ากิเลสอกุศลเอ๋ย ข้ารู้ทันเจ้าแล้ว”*

แล้วแสดงธรรมด้วยความเคารพ ตอบโยมลูกเขยต่อไปว่า *“ตัวอย่างในพระไตรปิฎกก็มีอยู่มากมายหลายเรื่อง”* หลวงตาหยุดคิดอยู่สักอึดใจ แล้วพูดต่อว่า *“อาตมาจะยกมาแสดงสักเรื่องหนึ่งย่อ ๆ อย่างเรื่องอดีตชาติของท่านพระอนุรุทธเถระในชาติที่ท่านเกิดเป็นคนรับจ้างเลี้ยงชีพ ชื่อว่า* ***อันนภาระ***[๕๓] *เป็นคนรับจ้างขนหญ้าให้ท่านสุมนเศรษฐี อยู่ในกรุงพาราณสี*

วันหนึ่ง นายอันนภาระได้ไปขนหญ้าจากดง มาสู่เรือน ระหว่างทางได้พบพระอุปริฏฐปัจเจกพุทธเจ้า ผู้ออกจากนิโรธสมาบัติ ถือบาตรเที่ยวบิณฑบาตอยู่ จึงถามโดยเอื้อเฟื้อทราบว่าท่านยังไม่ได้อาหารบิณฑบาต จึงขอให้ท่านรออยู่ก่อนตนเองทิ้งหาบหญ้าไว้ รีบไปสู่เรือน ถามภรรยาว่าอาหารส่วนของตนหุงเสร็จแล้วหรือยัง ทราบว่าเสร็จแล้ว จึงรีบกลับไปรับบาตรของพระอุปริฏฐปัจเจกพุทธเจ้านำมาสู่เรือน พลางคิดว่า ***เมื่อความคิดให้ทานของเราเกิดขึ้น ก็ไม่มีวัตถุทานที่จะให้ เมื่อมีไทยธรรมที่จะให้ ก็ไม่มีปฏิคาหก แต่วันนี้เราพบปฏิคาหกแล้ว และไทยธรรมของเราก็มีอยู่ เป็นลาภของเราหนอ เราได้ดีแล้วหนอ*** *แล้วให้เทภัตตาหารลงในบาตรนำไปถวายแด่พระอุปริฏฐปัจเจกพุทธเจ้า ตั้งความปรารถนาว่า*

ด้วยทานอันนี้ ความเป็นผู้ขัดสนอย่าได้มีแล้วแก่ข้าพเจ้าชื่อว่า คำว่า "ไม่มี" อย่ามีแล้วในภพน้อยภพใหญ่

ท่านเจ้าข้า ขอให้ข้าพเจ้าพึงพ้นจากการเลี้ยงชีพอันฝืดเคืองเห็นปานนี้ และไม่พึงได้ฟังคำว่า "ไม่มี" อีกเลย

พระปัจเจกพุทธเจ้าทำอนุโมทนาว่า *"ขอความปรารถนาของท่านจงเป็นอย่างนั้นเถิด ท่านผู้มีบุญมาก"* แล้วได้หลีกไป

โดยปกติ สุมนเศรษฐีได้ให้มหาทานในพระนครเป็นนิตย์ ก็ไม่มีเหตุการณ์อะไรเกิดขึ้น แต่วันนั้น เทวดาที่สิงอยู่ในฉัตรของสุมนเศรษฐีได้เปล่งเสียงดังขึ้นว่า ***น่าชื่นใจจริง ทานเป็นทานยอดเยี่ยม อันนภาระตั้งไว้ดีแล้วในพระอุปริฏฐปัจเจก-พุทธเจ้า*** *ได้ให้สาธุการถึง ๓ ครั้ง*

เศรษฐีแปลกใจจึงถามเทวดาว่า *"เราให้ทานมานมนานสิ้นกาลเท่านี้ ท่านไม่เห็นดอกหรือ จึงมาให้สาธุการในวันนี้"*

เทวดากล่าวว่า *"เราไม่ได้ให้สาธุการปรารภทานของท่าน แต่ให้สาธุการในบิณฑบาต ที่อันนภาระถวายแก่พระอุปริฏฐ-ปัจเจกพุทธเจ้าต่างหาก"*

เศรษฐีนั้นคิดว่า *"น่าอัศจรรย์จริง เราถวายทานสิ้นกาลเท่านี้ ก็ไม่สามารถให้เทวดาให้สาธุการได้ อันนภาระอาศัยเราเป็นอยู่ ยังเทวดาให้สาธุการด้วยบิณฑบาตหนเดียวเท่านั้น เราจักทำสิ่งอันสมควรกันในทานของเขา แล้วทำบิณฑบาตนั้นให้เป็นของ ๆ เราเสีย"* จึงให้เรียกเขามาถามว่า *"วันนี้ เจ้าได้ให้อะไรแก่ใครบ้าง ?"*

นายอันนภาระตอบว่า *"วันนี้ กระผมถวายภัตตาหารแก่พระอุปริฏฐปัจเจกพุทธะ ขอรับ"*

เศรษฐีกล่าวว่า *"เอาเถอะ พ่อ เจ้าจงถือเอากหาปณะแล้วให้บิณฑบาตนั่นแก่ฉันเถิด"*

นายอันนภาระปฏิเสธว่า *"ให้ไม่ได้ดอกท่าน"*

เศรษฐีขึ้นราคาให้จนถึงพัน ฝ่ายอันนภาระก็มิได้ให้แม้ด้วยทรัพย์ตั้งพัน ลำดับนั้น เศรษฐีกล่าวกะเขาว่า *"ผู้เจริญข้อนั้นจงยกไว้เถิด ถ้าเจ้าไม่ให้บิณฑบาต ก็จงถือเอาทรัพย์พันหนึ่ง แล้วให้ส่วนบุญแก่ฉันเถิด"*

นายอันนภาระกล่าวว่า *"กระผมปรึกษากับพระผู้เป็นเจ้าดูแล้วจักรู้ได้"* รีบไปจนทันพระปัจเจกพุทธเจ้า แล้วเรียนถามว่า *"ท่านผู้เจริญ สุมนเศรษฐีให้ทรัพย์พันหนึ่ง แล้วขอส่วนบุญในบิณฑบาตที่กระผมถวายแด่ท่าน กระผมจะทำอย่างไร ?"*

การให้ส่วนบุญเปรียบเหมือนการให้ต่อประทีป

ทีนั้น ท่านนำข้อความมาเปรียบเทียบแก่เขาว่า *"ท่านผู้เป็นบัณฑิต เหมือนอย่างว่า ประทีปในเรือนหลังหนึ่ง ในบ้าน ๑๐๐ ตระกูล พึงลุกโพลงขึ้น พวกชนที่เหลือเอาไส้ชุบน้ำมันของตนแล้วพึงไปจุดที่ประทีปนั้น แสงสว่างของประทีปดวงเดิมอันบุคคลจะพึงกล่าวว่า มี หรือว่า ไม่มี" (สว่างขึ้นหรือมืดลง)*

นายอันนภาระตอบว่า *"แสงสว่างย่อมมีมากกว่า ขอรับ"*

พระปัจเจกพุทธะกล่าวว่า *"ฉันนั้นแล ท่านผู้เป็นบัณฑิตจะเป็นข้าวยาคูกระบวยหนึ่ง หรือภิกษาทัพพีหนึ่งก็ตาม เมื่อ*

บุคคลให้ส่วนบุญในบิณฑบาตของตนแก่ผู้อื่นอยู่ ให้แก่คนไปเท่าใด บุญเท่านั้นย่อมเจริญ ก็ท่านได้ให้บิณฑบาตส่วนหนึ่งเท่านั้น แต่เมื่อท่านให้ส่วนบุญแก่เศรษฐี บิณฑบาตชื่อว่าเป็นสองส่วน ส่วนหนึ่งเป็นของท่าน ส่วนหนึ่งเป็นของเศรษฐี"

นายอันนภาระรับว่า *"ดีละ ท่านผู้เจริญ"* แล้วไหว้พระปัจเจกพุทธเจ้า ไปสู่สำนักของเศรษฐี กล่าวว่า *"นาย ขอท่านจงรับเอาส่วนบุญเถิด"*

เศรษฐีกล่าวว่า *"ถ้ากระนั้น พ่อจงรับเอากหาปณะเหล่านี้"*

นายอันนภาระท้วงว่า *"กระผมไม่ได้ขายบิณฑบาต กระผมให้ส่วนบุญแก่ท่านด้วยศรัทธา"*

เศรษฐีกล่าวว่า *"เจ้าให้ด้วยศรัทธา ถึงเราก็บูชาคุณของเจ้าด้วยศรัทธา จงรับเอาไปเถิดพ่อ และจำเดิมแต่นี้ไป เจ้าอย่าได้ทำการงานด้วยมือของตน จงปลูกเรือนอยู่ริมถนนเถิด และจงถือเอาวัตถุทุกอย่างที่เจ้าต้องการจากสำนักของเรา"*

ก็บิณฑบาตที่บุคคลถวายแก่ท่านผู้ออกจากนิโรธ ย่อมให้ผลในวันนั้นนั่นเอง เพราะฉะนั้น แม้พระราชาทรงสดับความเป็นไปนั้นแล้ว จึงรับสั่งให้เรียกอันนภาระมาแล้ว ทรงรับส่วนบุญ พระราชทานโภคะมากมาย แล้วรับสั่งให้พระราชทานตำแหน่งเศรษฐีแก่เขา

นายอันนภาระนั้นได้เป็นสหายของสุมนเศรษฐี ทำบุญจนตลอดชีวิต จุติจากอัตภาพนั้นแล้วเกิดในเทวโลก ท่องเที่ยวอยู่ในเทวโลกและมนุษยโลก ในพุทธุปบาทกาลนี้ ถือปฏิสนธิใน

ตำหนักของเจ้าศากยะพระนามว่า **อมิโตทนะ** ในพระนครกบิลพัสดุ์ พระประยูรญาติทั้งหลายทรงขนานพระนามแก่พระกุมารนั้นว่า **อนุรุทธะ** พระกุมารนั้น เป็นพระกนิษฐภาดาของ**เจ้ามหานามศากยะ** เป็นพระโอรสของพระเจ้าอาของพระศาสดา ได้เป็นผู้สุขุมาลชาติอย่างยิ่ง มีบุญมาก แม้คำว่า **ไม่มี** ก็ไม่ทรงรู้จัก ด้วยอำนาจความปรารถนาที่ตั้งไว้แล้ว ...

ปัตตานุโมทนามัย

*ต่อไปเป็น**ปัตตานุโมทนามัย** แปลว่า กุศลที่สำเร็จด้วยการพลอยยินดีในกุศลอันเขาให้แล้ว **ปัตติ** ตรงนี้ต้องแปลว่าส่วนบุญอันเขาให้แล้ว **อนุโมทนา** แปลว่า พลอยยินดี **มย** แปลว่า สำเร็จ การยินดีในบุญกุศลที่ผู้อื่นให้ หรือเขายังไม่ทันให้ แต่เราเป็นผู้ใฝ่บุญ ชิงอนุโมทนาก่อนก็ได้ เป็นการสร้างอุปนิสัยให้บันเทิงในบุญความดีที่ผู้อื่นได้ทำ และเป็นการป้องกันความอิสสาริษยาที่อาจจะเกิดขึ้นได้ ถ้าจิตไม่แยบคาย"*

โยมสุภาพมีอาการเครื่องร้อน ความคิดแล่นจึงถามต่อว่า *"**ทานมัย**เป็นการละความตระหนี่และความโลภ **ปัตตานุโมทนามัย**เป็นการละความอิสสาริษยา แล้ว**ปัตติทานมัย**เล่าครับละกิเลสประเภทไหนได้บ้างครับ ?"*

หลวงตาเห็นแววของโยมลูกเขยว่า คงศึกษาพระธรรมได้ก้าวหน้าแน่นอน ถ้าเลิกคบค้ากับปาปมิตรและสละกามคุณเสียบ้าง แล้วกล่าวตอบด้วยเมตตาว่า *"การให้ส่วนบุญก็ทำให้ละได้*

*ทั้งอิสสาริษยาและความตระหนี่นั่นแหละ เพราะถ้ายังหวงบุญอยู่ก็ให้ส่วนบุญเขาไม่ได้ หรือถ้ายังริษยาเขาอยู่ ก็แบ่งบุญให้เขาไม่ได้เช่นกัน โยมถามอาตมามามากแล้ว อาตมาจะถามโยมบ้าง ให้ช่วยกันตอบซิว่า ระหว่าง**อนุโมทนา**กับ**มุทิตา**นั้นต่างกันอย่างไร ? ใครตอบได้ก่อน คนนั้นชื่อว่าเป็นผู้มีปัญญามาก ไหนลองตอบมาซิ"*

ทั้งผัวทั้งเมียมองหน้ากันเป็นเชิงว่า *"เธอตอบก่อนสิ ๆ"*

หลวงตาเห็นดังนั้นจึงกล่าวว่า *"โยมลูกไฉไลชอบตอบก่อนมิใช่หรือ ว่าอย่างไร ต่างกันอย่างไร อนุโมทนากับมุทิตา ?"*

โยมไฉไลพะวักพะวนไม่แน่ใจ แต่ถูกเรียกแล้วจึงตอบว่า *"**อนุโมทนา** ก็หมายถึง การยินดีในบุญกุศลหรือคุณความดีที่ผู้อื่นทำแล้ว ส่วน**มุทิตา** หมายถึง ยินดีในความอยู่ดีมีสุขของผู้อื่น ไม่ทราบว่าหลวงพ่อจะให้สักกี่คะแนนเจ้าคะ ?"*

โยมสุภาพถามหลวงตาว่า *"หลวงพ่อให้กี่คะแนนดีครับ"* แล้วหันมาทางโยมไฉไลกล่าวว่า *"แต่พี่ให้ ๕ คะแนนก็แล้วกัน"*

หลวงตากล่าวว่า *"โยมลูกสุภาพให้ ๕ คะแนน อาตมาก็เห็นด้วย เพราะโยมลูกไฉไลเพียงบอกความหมายของคำว่าอนุโมทนากับคำว่ามุทิตาเท่านั้น ยังไม่ได้บอกความต่างกันเลย เอ้า ! คราวนี้ถึงคราวโยมสุภาพตอบบ้างละ ต่างกันอย่างไร ?"*

ความต่างกันของอนุโมทนากับมุทิตา

โยมสุภาพยืดอกนิดหน่อย กล่าวตอบว่า *"**อนุโมทนา**จัด*

*เป็นกุศลขั้นทาน ตามที่หลวงพ่อได้อธิบายไว้แล้วในตอนต้น ส่วน**มุทิตา**นั้นเป็นกุศลขั้นภาวนา เป็นสมถกรรมฐาน จัดอยู่ในพรหมวิหาร ๔ อันมีเมตตา กรุณา มุทิตาและอุเบกขาใช่ไหมครับ หลวงพ่อ"*

หลวงตายิ้มด้วยทั้งอนุโมทนาและมุทิตา เมื่อเห็นความชาญฉลาดในการจดจำทำความเข้าใจของโยมลูกเขย ถามโยมลูกสาวว่า *"โยมลูกไฉไลจะให้คะแนนสักกี่คะแนนล่ะ ?"*

โยมไฉไลตอบว่า *"โยมให้ ๙ คะแนนพอ เจ้าค่ะ และโยมก็เพิ่งคิดออกถึงความต่างกันที่โยมได้ตอบไปแล้ว ขอตอบใหม่ว่า **อนุโมทนา**เป็นการพลอยยินดีในกุศลอันเป็นเหตุใหม่ ส่วน**มุทิตา**เป็นการยินดีในผลของกุศลที่ได้ทำไว้แล้ว ถูกต้องไหมเจ้าคะ ?"*

หลวงตาแสนจะดีใจที่ทั้งลูกสาว ลูกเขยมีสติปัญญา คิดในใจว่า *"ถ้าเลิกห่วงใยในทรัพย์สิน สมบัติ บุตร หลานกันบ้าง แล้วหันมาศึกษาปฏิบัติธรรมกันละก้อ ดีมิดีอาจได้บรรลุมรรคผลกันในชาตินี้แหละ เสียดายว่าความยึดมั่นยังมีมาก จึงให้เวลากับพระธรรมน้อยไป แต่ยังดีกว่าไม่มีเสียเลย"* แล้วกล่าวตอบว่า *"โยมลูกทั้ง ๒ เก่งมาก ตอบได้ถูกต้อง ให้คนละ ๙ คะแนนครึ่ง ๒ คนรวมกันหาร ๒ ปัดเศษเป็น ๑๐ คะแนนเต็ม"*

ทั้งผัวเมียดีใจจับมือกันยิ้มน้อยยิ้มใหญ่ ยกมือพนมกราบขอบคุณหลวงพ่อที่ชื่นชมให้กำลังใจ และเทศนาให้เข้าใจง่าย

หลวงตากล่าวต่อว่า *"อนุโมทนากับมุทิตามีความต่างกัน ๒ นัยนี้แหละ คือ อนุโมทนาเป็นการยินดีในบุญกุศลซึ่งเป็นตัวเหตุและจัดเป็นกุศลขั้นทาน ส่วนมุทิตาเป็นการยินดีในผลอันเป็นวิบากกัมมัชชรูป เช่น เป็นคนฉลาดแต่กำเนิด มีรูปร่างสะสวย เสียงไพเราะ ร่ำรวยเป็นเศรษฐี เกิดในตระกูลสูง เป็นต้น และจัดเป็นกุศลขั้นสมถภาวนา ส่วนนัยที่ ๓ เพิ่งคิดออกเดี๋ยวนี้เองว่า อนุโมทนามีอารมณ์เป็นปรมัตถ์คือบุญกุศลซึ่งหมายถึง จิต เจตสิก แต่ก็อิงบัญญัติคือสัตว์บุคคล ส่วนมุทิตามีสุขิตสัตวบัญญัติเป็นอารมณ์โดยตรง แต่ก็อิงปรมัตถ์คือสุขเวทนาที่เกิดจากวิบากกัมมัชชรูปที่ดี อนุโมทนาและมุทิตาเป็นกุศลที่ละความอิสสา ริษยาทั้งคู่ แต่อนุโมทนาละความริษยาในกุศลคุณความดีของผู้อื่น มุทิตาละความริษยาในสมบัติ ลาภ สักการะ ฯ ของผู้อื่น ทั้งอนุโมทนาและมุทิตาเกิดกับพระอรหันต์ก็ได้ แต่ไม่ได้ละความริษยาใด ๆ เพราะความริษยาถูกละโดยเด็ดขาดตั้งแต่โสดาปัตติมรรคแล้ว เป็นเพียงกิริยาจิตทำชวนกิจ (แล่นไปในอารมณ์) เท่านั้น ไม่มีวิบากอย่างใดด้วย*

*ก่อนยุติเรื่องอนุโมทนามัย มาดูตัวอย่างในพระไตรปิฎกซึ่งก็มีอยู่มากมายหลายเรื่อง แต่อาตมาขอยก**เรื่องนันทาเปติวัตถุ** ซึ่งมีทั้งการให้ส่วนบุญและการอนุโมทนาส่วนบุญในเรื่องเดียวกันมาแสดง โยมตั้งใจฟังให้ดีนะ"*

อรรถกถานันทาเปติวัตถุที่ ๔ [๕๔]

เมื่อพระศาสดา ประทับอยู่ในพระเชตวันมหาวิหาร ทรงปรารภนางเปรตชื่อว่า นันทา จึงตรัสคาถานี้ มีคำเริ่มต้นว่า **กาฬี ทุพฺพณฺณรูปาสิ** ดังนี้

ได้ยินว่า ในหมู่บ้านตำบลหนึ่ง ไม่ไกลแต่กรุงสาวัตถีนัก ยังมีอุบาสกคนหนึ่ง ชื่อว่า นันทิเสน เป็นผู้มีศรัทธา มีความเลื่อมใส ส่วนภริยาของเขา ชื่อว่า นันทา ไม่มีศรัทธา ไม่มีความเลื่อมใส เป็นคนตระหนี่ ดุร้าย กล่าววาจาหยาบ ไม่เคารพยำเกรงสามี ด่าบริภาษแม่ผัวด้วยวาจาว่าเป็นโจร

สมัยต่อมา นางนันทานั้น ทำกาละแล้ว ไปบังเกิดในกำเนิดเปรต แสดงตนในที่ไม่ไกลหมู่บ้านนั้นนั่นเอง

นันทิเสนอุบาสกเห็นนางนั้น จึงได้กล่าวคาถาว่า

ท่านมีผิวพรรณดำ มีรูปร่างน่าเกลียด ตัวขรุขระดูน่ากลัว มีตาเหลือง มีเขี้ยวงอกออกเหมือนหมู เราไม่เข้าใจว่า ท่านจะเป็นมนุษย์ *(คิดว่าเป็นเปรต)*

นางเปรตได้ฟังดังนั้น เมื่อจะประกาศตนจึงกล่าวคาถาว่า

ท่านนันทิเสน เมื่อก่อนดิฉันชื่อนันทา เป็นภรรยาของท่าน ได้ทำกรรมชั่วไว้ จึงจากมนุษยโลกนี้ไปสู่เปตโลก

อุบาสกนั้นจึงถามว่า

ท่านทำกรรมชั่วอะไรไว้ด้วยกาย วาจา ใจ เพราะวิบากของกรรมอะไร ท่านจึงจากมนุษยโลกนี้ไปสู่เปตโลก

ลำดับนั้น นางเปรตจึงได้ตอบกะนันทิเสนอุบาสกว่า

ดิฉันเป็นหญิงดุร้าย มีวาจาหยาบคาย ไม่เคารพพี่ กล่าวคำชั่วหยาบกะพี่ จึงจากมนุษยโลกนี้ไปสู่เปตโลก

นันทิเสนอุบาสกจึงถามอีกว่า

เอาเถอะ เราจะให้ผ้านุ่งแก่เจ้า เจ้าจงนุ่งผ้านี้แล้วจงมา เราจะนำเจ้าไปสู่เรือน เจ้าไปเรือนแล้ว จักได้ผ้าข้าวและน้ำ ทั้งจักได้ชมบุตรและลูกสะใภ้ของเจ้าอีกด้วย

ลำดับนั้น นางเปรตจึงได้กล่าวคาถา ๒ คาถา แก่นันทิเสนอุบาสกนั้นว่า

ผ้านั้น ถึงพี่จะให้ที่มือของฉัน ด้วยมือของพี่เอง ก็ไม่สำเร็จประโยชน์แก่ฉันได้ ขอพี่จงเลี้ยงดูภิกษุทั้งหลาย ผู้สมบูรณ์ด้วยศีล ผู้ปราศจากราคะ ผู้เป็นพหูสูต ให้อิ่มหนำด้วยข้าวและน้ำ แล้วอุทิศส่วนบุญไปให้ดิฉัน เมื่อท่านทำอย่างนั้น ดิฉันจักมีความสุข สำเร็จความปรารถนาทั้งปวง

ลำดับนั้น พระสังคีติกาจารย์ได้กล่าว ๔ คาถานี้ว่า

นันทิเสนอุบาสกรับคำแล้ว ได้ให้ทานเป็นอันมาก คือข้าว น้ำ ของเคี้ยว ผ้าและเสนาสนะ ร่ม ของหอม ดอกไม้ และรองเท้าหลากชนิด เลี้ยงดูภิกษุทั้งหลาย ผู้สมบูรณ์ด้วยศีล ปราศจากราคะ เป็นพหูสูต ให้อิ่มหนำด้วยข้าวและน้ำแล้ว อุทิศส่วนบุญไปให้นาง ในทันตาเห็น

วิบากคือข้าว เครื่องนุ่งห่ม และน้ำดื่มก็เกิดขึ้น นี้เป็นผลแห่งทักษิณา ลำดับนั้น นางเปรตมีร่างกายบริสุทธิ์สะอาด นุ่งห่มผ้าอย่างดี มีค่ายิ่งกว่าผ้าแคว้นกาสี ประดับด้วยวัตถาภรณ์อันวิจิตร เข้าไปหาสามี

นันทิเสนอุบาสกได้ถามว่า

ดูก่อนเทพธิดา ท่านมีวรรณะงามยิ่งนัก ส่องสว่างไสวไปทั่วทุกทิศ สถิตอยู่ดุจดาวประกายพรึก ท่านมีวรรณะงดงามเช่นนี้ เพราะกรรมอะไร อิฐผลย่อมสำเร็จแก่ท่านในวิมานนี้ เพราะกรรมอะไร และโภคะทุกสิ่งทุกอย่างอันเป็นที่พอใจ เกิดขึ้นแก่ท่าน เพราะกรรมอะไร ดูก่อนเทพธิดาผู้มีอานุภาพมาก เราขอถามท่าน เมื่อเป็นมนุษย์ท่านทำบุญอะไร จึงมีอานุภาพรุ่งเรืองและมีรัศมีสว่างไสวไปทุกทิศอย่างนี้

นางเทพธิดาได้กล่าวว่า

พี่นันทิเสน เมื่อก่อนดิฉันชื่อนันทา เป็นภริยาของท่าน ได้ทำกรรมชั่วช้า จึงจากมนุษยโลกนี้ไปสู่เปตโลก ดิฉันได้อนุโมทนาทานที่ท่านให้แล้ว จึงไม่มีภัยแต่ที่ไหน ๆ ดูก่อนคฤหบดี ขอท่านพร้อมด้วยญาติทั้งปวงจงมีอายุยืนนานเถิด ดูก่อนคฤหบดี ท่านประพฤติธรรมและให้ทานในโลกนี้แล้ว จะเข้าถึงถิ่นฐานอันไม่เศร้าโศก ปราศจากธุลี ปลอดภัย

อันเป็นที่อยู่ของท้าววสวัตดี กำจัดมลทินคือความตระหนี่ พร้อมทั้งราก ใคร ๆ ติเตียนไม่ได้ จักเข้าถึงโลกสวรรค์

นางเทพธิดาประกาศทิพยสมบัติของตนและเหตุแห่งทิพยสมบัตินั้นแก่นันทิเสนอุบาสกอย่างนี้แล้ว จึงได้ไปยังสถานที่อยู่ของตนตามเดิม อุบาสกแจ้งเรื่องนั้นแก่ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุทั้งหลายจึงกราบทูลแด่พระพุทธเจ้า ทรงกระทำเรื่องนั้นให้เป็นอัตถุปปัตติเหตุคือเหตุเกิดแห่งเรื่อง ทรงแสดงธรรมแก่บริษัทผู้ถึงพร้อมแล้ว เทศนานั้นได้มีประโยชน์แก่มหาชน ฉะนี้แล

ธรรมเทสนามัย

*ต่อไปเป็น**ธรรมเทสนามัย** แปลว่า กุศลสำเร็จจากการแสดงธรรม การให้ธรรมะอันเป็นหลักคำสอนของพระพุทธเจ้าก็ดี การให้วิชาความรู้แม้เป็นไปทางโลก โดยที่ไม่หวังสิ่งตอบแทน เช่น วิชาทำอาหาร วิชาการแพทย์ ศิลปหัตถกรรมหรือวิชาช่างต่าง ๆ ก็ดี ที่ไม่มีโทษ ก็จัดเป็นธรรมเทสนามัยทั้งสิ้น เป็นกุศลขั้นภาวนา เพราะเกี่ยวข้องกับความรู้ อันเนื่องด้วยปัญญา สามารถให้ผลทำให้เกิดปัญญาความรู้ ความสามารถในภพภูมิที่ไปบังเกิดแล้ว ๆ*

*ในพระอภิธรรม **อัฏฐสาลินี** [๕๕] กล่าวถึงผู้แสดงธรรมไว้ว่า* ภิกษุรูปหนึ่งตั้งอยู่ในความอยากโดยคิดว่า ชนทั้งหลายจักรู้จักเราว่าเป็นพระธรรมกถึก ดังนี้ แล้วแสดงธรรมโดยเป็นผู้หนักในลาภ การแสดงธรรมนั้นไม่มีผลมาก ส่วนภิกษุอีกรูปหนึ่ง

ไม่หวังผลตอบแทน แสดงธรรมที่ตนชำนาญ แก่ชนเหล่าอื่นโดยอุบายที่จะให้บรรลุวิมุตติ *(แสดงธรรมแล้วเข้าใจได้อรรถรส ธรรมรส เกิดปีติ ปัสสัทธิ สุข สมาธิ ทำให้หลุดพ้นจากอาสวะ)* การแสดงนี้ ชื่อว่า **บุญกิริยาวัตถุสำเร็จด้วยการแสดงธรรม**

พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสไว้ในคาถาธรรมบทว่า

สพฺพทานํ ธมฺมทานํ ชินาติ สพฺพรสํ ธมฺมรโส ชินาติ[๕๖]
สพฺพรตึ ธมฺมรตี ชินาติ ตณฺหกฺขโย สพฺพทุกฺขํ ชินาติ

การให้ธรรม ย่อมชนะการให้ทั้งปวง รสแห่งธรรมย่อมชนะรสทั้งปวง ความยินดีในธรรม ย่อมชนะความยินดีทั้งปวง ความสิ้นไปแห่งตัณหา ย่อมชนะทุกข์ทั้งปวง

และตรัสเฉลยปัญหาของเทวดาใน**กินททสูตร** [๕๗] ไว้อีกว่า

บุคคล**ให้อาหาร**ชื่อว่า **ให้กำลัง** **ให้ผ้า**ชื่อว่า **ให้วรรณะ** **ให้ยานพาหนะ**ชื่อว่า **ให้ความสุข** **ให้ประทีปโคมไฟ**ชื่อว่า **ให้จักษุ** และ**ผู้ที่ให้ที่พักอาศัย** ชื่อว่า **ให้ทุกสิ่งทุกอย่าง** **ส่วนผู้ที่พร่ำสอนธรรม**ชื่อว่า **ให้อมฤตธรรมคือความไม่ตาย**

*เพราะฉะนั้น พึงทราบว่า การแสดงธรรมหรือการให้ธรรมเป็นทานนั้น ชื่อว่า ให้ความไม่ตาย เป็นความชนะการให้ทั้งปวง ใน**อรรถกถาคาถาธรรมบท เรื่องท้าวสักกะ** นั่นแหละ มีคำแก้อรรถอธิบายว่า*

... ก็ถ้าบุคคลพึงถวายไตรจีวร มีสีเช่นกับใบตองอ่อน แด่พระพุทธเจ้า พระปัจเจกพุทธเจ้าและพระขีณาสพทั้งหลายผู้นั่ง

ติด ๆ กันในห้องจักรวาลตลอดถึงพรหมโลก การอนุโมทนาที่พระพุทธเจ้าเป็นต้นทรงทำด้วยพระคาถา ๔ บาท ในสมาคมนั้นประเสริฐ ก็ทานนั้นหามีค่าถึงเสี้ยวที่ ๑๖ แห่งพระคาถานั้นไม่ การแสดงก็ดี การกล่าวสอนก็ดี การสดับก็ดี ซึ่งธรรมเป็นของยิ่งใหญ่ด้วยประการฉะนี้

อนึ่ง บุคคลใดให้ทำการฟังธรรม อานิสงส์เป็นอันมากก็ย่อมมีแก่บุคคลนั้นแท้ ธรรมทานนั่นแหละ ที่พระพุทธเจ้าเป็นต้นให้เป็นไปแล้ว แม้ด้วยอำนาจอนุโมทนา โดยที่สุดด้วยพระคาถา ๔ บาท ประเสริฐที่สุดกว่าทานที่ทายกบรรจุบาตรให้เต็มด้วยบิณฑบาตอันประณีต แล้วถวายแก่บริษัทเห็นปานนั้นนั่นแหละบ้าง กว่าเภสัชทานที่ทายกบรรจุบาตรให้เต็มด้วยเนยใสและน้ำมันเป็นต้น แล้วถวายบ้าง กว่าเสนาสนทานที่ทายกให้สร้างวิหาร เช่นกับมหาวิหารและปราสาทเช่นกับโลหปราสาทตั้งหลายแสนแล้วถวายบ้าง กว่าการบริจาคที่อนาถ-บิณฑิกเศรษฐีเป็นต้น ปรารภวิหารทั้งหลายแล้วทำบ้าง เพราะเหตุไร ? เพราะว่า ชนทั้งหลาย เมื่อฟังธรรมแล้ว จึงทำบุญเห็นปานนั้นได้ ไม่ได้ฟังก็หาทำไม่ ก็ถ้าว่าสัตว์เหล่านี้ไม่ได้ฟังธรรมไซร้ เขาก็ไม่ถวายข้าวยาคูประมาณกระบวยหนึ่งบ้าง ภัตประมาณทัพพีหนึ่งบ้าง เพราะเหตุนี้ **ธรรมทานนั่นแหละจึงประเสริฐที่สุดกว่าทานทุกชนิด**

อีกอย่างหนึ่ง เว้นพระพุทธเจ้าและพระปัจเจกพุทธเจ้าเสีย แม้พระสาวกทั้งหลายมีพระสารีบุตร เป็นต้น ผู้ประกอบด้วย

ปัญญาซึ่งสามารถนับหยาดน้ำได้ ในเมื่อฝนตกตลอดกัลป์ทั้งสิ้น ก็ยังไม่สามารถจะบรรลุโสดาปัตติผลเป็นต้น โดยธรรมดาของตนได้ ต่อเมื่อฟังธรรมที่ท่านพระอัสสชิเถระเป็นต้นแสดงแล้ว จึงทำให้แจ้งซึ่งโสดาปัตติผล และทำให้แจ้งซึ่งสาวกบารมีญาณ ด้วยพระธรรมเทศนาของพระศาสดา เพราะเหตุแม้นี้ ธรรม-ทานนั่นแหละจึงประเสริฐที่สุด เพราะเหตุนั้น พระศาสดาจึงตรัสว่า **สพฺพทานํ ธมฺมทานํ ชินาติ** การให้ธรรม ย่อมชนะการให้ทั้งปวง .....”

โยมสุภาพกราบเรียนถามว่า “*การให้ธรรม ย่อมชนะการให้ทั้งปวง แสดงว่าก็ต้องมีอานิสงส์มากสิครับ แต่ถ้าพระภิกษุแสดงธรรมหรือสอนธรรมะ แล้วรับเงินทอง หรือหวังสิ่งตอบแทน จะมีผลอย่างไรบ้างหรือไม่ครับ ?*”

หลวงตากล่าวตอบว่า “*การแสดงธรรมด้วยจิตอนุเคราะห์หรือด้วยทำปฏิการะแก่ทายกผู้ถวายปัจจัย ๔ เป็นมหากุศลจิต มีผลอำนวยให้เป็นสุขทั้งในปัจจุบันและอนาคตชาติ เป็นปัจจัยให้บรรลุธรรมก็ได้ แต่ถ้าแสดงธรรมด้วยจิตโลภ อยากได้ลาภสักการะ ชื่อเสียง ก็มีโทษ ทำให้ได้รับความทุกข์ อาจเป็นปัจจุบันหรืออนาคตชาติก็ได้ และไม่มีโอกาสบรรลุธรรม เพราะศีลไม่รักษาเสียแล้ว จะเจริญภาวนาได้อย่างไร ? โดยเฉพาะ **ถ้าเป็นพระภิกษุสามเณร รับเงินทองด้วยแล้ว** ก็ผิดพระวินัยล่วงศีล สำหรับพระภิกษุเป็นอาบัตินิสสัคคิยปาจิตตีย์ ต้องสละเงินทองเสียก่อน จึงจะแสดงอาบัติตก สำหรับสามเณรผิดศีล*

ข้อที่ ๑๐ ต้องถูกทำทัณฑกรรม คือ ลงโทษให้ตักน้ำ ขนทราย เป็นต้น แล้วขอศีลใหม่ ถ้าพระภิกษุไม่แสดงอาบัติ สามเณรไม่ขอศีลใหม่ ก็เรียกได้ว่า เป็นพระภิกษุสามเณรอลัชชี ไม่มีความละอาย ไม่ถึงความเจริญงอกงามในพระธรรมวินัยนี้ และอาบัติ หรือการล่วงศีลนั้น ยังเป็น**อาณาวีติกมันตราย** เป็นอันตรายเครื่องขวางกั้นต่อฌาน มรรค ผลและสวรรค์อีกด้วย นั่นก็หมายความว่า ถ้าไม่แสดงอาบัติหรือไม่ขอศีลใหม่ เมื่อมรณภาพแล้วก็ต้องไปสู่อบายแน่นอน ดังที่ท่านได้แสดงไว้ว่า

พระภิกษุที่มีอาบัติติดตัว ถ้ามรณภาพก็มีคติ ๒ อย่างเท่านั้น คือ **ไม่ไปเกิดในนรก ก็เกิดเป็นสัตว์ดิรัจฉาน**[๕๘]

พระภิกษุสามเณรที่แสดงธรรมโดยหวังสิ่งตอบแทน หรือต้องมีกัณฑ์เทศน์เป็นเงินทองนั้น ไม่ได้เป็นการสืบต่อประเพณีของพระอริยเจ้าทั้งหลาย ซึ่งเรียกว่า อริยวงศ์ จะสามารถสอนให้ผู้อื่นออกจากวัฏฏะได้อย่างไร ในเมื่อตนเองก็ยังไม่มีกัมมัสสกตาญาณ คือ ปัญญาที่ทำให้เชื่อกรรมและผลของกรรม หรือถ้ามีก็มีน้อยเกินไป แสดงถึงความไม่เคารพรักในพระพุทธเจ้าผู้กว่าจะตรัสรู้ธรรม ก็ต้องสั่งสมพระบารมีมาด้วยความทุกข์ยากเป็นเวลานานแสนนาน ทั้งไม่เคารพในพระธรรมและพระอริยสงฆ์ผู้สืบทอดพระศาสนามาด้วยความซื่อตรง ยังเป็นเหตุที่ทำให้พระศาสนาเสื่อมทรามยิ่งขึ้น เหมือนดังที่พระสัพพัญญูพุทธเจ้าทรงพยากรณ์**พระสุบิน ๑๖ ข้อ ของพระเจ้าปเสนทิโกศล** เมื่อ ๒๕๐๐ กว่าปีแล้ว มีเนื้อความว่า

การแสดงธรรมหวังลาภ เงินทอง ฯ เหมือนเอาแก่นจันทน์ไปแลกเปรียงเน่า [๕๙]

พระสุบินข้อที่ ๑๑ ของพระเจ้าปเสนทิโกศล ทรงฝันเห็นคนทั้งหลายเอาแก่นจันทน์มีราคาตั้งแสนกหาปณะ ไปขายแลกกับเปรียงเน่า ทูลถามถึงผลแห่งสุบินนี้แด่พระผู้มีพระภาคเจ้า

พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงพยากรณ์ว่า แม้ผลแห่งสุบินนี้ก็จักมีในอนาคต ในเมื่อศาสนาของตถาคตเสื่อมโทรมไป ในกาลภายหน้า พวกภิกษุอลัชชีเห็นแก่ปัจจัยจักมีมาก พวกเหล่านั้นจักพากันแสดงธรรมเทศนา ที่ตถาคตกล่าวติเตียนความละโมภในปัจจัยแก่ชนเหล่าอื่น เพราะเหตุแห่งปัจจัย ๔ มีจีวรเป็นต้นจักไม่สามารถดำรงตนให้พ้นจากปัจจัย แล้วตั้งอยู่ในฝ่ายธรรมนำสัตว์ให้พ้นจากทุกข์ แสดงธรรมให้สัตว์มุ่งตรงสู่พระนิพพานชนทั้งหลายได้ฟังเพียงบทพยัญชนะที่สมบูรณ์ และสำเนียงอันไพเราะเท่านั้น แล้วจักถวายเองและยังชนเหล่าอื่นให้ถวายซึ่งปัจจัยทั้งหลายมีจีวรเป็นต้น อันมีค่ามาก

ภิกษุอีกพวกหนึ่งจักพากันนั่งในที่ต่าง ๆ มีท้องถนน สี่แยกและประตูวังเป็นต้น แล้วแสดงธรรมแลกรูปิยะ กหาปณะหนึ่งกึ่งกหาปณะ บาทหนึ่ง มาสกหนึ่งเป็นต้น โดยประการฉะนี้ก็เป็นอันนำธรรมที่พระตถาคตแสดงไว้ มีมูลค่าควรแก่พระนิพพาน ไปแสดงแลกปัจจัย ๔ และรูปิยะ มีกหาปณะหนึ่งและกึ่งกหาปณะเป็นต้น จักเป็นเหมือนหมู่ชนเอาแก่นจันทน์มีราคา

ตั้งแสนไปขายแลกเปรียงเน่า ฉะนั้น ภัยแม้มีสุบินนี้เป็นเหตุ ก็ยังไม่มีแก่มหาบพิตร ... *(แต่กำลังเป็นไปอยู่ในยุคปัจจุบันนี้)*

*พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสไว้ใน**คาถาธรรมบท**อีกว่า*

กิจฺโฉ มนุสฺสปฏิลาโภ กิจฺฉํ มจฺจาน ชีวิตํ[๖๐]
กิจฺฉํ สทฺธมฺมสฺสวนํ กิจฺโฉ พุทฺธานมุปฺปาโท

ความได้อัตภาพเป็นมนุษย์เป็นการยาก ชีวิตของสัตว์ทั้งหลายเป็นอยู่ยาก **การฟังพระสัทธรรมเป็นของยาก** การอุบัติขึ้นแห่งพระพุทธเจ้าทั้งหลายเป็นการยาก

เหตุที่ทำให้ตรัสคาถานี้มีว่า ภิกษุหนุ่มรูปหนึ่ง ในสมัยพระกัสสปพุทธเจ้า นั่งเรือไปในลำน้ำ คะนองมือ จับใบตระไคร้น้ำเล่น เรือก็แล่นไป ไม่ยอมปล่อย ทำให้ใบตระไคร้น้ำขาดติดมือมา ทั้งที่รู้ว่าเป็นอาบัติปาจิตตีย์ ในเพราะพรากภูตคามคือต้นไม้ แต่ได้คิดโดยไม่แยบคายว่า อาบัติเล็กน้อยคงไม่เป็นไร ในเวลาใกล้จุติ ตรวจดูศีลของตน เห็นอาบัติปาจิตตีย์นี้ แต่อนิจจา ! หาภิกษุเพื่อจะแสดงคืนอาบัติไม่มีในเวลานั้น เธอได้ทำสมณธรรมมาสิ้น ๒ หมื่นปี แต่ก็ไม่อาจช่วยให้พ้นอบายภูมิได้ ผลแห่งการก้าวล่วงสิกขาบทเป็นอาณา-วีติกมันตราย ทำให้ไปเกิดเป็นพญานาค ชื่อว่า เอรกปัตตะ (แปลว่าใบตระไคร้น้ำ) เมื่อเธอรู้ตัวก็เกิดความเดือดร้อนใจ ตั้งใจรอคอยพระพุทธเจ้าองค์ใหม่ เพื่อจะได้ฟังพระสัทธรรมสิ้นกาล ๑ พุทธันดร ภายหลัง พระผู้มีพระภาคเจ้าของเราบัง

เกิดขึ้น เอรกปัตตนาคราชจึงได้มาฟังธรรม พระพุทธเจ้าจึงตรัสคาถาข้างต้นนั้นจบลง สัตว์ ๘ หมื่น ๔ พันได้ตรัสรู้ธรรม

แม้ว่าพญานาคควรจะได้ตรัสรู้เป็นพระโสดาบัน แต่เพราะเป็น**อเหตุกสัตว์** (ปฏิสนธิไม่ประกอบด้วยเหตุดีงามคือ อโลภะ อโทสะ อโมหะ) มี**วิปากันตราย** (ไม่ได้ปฏิสนธิด้วยติเหตุกะ) เป็นเครื่องขวางกั้น จึงไม่ได้ตรัสรู้ แต่ก็ได้อานิสงส์ ไม่ต้องกลับเพศเป็นงู เหมือนนาคเหล่าอื่น ในฐานะ ๕ เหล่านี้ ๑.ปฏิสนธิ ๒.ลอกคราบ ๓.นอนหลับ ๔.เสพเมถุนกับนางนาค ๕.จุติคือตาย สามารถอยู่ในเพศของมนุษย์ได้ตลอดไป

(เพราะฉะนั้น อย่าเห็นว่าการผิดศีลแม้ข้อเล็กน้อย เป็นเรื่องไม่สำคัญ เดี๋ยวไปเกิดในอบายหนักกว่าเอรกปัตตนาคราช แล้วจะหาว่าหลวงตาไม่เตือน ...)

ในตอนแก้อรรถมีอธิบายว่า ..... **แม้การฟังพระสัทธรรมก็เป็นของยาก เพราะค่าที่บุคคลผู้แสดงธรรมหาได้ยากในกัปแม้มิใช่น้อย** ... ก็เป็นสิ่งที่แน่นอน เพราะผู้ที่จะแสดงธรรมของพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า โดยที่ไม่มีความผิดพลาดเลย และมีผลทำให้ผู้ฟังได้ตรัสรู้ตามก็คือพระพุทธองค์เอง หรือพระอรหันตสาวก พระอริยบุคคลขั้นรอง ๆ ลงมา จนกระทั่งถึงพระภิกษุกัลยาณปุถุชน ผู้มีศีลงามและมีทิฏฐิที่ตรงในยุคต้นๆ แต่ในยุคต่อ ๆ มา ความเป็นผู้มีศีลงามและมีทิฏฐิที่ตรงเริ่มจางลงเรื่อย ๆ ความเข้าใจในพระสัทธรรมก็เริ่มคลาดเคลื่อน เนื่องจากไม่ได้ยึดหลักคำสอนเป็นประมาณ พระไตรปิฎกก็ยัง

ไม่จัดทำเป็นมาตรฐาน จึงทำให้เกิดการตีความคำสอนกันเอง เกิดความแตกแยก แบ่งเป็นนิกายต่าง ๆ มากมาย บางสมัยแตกแยกออกจนถึง ๑๘ นิกาย น่าสลดสังเวชใจเพียงไร !

ปัจจุบันนี้ แม้ว่าพระไตรปิฎก อรรถกถาได้จัดทำเป็นรูปเล่มมาตรฐานหลายภาษา มีทั้งฉบับคอมพิวเตอร์ สามารถศึกษาค้นคว้าได้ง่าย แต่น่าเสียดายว่า ความนิยมในการศึกษาพระธรรมคำสอน เพื่อนำมาดำเนินชีวิตให้เป็นสุขตามระดับขั้นของชนชาวพุทธมีน้อยลง เนื่องจากวัตถุกามเจริญขึ้น ค่านิยมในการบริโภคกาม จึงมีมากกว่าค่านิยมในการออกจากกาม

แม้พระภิกษุ สามเณรผู้บวชเข้ามาในพระพุทธศาสนาแล้วที่ตั้งใจศึกษาคำสอน โดยเฉพาะพระไตรปิฎกอรรถกถา เพื่อนำมาปฏิบัติขัดเกลากิเลส เพื่อออกจากกาม ออกจากวัฏฏะมีน้อย แต่ที่ไม่ศึกษา หรือศึกษาอย่างอื่นที่ไม่ใช่พระไตรปิฎกอรรถกถา เพื่อลาภ สักการะ ยศถาบรรดาศักดิ์ อันจะนำมาซึ่งกามคุณทั้งหลายมีมากกว่า จึงเป็นเหตุให้พระธรรมคำสอนถูกปฏิรูป ถูกบิดเบือนเสียมากต่อมาก ซึ่งผู้มีบุญที่ไม่ได้ศึกษาพระไตรปิฎกและอรรถกถา รวมถึงฎีกา ด้วยความเคารพและด้วยความซื่อตรง ก็ไม่มีสิทธิ์ที่จะรู้ได้เลยว่า ธรรมะที่ครูบา-อาจารย์ หรือหลวงปู่ หลวงตาแสดงมานั้น เป็นธรรมะที่ถูก-ต้องตรงกับพระสัทธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้าหรือไม่ หรือเป็นคำสอนที่ถูกดัดแปลง ประยุกต์ให้เข้ากับยุคสมัย เป็นคำสอนที่เอาใจศาสนิกชนให้ปฏิบัติง่าย สบายใจเท่านั้น เช่น

การปฏิบัติธรรมก็เพื่อให้เข้าถึงจิตเดิมแท้

จิตเดิมแท้ เที่ยง ไม่เกิดไม่ดับ ทำให้ถึงพระนิพพาน

พระพุทธเจ้าและเหล่าพระสาวกทั้งหลาย ยังมีอยู่ในพระนิพพาน ไม่มีการเวียนว่ายตายเกิดอีกแล้ว

สวรรค์อยู่ในอก นรกอยู่ในใจ สวรรค์นรกที่เป็นภพภูมิจริง ๆ ไม่มี ไม่ต้องเอานรกมาขู่ เอาสวรรค์มาล่อ

ไม่ต้องไปศึกษาอะไรให้มาก จะกลายเป็นสัญญา เป็นสังขารปรุงแต่งให้ปวดหัว ดูจิตอย่างเดียวก็พอ ... เป็นต้น

คำสอนเหล่านี้ แสดงให้เห็นถึงความเสื่อมทรามจากพระศาสนาในตัวของผู้แสดง เป็นความเห็นที่คลาดเคลื่อนจากพระธรรมคำสอน เมื่อมีการเทศนาสอนแก่ศาสนิกชนก็ทำให้มีการ ***เผยแพร่อสัทธรรม*** *เหมือนกับโปรยยาพิษลงในพระศาสนา*

ดังนั้น ผู้ที่มีความซื่อตรง หวังความเจริญในพระพุทธศาสนา ไม่ว่าจะเป็นพระภิกษุสามเณร หรืออุบาสก อุบาสิกา เมื่อศึกษาคำสอนก็ควรศึกษาจากพระไตรปิฎก อรรถกถา ฎีกา ด้วยความเคารพ เมื่อจะแสดงธรรมก็ควรแสดงตามพระไตรปิฎก อรรถกถา ฎีกา ไม่ควรคิดค้นดัดแปลงคำสอน หรือใส่ความเห็นของตนเข้าไปในคำสอน โดยที่ไม่สอดคล้องกับพระไตรปิฎก อรรถกถา ฎีกา และควรมีคุณสมบัติหรือองค์คุณของพระธรรมกถึก ตามที่พระพุทธองค์ตรัสกับพระอานนท์ไว้ว่า

องค์คุณของพระธรรมกถึก [๖๑]

... ดูก่อนอานนท์ การแสดงธรรมแก่ผู้อื่นไม่ใช่ทำได้ง่าย ภิกษุเมื่อจะแสดงธรรมแก่ผู้อื่น พึงตั้งธรรม ๕ ประการไว้ภายใน แล้วจึงแสดงธรรมแก่ผู้อื่น ๕ ประการเป็นไฉน ? คือ ภิกษุพึงตั้งใจว่า

๑. เราจักแสดงธรรมไปโดยลำดับ

๒. เราจักแสดงอ้างเหตุผล

๓. เราจักแสดงธรรมอาศัยความเอ็นดู

๔. เราจักเป็นผู้ไม่เพ่งอามิส แสดงธรรม

๕. เราจักไม่แสดงให้กระทบตนและผู้อื่น

ดูก่อนอานนท์ ภิกษุเมื่อจะแสดงธรรมแก่ผู้อื่น พึงตั้งธรรม ๕ ประการไว้ภายใน แล้วจึงแสดงธรรมแก่ผู้อื่น

หลวงตา ในฐานะที่ตนเคยเป็นธรรมกถึก นักเทศน์มาก่อนได้อธิบายขยายความคล้อยตามอรรถกถาว่า

ข้อที่ ๑ *การแสดงธรรมก็ควรแสดงไปตามลำดับ ไม่ข้ามลำดับ อย่างเช่น* ***อนุปุพพิกถา ๕ อย่าง*** *ก็ควรต้องแสดง* ***เรื่องของทาน****ก่อน เพื่อให้จิตเบาบางสร่างจากความตระหนี่ เมื่อจิตผ่องใสดี ก็ควรชำระล้างให้สะอาดยิ่งขึ้นด้วยการแสดง* ***เรื่องศีล*** *เพราะศีลเป็นพื้นฐานของกุศลธรรมเบื้องสูง ต่อไปเพื่อให้มีปัญญาขั้นต้นอันควรแก่การเจริญภาวนา จึงควรแสดง* ***เรื่องสวรรค์*** *อันเป็นผลของทานและศีล เพื่อให้มีกัมมัสสกตา*

ปัญญาและศรัทธาที่เชื่อกรรมและผลของกรรมเจริญยิ่งขึ้น การอบรมภาวนาเป็นเนกขัมมะ คือ การออกจากกาม และการที่จะออกจากกามได้ก็ต้องเห็นโทษของกามก่อน ฉะนั้น จึงควรแสดง**เรื่องกามาทีนวะ** และ**เรื่องเนกขัมมะ**ไปตามลำดับ แล้วจึงสรุปด้วย**เรื่องอริยสัจ ๔** นี้เป็นลำดับของการแสดงที่พระ-พุทธเจ้าและเหล่าพระสาวกทรงปฏิบัติมา ซึ่งไม่ควรสับลำดับ

ข้อที่ ๒ การแสดงธรรม ควรมีการแสดงเหตุผลเสมอ เพื่อความสว่างกระจ่างแจ้ง และป้องกันความเข้าใจผิด เช่น พระพุทธองค์ทรงบำเพ็ญทุกรกิริยาถึง ๖ ปี บางท่านอาจเข้าใจว่า พระพุทธเจ้าทรงหลงผิด ปฏิบัติผิด แต่ตามความเป็นจริงแล้ว ข้อปฏิบัติทางใจของพระองค์ มิได้ผิดเพี้ยนเลย ทรงเจริญสมถวิปัสสนาตลอด (ใน***ทเวธาวิตักกสูตร***)[๖๒] แต่ทว่าความทุกข์ยากลำบากทางกาย จากการทำทุกรกิริยานั้น เป็นผลของอกุศลกรรมเก่า ที่ได้เคยไปว่าร้ายพระกัสสปพุทธเจ้าว่า ***"จะมีประโยชน์อะไร ด้วยพระสมณะศีรษะโล้นนั้นที่เราเห็นแล้ว การตรัสรู้ของสมณะโล้นจักมีแต่ที่ไหน การตรัสรู้เป็นของที่ได้โดยยากยิ่ง"***[๖๓] ในชาติที่พระองค์เกิดในสกุลพราหมณ์มิจฉาทิฏฐิ ชื่อว่า โชติปาละ เมื่อสหายชื่อฆฏิการะผู้เป็นช่างหม้อชวนไปเฝ้าพระพุทธเจ้ากัสสปะ ... เป็นต้น

ข้อที่ ๓ การแสดงธรรม ควรตั้งจิตกรุณา รวมทั้งเมตตามุทิตาและอุเบกขาต่อผู้ฟังว่า ขอให้ผู้ฟังได้ศรัทธา ได้ปัญญา

ขอให้เจริญด้วยกุศลธรรม ขอให้พ้นจากทุกข์โดยประการต่าง ๆ ทั้งในชาตินี้และชาติต่อ ๆ ไป ขอมุทิตาที่ผู้ฟังมีตาดี มีหูดี มีอัตภาพสมบูรณ์ เป็นผู้ได้ทัสสนานุตตริยะ สวนานุตตริยะ ฯ และพิจารณาว่า ผู้ฟังที่ยังไม่เข้าใจ แม้แสดงโดยละเอียดแล้ว ทุกคนก็มีกรรมเป็นของตน เป็นไปตามกรรม ...

ข้อที่ ๔ *ผู้แสดงธรรมไม่ควรเห็นแก่อามิส คือ ปัจจัย ๔ เพราะการได้แสดงธรรม เป็นบุญกุศลขั้นสูง มีอานิสงส์ยิ่งกว่าลาภปัจจัยนับประมาณไม่ได้ เป็นเหตุให้เกิดปัญญาทั้งในชาตินี้และสามารถนำปฏิสนธิด้วยปัญญา เป็นติเหตุกะในชาติต่อๆไป เป็นการช่วยรักษาและสืบทอดพระศาสนา ทำให้พระสัทธรรมดำรงอยู่ได้นาน ได้บำเพ็ญทั้งประโยชน์ตนและประโยชน์ผู้อื่น ได้ประโยชน์ทั้งในโลกนี้และโลกหน้า แต่มีข้อแม้ว่า ต้องเป็นพหูสูต เข้าใจพระธรรมอย่างดีแล้ว เป็นผู้มีศีล มีสัมมาทิฏฐิ มีการปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรมด้วย และสอนคนอื่นเช่นไร ก็ควรปฏิบัติตนเช่นนั้น ดังที่ทรงแสดงไว้ในคาถาธรรมบทว่า*

อตฺตานเมว ปฐมํ ปฏิรูเป นิเวสเย [๖๔]
อถญฺญมนุสาเสยฺย น กิลิสฺเสยฺย ปณฺฑิโต

บัณฑิตตั้งตนนั่นแลในคุณอันสมควรก่อน พึงสั่งสอนผู้อื่นในภายหลัง จะไม่พึงเศร้าหมอง

อตฺตานญฺเจ ตถา กยิรา ยถญฺญมนุสาสติ [๖๕]
สุทนฺโต วต ทเมถ อตฺตา หิ กิร ทุทฺทโม

ถ้าบุคคลพร่ำสอนผู้อื่นอยู่ ฉันใด พึงทำตน ฉันนั้น บุคคลผู้มีตนฝึกดีแล้วหนอ จึงควรฝึกผู้อื่น เพราะว่า ได้ยินว่า ตนแลฝึกฝนได้โดยยาก

ข้อที่ ๕ *การแสดงธรรม ไม่ควรกระทบตนและบุคคลอื่น โดยยกตน แล้วข่มผู้อื่น เพราะไม่เป็นเหตุแห่งกุศลทั้งผู้แสดง และผู้ฟัง ไม่ได้ประโยชน์ทั้ง ๒ ฝ่าย กล่าวแต่ธรรมเท่านั้น ดังที่พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงยกย่อง**ท่านพระสุภูติเถระ**ว่า เป็นผู้เลิศทางด้าน**อรณวิหารี** ผู้มีปกติอยู่โดยไม่มีกิเลสต้องรณรงค์ คือ ท่านแสดงธรรมโดยไม่มีการพาดพิงบุคคล ไม่มีการยกย่อง หรือติเตียนบุคคลในขณะที่แสดงธรรม กล่าวแต่ธรรมเท่านั้น ดังที่พระพุทธองค์ตรัส**อุเทศแห่งอรณวิภังค์***[๖๖] *ไว้ว่า*

... พึงรู้จักการยกย่องและการตำหนิ ครั้นรู้แล้ว ไม่พึงยกย่อง ไม่พึงตำหนิ พึงแสดงแต่ธรรมเท่านั้น พึงรู้ตัดสินความสุข ครั้นรู้แล้ว พึงประกอบเนือง ๆ ซึ่งความสุขภายใน ไม่พึงกล่าววาทะลับหลัง ไม่พึงกล่าวคำล่วงเกินต่อหน้า พึงเป็นผู้ไม่รีบด่วนพูด อย่าพูดรีบด่วน ไม่พึงปรักปรำภาษาชนบท ไม่พึงล่วงเลยคำพูดสามัญ นี้อุเทศแห่งอรณวิภังค์

*พระอรหันต์อีกท่านหนึ่ง แสดง**ลักษณะของธรรมกถึก**ไว้ว่า*

ลักษณะของพระธรรมกถึก

พระธรรมกถึกประกอบด้วยองค์ ดังนี้ คือ

๑. ไม่พึงยกตน **๒. ไม่ข่มบุคคลเหล่าอื่น**

๓. ไม่พึงกระทบกระทั่งบุคคลเหล่าอื่น

๔. ไม่กล่าวคุณความดีของตนในที่ชุมนุมชนเพื่อมุ่งลาภผล

๕. ไม่มีจิตฟุ้งซ่าน กล่าวแต่พอประมาณ มีวัตร

ภิกษุผู้เป็นธรรมกถึก พึงเป็นผู้มีปกติเห็นเนื้อความอันสุขุมละเอียด มีปัญญา เฉลียวฉลาด ประพฤติอ่อนน้อม มีศีลตามเยี่ยงอย่างของพระพุทธเจ้านั้น พึงได้พระนิพพานโดยไม่ยากเลย

อรรถกถาวิสาขปัญจาลปุตตเถรคาถา ๖๗

แม้พระเถระนี้ ก็เป็นผู้มีอธิการอันกระทำแล้วในพระพุทธเจ้าองค์ก่อน ๆ ทั้งหลาย สั่งสมบุญอันเป็นอุปนิสัยแห่งพระนิพพานไว้ในภพนั้น ๆ เกิดในตระกูลที่ยากจนในปัจจันตคาม ในพุทธกัปต่อแต่นี้ บรรลุนิติภาวะแล้ว วันหนึ่ง ไปป่าพร้อมกับคนทั้งหลายในปัจจันตคาม ผู้เที่ยวหาผลไม้ เห็นพระปัจเจกพุทธเจ้าองค์หนึ่ง ในป่านั้น มีใจเลื่อมใส ได้ถวายผลวัลลิ

ด้วยบุญกรรมนั้น เขาท่องเที่ยวไปในเทวดา และมนุษย์ทั้งหลาย เกิดในตระกูลของ**พระเจ้ามัณฑลิกะ แคว้นมคธ** ในพุทธุปบาทกาลนี้ได้มีนามว่าวิสาขะ ภายหลังปรากฏนามว่า **ปัญจาลปุตตะ** เพราะความเป็นพระโอรสแห่งราชธิดาของพระเจ้าปัญจาละ เมื่อพระชนกสวรรคตแล้ว เขาก็เสวยราชสมบัติ เมื่อพระศาสดาเสด็จมาใกล้วังของพระองค์ ก็ไปสู่สำนักของพระ

ศาสดา ฟังธรรมแล้ว ได้มีจิตศรัทธา บวชแล้วไปสู่พระนครสาวัตถีกับพระศาสดา เริ่มตั้งวิปัสสนา ได้เป็นผู้มี**อภิญญา ๖** ต่อกาลไม่นานนัก *(เป็นพระอรหันต์**ฉฬภิญโญ**)*

ก็พระเถระผู้มีอภิญญา ๖ ได้กลับไปสู่ภูมิลำเนาเดิม เพื่ออนุเคราะห์หมู่ญาติ มนุษย์ทั้งหลายเข้าไปหาพระเถระแล้วฟังธรรมตามกาล วันหนึ่ง พวกเขาถามพระเถระถึงลักษณะของพระธรรมกถึกว่า ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ภิกษุผู้ประกอบด้วยองค์คุณเท่าไรหนอจึงจะเป็นพระธรรมกถึกได้ พระเถระเมื่อจะบอกลักษณะของพระธรรมกถึกแก่พวกเขา ได้กล่าวคาถาเหล่านั้น

ข้อที่ ๑, ๒, ๓ ก็เหมือนกับที่กล่าวไปแล้วในองค์คุณของธรรมกถึกข้อที่ ๕ คือ **ไม่พึงยกขึ้นซึ่งตน** ด้วยอำนาจชาติตระกูล หรือด้วยคุณสมบัติ มีพาหุสัจจะ *(เป็นผู้ได้ฟังมามาก)* เป็นต้น **ไม่พึงข่มผู้อื่น** ด้วยชาติเป็นต้นเหล่านั้น คือ ไม่พึงกดผู้อื่นโดยปกปิดคุณ หรือไม่พึงกดผู้อื่น ด้วยการทำลายคุณความดี **ไม่พึงกระทบกระทั่งบุคคลเหล่าอื่น** ด้วยการเพ่งโทษ คือ ไม่พึงมองผู้อื่นอย่างเหยียดหยาม ไม่พึงห้าม ไม่พึงเสียดสี ไม่พึงดูหมิ่นใคร ๆ โดยเฉพาะพระขีณาสพ

ข้อที่ ๔ **ไม่พึงกล่าวสรรเสริญคุณของตน** ในบริษัทของกษัตริย์เป็นต้น เพื่อมุ่งลาภ สักการะ และความสรรเสริญ

ข้อที่ ๕ **เว้นจากความฟุ้งซ่าน** เพราะพระอริยเจ้าทั้งหลายย่อมไม่ยินดีด้วยคำของผู้ที่ฟุ้งซ่าน ควรกล่าวแต่พอประมาณโดยชอบ คือ กล่าวถ้อยคำที่ประกอบไปด้วยประโยชน์

เท่านั้น มีที่อ้างอิง มีที่สุด ตามกาล ถ้ากล่าวมากเกินไป ไม่มีที่อ้างอิง ไม่มีที่สุด ย่อมไม่เป็นที่เชื่อถือ และควรเป็นผู้มีวัตรอันงาม คือ สมบูรณ์ด้วยศีลด้วย

พระเถระกล่าวลักษณะของพระธรรมกถึก โดยสังเขปเท่านั้นอย่างนี้แล้ว น้อมใจนึกถึงความที่คุณเหล่านั้นเป็นเหตุให้ตนได้รับความยกย่องนับถือ รู้ว่า มหาชนมีความเลื่อมใสจนเกินประมาณ จึงแสดงพระนิพพานว่าเป็นคุณอันพระธรรมกถึกผู้มีลักษณะอย่างนี้อาศัย **วิมุตตายตนะ** *(เหตุแห่งการหลุดพ้น)* แล้วจะพึงได้โดยไม่ยาก คือ หาได้ง่ายโดยแท้

เป็นอันแสดงว่า ถ้าผู้แสดงธรรมมีคุณสมบัติและคุณธรรมตามที่พระเถระกล่าวแล้ว คือ มีศีล สมาธิ ปัญญา ก็สามารถบรรลุพระนิพพานได้ไม่ยาก แต่ถ้าไตรสิกขาไม่บริบูรณ์ก็ยาก...

ธรรมสวนมัย

*สำหรับ **ธรรมสวนมัย** คือ กุศลสำเร็จจากการฟังธรรม การฟังธรรมเป็นเหตุให้ได้รับอานิสงส์ต่าง ๆ อย่างมากมายเกินกว่าจะพรรณนาได้ ตามที่พระพุทธเจ้าได้ตรัสไว้หลายแห่งในพระไตรปิฎก เช่น **สุสฺสูสํ ลภเต ปญฺญํ** [๖๘] การตั้งใจฟังทำให้ได้ปัญญา, **กาเลน ธมฺมสฺสวนํ เอตมฺมงฺคลมุตฺตมํ** [๖๙] การฟังธรรมตามกาลเป็นมงคลอันอุดม, **โสตาปัตติยังคะ ๔** องค์คุณที่ทำให้บรรลุเป็นพระโสดาบัน หรือเรียกว่า **ปัญญา–***

วุฑฒิธรรม ๔ *ธรรมที่ทำให้เจริญด้วยปัญญา หรือเรียกว่า* ***พหูการธรรม***[๗๐] *ธรรมที่มีอุปการะมากแก่มนุษย์ ๔ อย่าง คือ*

ดูก่อนภิกษุ ท. ธรรม ๔ ประการนี้ เป็นไปเพื่อความเจริญปัญญา *(เป็นธรรมมีอุปการะมากแก่มนุษย์)* ธรรม ๔ ประการเป็นไฉน ? คือ

๑. **สปฺปุริสสํเสโว** คบสัตบุรุษ

๒. **สทฺธมฺมสฺสวนํ** ฟังพระสัทธรรม

๓. **โยนิโสมนสิกาโร** ทำในใจโดยแยบคาย

๔. **ธมฺมานุธมฺมปฏิปตฺติ** ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม

นี้แล ธรรม ๔ ประการ เป็นไปเพื่อความเจริญปัญญา *(นี้แล ธรรม ๔ ประการ เป็นธรรมมีอุปการะมากแก่มนุษย์)*

หลวงตาแสดงธรรมมาเสียยืดยาว **โยมสุภาพ**สังเกตเห็นศรีภรรยาเริ่มสะลึมสะลือ จึงถามเป็นการเปลี่ยนบรรยากาศว่า *"ขอโอกาสครับหลวงพ่อ ช่วยกรุณาอธิบาย**โสตาปัตติยังคะ ๔** หรือ**วุฑฒิธรรม ๔** หรือ**พหูการธรรม ๔** อย่าง ด้วยสิครับว่าทำให้บรรลุเป็นพระโสดาบันได้อย่างไร ทำให้เจริญด้วยปัญญาได้อย่างไร และมีอุปการะมากแก่มนุษย์อย่างไร แต่ละข้อมีความหมายอย่างไร ? ภรรยาของผมจะได้เข้าใจยิ่งขึ้นครับ"*

โยมไฉไลตื่นจากงัวเงีย หันมายิ้มให้สามีเป็นการขอบคุณที่ช่วยปลุกให้ตื่นจากถีนมิทธะและอวิชชา ซึ่งเป็นความหลับจนหลงอยู่ในวัฏฏะอันยาวไกล แล้วได้ตั้งใจฟังต่อไป

หลวงตาเห็นแล้วก็ยิ้ม อนุโมทนาในใจ กล่าวแก้ปัญหาของโยมสุภาพต่อไปว่า ***"ข้อที่ ๑. การคบสัตบุรุษ*** *ก็คือ การเข้าไปคบคนดี มีกัลยาณธรรมอันดีงาม ถ้าไม่มีการคบกับสัตบุรุษ ย่อมจะไม่ทำให้เกิดการฟังพระสัทธรรม ถ้าไปคบกับอสัตบุรุษด้วยแล้ว ก็ย่อมจะได้ฟังแต่อสัทธรรม* ***สัตบุรุษ****คือผู้ที่สงบระงับดับกิเลสแล้ว ได้แก่ พระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า พระปัจเจกพุทธเจ้า และพระอริยสาวกทั้งหลาย แม้ผู้ที่เป็นกัลยาณปุถุชนประกอบด้วยสัทธรรม ๗ หรือสัปปุริสธรรม ๗ ก็เรียกว่าเป็นสัตบุรุษได้โดยอนุโลม ส่วน****อสัตบุรุษ****ก็คือผู้ที่ไม่สงบ เต็มไปด้วยกิเลสอกุศลธรรมประกอบไปด้วยอสัทธรรม ๗ ก็ได้แก่ พาลปุถุชนทั่วไปนั่นเอง"*

โยมไฉไลอยากจะตื่นจากอวิชชา และวิจิกิจฉาให้มากขึ้น จึงถามบ้างว่า *"โยมขอถามแทรกหน่อยหนึ่ง เจ้าค่ะ ก่อนจะผ่านไป คือว่า สัทธรรม ๗ อสัทธรรม ๗ และสัปปุริสธรรม ๗ คืออะไร มีอะไรบ้าง และอยากทราบว่า อย่างโยมลูกกับคุณพี่สุภาพนี้จะเรียกได้ว่า เป็นสัตบุรุษหรืออสัตบุรุษ เจ้าคะ ?"*

หลวงตายิ้มพลางนึกในใจว่า *"ผัวเมียคู่นี้มันฉลาดดีและทันกันด้วย ขอให้มันเจริญยิ่ง ๆ ขึ้นไปเถอะ"* แล้วกล่าวตอบว่า

*"**<u>สัทธรรม ๗</u>** คือ ธรรมของสัตบุรุษผู้สงบหรือธรรมที่ทำให้สงบ ได้แก่ **๑.สทฺโธ** ผู้มีศรัทธา **๒.หิริมา** ผู้ละอายต่อบาป **๓.โอตฺตปฺปี** ผู้เกรงกลัวบาป **๔.พหุสฺสุโต** ผู้มีการฟังมาก*

๕.อารทฺธวิริโย ผู้ปรารภความเพียร

๖.อุปฏฺฐิตสฺสติ ผู้มีสติตั้งมั่น ***๗.ปญฺญวา*** ผู้มีปัญญา

<u>อสัทธรรม ๗</u> คือ ธรรมของอสัตบุรุษผู้ไม่สงบ หรือธรรมที่ทำให้ไม่สงบระงับจากกิเลส ได้แก่

๑.อสฺสทฺโธ ผู้ไม่มีศรัทธา ***๒.อหิริโก*** ผู้ไม่ละอายบาป

๓.อโนตฺตปฺปี ผู้ไม่เกรงกลัวบาป ***๔.อปฺปสฺสุโต*** ผู้ไม่มีสุตะ

๕.กุสีโต ผู้เกียจคร้าน ***๖.มุฏฺฐสฺสติ*** ผู้หลงลืมสติ

๗.ทุปฺปญฺโญ ผู้ไม่มีปัญญา

<u>สัปปุริสธรรม ๗</u> คือ ธรรมของสัตบุรุษผู้สงบ อีกนัยหนึ่ง ได้แก่

๑.ธมฺมญฺญู ผู้รู้จักเหตุ ***๒.อตฺถญฺญู*** ผู้รู้จักผล

๓.อตฺตญฺญู ผู้รู้จักตน ***๔.มตฺตญฺญู*** รู้จักประมาณ

๕.กาลญฺญู ผู้รู้จักกาลเวลา ***๖.ปริสญฺญู*** ผู้รู้จักชุมชน

๗.ปุคฺคลญฺญู ผู้รู้จักเลือกคบบุคคล

สำหรับโยมลูกทั้ง ๒ ขณะที่ฟังธรรมอยู่นี้ หรือขณะใดที่มีสัทธรรม ๗ หรือ สัปปุริสธรรม ๗ แม้อย่างใดอย่างหนึ่งก็เรียกได้ว่า เป็นสัตบุรุษชั่วคราว แต่ขณะใดที่มีอสัทธรรม ๗ แม้อย่างใดอย่างหนึ่งก็เรียกว่าเป็นอสัตบุรุษเหมือนกัน จนกว่าเมื่อใดที่ได้บรรลุเป็นพระอริยบุคคลนั่นแหละ เมื่อนั้น จึงจะเรียกได้ว่า เป็นสัตบุรุษแบบถาวร ส่วนรายละเอียดแต่ละข้อของสัทธรรม ๗ อสัทธรรม ๗ และสัปปุริสธรรม ๗ ยังไม่

*แสดงตอนนี้หรอก ให้โยมไปค้นคว้าเอาเองบ้าง ใน**สังคีติสูตร** (ที. ปาฏิ.) หรือใน**อังคุตตรนิกาย สัตตกนิบาต**ก็มี เดี๋ยวจะตอบปัญหาเรื่องโสตาปัตติยังคะ ๔ ไม่จบ จะค่ำมืดเสียก่อน”*

โยมไฉไลหัวเราะเบา ๆ หันมายิ้มกับสามี แล้วกล่าวว่า *“ยินดีด้วยนะคะ ที่คุณพี่ได้เป็นสัตบุรุษชั่วคราว แต่ขอแสดงความเสียใจที่เราทั้ง ๒ คน เป็นอสัตบุรุษในขณะที่มีทุจริตจิตเป็นบาปอกุศล น้องจะตั้งใจละความเป็นอสัตบุรุษ เจริญสัทธรรม ๗ และสัปปุริสธรรม ๗ เพื่อความเป็นสัตบุรุษให้ยิ่งขึ้น หวังว่าคุณพี่คงตั้งใจเหมือนกันนะคะ”*

โยมสุภาพก็ยิ้ม พยักหน้าตอบ แต่ไม่กล่าวว่าอะไร ...

หลวงตากล่าวต่อว่า ***“ข้อที่ ๒ การฟังพระสัทธรรม** ข้อนี้เป็นเหตุให้เกิดสุตมยปัญญาโดยตรง ดังที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้ว่า **สุสฺสูสํ ลภเต ปญฺญํ** ส่วนใหญ่แปลกันว่า **ฟังด้วยดีย่อมได้ปัญญา** ซึ่งโดยอรรถก็ไม่ผิด แต่โดยไวยากรณ์แล้ว **สุ** ตัวหน้าไม่ใช่ **สุ** อุปสัค ซึ่งแปลว่า **ดี** แต่เป็นพยัญชนะ**อัพภาส** คือซ้อนตัวที่เหมือนกันไว้ข้างหน้าเพื่อจะเน้นข้อความ แล้วเพิ่ม **สฺ** อาคมซ้อนเข้ามาอีก, **สู** มาจาก **สุ ธาตุ** ในการฟัง ทีฆะ **อุ** ที่ **สุ** เป็น **สู** ลง **ส** ปัจจัย ในความหมายของ**ความปรารถนา,** (**สุ** อัพภาส + **สฺ** สังโยค + **สุ** ธาตุ ทีฆะเป็น **สู** + **ส** ปัจจัย + **สิ** วิภัตติ แปลงเป็น **อํ** กลายเป็น **สุสฺสูสํ** - โสตุมิจฺฉกา สุสฺสูสา)*

เพราะฉะนั้น ***สุสฺสูสํ ลภเต ปญฺญํ*** จึงควรแปลว่า ความปรารถนาที่จะฟัง หรือเน้นข้อความว่า ฟังจริง ๆ ก็คือ ฟังด้วยความตั้งใจ ย่อมทำให้ได้ปัญญา **การตั้งใจฟัง**ก็เป็น**การฟังด้วยดี** ชื่อว่า เป็นการฟังด้วยความเคารพ ย่อมทำให้เข้าใจ เกิดสุตมยปัญญา ซึ่งจะเป็นปัจจัยแก่จินตามยปัญญา และภาวนามยปัญญา (หลวงตาแสดงภูมิรู้ภาษาบาลี ซึ่งมีอยู่เพียงเล็กน้อยเท่านั้น ... ฉะนั้น ขอท่านผู้รู้โปรดเมตตาด้วย)

อย่างไรจึงจะชื่อว่า ฟังธรรมด้วยความเคารพ ? ได้แก่ ตั้งใจฟัง ไม่ทำอย่างอื่น เช่น ไม่นั่งหลับ ไม่คิดฟุ้งซ่านเรื่องอื่น ไม่ขีดเขียนอะไรเล่น ไม่รับประทานขนมหรืออาหาร ไม่คุยโทรศัพท์ระหว่างฟังธรรม ทางที่ดีที่สุดคือปิดโทรศัพท์ชั่วคราว เพื่อความไม่กังวล ไม่พูดคุยกันเอง ไม่แคะขี้เล็บ ไม่ตัดเล็บ ไม่นั่งท้าวคาง ไม่นั่งไขว่ห้าง ไม่กระดิกมือเท้า เป็นต้น

ใน**เสขิยวัตร ๗๕ ข้อ**[๘๑] เป็นข้อปฏิบัติที่พระภิกษุสามเณรจะต้องศึกษาและปฏิบัติตาม หากไม่เอื้อเฟื้อแกล้งล่วง มีโทษสำหรับพระภิกษุต้อง**อาบัติทุกกฏ** สามเณรก็ต้องถูกลง**ทัณฑ-กรรม** ใน ๗๕ ข้อนั้น มี**สารุปปะ ๒๖ ข้อ** เกี่ยวกับการนุ่งห่มและปฏิบัติตนให้เหมาะสมเมื่อเข้าไป หรือนั่งในละแวกบ้าน **โภชนปฏิสังยุต ๓๐ ข้อ** เกี่ยวกับการรับบิณฑบาตและขบฉัน **ธรรมเทศนาปฏิสังยุต ๑๖ ข้อ** เกี่ยวกับการไม่แสดงธรรมต่อผู้ยังไม่พร้อมจะฟังธรรม คือ ยังไม่มีความเคารพเพียงพอ ได้แก่ พึงทำความศึกษาว่า เราจักไม่แสดงธรรมแก่คนไม่เจ็บไข้

๑. มีร่มในมือ ๒. มีไม้พลองในมือ ๓. มีศาสตราในมือ ๔. มีอาวุธในมือ ๕. สวมเขียงเท้า ๖. สวมรองเท้า ๗. ไปในยาน ๘. อยู่บนที่นอน ๙. นั่งรัดเข่า ๑๐. พันศีรษะ ๑๑. คลุมศีรษะ ๑๒. เรานั่งที่แผ่นดินจักไม่แสดงธรรมแก่คนไม่เจ็บไข้ ผู้นั่งบนอาสนะ ๑๓. เรานั่งอยู่ในอาสนะต่ำ จักไม่แสดงธรรมแก่คนไม่เจ็บไข้ผู้นั่งบนอาสนะสูง ๑๔. เรายืนอยู่จักไม่แสดงธรรมแก่คนไม่เจ็บไข้ผู้นั่งอยู่ ๑๕. เราเดินข้างหลังจักไม่แสดงธรรมแก่คนไม่เจ็บไข้ผู้เดินไปข้างหน้า ๑๖. เราเดินไปนอกทางจักไม่แสดงธรรมแก่คนไม่เจ็บไข้ผู้ไปอยู่ในทาง

สรุปก็คือ กิริยาของบุคคลเหล่านี้ยังไม่เป็นอาการที่แสดงความเคารพ พระผู้มีพระภาคเจ้าจึงไม่อนุญาตให้พระภิกษุหรือสามเณรแสดงธรรมต่อบุคคลเหล่านี้

*ส่วน**ปกิณณกะอีก ๓ ข้อ** ถ้าไม่ป่วยไข้ ไม่อนุญาตให้ ๑. ยืนถ่ายอุจจาระ ปัสสาวะ ๒. ถ่ายอุจจาระ ปัสสาวะ บ้วนน้ำลายลงในของสดเขียวคือต้นไม้ ๓. ลงในน้ำที่ใช้บริโภคได้*

ตัวอย่างผู้แสดงธรรมและฟังธรรมโดยไม่เคารพ

*ในพระวินัย มหาวิภังค์ **ปาทุกาวรรค สิกขาบทที่** ๙ มีเรื่องเกิดขึ้นในพระนครสาวัตถี เป็นเหตุให้พระพุทธองค์ทรงบัญญัติสิกขาบทว่า ครั้งนั้น พระฉัพพัคคีย์**นั่งอยู่บนอาสนะต่ำ*** **แสดงธรรมแก่บุคคลผู้นั่งอยู่บนอาสนะสูง** บรรดาภิกษุที่เป็นผู้มักน้อย สันโดษ มีความละอาย มีความรังเกียจ ผู้ใคร่ต่อ

สิกขา ต่างก็เพ่งโทษ ติเตียน โพนทะนาว่า ไฉนพระฉัพพัคคีย์นั่งอยู่บนอาสนะต่ำจึงได้แสดงธรรมแก่บุคคลผู้นั่งอยู่บนอาสนะสูงเล่า แล้วกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาคเจ้า ๆ ทรงให้เรียกพระฉัพพัคคีย์มาสอบถาม ทรงติเตียนโดยอเนกปริยาย แล้วรับสั่งกะภิกษุทั้งหลายว่า

เรื่องภรรยาของบุรุษจัณฑาล [๗๒]

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เรื่องเคยมีมาแล้ว ภรรยาของบุรุษจัณฑาลคนหนึ่งในพระนครพาราณสีได้ตั้งครรภ์ นางได้บอกแก่สามีว่า *นาย ดิฉันกำลังตั้งครรภ์ ดิฉันอยากกินมะม่วง*

สามีตอบว่า *มะม่วงไม่มี เพราะไม่ใช่หน้ามะม่วง*

นางกล่าวว่า *ถ้าไม่ได้รับประทาน ดิฉันจักตาย*

สมัยนั้น ต้นมะม่วงของหลวงต้นหนึ่ง มีผลยังไม่วาย บุรุษจัณฑาลนั้นเดินเข้าไปที่ต้นมะม่วงนั้น ครั้นแล้วได้ขึ้นไปแฝงอยู่บนต้นมะม่วง พอดีพระเจ้าแผ่นดินได้เสด็จไปถึงต้นมะม่วงนั้น แล้วประทับนั่งบนพระราชอาสน์สูง ทรงเรียนมนต์กับพราหมณ์ปุโรหิต บุรุษจัณฑาลนั้นคิดว่า *พระเจ้าแผ่นดินพระองค์นี้ประทับนั่งบนพระราชอาสน์สูง เรียนมนต์ ชื่อว่า* ***ไม่เคารพธรรม*** *และพราหมณ์คนนี้นั่งบนอาสนะต่ำสอนมนต์ ก็ชื่อว่า* ***ไม่เคารพธรรม*** *ส่วนเราลักมะม่วงของหลวงเพราะเหตุแห่งสตรี ก็ชื่อว่า* ***ไม่เคารพธรรม****เหมือนกัน แท้จริง การกระทำเหล่านี้ล้วนต่ำทรามทั้งนั้น* ดังนี้แล้ว ไต่ลงมา ณ ระหว่างพระเจ้า

แผ่นดินและพราหมณ์ทั้ง ๒ นั้นแล *(โดยไม่คำนึงว่าจะถูกประ-หารชีวิตหรือไม่ ด้วยความเคารพในธรรม)* แล้วกล่าวคาถาว่า

ทั้งสองไม่รู้อรรถ ทั้งสองไม่เห็นธรรม คือ พราหมณ์ผู้สอนมนต์โดยไม่เคารพธรรม และพระเจ้าแผ่นดินผู้ทรงเรียนมนต์โดยไม่เคารพธรรม

พราหมณ์นั้นกล่าวคาถาว่า

เพราะข้าวสุกแห่งข้าวสาลีอันขาว ผสมกับแกงเนื้ออันข้าพเจ้าบริโภคแล้ว ฉะนั้น ข้าพเจ้าจึงมิได้ประพฤติอยู่ในธรรมที่เหล่าพระอริยะสรรเสริญแล้ว

บุรุษจัณฑาลนั้นได้กล่าว ๒ คาถาว่า

ท่านพราหมณ์ เราติเตียนการได้ทรัพย์และการได้ยศ เพราะนั่นเป็นการเลี้ยงชีพโดยความเป็นเหตุให้ตกต่ำ และเป็นการเลี้ยงชีพโดยทางที่ไม่ชอบธรรม จะประโยชน์อันใดด้วยการเลี้ยงชีพเช่นนั้น ท่านจงรีบออกไปเสียเถิด ท่านมหาพราหมณ์ แม้สัตว์ที่มีชีวิตเหล่าอื่น ก็ยังหุงหากินได้ ความอาธรรม *(ไม่เป็นธรรม)* **ที่ท่านได้ประพฤติมาแล้ว อย่าได้ทำลายท่าน ดุจก้อนหินทำลายหม้อน้ำ ฉะนั้น**

*(ใน**ฉวกชาดก**แสดงว่า พระราชาทรงเลื่อมใสธรรมกถาของพระโพธิสัตว์ ตรัสถามว่า บุรุษผู้เจริญ เธอเป็นชาติอะไร ? พระโพธิสัตว์กราบทูลว่า ข้าพระองค์เป็นคนจัณฑาลพระเจ้าข้า พระราชาตรัสว่า ท่านผู้เจริญ ถ้าเธอจักได้เป็นผู้*

สมบูรณ์ด้วยชาติไซร้ เราจักได้ให้ราชสมบัติแก่เธอ ก็ตั้งแต่นี้ไป เราจักเป็นพระราชาตอนกลางวัน เธอจงเป็นพระราชาตอนกลางคืน แล้วประทานพวงดอกไม้ เครื่องประดับพระศอของพระองค์ให้ประดับคอของพระโพธิสัตว์นั้น ได้ทรงทำพระโพธิสัตว์ให้เป็นผู้รักษาพระนคร จำเดิมแต่นั้นมา พระราชาทรงดำรงอยู่ในโอวาทของพระโพธิสัตว์ ทรงทำความเคารพในฐานะอาจารย์ ประทับนั่งบนอาสนะต่ำแล้วทรงเรียนมนต์

พระศาสดา ครั้นทรงนำพระธรรมเทศนานี้มาแล้ว ทรงประชุมชาดกว่า พระราชาในครั้งนั้น ได้มาเป็นพระอานนท์ ส่วนบุตรคนจัณฑาล คือ เราตถาคต ฉะนั้นแล) [๗๒]

ทรงติเตียนแล้วบัญญัติสิกขาบท

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย แม้ในกาลครั้งนั้น พราหมณ์นั่งบนอาสนะต่ำ สอนมนต์แก่พระเจ้าแผ่นดิน ผู้ประทับนั่งบนพระราชอาสน์สูง ยังไม่เป็นที่พอใจของเรา ไฉนในกาลบัดนี้จักพอใจ ที่ภิกษุนั่งบนอาสนะต่ำ แล้วแสดงธรรมแก่คนนั่งบนอาสนะสูงเล่า การกระทำของพวกเธอนั่น ไม่เป็นไปเพื่อความเลื่อมใสของชุมชนที่ยังไม่เลื่อมใส หรือเพื่อความเลื่อมใสยิ่งของชุมชนที่เลื่อมใสแล้ว แต่การกระทำของพวกเธอนั่น เป็นไปเพื่อความไม่เลื่อมใสของชุมชนที่ยังไม่เลื่อมใส หรือเพื่อความเป็นอย่างอื่น ของชนบางพวกที่เลื่อมใสแล้ว ..... ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ก็แล พวกเธอพึงยกสิกขาบทนี้ขึ้นแสดงอย่างนี้ว่า

พระบัญญัติ *(บัญญัติทีแรก)*

ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เรานั่งบนอาสนะต่ำ จักไม่แสดงธรรมแก่ผู้นั่งบนอาสนะสูง

ภายหลัง ภิกษุทั้งหลายจึงไม่แสดงธรรมแม้แก่คนที่เจ็บไข้ผู้นั่งบนอาสนะสูงด้วยความเคารพในสิกขาบท ชาวบ้านจึงพากันเพ่งโทษติเตียน ภิกษุทั้งหลายกราบทูลแด่พระพุทธเจ้า ๆ จึงทรงทำธรรมีกถา ในเพราะเหตุเป็นเค้ามูลนั้น ในเพราะเหตุแรกเกิดนั้น แล้วรับสั่งแก่ภิกษุทั้งหลายว่า เราอนุญาตให้แสดงธรรมแก่คนเจ็บไข้ผู้นั่งบนอาสนะสูงได้

พระอนุบัญญัติ *(บัญญัติเพิ่มเติม)*

ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เรานั่งบนอาสนะต่ำ จักไม่แสดงธรรมแก่คนไม่เจ็บไข้ผู้นั่งบนอาสนะสูง

สิกขาบทวิภังค์ *(จำแนกคืออธิบายสิกขาบท)*

ภิกษุผู้นั่งบนอาสนะต่ำ ไม่พึงแสดงธรรมแก่คนไม่เจ็บไข้ผู้นั่งอยู่บนอาสนะสูง ภิกษุใดไม่เอื้อเฟื้อ นั่งบนอาสนะต่ำแสดงธรรมแก่คนไม่เจ็บไข้ ผู้นั่งบนอาสนะสูง ต้อง**อาบัติทุกกฏ**

อนาปัตติวาร *(ข้อที่ไม่เป็นอาบัติ)*

๑. ไม่แกล้ง ๒. เผลอ ๓. ไม่รู้ตัว ๔. อาพาธ ๕. มีอันตราย ๖. วิกลจริต ๗. อาทิกัมมิกะ *(ผู้เป็นต้นเหตุให้บัญญัติสิกขาบท)* ไม่ต้องอาบัติแล

ตัวอย่างของผู้ฟังธรรมด้วยความเคารพ
เรื่องพระปิณฑปาติกเถระ[๗๓]

คราวนี้ มาฟังตัวอย่างผู้ฟังธรรมโดยเคารพบ้าง ได้ยินว่า ภิกษุ ๓๐ รูป จำพรรษาบนเนินชื่อว่า**ควรวาฬะ** ในวันอุโบสถทุก ๆ กึ่งเดือน จะสนทนากันเรื่อง**มหาอริยวงศ์**ที่พรรณนาถึงการสันโดษด้วยปัจจัย ๔ และการยินดีในภาวนา พระเถระผู้ถือบิณฑบาตเป็นวัตรรูปหนึ่งมาภายหลัง นั่งในที่กำบัง ได้ถูกงูขว้างฆ้อนกัดจนเนื้อหลุด เหมือนเอาคีมคีบเนื้อออกจากปลีแข้ง พระเถระมองดูแล้วคิดว่า *วันนี้ เราจักไม่ทำอันตรายแก่การฟังธรรม* จึงจับงูใส่ลงในย่าม แล้วผูกปากย่าม วางไว้ในที่ไม่ไกล นั่งฟังธรรมอยู่ เมื่ออรุณขึ้นไป ๑ พิษงูสงบไหลออกจากปากแผลลงดินไป ๑ พระเถระผู้แสดงธรรมจบธรรมกถา ๑ พระเถระผู้ถือบิณฑบาตเป็นวัตรได้บรรลุผลทั้งสาม ๑ ได้มีในขณะเดียวกันนั่นเอง จากนั้น พระเถระได้พูดว่า *อาวุโสทั้งหลาย เราจับโจรได้ตัวหนึ่ง* แล้วแก้ถุงย่ามออก ปล่อยงูขว้างฆ้อนไป

ภิกษุ ท. เห็นแล้วจึงถามว่า *มันกัดท่านเวลาไหนขอรับ*

พระเถระ. *อาวุโสทั้งหลาย เราถูกมันกัดตอนเย็นวันวาน*

ภิกษุ ท. *เพราะเหตุไรขอรับ ท่านถึงทำกรรมหนักอย่างนี้*

พระเถระ. *อาวุโสทั้งหลาย ถ้าเราจะพึงบอกว่า เราถูกงูกัดไซร้ เราก็จะไม่พึงได้อานิสงส์เห็นปานนี้ ...*

(ผู้เคารพธรรมยิ่งกว่าชีวิตอย่างนี้ สมควรแล้วที่ได้บรรลุธรรม)

เรื่องหญิงชาวบ้านกาฬุมพระ [๗๓]

ฟังเรื่องของพระภิกษุ ผู้ถวายชีวิตให้พระพุทธศาสนาแล้ว อาจจะเห็นว่าเป็นธรรมดา มาดูเรื่องของสตรีที่มีใจถึงพระรัตนตรัยจริง ๆ มีทั้งศรัทธาพร้อมปัญญาด้วย ...

หญิงอีกคนหนึ่ง เป็นชาวบ้านกาฬุมพระ อุ้มลูกไปยัง**จิตตลบรรพต**ด้วยคิดว่า จักฟังธรรม ให้ลูกนอนพิงต้นไม้ต้นหนึ่ง ตนเองยืนฟังธรรม ในระหว่างส่วนแห่งราตรี งูตัวหนึ่งกัดเด็กที่นอนอยู่ใกล้ ๆ นาง ทั้ง ๆ ที่เห็นอยู่ เข้าสี่เขี้ยว แล้วหนีไป นางคิดว่า *ถ้าเราร้องว่า ลูกของเราถูกงูกัด จักเป็นอันตรายแก่การฟังธรรม เมื่อเรายังเวียนว่ายอยู่ในสังสารวัฏ เด็กคนนี้ได้เป็นลูกของเรามาหลายครั้งแล้ว เราจักประพฤติธรรมเท่านั้น* แล้วยืนอยู่ ประคองธรรมไว้ตลอดทั้ง ๓ ยาม เมื่ออรุณขึ้น ได้บรรลุโสดาปัตติผล จึงทำลายพิษงูในตัวบุตร ด้วยการทำสัจกิริยาแล้วอุ้มบุตรไป คนเห็นปานนี้ย่อมชื่อว่า**เป็นผู้ใคร่การฟังธรรม** *(ซึ่งเป็นกุศลบารมีขั้นสูงที่ควรแก่การบรรลุธรรม ...)*

หลวงตากล่าวต่อไปว่า ***"ข้อที่ ๓ โยนิโสมนสิการ** คือ การกระทำไว้ในใจโดยแยบคาย หมายถึง การคิดให้ถูกหรือคิดให้เป็น ... ให้เป็นอะไร ? ก็ให้เป็นบุญ หรือเป็นกุศลนั่นเอง เพราะเหตุใกล้ของกุศลจิต ก็คือ โยนิโสมนสิการ ..."*

ยังไม่ทันที่หลวงตาจะกล่าวต่อ **โยมสุภาพ**ก็ได้ถามขึ้นเร็วเท่าความคิดโดยสุภาพว่า *"ขอประทานโทษเถอะครับ หลวงพ่อ*

แล้วคิดอย่างไรเล่าครับ ถึงจะเป็นกุศล เพราะบางครั้ง ผมตั้งใจคิด ทำหรือพูดให้เป็นกุศล แต่กลับกลายเป็นอกุศลไปได้ เพราะเหตุไรหรือครับ ?”

หลวงตาก็กล่าวตอบเร็วเหมือนไม่ต้องคิดว่า “ถ้าจะคิดให้เป็นบุญกุศล ก็อย่าคิดตามใจตนเอง อย่าคิดตามความเคยชิน แต่ให้คิดตามคำสอนของพระพุทธเจ้า เช่น เรามีความเกิด ความแก่ ความเจ็บ ความตายเป็นธรรมดา ไม่ล่วงพ้นไปได้ เราจะต้องพลัดพรากจากของรักของชอบใจเป็นธรรมดา ฉะนั้น ไม่ควรปล่อยจิตให้เกิดความโลภ ความโกรธ ความหลง และเราก็มีกรรมเป็นของ ๆ ตน จะต้องได้รับผลของกรรม เกิดมาตัวเปล่า เวลาจะไป แม้ตัวก็ไม่ได้นำไปด้วย มีแต่กรรมดีและกรรมชั่วเท่านั้นที่จะนำพาไปในปรโลก จึงควรเลือกทำกรรมดี หลีกหนีกรรมชั่ว จะได้ไม่เดือดร้อนทั้งในโลกนี้และโลกหน้า

สรรพสิ่งล้วนแล้วแต่ไม่มีความจีรังยั่งยืน ไม่ควรยึดถือทั้งร่างกายและจิตใจ รวมทั้งวัตถุภายในภายนอก เป็นเพียงของขอยืม ต้องส่งคืนเจ้าของทั้งสิ้น สังขารคือขันธ์ ๕ ไม่ว่าของใคร ๆ มีความไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตา หาความเที่ยงแท้ถาวร ความสุขถาวร ความเป็นเจ้าของถาวรมิได้ ...

ถ้าเรามีคำสอนของพระพุทธเจ้าอยู่ในใจน้อย โอกาสคิดทำหรือพูดให้เป็นกุศลก็น้อยไปด้วย เพราะอุปนิสัยเก่าชวนให้เป็นอกุศลตามความเคยชิน จึงทำให้พ่ายแพ้แก่อกุศลอยู่เสมอ เพราะฉะนั้น ถ้าเราคิดจะต่อสู้กับอกุศลซึ่งมีกำลังสั่งสมไว้มาก

ในสังสารวัฏ ก็ต้องมีอาวุธและมีกำลังมากพอ อาวุธที่สำคัญในการต่อสู้กับกิเลสอันเป็นข้าศึกภายในก็คือ **อาวุธ ๓ อย่าง**[๗๔]

๑. **สุตาวุธ** อาวุธคือการฟังคำสอนของพระพุทธเจ้า แล้วจดจำไว้ให้ได้มากที่สุด จะเป็นอุปการะแก่การรบ นอกจากนั้นยังต้องหาทำเลที่เหมาะสมเพื่อจะรบให้ชนะอย่างเด็ดขาด นั่นก็คือ ๒. **ปวิเวกาวุธ** อาวุธคือวิเวก หมายถึง มีกายวิเวก หลีกเร้นอยู่ในที่สงัด เพื่อจะได้มีจิตตวิเวก (สมาธิที่มีกำลังเพิ่มขึ้นจนถึงสมาบัติ ๘) และอุปธิวิเวก (คือ พระนิพพาน ซึ่งต้องเจริญวิปัสสนาปัญญาจึงจะเห็นแจ้ง) ส่วน ๓. **ปัญญาวุธ** เมื่อมีสุตาวุธและปวิเวกาวุธที่ฝึกฝนไว้ดีแล้ว อาวุธคือปัญญาจึงจะเกิดได้

กำลัง ๕ อย่าง ก็จะต้องสั่งสมไว้เช่นกัน เรียกว่า**พละ ๕** เป็นกำลังทางใจที่ทำให้เกิดกำลังทางกายด้วย เพื่อเอาไว้ต่อสู้กับกิเลสมารและเสนามารทั้งหลาย อันได้แก่ **๑.ศรัทธาพละ** กำลังคือความเลื่อมใสในพระรัตนตรัยเป็นต้น ไม่หวั่นไหวในความไม่มีศรัทธา **๒.วิริยพละ** กำลังคือความเพียรละบาปเจริญบุญ ไม่หวั่นไหวในความเกียจคร้าน **๓.สติพละ** กำลังคือความระลึกได้ ไม่หวั่นไหวในการหลงลืมสติ การจดจำในสิ่งที่ทำ ในคำที่พูดแม้นานได้ ซึ่งต้องเป็นกุศลจิต ถ้าจำได้แต่เป็นอกุศลจิต นั่นไม่ใช่สัมมาสติ แต่เป็นมิจฉาสติ เป็นสัญญาความจำที่เกิดกับอกุศลจิต **๔.สมาธิพละ** กำลังคือความมีจิตมั่นคง ไม่หวั่นไหวต่อความฟุ้งซ่าน **๕.ปัญญาพละ** กำลังคือความรู้ถูกต้องตามเป็นจริง ไม่หวั่นไหวในอวิชชา ความไม่รู้

โยนิโสมนสิการนี้ มีหลายระดับ เป็นหลักสำคัญในการปฏิบัติธรรม ตั้งแต่เบื้องต้น จนถึงขั้นทำให้ออกจากวัฏฏะได้ ฉะนั้น ในอรรถกถา **สัพพาสวสังวรสูตร** [๗๕] จึงแสดงไว้ว่า **วิวัฏฏะ** คือ ไม่มีการเวียนว่ายตายเกิด หมายถึง โลกุตรธรรม **มีโยนิโสมนสิการเป็นมูลราก** ส่วน**วัฏฏะ**คือการวนเวียนตายเวียนเกิด หมายถึง กรรม กิเลส วิบาก ก็**มีอโยนิโสมนสิการเป็นมูลราก** เพราะฉะนั้น เราจึงควรฝึกคิดให้เป็น โดยเริ่มจากจดจำคำสอนให้ได้เสียก่อน หวังว่าคงจะเข้าใจนะ”

หลวงตากล่าวต่อว่า **“ข้อที่ ๔ ธัมมานุธัมมปฏิปัตติ** คือ การปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม คำว่า **ธัมมะ** ในที่นี้หมายถึง โลกุตรธรรม ๙ คือ มรรค ๔ ผล ๔ นิพพาน ๑ คำว่า **อนุธัมมะ** หมายถึง ธรรมที่สมควร หรือเกื้อกูลให้ถึงโลกุตรธรรม ๙ ก็ได้แก่ ไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา คำว่า **ปฏิปัตติ** หมายถึง การปฏิบัติ คือ การลงมือทำให้ศีล สมาธิ ปัญญาเกิดขึ้นทางกาย วาจาและใจของผู้ปฏิบัติ ด้วยการสมาทาน ด้วยการงดเว้น ด้วยการอธิษฐาน ด้วยการฝึกฝน ด้วยการพิจารณาจนเห็นชัดประจักษ์แจ้งความจริงตามลำดับ **ธัมมานุธัมมปฏิปัตติ** จึงหมายถึง การกระทำให้ไตรสิกขาเจริญขึ้นจนสมควรแก่การบรรลุโลกุตรธรรม ๙ ซึ่งเป็นเรื่องที่ไม่ง่ายเลยสำหรับคฤหัสถ์ หรือแม้แต่บรรพชิตที่ยังติดอยู่กับลาภ สักการะ เกียรติยศ บรรดาศักดิ์ต่าง ๆ ก็ไม่มีหวัง

เพราะฉะนั้น อยากให้โยมลูกทั้ง ๒ ถึงพระรัตนตรัยให้มั่นคง พิจารณาให้เห็นโทษของกามทั้งหลาย สมาทานศีล ๕ ให้เป็นประจำ สมาทานอุโบสถศีลในวันอุโบสถ ฟังธรรมเสมอๆ ฝึกฝนสมาธิวิปัสสนา สั่งสมให้เป็นที่พึ่งของตนอันเป็นเหตุแห่งโสตาปัตติยังคะ ๔ อย่างเหล่านี้ ย่อมทำให้เจริญด้วยปัญญาเป็นอุปการะมากแก่มนุษย์ เพราะทำให้ห่างไกลจากบาปอกุศล เมื่อละสักกายทิฏฐิ วิจิกิจฉาและสีลัพพตปรามาสได้ด้วยอริยมรรคก็เป็นพระโสดาบัน ทำให้ไม่ไปสู่อบายภูมิอีกต่อไป”

ข้อมูลในสมองของ**โยมไฉไล**เริ่มจะเต็ม แต่ก็ยังพยายามที่จะตั้งใจฟัง ด้วยเคารพในพระธรรมและในตัวหลวงพ่อ

สำหรับ**โยมสุภาพ** จะเป็นเพราะตัวใหญ่กว่า สมองจึงใหญ่ไปด้วย หรือการสั่งสมปัญญาในอดีตมามากกว่า จึงยังสามารถรับพระธรรมได้อีก ...

หลวงตาเห็นดังนั้น จึงได้กล่าวอานิสงส์ของการฟังธรรม ๕ ประการ ที่ทรงแสดงไว้ใน **ธัมมัสสวนสูตร** [๗๖] ต่อไปว่า

อานิสงส์แห่งการฟังธรรม ๕ ประการ

ดูก่อนภิกษุ ท. อานิสงส์ในการฟังธรรม ๕ ประการนี้ ๕ ประการเป็นไฉน ? คือ **ผู้ฟังย่อมได้ฟังสิ่งที่ยังไม่เคยฟัง** ๑ **เข้าใจชัดสิ่งที่ได้ฟังแล้ว** ๑ **บรรเทาความสงสัยเสียได้** ๑ **ย่อมทำความเห็นให้ตรง** ๑ **จิตของผู้ฟังย่อมเลื่อมใส** ๑ ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย อานิสงส์ในการฟังธรรม ๕ ประการนี้แล

อานิสงส์ ๕ ข้อนี้ เข้าใจไม่ยาก โยมลูกทั้ง ๒ พยายามจดจำให้ได้ แล้วนำไปพิจารณาบ่อย ๆ จะทำให้เกิดฉันทะความพอใจใคร่จะฟังธรรมยิ่งขึ้น การฟังธรรมนั้นควรตั้งใจฟังด้วยศรัทธาและเห็นประโยชน์ ก็คือ อานิสงส์เหล่านี้ ถ้าตั้งจิตไว้ไม่ตรงหรือไม่ถูกต้อง มีอานิสงส์ไม่มากและย่อมมีโทษ ดังที่ในพระอภิธรรม ***อัฏฐสาลินี*** [๕๕] แสดงถึงผู้ฟังธรรมไว้ว่า ภิกษุรูปหนึ่ง เมื่อฟังธรรมย่อมฟังด้วยคิดว่า ชนทั้งหลายจักรู้เราว่าเป็นผู้มีศรัทธา การฟังนั้นไม่มีผลมาก ส่วนภิกษุอีกรูปหนึ่งย่อมฟังธรรมด้วยจิตอ่อนโยน ด้วยการแผ่ไปซึ่งประโยชน์เกื้อกูลว่าผลมากจักมีแก่เรา ด้วยอาการอย่างนี้ การฟังธรรมนั้นชื่อว่า **บุญกิริยาวัตถุสำเร็จด้วยการฟังธรรม**

องค์แห่งการฟังธรรมให้ได้ประโยชน์สูงสุด [๗๗]

๑. ไม่ดูหมิ่นเรื่องที่แสดง ๒. ไม่ดูหมิ่นผู้แสดง
๓. ไม่ดูหมิ่นตนเอง ๔. มีจิตจดจ่อไม่ฟุ้งซ่านตั้งใจฟัง
๕. มีโยนิโสมนสิการ พิจารณาโดยแยบคาย สงสัยก็ไต่ถาม

*สำหรับการฟังธรรมให้ได้ประโยชน์สูงสุด ก็ต้องมีอุบายอันแยบคาย คือ ไม่ทำใจให้เป็นอกุศลด้วยความท้อแท้ท้อถอยด้วยเข้าใจว่า ธรรมะเป็นเรื่องยาก แต่ควรคิดว่าเป็น**บุญลาภ**ของเราที่เกิดมาเป็นชาวพุทธ ได้พบพระพุทธศาสนา ซึ่ง**พระศาสดาเอกของโลก** ทรงประกาศพระสัทธรรม อันเป็นธรรมนำออกจากทุกข์ได้จริง พระธรรมแท้เป็นสิ่งมีค่า หาได้ยาก*

เป็นสิ่งที่ต้องใช้วิริยะอุตสาหะเต็มกำลัง จึงจะได้มา ถ้าไม่พากเพียรในขณะนี้ ในชาตินี้ เมื่อไรเล่าจึงจะได้รู้แจ้งพระสัทธรรม เพราะฉะนั้น เราจะต้องทุ่มเททั้งชีวิต เพื่อพิชิตกิเลสที่ทำให้ห่างไกลต่อพระสัทธรรม ถ้ายังไม่เข้าใจแม้ปริยัติสัทธรรม โดยเฉพาะที่เกี่ยวกับแนวทางการปฏิบัติ แล้วจะปฏิบัติถูกต้องได้อย่างไร ***พระธรรมเป็นของจริง คนจริงผู้มีความจริงใจเท่านั้นจึงจะได้*** *ทั้งปริยัติ ปฏิบัติ และปฏิเวธสัทธรรม เพราะฉะนั้น เราจะไม่ดูหมิ่นตนเองด้วยความท้อแท้ ไม่ดูหมิ่นผู้แสดงด้วยมานะ ความถือตัวว่า รู้มากกว่า ไม่ดูหมิ่นธรรมะที่ท่านแสดงว่าฟังมาแล้วหรือรู้แล้ว ถึงฟังแล้วก็ฟังอีกได้ ทำให้ตอกย้ำความจำและความเข้าใจให้เพิ่มขึ้น ถ้าตั้งจิตไว้โดยแยบคายมีแต่ได้กับได้ คือได้บุญ ได้ศรัทธา ได้ปัญญาทวีคูณ ...*

การมีจิตใจจดจ่อไม่ให้ฟุ้งซ่านในขณะฟังธรรม ก็เป็นเรื่องที่ต้องสร้างให้เป็นอัธยาศัย คนติดข้องในกามจะฟุ้งซ่านได้ง่าย เพราะฉะนั้น ถ้าเราหมั่นคิดถึงโทษของกามและพยายามออกจากกามบ่อย ๆ เช่น การสมาทานอุโบสถศีล การสำรวมอินทรีย์อันเป็นไปในทวาร ๖ การรู้จักประมาณในการบริโภคอาหาร การฝึกทำสมาธิ เป็นต้น ก็จะทำให้จิตสงบไม่ฟุ้งซ่านแม้ในขณะที่ไม่ได้ฟังธรรมด้วย

การโยนิโสมนสิการนั้น ดังที่กล่าวแล้วว่า มีหลายระดับ ขณะที่ฟังธรรม ก็ต้องโยนิโสมนสิการ โดยพิจารณาเนื้อความของพระธรรมที่ได้ฟัง เชื่อมโยงคำก่อน คำหลังและพระธรรม

ในที่อื่น ๆ เพื่อความเข้าใจให้ยิ่งขึ้น ถ้ามีโยนิโสมนสิการในพระธรรมที่ได้ฟังเข้าใจดี ทำให้เกิดสุตมยปัญญาและจินตามยปัญญา ก็ย่อมเป็นปัจจัยแก่ภาวนามยปัญญา ซึ่งเป็นการโยนิโสมนสิการในสภาวธรรมตามที่เป็นจริง มีการน้อมไปในนามธรรม รูปธรรม คือ ขันธ์ ๕ อายตนะ ๑๒ ธาตุ ๑๘ โลกียอินทรีย์ ๑๙ โลกียสัจจะ ๒ ปฏิจจสมุปบาท ๑๒ ที่เห็นได้ชัดเจนคือปัจจุบัน แต่แม้อดีตและอนาคต ก็มีสภาวะที่ไม่ต่างกัน และเป็นที่ตั้งแห่งความยึดถือเช่นกัน จึงสามารถนำมาโยนิโสมนสิการได้ทั้งสิ้น ด้วยเหตุนี้ การฟังธรรมในครั้งพุทธกาล เมื่อฟังธรรมจบ จึงมีผู้บรรลุธรรมมากกว่ามาก ...

ในบรรดา**วิมุตตายตนะ ๕**[๗๘] คือ บ่อเกิดหรือเหตุแห่งการหลุดพ้น หมายถึง เหตุแห่งการตรัสรู้ธรรม ได้แก่อะไรบ้าง ?

๑. ด้วยการฟัง แล้วเจริญวิปัสสนาจึงหลุดพ้น
๒. ด้วยการแสดงธรรม แล้วเจริญวิปัสสนาจึงหลุดพ้น
๓. ด้วยการสาธยายธรรม แล้วเจริญวิปัสสนาจึงหลุดพ้น
๔. ด้วยการตรึกตรองธรรม แล้วเจริญวิปัสสนาจึงหลุดพ้น
๕. ด้วยการออกจากฌาน แล้วเจริญวิปัสสนาจึงหลุดพ้น

ผู้หลุดพ้นด้วยการฟังมีมากที่สุด[๗๙] หาประมาณมิได้

ทรงแสดงธรรมจักกัปปวัตตนสูตรจบ พรหมนับได้ ๑๘ โกฏิ พร้อมด้วยท่านพระอัญญาโกณฑัญญเถระ ได้ดื่มน้ำอมฤตแล้ว ในเวลาจบอนัตตลักขณสูตร พระปัญจวัคคีย์เถระ ดำรงอยู่ในพระอรหัตแล้ว ทรงให้บุรุษ ๕๕ คน มียสกุลบุตรเป็นหัวหน้า

ดำรงอยู่ในพระอรหัต ทรงให้ภัททวัคคีย์กุมาร ๓๐ คน ณ ป่าฝ้ายได้บรรลุมรรค ๓ และผล ๓ ในเวลาจบอาทิตตปริยายสูตร ให้ชฎิล ๑๐๐๐ คน ดำรงอยู่ในพระอรหัต ณ คยาสีสประเทศ พราหมณ์และคฤหบดี ๑๑ นหุต มีพระเจ้าพิมพิสารเป็นประมุข ณ สวนตาลหนุ่ม ฟังพระธรรมเทศนาของพระศาสดาแล้ว ดำรงอยู่ในโสดาปัตติผล อีก ๑ นหุต ตั้งอยู่ในสรณะ

ในเวลาจบอนุโมทนาด้วยติโรกุฑฑสูตรสัตว์ ๘๔๐๐๐ ได้ดื่มน้ำอมฤตแล้ว ในสมาคมแห่งนายสุมนมาลาการ สัตว์ ๘๔๐๐๐ ดื่มน้ำอมฤตแล้ว ในสมาคมแห่งช้างธนบาล สัตว์ ๑๐๐๐๐ ดื่มน้ำอมฤตแล้ว ในสมาคมแห่งขทิรังคารชาดก สัตว์ ๘๔๐๐๐ ดื่มน้ำอมฤตแล้ว ในสมาคมแห่งชัมพุกาชีวก สัตว์ ๘๔๐๐๐ ดื่มน้ำอมฤต ในสมาคมแห่งอานันทเศรษฐี สัตว์ ๘๔๐๐๐ ดื่มน้ำอมฤต ในวันแสดงปารายนสูตร ณ ปาสาณกเจดีย์ สัตว์ ๑๔ โกฏิดื่มน้ำอมฤตแล้ว ในวันแสดงยมกปาฏิหาริย์ สัตว์ ๒๐ โกฏิ ดื่มน้ำอมฤต เมื่อพระศาสดาประทับนั่งบนบัณฑุกัมพลศิลาอาสน์ ณ ภพดาวดึงส์ ทรงทำพระมารดาให้เป็นกายสักขี แสดงพระอภิธรรม ๗ คัมภีร์ สัตว์ ๘๐ โกฏิ ดื่มน้ำอมฤตแล้ว ในวันเสด็จลงจากเทวโลก สัตว์ ๓๐ โกฏิ ดื่มน้ำอมฤตแล้ว ในสักกปัญหสูตร เทวดา ๘๐๐๐๐ ได้ดื่มน้ำอมฤตแล้ว

ในฐานะทั้ง ๔ เหล่านี้ คือ ใน**มหาสมัยสูตร** ใน**มงคลสูตร** ใน**จุลลราหุโลวาทสูตร** ใน**สมจิตตปฏิปทาสูตร** [๘๐] สัตว์ผู้ได้ตรัสรู้ธรรม กำหนดไม่ได้ *(ที่นับได้เฉพาะที่ยกขึ้นแสดงในที่นี้ ๑๖๒ โกฏิ กับ ๖๒๑๐๙๐ ท่าน ในที่อื่นไม่ได้ยกมาอีกมาก ...)*

ทิฏฐุชุกรรม

บุญกิริยาวัตถุข้อสุดท้าย คือ ***ทิฏฐุชุกรรม*** *มาจากคำว่า* ***ทิฏฐิ*** *แปลว่า ความเห็น* ***อุชุ*** *แปลว่า ตรง* ***กรรม*** *แปลว่า การกระทำ รวมความแล้ว คือ กุศลอันเป็นการทำความเห็นให้ตรง อย่างไรเล่า จึงจะเรียกว่า เป็นความเห็นที่ตรง ?*

หลวงตาถามขึ้นลอย ๆ ไม่ได้เจาะจงถามใคร ความจริงถามเพื่อจะตอบเอง *(กเถตุกามยตาปุจฺฉา)* แต่**โยมสุภาพ**กำลังสนใจได้ที่ จึงขอตอบเพื่อทดสอบความรู้ว่า *"ผมคิดว่า ความเห็นตรง ก็คือ ความเห็นถูก ที่เรียกว่า* ***สัมมาทิฏฐิ*** *เช่น ความเห็นถูกว่า สัตว์ทั้งหลายมีกรรมเป็นของ ๆ ตน ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว บาปบุญ นรกสวรรค์ มีจริง เป็นต้น* ***ทิฏฐุชุกรรม****กับ****สัมมาทิฏฐิ****ก็คงเหมือนกัน ใช่ไหมครับ ?"*

หลวงตามีความเห็นคล้อยตามโยมลูกเขย แต่เพื่อจะได้แนวความคิดตัดสินใจเพิ่มขึ้น จึงถาม**โยมลูกสาว**ว่า *"โยมลูกไฉไลเล่า มีความคิดเห็นอย่างไร ลองขยายให้ฟังบ้างซิ"*

โยมไฉไลให้ความเห็นว่า *"โยมลูกคิดว่า ถ้าโดยความหมายก็ไม่น่าจะแตกต่างกัน แต่ตามที่หลวงพ่อได้กรุณาแสดงมานั้น* ***ทิฏฐุชุกรรม****เป็นบุญกิริยาวัตถุข้อที่ ๑๐ แต่สำหรับ* ***สัมมาทิฏฐิ*** *ตามที่โยมลูกได้ศึกษามา ได้ทราบว่า เป็นกุศล-กรรมบถข้อที่ ๑๐ เป็นมโนกรรม ใช่ไหมเจ้าคะ ?"*

หลวงตาฟังโยมลูกสาวตอบแล้ว จึงพอเห็นความต่างของทิฏฐุชุกรรมกับสัมมาทิฏฐิขึ้นบ้าง ทำให้นึกถึงพระอภิธรรมใน**อัฏฐสาลินี** [๕๕] แสดงถึงทิฏฐุชุกรรมไว้ว่า เมื่อบุคคลทำความเห็นให้ตรงชื่อว่า**บุญกิริยาวัตถุที่เกิดจากทิฏฐุชุกรรม** แต่ท่านทีฆภาณกาจารย์ กล่าวว่า ทิฏฐุชุกรรมเป็นลักษณะนิยม คือเป็นเครื่องกำหนดความสมบูรณ์ของบุญกิริยาทั้งหมด เพราะว่าเมื่อบุคคลจะทำบุญอย่างใดอย่างหนึ่ง ย่อมเป็นบุญมีผลมากเพราะความเห็นอันตรงนั่นเอง ... และ ใน**บุญกิริยาวัตถุสูตร** ขุททกนิกาย อิติวุตตกะ แสดงว่า การที่ทิฏฐิดำเนินไปตรงชื่อว่าความเห็นตรง คำว่า **ทิฏฐุชุคตํ** นี้ เป็นชื่อของสัมมาทัสสนะอันเป็นไปแล้วโดยนัยว่า ***ทานที่ให้แล้วมีผล*** ฯ เพราะว่า ความเห็นตรงนี้ ถึงจะ**เป็นญาณวิปปยุตในตอนต้น** หรือ**ตอนหลัง** แต่ในเวลาทำความเห็นให้ตรงแล้ว ก็**เป็นญาณสัมปยุต**นั่นเอง

ความต่างกันของทิฏฐุชุกรรมกับสัมมาทิฏฐิ

จึงทำให้หลวงตาสรุปความต่างกันได้ว่า *"อาตมาจะเฉลยตั้งใจฟังให้ดีนะ **สัมมาทิฏฐิ**ในกุศลกรรมบถตามที่โยมลูกไฉไลตอบมา หรือ**สัมมาทิฏฐิ**ที่เป็นโลกียมรรค เป็นความเห็นถูกความเห็นชอบ โดยสภาวธรรมแล้ว หมายถึง **ปัญญาเจตสิก** ซึ่งเกิดได้กับมหากุศลญาณสัมปยุต ๔ ดวงเท่านั้น เป็นไปในบุญกิริยาวัตถุได้ทั้ง ๑๐ แต่**ทิฏฐุชุกรรม**เป็นบุญกิริยาอย่าง ๑ ใน ๑๐ อย่าง เกิดได้กับมหากุศลจิต ๘ ดวง แม้ไม่ประกอบด้วย*

*ปัญญาก็เป็นไปในทิฏฐุชุกรรมได้ แสดงว่า ทิฏฐุชุกรรมนั้นโดยสภาวะแล้วไม่ใช่ปัญญาเจตสิกโดยตรง แต่เป็น**เจตนาเจตสิก**ที่เป็นประธานของสัมปยุตธรรม ในการทำความเห็นให้ตรงนั้น*

*ดังใน**อัฏฐสาลินี*** [๘๑] *ที่แสดงว่า เมื่อคิดว่า เราจักกระทำทิฏฐิให้ตรง* ดังนี้ ก็ย่อมคิดด้วยกามาวจรกุศลจิต ๘ เหล่านั้นดวงใดดวงหนึ่ง ก็เมื่อกระทำความเห็นให้ตรงอยู่ ย่อมกระทำโดยญาณสัมปยุต ๔ ดวงใดดวงหนึ่ง ก็เมื่อพิจารณาว่า *ทิฏฐิอันตรง เรากระทำแล้ว* ดังนี้ ก็ย่อมพิจารณาด้วยกามาวจรกุศลจิต ๘ เหล่านั้น ดวงใดดวงหนึ่ง ...

หมายความว่า ปุพพเจตนาและอปรเจตนา ทิฏฐุชุกรรมเป็นไปกับมหากุศลจิตได้ทั้ง ๘ ดวง แต่มุญจนเจตนา ขณะที่กระทำความเห็นให้ตรง เป็นไปด้วยมหากุศลญาณสัมปยุต ๔ ดวงเท่านั้น เพราะฉะนั้น ทิฏฐุชุกรรมจึงกว้างกว่าสัมมาทิฏฐิ

*ใน**พระสูตรหลายแห่ง*** [๘๒] *แสดง**การถึงพระรัตนตรัยว่าเป็นสรณะ ย่อมสงเคราะห์เข้าด้วยทิฏฐุชุกรรม**นั่นเอง*

ดังข้อความว่า สรณคมน์นั้น โดยอรรถ ได้แก่ **การได้เฉพาะศรัทธาในวัตถุทั้งหลาย มีพระพุทธเจ้าเป็นต้น** และ **สัมมาทิฏฐิที่มีศรัทธาเป็นมูล** ท่านเรียกว่า **ทิฏฐุชุกรรม** ในบุญกิริยาวัตถุ ๑๐ ...

*อาตมาก็มีความหวังว่า โยมทั้ง ๒ พร้อมทั้งลูก ๆ ควรจะต้องเป็นผู้มี**สัมมาทิฏฐิ** คือ มีปัญญาเพิ่มขึ้น จากการฟังและ*

การศึกษาค้นคว้าพระธรรมด้วย ถ้าฟังอย่างเดียวไม่เพียงพอ เพราะถ้าโยมไม่ให้เวลากับพระธรรมมากขึ้น ก็คือ อยู่กับพระธรรมน้อยไป กิเลสที่เป็นเพื่อนเก่าของโยม จะชักชวนโยมไปแสวงหากามคุณอันเป็นวัตถุกาม กิเลสกามทั้งหลายก็จะพอกพูนยิ่งขึ้น ซึ่งจะนำทุกข์ภัยต่าง ๆ มาสู่ตัวโยมเองไม่รู้จักจบสิ้น

สำหรับ**ทิฏฐุชุกรรม** เป็นสิ่งที่เราควรเจริญให้ยิ่งขึ้นด้วย แทนที่จะคิดไปในอกุศลวิตกต่าง ๆ ก็ควรฝึกค้นคิดให้ถูกต้องตรงกับความเป็นจริงเสมอ ๆ เช่น บุญเป็นสิ่งที่ดี ควรกระทำ บาปเป็นสิ่งที่ไม่ดี ไม่ควรกระทำ ทำบุญย่อมให้ผลเป็นสุข ทำบาปย่อมให้ผลเป็นทุกข์ **ทานก็ควรทำ ศีลก็ควรรักษา ภาวนาก็ควรเจริญ** เพราะล้วนแต่ให้ผลเป็นความสุขทั้งสิ้น ... ถ้าเรามี**ทิฏฐุชุกรรมที่ดี** ย่อมมีผลทำให้การทำบุญกิริยาวัตถุข้ออื่น ๆ มีผลอันไพบูลย์ยิ่งขึ้นไปด้วย สรุปว่า บุญกิริยาวัตถุ ๑๐ ประการนี้ โดยย่อแล้ว ก็คือ ทาน ศีล ภาวนา จะเกิดขึ้นได้ก็ด้วยมหากุศลจิต ๘ ดวง เพราะฉะนั้น เราก็สามารถตรวจสอบและตัดสินคร่าว ๆ ได้ว่า การกระทำ คำพูดหรือความคิดของเราเป็นกุศลหรืออกุศล คือ ถ้าเป็นไปเกี่ยวข้องกับบุญกิริยาวัตถุข้อใดข้อหนึ่งก็ตาม ให้รู้หรือพอจะตัดสินได้ว่าเป็นบุญกุศล แต่ถ้าการกระทำ คำพูด หรือความคิดใด ๆ ก็ตาม ไม่เกี่ยวข้องกับบุญกิริยาวัตถุแม้สักข้อเดียว ก็สันนิษฐานได้ว่าเป็นอกุศลแน่นอน เช่น ขณะที่นั่งเฉย ๆ ไม่ได้คิดอะไรเลย ไปเดินเล่นตามชายหาด อาบน้ำ ฟอกสบู่ สระผม สวมใส่

เสื้อผ้า สวมถุงเท้ารองเท้า ชอปปิง รับประทานอาหาร อ่านหนังสือพิมพ์ ฟังข่าวบ้านการเมือง ฟังเพลงเพื่อหย่อนใจ ฯลฯ

เมื่อไม่ได้เป็นไปในบุญกิริยาวัตถุข้อใด ก็ให้ทราบว่า เป็นอกุศลจิต ซึ่งส่วนใหญ่ก็เป็นโลภมูลจิตในชีวิตประจำวัน แต่ถ้าไปชอปปิงเพื่อเอาข้าวของไปทำบุญที่วัด หรือมีสติพิจารณาถึงความปฏิกูลของร่างกายจึงต้องทำความสะอาด อาบน้ำ ฟอกสบู่ สระผม เพื่อความเป็นสัปปายะแก่การไหว้พระ สวดมนต์ ทำสมาธิ หรือต้องพบปะกับคนอื่น ป้องกันอกุศลจิตของผู้อื่นที่รู้สึกรังเกียจเป็นต้น อย่างนี้ก็เป็นกุศลจิตได้ แต่ก็สามารถมีอกุศลจิตเกิดสลับคั่นได้อย่างรวดเร็ว เพราะจิตเกิดดับเร็วมาก ถ้าโยมได้ศึกษาพระอภิธรรมจะทำให้เข้าใจได้ดีขึ้น และเมื่อโยมได้เจริญสติสัมปชัญญะ เจริญสมถวิปัสสนา ก็จะรู้สึกตัวยิ่งขึ้น ทำให้รู้จักกุศลจิตและอกุศลจิตได้ถูกต้องมากขึ้นและเร็วขึ้น ...”

บุญกิริยาวัตถุ ๑๐ คือ กุศลกรรมบถ ๑๐ คือ บารมี ๑๐

โยมสุภาพฟังเรื่องบุญกิริยาวัตถุ ๑๐ แล้ว ได้รับความเข้าใจพอสมควร แต่เมื่อคิดถึงเรื่องกุศลกรรมบถ ๑๐ ที่**โยมไฉไล**ผู้เป็นศรีภรรยาอ้างถึง จึงทำให้เกิดความสงสัยขึ้นมาว่าจะแตกต่างกันอย่างไร เลยไพล่ไปคิดถึงบารมี ๑๐ อีกด้วย จึงได้ถามหลวงตาขึ้นว่า *“กราบขอประทานโทษครับ หลวงพ่อ ผมเกิดสงสัยขึ้นมาว่า บุญกิริยาวัตถุ ๑๐ เป็นบุญที่ควรกระทำ*

กุศลกรรมบถ ๑๐ และบารมี ๑๐ ก็น่าจะเป็นบุญเหมือนกัน แล้วจะมีความแตกต่างกันอย่างไรครับ ?”

หลวงตาหัวเราะเบา ๆ ชอบใจในความชาญฉลาดของโยมลูกเขย แล้วตอบว่า *“ไม่ว่าจะเป็นบุญกิริยาวัตถุ ๑๐ หรือ กุศลกรรมบถ ๑๐ หรือ บารมี ๑๐ หรือ ความดีอันเป็นเหตุให้เกิดความเจริญ ๓๘ ประการในมงคลสูตร หรือ โพธิปักขิย-ธรรม ๓๗ ประการ อันเป็นเหตุที่ทำให้ตรัสรู้อริยสัจ ๔ หรือ คุณความดีขั้นใดก็ตาม ก็ล้วนแต่เป็นบุญ คือ เครื่องชำระบาปในใจ เป็นกุศล คือ สภาพที่ไม่มีโรคกิเลส ไม่มีโทษคือกิเลส ให้ผลเป็นความสุข และเกิดแต่ความฉลาดเหมือนกันทั้งสิ้น จะต่างกันก็แต่ตัวอักษรเท่านั้น ...”*

โยมไฉไลถามแทรกขึ้นบ้างว่า *“ขอโอกาส เจ้าค่ะ ถ้ามีความหมายเหมือนกัน แล้วเพราะเหตุใร พระพุทธเจ้าจึงต้องแสดงให้ต่างกัน เพราะบางคนอาจเข้าใจว่า เป็นคนละอย่างกันก็ได้ ถ้าคุณพี่สุภาพไม่ถามขึ้นมา โยมลูกก็ยังเข้าใจว่าต่างกัน”*

หลวงตาตอบว่า *“ถ้าไม่ศึกษาให้ดี ก็คงเข้าใจอย่างนั้น แต่ถ้าได้ศึกษาดีแล้ว ก็จะรู้ว่า ความดีที่ไม่มีโทษ ซึ่งเรียกว่า* ***กุศล*** *ในพระพุทธศาสนานั้น สรุปแล้ว ก็จะไม่พ้นไปจากไตรสิกขา คือ* ***ศีล สมาธิ ปัญญา*** หรือ ***ทาน ศีล ภาวนา*** *นั่นเอง แต่ที่พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงแสดงบุญกุศลให้แตกต่างกันโดยชื่อ เพราะทรงแสดงตามกาลเทศะ แสดงตามอัธยาศัยของบุคคลผู้รับฟังพระธรรมเทศนาว่า มีฉันทะ มีศรัทธาสั่งสม*

มาด้วยพยัญชนะใด จึงจะทำให้เข้าใจ จนสามารถนำไปปฏิบัติและได้รับผลสมควรแก่บารมีที่บำเพ็ญมา อาตมาจะสงเคราะห์บุญกิริยาวัตถุ ๑๐ กับกุศลกรรมบถ ๑๐ ให้โยมฟัง จะเข้าใจได้ว่าเป็นสิ่งเดียวกัน กุศลกรรมบถ ๑๐ ก็ได้แก่

๑. เจตนางดเว้นจากการฆ่าสัตว์ (ปาณาติปาตา เวรมณี)
๒. เจตนางดเว้นจากการลักทรัพย์ (อทินนาทานา เวรมณี)
๓. เจตนางดเว้นจากการประพฤติผิดในกาม (กาเมสุมิจฉาจารา เวรมณี)
๔. เจตนางดเว้นจากการพูดเท็จ (มุสาวาทา เวรมณี)
๕. เจตนางดเว้นจากการพูดส่อเสียด (ปิสุณาวาจา เวรมณี)
๖. เจตนางดเว้นจากการพูดคำหยาบ (ผรุสวาจา เวรมณี)
๗. เจตนางดเว้นจากการพูดเพ้อเจ้อ (สัมผัปปลาปา เวรมณี)
๘. การไม่เพ่งเล็งอยากได้ของ ๆ ผู้อื่นด้วยทุจริต (อนภิชฌา)
๙. การไม่พยาบาทโกรธแค้น คิดทำลายผู้อื่น (อัพยาบาท)
๑๐. ความเห็นถูกต้อง, ความเห็นชอบธรรม (สัมมาทิฏฐิ)

กุศลกรรมบถ ๗ ข้อแรก เป็นการงดเว้นจากทุจริตทางกายวาจา ก็คือ บุญกิริยาวัตถุข้อศีลมัยนั่นเอง

ส่วน***อนภิชฌา*** เป็นไปในบุญกิริยาวัตถุข้อทานมัยก็ได้ เพราะการให้ทานต้องมีอโลภะ ความไม่ติดข้องเป็นประธาน และยังสงเคราะห์เป็นภาวนามัย ที่เป็นสมถภาวนาในหมวดอสุภกรรมฐานหรือกายคตาสติก็ได้ด้วย เพราะการเจริญอสุภกรรมฐานหรือกายคตาสติก็ต้องมีอโลภะเป็นหลัก นอกจากนั้น

ยังสามารถเป็นไปในบุญกิริยาข้อปัตติทานมัย ปัตตานุโมทนามัยและธัมมเทศนามัยได้ด้วย

อัพยาบาท สงเคราะห์เป็นภาวนามัย ที่เป็นสมถภาวนาข้อเมตตา ยังเป็นไปในอปจายนมัย เวยยาวัจจมัยและธัมมเทศนามัยด้วย

สัมมาทิฏฐิก็เป็นไปในบุญกิริยาวัตถุได้ทุกข้อ (อภิธรรมโชติกะ ปริจเฉทที่ ๕ เว้นทานมัยและศีลมัย สงเคราะห์ได้ ๘)

สงเคราะห์กุศลกรรมบถ ๑๐ ลงในบุญกิริยาวัตถุ ๑๐

๑.-๗. เว้นจากกายทุจริต ๓ วจีทุจริต ๔ → ศีลมัย

๘. อนภิชฌา → ทานมัย ภาวนามัย ปัตติทานมัย ปัตตานุโมทนามัย ธัมมเทศนามัย

๙. อัพยาบาท → ภาวนามัย อปจายนมัย เวยยาวัจจมัย ธัมมเทศนามัย

๑๐.สัมมาทิฏฐิ → บุญกิริยาทุกอย่าง เว้นทานมัย ศีลมัย

สงเคราะห์บุญกิริยาวัตถุ ๑๐ ลงในกุศลกรรมบถ ๑๐

ทานมัยสงเคราะห์ลงในกุศลกรรมบถข้ออนภิชฌา ศีลมัยสงเคราะห์ลงในกุศลกรรมบถ ๗ ข้อแรก ภาวนามัยสงเคราะห์ลงในกุศลมโนกรรม ๓ อปจายนมัยสงเคราะห์ลงในอัพยาบาทและสัมมาทิฏฐิ เวยยาวัจจมัยก็สงเคราะห์ลงในอัพยาบาทและสัมมาทิฏฐิ ปัตติทานมัยสงเคราะห์ลงในอนภิชฌา สัมมาทิฏฐิ ปัตตานุโมทนามัยก็สงเคราะห์ลงในอนภิชฌา และสัมมาทิฏฐิ

ธัมมัสสวนมัยสงเคราะห์ลงในสัมมาทิฏฐิ ส่วนธัมมเทศนามัยสงเคราะห์ลงในกุศลมโนกรรมทั้ง ๓ ทิฏฐุชุกรรมก็สงเคราะห์ลงในสัมมาทิฏฐิ (แต่เป็นไปในกุศลกรรมบถได้ทั้ง ๑๐)

๑. ทานมัย → อนภิชฌา (มโนกรรม)
๒. ศีลมัย → กุศลกายกรรม ๓ วจีกรรม ๔
๓. ภาวนามัย → อนภิชฌา อัพยาบาท สัมมาทิฏฐิ
๔. อปจายนมัย → อัพยาบาท สัมมาทิฏฐิ (มโนกรรม)
๕. เวยยาวัจจมัย → อัพยาบาท สัมมาทิฏฐิ (มโนกรรม)
๖. ปัตติทานมัย → อนภิชฌา สัมมาทิฏฐิ (มโนกรรม)
๗. ปัตตานุโมทนามัย → อนภิชฌา สัมมาทิฏฐิ (มโนกรรม)
๘. ธัมมัสสวนมัย → สัมมาทิฏฐิ (มโนกรรม)
๙. ธัมมเทศนามัย → อนภิชฌา อัพยาบาท สัมมาทิฏฐิ
๑๐.ทิฏฐุชุกรรม → สัมมาทิฏฐิ

(อภิธรรมโชติกะ ปริจเฉทที่ ๕ หน้า ๑๐๘)

วันนี้ อาตมาขอยุติการแสดงธรรมและการสนทนาธรรมไว้เพียงเท่านี้ ด้วยอานุภาพแห่งพระรัตนตรัย อันทรงคุณด้วยอำนาจบุญกุศลที่อาตมาและกุศลที่โยมทั้ง ๒ ได้บำเพ็ญไว้ดีแล้ว จงเป็นปัจจัยให้โยมทั้ง ๒ และครอบครัว (รวมทั้งผู้ที่กำลังอ่านอยู่ทุกท่าน) ประสบความสุขความเจริญทั้งทางโลกและทางธรรม ขอให้เจริญด้วยบุญญาบารมี มีคุณธรรม คือ

ศีล สมาธิ ปัญญายิ่งขึ้น จนกว่าจะถึงบรมสุข อันเป็นความสิ้นทุกข์ นั่นก็คือ พระนิพพาน โดยเร็วพลันด้วย เทอญ”

โยมผัวเมียกล่าวอนุโมทนาพร้อมกันว่า *“สาธุ สาธุ สาธุ”*

หลวงตาบอกความจริง

หลวงตาแสดงธรรมเสียจนค่ำมืด เพราะคิดว่าคงไม่ได้มาอนุเคราะห์โยมลูกหลานอีกนาน หลังจากเข้าห้องน้ำ ดื่มน้ำปานะ คือ น้ำส้มคั้น ซึ่งโยมลูกสาวกรองกากออกเรียบร้อยแล้ว *(หลังเที่ยงวันแล้ว จะดื่มน้ำนม น้ำถั่วเหลือง โอวัลติน กาแฟใส่นมหรือน้ำผลไม้ที่มีกากไม่ได้ เป็นอาบัติเพราะฉันอาหารในวิกาล)* จึงได้เอ่ยขึ้นว่า *“อาตมามีเรื่องจะถามโยมลูกซักหน่อย”*

โยมผัวเมียทำท่าแปลกใจ ใคร่รู้ เพราะคิดว่า อาจเป็นเรื่องสำคัญ จึงถามขึ้นว่า *“มีเรื่องอะไรอีกหรือ เจ้าคะ ?”*

หลวงตาถามลองใจไปว่า *“โยมทั้ง ๒ เคยชวนให้อาตมาลาสิกขา ถ้าอาตมาลาสิกขาตอนนี้ โยมจะยินดีหรือไม่ ?”*

โยมผัวเมียตกใจ เปล่งอุทานเกือบพร้อมกันว่า *“อ้าว ! อะไรนะเจ้าคะ ? โยมฟังผิดไปหรือเปล่า หลวงพ่อบอกว่าจะลาสิกขาหรือเจ้าคะ ? ... ที่โยมเคยกราบเรียนขอให้หลวงพ่อลาสิกขา เพราะเป็นห่วงหลวงพ่อ เกรงว่า ถ้าหลวงพ่อรักษาพระวินัยไม่ได้ ยังคงผิดศีลอยู่ มรณภาพไปจะต้องไปสู่อบายภูมิ แต่ขณะนี้โยมลูกเห็นแล้วว่า หลวงพ่อปฏิบัติรักษาศีลเคร่งครัด*

มีความรู้ในธรรมะก้าวหน้ามากเลยทีเดียว โยมลูกไม่อยากให้หลวงพ่อลาสิกขาแล้ว เจ้าค่ะ อยู่เป็นที่พึ่งของโยมลูกหลานต่อไปเถิดนะเจ้าคะ” แล้วหันไปหาสามีให้ช่วยพูดกับหลวงพ่อว่า *“คุณพี่ว่าอย่างไรเล่าคะ ช่วยพูดกับหลวงพ่อหน่อยเถอะค่ะ”*

โยมสุภาพมีสติเกิดขึ้น จึงปรามภรรยาของตนว่า *“นี่เธอตั้งใจฟังให้ดีก่อน อย่าเพิ่งด่วนร้อนใจไปหน่อยเลย หลวงพ่อเพียงถามว่า ถ้าท่านลาสิกขาตอนนี้ เราจะยินดีหรือไม่เท่านั้น ยังไม่ได้บอกว่าจะลาสิกขาเลย ใช่ไหมครับ หลวงพ่อ ?”*

หลวงตาพยักหน้ายิ้มพลางพูดว่า *“ถูกอย่างโยมว่า”*

โยมสุภาพพูดต่อว่า *“ก็อย่างที่น้องไฉไลว่า นั่นแหละครับ ถ้าหลวงพ่อปฏิบัติธรรม รักษาศีลไม่ได้ พวกผมก็ยินดีที่จะดูแลหลวงพ่อ อยากให้หลวงพ่อลาสิกขามาอยู่ด้วยกัน เพราะไม่ต้องการให้เกิดโทษแก่ตัวหลวงพ่อเอง และพระศาสนา แต่ถ้าหลวงพ่อรักษาพระวินัยได้ และรักษาธุดงค์เคร่งครัดอย่างนี้ด้วย มีหรือครับที่พวกผมอยากจะให้ลาสิกขา มีแต่อยากให้หลวงพ่อเป็นเนื้อนาบุญของพวกผม คอยชี้นำคำสอนของพระพุทธเจ้าให้พวกผมและลูก ๆ ตามเกาะชายผ้าเหลืองต่อไป นั่นแหละครับ”* แล้วจึงยกมือพนมย้อนถามหลวงตาว่า *“ว่าแต่ว่า ทำไมหลวงพ่อจึงถามอย่างนี้เล่าครับ ?”*

หลวงตาตอบว่า *“อาตมาก็อยากรู้บ้างสิว่า ไม่ได้พบกันตั้งปีกว่า โยมลูกทั้ง ๒ มีความคิดเห็น หรือรู้สึกอย่างไรต่ออาตมาบ้าง อาตมาไม่ได้อยากลาสิกขาจริง ๆ หรอก ได้มอบ*

กายถวายชีวิตแด่พระศาสนาไปแล้ว เพียงแต่อาตมาอยากจะกำราบกิเลสมานะ ความถือตัว ... จึงอยากบอกให้โยมรู้ว่าอาตมาได้ลาจากความเป็นพระครู ฯ และพระมหาเถระแล้ว ตอนนี้เป็นเพียงหลวงตาสามเณรสงบเท่านั้น”

โยมไฉไลถึงความงวยงงสงสัยขึ้นไปอีก จึงกล่าวถามว่า *“โยมลูกไม่เข้าใจเจ้าค่ะ หมายความว่า เดี๋ยวนี้ หลวงพ่อเป็นเพียงสามเณร ไม่ได้เป็นพระภิกษุแล้วหรือ เจ้าคะ คนที่จะบวชเป็นสามเณร หมายถึง ผู้ชายที่มีอายุยังไม่ครบ ๒๐ ปี ไม่ใช่หรือเจ้าคะ นี่หลวงพ่อจะ ๗๐ อยู่แล้ว จะเป็นสามเณรได้หรือเจ้าคะ ?”*

หลวงตาตอบว่า *“ได้สิ เพราะผู้ที่จะบวชเป็นพระภิกษุเท่านั้นที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติว่า* ***ต้องมีอายุครบ ๒๐ ปี***[๘๓] ***บริบูรณ์ นับแต่วันปฏิสนธิในท้องมารดาเลย*** *ถ้าอายุยังไม่ครบ ๒๐ ปี ก็บวชได้เพียงสามเณร แต่สำหรับผู้ที่จะบวชเป็นสามเณร ทีแรกทรงห้ามบวชเด็กชายอายุหย่อนกว่า ๑๕ ปี แต่ภายหลัง ทรงอนุญาตให้****เด็กชาย ผู้สามารถไล่กาได้***[๘๔] *ก็บวชเป็นสามเณรได้แล้ว อย่างต่ำสุดก็คงประมาณ ๔-๕ ปี ส่วนอายุอย่างสูงไม่ได้กำหนดไว้ เพราะฉะนั้น แม้หากมีอายุ ๑๐๐ ปี ก็ยังสามารถบวชเป็นสามเณรได้ ไม่ได้ผิดอะไรนี่”*

โยมสุภาพกล่าวแสดงความเห็นว่า *“การเป็นสามเณรก็ดีเหมือนกันนะครับ เพราะมีศีลเพียง ๑๐ ข้อ เก็บอาหารไว้*

ฉันในวันต่อไปก็ได้ ปรุงอาหารเองก็ได้ เก็บผักผลไม้มาฉันเอง ก็ได้ เพราะไม่ต้องรับประเคน ไม่มีอาบัติมากมาย ไม่ต้องระวังหรือกังวลเหมือนพระภิกษุ ใช่ไหมครับ ?”

โยมไฉไลกล่าวคัดค้านสามีว่า “น้องไม่เห็นด้วยเลยค่ะ ... หากว่าเป็นสามเณรรักษาศีลเพียง ๑๐ ข้อ เป็นสิ่งที่ดีจริงแล้ว น้องคิดว่า พระพุทธเจ้าคงไม่ต้องอนุญาตให้บวชเป็นพระภิกษุหรอกค่ะ จริงไหมเจ้าคะ หลวงพ่อ ? เพราะถ้ามีศีลน้อยก็เท่ากับว่า มีทรัพย์น้อย อย่างที่หลวงพ่อได้แสดงไว้ก่อนหน้านี้ว่า **สีลธนํ** ศีลก็เป็นอริยทรัพย์อย่างหนึ่ง ในอริยทรัพย์ ๗ ประการ คุณพี่ลืมไปแล้วหรือคะ ? และการที่มีศีลน้อย ไม่ต้องระวังตัวมาก ก็เป็นข้อเสีย ทำให้ประมาท ขาดสติได้ง่าย อย่างคฤหัสถ์เรามีศีลเพียง ๕ ข้อ ง่ายต่อการเกิดอกุศลจิตมาก แม้ว่ายังไม่ได้ล่วงศีลก็ตาม เพราะฉะนั้น พระพุทธเจ้าจึงทรงอนุญาตให้รักษาอุโบสถศีลมีองค์ ๘ หรือ **อุโบสถศีลมีองค์ ๙ พร้อมทั้งเมตตาจิต** [๘๕] ก็เพื่อที่จะขัดเกลา ละคลายกิเลสอกุศลให้ยิ่งขึ้น ใช่ไหมเจ้าคะ หลวงพ่อ ?

อีกอย่างหนึ่ง ถ้าคนอายุไม่ถึง ๒๐ ปีเป็นสามเณร ก็ปกติธรรมดา ทุกคนยอมรับ แต่ถ้าอายุเกิน ๒๐ ปีแล้ว ยังคงเป็นสามเณรอยู่ก็ชวนให้เกิดความสงสัยว่า เพราะเหตุไรจึงยังไม่บวชเป็นพระภิกษุ ? โดยเฉพาะผู้ที่มีอายุมากอย่างหลวงพ่อด้วยแล้ว อาจทำให้คิดไปว่า คงมีศรัทธาน้อยไปจึงกลัวที่จะ

ต้องรักษาพระวินัยมาก ๆ หรือไปทำผิดอย่างใดอย่างหนึ่งเข้า จึงบวชเป็นพระภิกษุไม่ได้ ซึ่งเป็นเหตุทำให้ผู้ที่คิดไม่แยบคาย ไม่เกิดความเลื่อมใสเท่าที่ควรนะเจ้าคะ โยมลูกก็เห็นหลวงพ่อ มีศรัทธา ตั้งใจรักษาพระวินัยอย่างดีแล้ว จึงขอนิมนต์หลวงพ่อ บวชเป็นพระภิกษุเถิดเจ้าค่ะ โยมจะเป็นเจ้าภาพเอง ถ้าเป็นไป ได้ก็อยากให้ลูกใหญ่และลูกกลางบวชพร้อมกันด้วยเลย มัวแต่ ทำธุรกิจตามรอยพ่อ ยังไม่มีเวลาบวชพระให้พ่อแม่จับชายผ้า เหลืองเลย บวชเป็นพระภิกษุเถิด ตกลงนะเจ้าคะ” โยมไฉไล พูดเอง เออเองเสร็จสรรพ ตามประสาของแม่เจ้าเรือน ...

หลวงตาหัวเราะ หึ หึ ในลำคอ ชอบใจที่โยมลูกสาวและ โยมลูกเขยเป็นห่วงเป็นใย แต่ห่วงไปคนละแบบ จึงพูดให้โยม เข้าใจและคลายกังวลว่า *“อาตมาต้องขออนุโมทนา ต่อโยมลูก ทั้ง ๒ ที่หวังดีและเป็นห่วงใยอาตมาตลอดมา แต่อย่างที่ บอกแล้วว่า ตั้งใจจะลดละกิเลส โดยเฉพาะมานะความถือตัว สำคัญตน จนสามารถดูหมิ่นครูอาจารย์ผู้ให้ความรู้ได้ ถ้าไม่ กำราบมันเสียบ้าง เดี๋ยวมันก็จะพาเราไปสู่อบายเท่านั้นเอง*

ความเป็นเจ้าอาวาส เป็นพระมหาเปรียญ เป็นพระครู ฯ เป็นเจ้าคุณ ฯ เป็นพระเถระ มหาเถระมีพรรษา ๑๐ หรือ ๒๐ ๓๐ ก็ตาม หรือเจ้าคณะตำบล อำเภอ จังหวัด อะไรต่อ มิอะไรที่เสกสรรปั้นแต่งขึ้นมา ถ้าศีลไม่รักษา ภาวนาไม่เจริญ ปล่อยให้กิเลสสั่งสมกำลังไว้ นอกจากยากต่อการละคลายแล้ว กิเลสไม่ได้พาเราไปสู่สุคติหรอกนะ มีแต่พาไปยัดเยียดกันอยู่

ในนรกเท่านั้น อาตมากลัวต่ออบาย จึงไม่ต้องการตำแหน่งยศถาบรรดาศักดิ์อะไรทั้งสิ้น มีแต่ถวิลหาพระนิพพาน ตามเสด็จพระพุทธเจ้าและเหล่าพระสาวก ถ้าบารมียังไม่เพียงพอไปพักรอในสวรรค์ก่อนก็ยังดี ไม่อยากจรลี ด่วนไปเยี่ยมหลวงพ่อเทวทัตในอเวจีนรกหรอก

และโยมก็ไม่ต้องกังวลในเรื่องเป็นสามเณร แม้มีศีลเพียง ๑๐ ข้อ แต่ยังมีเสขิยวัตรเหมือนกับของพระภิกษุอีก ๗๕ ข้อ ขันธวัตรอีก ๑๔ ข้อ และสิกขาบทที่เป็น**สจิตตกะ** (ต้องมีเจตนากระทำโดยตั้งใจ) **โลกวัชชะ** (มีโทษทั่วไปแก่ชาวโลก คือ เป็นอกุศลจิต เช่น สิกขาบทข้อเล่นน้ำ ทรงบัญญัติว่าเป็น**ปาจิตตีย์ในเพราะธรรม คือ หัวเราะในน้ำ** [๘๖] **หมายเอาเล่นน้ำ** สิกขาบทนี้เป็นสจิตตกะ ต้องมีเจตนาเล่นจึงต้องอาบัติ เป็นโลกวัชชะ คือ ต้องเป็นอกุศลจิตประเภทโลภมูลจิต ถ้าไม่มีเจตนาเล่น หรือจิตไม่ได้เป็นอกุศล หรือเป็นอกุศลประเภทโทสมูลจิต โมหมูลจิต ก็ไม่ต้องอาบัติ เช่น ลงไปอาบน้ำชำระเหงื่อไคลแม้เป็นโลภมูลจิต, ตกใจโดดลงในน้ำด้วยความหลง-ลืมหรือกลัวภัยก็ไม่ต้องอาบัติ หรือลงไปงมบริขารที่จมน้ำ ลงไปช่วยสัตว์หรือคนที่ตกน้ำ ก็ไม่ต้องอาบัติ อย่างนี้เป็นต้น) ซึ่งเป็นของพระภิกษุที่**สามเณรก็ต้องรักษาด้วย**

ตามข้อความ ใน**บรรพชาวินิจฉัย** มหาขันธกะว่า **ควรแนะนำเธอ ในอภิสมาจาริกวัตรมีการนุ่งห่มเป็นต้น ...**

สามเณรต้องรักษาเสขิยวัตร ๗๕ ขันธวัตร ๑๔ [๘๗]
และสิกขาบทที่เป็นโลกวัชชะด้วย

(ใน**วิมติวิโนทนีฎีกา** ปพฺพชฺชากถาวณฺณนา เล่ม ๒ มีคำขยายความว่า **"อาภิสมาจาริเกสุ วิเนตพฺโพ"**ติ อิมินา เสขิยวตฺตขนฺธกวตฺเตสุ อญฺเญสุ จ สุกฺกวิสฺสฏฺฐิ อาทิ โลกวชฺช - สิกฺขาปเทสุ สามเณเรหิ วตฺติตพฺพํ, ตตฺถ อวตฺตมาโน อลชฺชี ทณฺฑกมฺมารโห จ โหตีติ ทสฺเสติ. *แปลโดย* ***พ.ม. สุจิณฺโณ*** *ว่า*

ด้วยคำว่า **"อาภิสมาจาริเกสุ วิเนตพฺโพ** *พึงแนะนำในอภิสมาจาริกศีลทั้งหลาย" นี้ ย่อมแสดงว่า สามเณรต้องประ-พฤติในเสขิยวัตร ขันธวัตรทั้งหลายและสิกขาบทที่เป็นโลกวัชชะเหล่าอื่น มีการทำน้ำอสุจิให้เคลื่อนเป็นต้นด้วย สามเณรผู้ไม่ยอมประพฤติในข้อวัตร และสิกขาบทดังกล่าวเหล่านั้น จัดว่าเป็นอลัชชีและเป็นผู้ควรแก่ทัณฑกรรมด้วย)*

ถ้าสามเณรล่วงศีล ๕ ข้อแรก เป็นปาราชิก ขาดจากความเป็นสามเณร ได้ชื่อว่า ***สามเณรทุศีล*** *ต้องไปขอไตร-สรณคมน์ ซึ่งก็คือ การบวชใหม่ แต่ถ้าล่วงศีล ๕ ข้อหลัง หรือประพฤติไม่เอื้อเฟื้อ แกล้งล่วงเสขิยวัตร ๗๕ ขันธวัตร ๑๔ สิกขาบทของพระภิกษุที่เป็นสจิตตกะ โลกวัชชะทั้งหมด ก็จะได้ชื่อว่า เป็น**สามเณรอลัชชี** ต้องถูกลงทัณฑกรรม ทำโทษให้ตักน้ำ ขนทรายเป็นต้น แล้วให้สมาทานสิกขาบทใหม่ ...*

ฉะนั้น โยมอย่าได้เห็นว่า การเป็นสามเณรที่ถูกต้องตามพระธรรมวินัยนั้น จะเป็นกันได้ง่าย ๆ ถ้าเป็นสามเณรไม่ถูกไม่เป็น ก็เห็นจะไปสู่อบายภูมิเหมือนกัน แต่อาตมาอยากจะลดมานะให้ถึงที่สุดเท่านั้น คงอยู่เป็นสามเณรนี้ไม่นานหรอก เมื่อกิเลสประเภทมานะเบาบางลงแล้ว อาตมาก็คงจะบวชเป็นพระภิกษุนั่นแหละ ส่วนโยมใหญ่กับโยมกลางทั้ง ๒ คนนั้นก็ให้ถามความสมัครใจดู พร้อมเมื่อไรค่อยบวช ถ้าไม่พร้อมคือยังไม่มีศรัทธาพอ บวชไปก็จะรังแต่จะอึดอัดขัดข้อง แทนที่จะได้บุญก็กลับจะได้บาปไปเสียเปล่า ๆ

แล้วอาตมาจะติดต่อมาเป็นระยะก็แล้วกัน อาตมาจะกลับระยองพรุ่งนี้ ไม่อยากให้โยมเป็นกังวลต่ออาตมา และอาตมาก็ไม่อยากเป็นกังวลกับโยมด้วย เพราะฉะนั้น จึงขอให้โยมเหมารถแท็กซี่ไปส่งอาตมาถึงวัด ใครมีภารกิจอย่างไร ก็ไปทำกิจของตน สิ่งที่อาตมาจะต้องทำจากนี้ต่อไป ก็คือ ศึกษาเพิ่มขึ้นโดยเฉพาะภาคปฏิบัติ แต่ก็จะไม่ทอดทิ้งปริยัติอย่างเด็ดขาด เพราะเป็นแนวทางสำคัญ ที่จะเป็นเครื่องตรวจสอบว่า เราได้เดินทางถูกต้องหรือไม่ **กิจสำคัญ** ๔ อย่าง ที่เราต่างจะต้องบำเพ็ญ ก็คือ ๑. ปริญญากิจ กำหนดรู้ทุกข์ ได้แก่ ขันธ์ ๕ ๒. ปหานกิจ ละสมุทัย ได้แก่ ตัณหาและกิเลสบริวารทั้งหลาย ๓. สัจฉิกิริยากิจ ทำให้แจ้งนิโรธ น้อมใจไปในนิพพานที่สิ้นทุกข์ ๔. ภาวนากิจ อบรมอริยมรรคให้เกิดขึ้น คือ ไตรสิกขานั่นเอง

ขอให้โยมอย่าประมาท ตั้งใจศึกษาพระธรรม เจริญกุศลเนืองนิตย์ ประตูอบายเปิดกว้างรอเราอยู่ ส่วนประตูสวรรค์ยังเปิดไม่กว้าง ประตูนิพพานก็ยังปิดสนิท จงพยายามปิดประตูอบาย แล้วเปิดประตูสวรรค์ นิพพานให้ได้ ...”

แล้วหลวงตาก็ลาจากไป ด้วยความรักอาลัยของลูกสาวและลูกเขย แม้อยากจะขับรถไปส่งถึงวัด แต่หลวงตาก็ไม่ยอม มาเพื่อมอบมรดกธรรมให้แก่ลูกหลาน โดยไม่หวังสิ่งตอบแทน ไม่นานหลวงตาคงกลับมาอีก จะรอ จนกว่าวันนั้นจะมาถึง ...

หนังสืออ้างอิง

๑. **กินททสูตร** สํ. สคา. เบอร์ ๒๔ หน้า ๒๓๙

๒. **เรื่องภิกษุหนุ่ม** โลกวรรคที่ ๑๓ ขุ. ธ. เบอร์ ๔๒ หน้า ๒๓๑

๓.-๔. **เรื่องห้ามสวมรองเท้า ฯ และอนุญาตภิกษุอาพาธสวมรองเท้าเข้าบ้านได้** จัมมขันธกะ วิ. มหา. ภาค ๒ เบอร์ ๗ หน้า ๓๐

๕. **สุชาตาชาดก** ติกนิบาต ขุ. ชา. เบอร์ ๕๘ หน้า ๑๔๗

๖. **กามนีตชาดก** ทุกนิบาต ขุ. ชา. เบอร์ ๕๗ หน้า ๔๑๕, **กามชาดก** ทวาทสนิบาต ขุ. ชา. เบอร์ ๖๐ หน้า ๑๔๔

๗. **เรื่องพราหมณ์คนใดคนหนึ่ง** ปิยวรรคที่ ๑๖ ขุ. ธ. เบอร์ ๔๒ หน้า ๔๐๙

๘. **เรื่องกุฎุมพีคนใดคนหนึ่ง, เรื่องนางวิสาขาอุบาสิกา, เรื่องเจ้าลิจฉวี, เรื่องอนิตถิคันธกุมาร** ปิยวรรคที่ ๑๖ ขุ. ธ. เบอร์ ๔๒ หน้า ๓๙๗-๔๐๔

๙. **วิสาขาสูตร** ขุ. อุ. เบอร์ ๔๔ หน้า ๗๘๖

๑๐. **กามสูตร** อัฏฐกวรรค ขุ. สุต. เบอร์ ๔๗ หน้า ๖๙๓, **กามชาดก** ทวาทสนิบาต ขุ. ชา. เบอร์ ๖๐ หน้า ๑๔๔

๑๑. **ธุดงคนิเทศ การวินิจฉัยโดยพิศดาร** วิสุทธิมรรคแปล ภาค ๑ ตอน ๑ หน้า ๑๗๙-๑๘๐ ชุดมหามกุฏ ฯ

๑๒. **เรื่องห้ามคนลักเพศ**และ**คนเข้ารีตมิให้อุปสมบท** อรรถกถามหาขันธกะ วิ. มหา. ภาค ๑ เบอร์ ๖ หน้า ๓๑๓

๑๓. **ทานสูตร** องฺ. ฉกฺก. เบอร์ ๓๖ หน้า ๖๒๘

๑๔. **พุทธศาสนสุภาษิต** นักธรรมตรี สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมวชิรญาณวโรรส เล่ม ๑ หน้า ๗๑

๑๕. **อรรถกถาภยเภรวสูตร** ม.มู. ๑๗/๒๙๓, **อรรถกถาเสขปฏิปทาสูตร** ม.ม. ๒๐/๖๗,

๑๖. **สติเป็น สพฺพตฺถิกา** มาติกาอัปปนาโกศล สมาธินิเทศ วิสุทธิมรรคแปล ภาค ๑ ตอน ๒ หน้า ๑๐๘ มหามกุฏ ฯ

๑๗. **กามชาดก** ทวาทสนิบาต ชาดก เบอร์ ๖๐ หน้า ๑๔๔

๑๘. **ปุญญกิริยาวัตถุสูตร** ขุ. อิติ. เบอร์ ๔๕ หน้า ๓๘๖, **บุญกิริยาวัตถุสูตร** องฺ. อฏฺฐก. เบอร์ ๓๗ หน้า ๔๘๔

๑๙. **อรรถกถาจิตตุปาทกัณฑ์** อธิบายกามวจรกุศล อภิ. สํ. เบอร์ ๗๕ หน้า ๒๔๗, อธิบายสุญญตวาระ หน้า ๔๒๗

๒๐. **นิพเพธิกสูตร** องฺ. ฉกฺก. เบอร์ ๓๖ หน้า ๗๗๑

๒๑. **รูปเป็นอัพยากตชาติ** อภิธัมมัตถสังคหะและอภิธัมมวิภาวินีฎีกา ฉบับแปลเป็นไทย ปริจเฉทที่ ๑ จิตตสังหวิภาค นายไชยวัฒน์ กปิลกาญจน์ มูลนิธิภูมิพโลภิกขุ หน้า ๒๕

๒๒. **ปฐมทานสูตรที่** ๑ องฺ. อฏฺจ. เบอร์ ๓๗ หน้า ๔๗๒

๒๓. **ทานวัตถุสูตรที่** ๓ องฺ. อฏฺจก. เบอร์ ๓๗ หน้า ๔๗๕

๒๔. **สังขารูปปัตติสูตร** ม. อุปริ. เบอร์ ๒๒ หน้า ๔๑๖

๒๕. **สัปปุริสทานสูตร** องฺ. ปญฺจก. เบอร์ ๓๖ หน้า ๓๑๔

๒๖. **ทานานิสังสสูตร** องฺ. ปญฺจก. เบอร์ ๓๖ หน้า ๘๒

๒๗. **เรื่องรัฐบาลกุลบุตร** สังฆาทิเสสสิกขาบทที่ ๖ วิ. มหา. เบอร์ ๓ หน้า ๓๖๒ อรรถกถาหน้า ๔๑๐,

อัฏฐิเสนชาดก ขุ. ชา. เบอร์ ๕๙ หน้า ๒๘๖

๒๘. **สีลมยญาณนิเทศ** ขุ. ปฏิ. เบอร์ ๖๘ หน้า ๕๔๔ อรรถกถา หน้า ๕๘๗

๒๙. **ปฐมสีลสูตร** ขุ. อิติ. เบอร์ ๔๕ หน้า ๑๙๙

๓๐. **ทุติยสีลสูตร** ขุ. อิติ. เบอร์ ๔๕ หน้า ๒๐๑

๓๑. **สีลสูตร** องฺ. ปญฺจก. เบอร์ ๓๖ หน้า ๔๖๓

๓๒. **บัญญัติพิเศษ** ปรมัตถมัญชุสา วิสุทธิมรรคมหาฎีกา บาลี-ไทย ภาค ๘ หน้า ๒๒๕-๒๒๖ ฉบับภูมิพโลภิกขุ

๓๓. **ปฐม-ทุติยกาลสูตร** องฺ. จตุก. เบอร์ ๓๕ หน้า ๓๖๓

๓๔. **ธนสูตร** องฺ. ปญฺจก. เบอร์ ๓๖ หน้า ๑๐๗

๓๕. **ปฐม–ทุติยธนสูตร** องฺ. สตฺตก. เบอร์ ๓๗ หน้า ๑๐-๑๑

๓๖. **มงคลสูตร** ขุ. ขุทฺทก. เบอร์ ๓๙ หน้า ๑๑๗
ขุ. สุต. เบอร์ ๔๗ หน้า ๑๒๔

๓๗. **เรื่องอายุวัฒนกุมาร** ขุ. ธ. เบอร์ ๔๑ หน้า ๔๖๓

๓๘. **สุปปพุทธกุฏฐิสูตร** ขุ. อุ. เบอร์ ๔๔ หน้า ๔๙๔

๓๙. **โอมสวาทสิกขาบทที่ ๒** ปาจิตติยกัณฑ์ ทุติยภาค
วิ. มหา. เบอร์ ๔ หน้า ๒๙

๔๐. **วันทนวิมาน** ขุ. วิ. เบอร์ ๔๘ หน้า ๓๙๔

๔๑. **จูฬกัมมวิภังคสูตร** ม. อุปริ. เบอร์ ๒๓ หน้า ๒๕๖

๔๒. **อังกุรเปตวัตถุ** ขุ. เปต. เบอร์ ๔๙ หน้า ๒๔๗

๔๓. **ปายาสิราชัญญสูตร** ที. มหา. เบอร์ ๑๔ หน้า ๓๙๙, ๔๑๐

๔๔. **เรื่องพิฬารปาทกเศรษฐี** ขุ. ธ. เบอร์ ๔๒ หน้า ๒๗

๔๕. **เรื่องภิกษุผู้ไม่ถนอมบริขาร** ขุ. ธ. เบอร์ ๔๒ หน้า ๒๔

๔๖. **อรรถกถาติโรกุฑฑสูตร** ขุ. ขุทฺทก. เบอร์ ๓๙ หน้า ๒๙๑

๔๗. **อรรถกถาติโรกุฑฑสูตร** ขุ. ขุทฺทก. เบอร์ ๓๙ หน้า ๒๘๔

๔๘. **ชาณุสโสณีสูตร** องฺ. ทสก. เบอร์ ๓๘ หน้า ๔๓๕

๔๙. **ขัลลาฏิยเปตวัตถุ** ขุ. เปต. เบอร์ ๔๙ หน้า ๙๘, ๑๐๔

๕๐. **ทักขิณาสูตร** องฺ. จตุก. เบอร์ ๓๕ หน้า ๒๓๘

๕๑. **เรื่องท้าวสักกเทวราช** ขุ. ธ. เบอร์ ๔๓ หน้า ๓๒๘

๕๒. **อรรถกถาทูตสูตร** องฺ. ติก. เบอร์ ๓๔ หน้า ๑๕๙

๕๓. **เรื่องสุมนสามเณร** ขุ. ธ. เบอร์ ๔๓ หน้า ๓๙๘
๕๔. **นันทาเปติวัตถุ** ขุ. เปต. เบอร์ ๔๙ หน้า ๑๘๗
๕๕. **บุญกิริยาวัตถุ** อฏฺจ. อภิ. สํ. เบอร์ ๗๕ หน้า ๔๓๐-๔๓๑
บุญกิริยาวัตถุสูตร ขุ. อิติ. เบอร์ ๔๕ หน้า ๓๘๙-๓๙๐
๕๖. **เรื่องท้าวสักกเทวราช** ขุ. ธ. เบอร์ ๔๓ หน้า ๓๒๕
๕๗. **กินททสูตร** สํ. สคา. เบอร์ ๒๔ หน้า ๒๓๙
๕๘. **สารัตถทีปนี** ฏีกาพระวินัยแปล ภาค ๔ หน้า ๓๒๓ อ.สิริ เพ็ชรไชย แปล
๕๙. **มหาสุปินชาดก** ขุ. ชา. เอก. เบอร์ ๕๖ หน้า ๒๓๐, **สารัตถทีปนี** ฏีกาพระวินัยแปล ภาค ๓ หน้า ๑๔ อ.สิริ เพ็ชรไชย แปล
๖๐. **เรื่องเอรกปัตตนาคราช** ขุ. ธ. เบอร์ ๔๒ หน้า ๓๒๓
๖๑. **อุทายิสูตร** องฺ. ปญฺจก. เบอร์ ๓๖ หน้า ๓๓๓
๖๒. **ทเวธาวิตักกสูตร** ม. มู. เบอร์ ๑๘ หน้า ๒๑๕, ๒๒๓
๖๓. **ฆฏิการสูตร** ม. ม. เบอร์ ๑๘ หน้า ๓, ๔,
พุทธาปทาน ขุ. อป. เบอร์ ๗๐ หน้า ๒๑๓
๖๔. **เรื่องพระอุปนันทศากยบุตร** ขุ. ธ. เบอร์ ๔๒ หน้า ๑๙๘
๖๕. **เรื่องพระปธานิกติสสเถระ** ขุ. ธ. เบอร์ ๔๒ หน้า ๒๐๑
๖๖. **อรณวิภังคสูตร** ม. อุปริ. เบอร์ ๒๓ หน้า ๓๑๙
๖๗. **วิสาขปัญจาลีปุตเถรคาถา** ขุ. เถร. เบอร์ ๕๑ หน้า ๒๑๐
๖๘. **อาฬวกสูตร** สํ. สคา. เบอร์ ๒๕ หน้า ๔๒๕, ๔๔๕,

อาฬวกสูตร ขุ. สุต. เบอร์ ๔๖ หน้า ๔๔๐, ๔๗๐

๖๙. **มงคลสูตร** ขุ. ขุทฺทก. เบอร์ ๓๙ หน้า ๑๑๘, ๒๐๒,
มงคลสูตร ขุ. สุต. เบอร์ ๔๗ หน้า ๑๒๕, ๑๘๓,
มังคลัตถทีปนีแปล ฉบับมหามกุฏ ฯ เล่ม ๔ หน้า ๑๔๕

๗๐. **ทุติยสารีปุตตสูตร** สํ. มหา. เบอร์ ๓๑ หน้า ๒๗๙, ๓๘๓,
สังคีติสูตร ที. ปาฏิ. เบอร์ ๑๖ หน้า ๑๘๗, ๓๔๘
คันถารัมภกถา อรรถกถา ขุ. ปฏิ. เบอร์ ๖๘ หน้า ๓๐
วุฑฒิ, พหุการสูตร องฺ. จตุก. เบอร์ ๓๕ หน้า ๖๑๓, ๖๑๔

๗๑. **เสขิยกัณฑ์** วิ. มหา. ทุติยภาค เบอร์ ๔ หน้า ๘๘๑-๙๔๖,
เสขิยวัตร หนังสือภิกขุปาติโมกข์ ภิกขุนีปาติโมกข์ทั่วไป

๗๒. **เรื่องภรรยาของบุรุษจัณฑาล** วิ. มหา. ทุติยภาค เบอร์ ๔ หน้า ๙๓๘, **ฉวชาดก** ขุ. ชา. เบอร์ ๕๘ หน้า ๔๓๐

๗๓. **ฐานสูตร** องฺ. ติก. เบอร์ ๓๔ หน้า ๑๙๖, ๑๙๘

๗๔. **สังคีติสูตร** ที. ปาฏิ. เบอร์ ๑๖ หน้า ๑๗๔, ๓๑๗

๗๕. **สัพพาสวสังวรสูตร** ม. มู. เบอร์ ๑๗ หน้า ๑๕๘

๗๖. **ธัมมัสสวนสูตร** องฺ. ปญฺจก. เบอร์ ๓๖ หน้า ๔๔๘

๗๗. **อรรถกถากามสุตตนิเทส** ขุ. มหา. เบอร์ ๖๕ หน้า ๔๕

๗๘. **วิมุตติสูตร** องฺ. ปญฺจก. เบอร์ ๓๖ หน้า ๔๐

๗๙. **อรรถกถาเอกปุคคลวรรคที่ ๑๓** สูตรที่ ๑ องฺ. เอกก. เบอร์ ๓๒ หน้า ๑๙๒

๘๐. **ธรรมจักกัปปวัตตนสูตร** สํ. มหา. เบอร์ ๓๑ หน้า ๔๒๐

อนัตตลักขณสูตร สํ. ขนฺธ. เบอร์ ๒๗ หน้า ๑๓๔

อาทิตตปริยายสูตร สํ. สฬา. เบอร์ ๒๘ หน้า ๓๓

ติโรกุฑฑสูตร ขุ. ขุทฺทก. เบอร์ ๓๙ หน้า ๒๗๖ *

สุมนมาลาการ ขุ. ธ. เบอร์ ๔๑ หน้า ๒๐๔

ช้างธนบาล เรื่องพระเทวทัต ขุ. ธ. เบอร์ ๔๐ หน้า ๑๙๐ *

ขทิรังคารชาดก เอกนิบาต ขุ. ชา. เบอร์ ๕๕ หน้า ๓๖๕

ชัมพุกาชีวก พาลวรรค ขุ. ธ. เบอร์ ๔๑ หน้า ๒๑๘

อานันทเศรษฐี ขุ. ธ. เบอร์ ๔๑ หน้า ๑๘๒

ปารายนสูตร ขุ. สุต. เบอร์ ๔๗ หน้า ๙๖๙ *

ยมกปาฏิหาริย์ พุทธวรรค ขุ. ธ. เบอร์ ๔๒ หน้า ๓๐๗

พระอภิธรรม ๗ คัมภีร์ ขุ. ธ. เบอร์ ๔๒ หน้า ๓๑๕

เสด็จลงจากเทวโลก ขุ. ธ. เบอร์ ๔๒ หน้า ๓๑๙

สักกปัญหสูตร ที. มหา. เบอร์ ๑๔ หน้า ๑๒๑

มหาสมัยสูตร ที. มหา. เบอร์ ๑๔ หน้า ๗๓

มงคลสูตร ขุ.ขุท. เบอร์ ๓๙/๒๑๓, ขุ.สุต. เบอร์ ๔๗/๑๙๕

จุลลราหุโลวาทสูตร ม. อุปริ. เบอร์ ๒๓ หน้า ๔๘๕

สมจิตตปฏิปทาสูตร องฺ. ทุก. เบอร์ ๓๓ หน้า ๓๖๔

๘๑. **บุญกิริยาวัตถุ** อฏฺจ. อภิ. สํ. เบอร์ ๗๕ หน้า ๔๓๓

๘๒. **สามัญญผลสูตร** ที. สี. เบอร์ ๑๑ หน้า ๔๘๕

ภยเภรวสูตร ม. มู. เบอร์ ๑๗ หน้า ๓๒๘

อธิกรณวรรคที่ ๒ สูตรที่ ๖ องฺ. ทุก. เบอร์ ๓๓ หน้า ๓๒๘

ปุตตสูตร ขุ. อิติ. เบอร์ ๔๕ หน้า ๔๓๘

บุญกิริยาวัตถุสูตร ขุ. อิติ. เบอร์ ๔๕ หน้า ๓๘๙

๘๓. **อูนวีสติวัสสสิกขาบทที่ ๕** ปาจิตติยกัณฑ์ สัปปาณวรรคที่ ๗ วิ. มหา. ทุติยภาค เบอร์ ๔ หน้า ๗๐๑

๘๔. **สามเณรบรรพชา** มหาขันธกะ วิ. มหา. เบอร์ ๖ หน้า ๒๖๕, ๒๖๘

๘๕. **สัตตสูตรที่** ๘ องฺ. นวก. เบอร์ ๓๒๗ หน้า ๗๗๐

๘๖. **หัสสธัมมสิกขาบทที่ ๓ สุราปานวรรคที่** ๖ วิ. มหา. ทุติยภาค เบอร์ ๔ หน้า ๖๔๑

๘๗. **บรรพชาวินิจฉัย** *(ควรแนะนำเธอ ในอภิสมาจาริกวัตรมีการนุ่งห่มเป็นต้น)* มหาขันธกะ วิ. มหา. เบอร์ ๖ หน้า ๘๓,๓๐๕ ใน**วิมติวิโนทนีฎีกาบาลี** ปพฺพชฺชากถาวณฺณนา เล่ม ๒ ข้อ ๓๔ หน้า ๑๒๓

จงมาดูรูปอันวิจิตรด้วยแก้วมณีและกุณฑล มีร่างกระดูกอันหนังหุ้มห่อไว้ งามพร้อมด้วยผ้า เท้าที่ย้อมด้วยสีแดงสด หน้าที่ไล้ด้วยจุณ พอที่จะหลอกคนโง่ให้หลงได้ แต่จะหลอกคนผู้แสวงหาฝั่ง คือ นิพพานนั้น ไม่ได้

กายน่าอันประดับด้วยเครื่องอลังการ ประดุจทะนานยาหยอดอันใหม่วิจิตร พอที่จะหลอกคนโง่ให้หลงได้ แต่จะหลอกคนผู้แสวงหาฝั่งคือนิพพานนั้น ไม่ได้ ...

(รัฏฐปาลเถรคาถา ขุ. เถร. ๕๓/๕๔)

นันทาเถรีคาถาที่ ๑

อาตุรํ อสุจึ ปูตึ ปสฺส นนฺเท สมุสฺสยํ
อสุภาย จิตฺตํ ภาเวหิ เอกคฺคํ สุสมาหิตํ.
อนิมิตฺตญฺจ ภาเวหิ มานานุสยมุชฺชห
ตโต มานาภิสมยา อุปสนฺตา จริสฺสสิ.

ดูก่อนนันทา เธอจงพิจารณาอัตภาพ อันกระดูก ๓๐๐ ท่อนยกขึ้นแล้ว อันกระสับกระส่าย ไม่สะอาด เปื่อยเน่า จงอบรมจิตให้ตั้งมั่น มีอารมณ์เดียว ด้วยอสุภภาวนา

อนึ่ง เธอจงอบรมจิตให้หานิมิตมิได้ และบรรเทาซึ่งอนุสัยคือมานะ เพราะการละมานะเสียได้ แต่นั้น เธอจักเป็นผู้สงบ เที่ยวไป *(ขุ. เถรี. ๕๔/๔๓)*

อานันทเถรคาถาที่ ๓

ปสฺส จิตฺตกตํ พิมฺพํ อรุกายํ สมุสฺสิตํ
อาตุรํ พหุสงฺกปฺปํ ยสฺส นตฺถิ ธุวํ ฐิติ.

เชิญดู ร่างกายอันมีกระดูก ๓๐๐ ท่อน ซึ่งมีเอ็นใหญ่น้อยผูกขึ้นเป็นโครงตั้งไว้ อันบุญกรรมตบแต่งให้วิจิตร มีแผลทั่วทุกแห่ง กระสับกระส่าย คนโง่เขลาพากันดำริเป็นอันมาก ไม่มีความยั่งยืนมั่นคง

(ขุ. เถร. ๕๓/๓๐๐, สิ่งนางสิริมา ขุ. ธ.)

สุตสูตรที่ ๖

ว่าด้วยธรรมทำให้บรรลุมรรคผลได้เร็ว

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ **เสพอานาปานสติกัมมัฏฐาน**อยู่ ย่อมแทงตลอดธรรมที่ไม่กำเริบ ต่อกาลไม่นานนัก ธรรม ๕ ประการเป็นไฉน ? คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้

๑. ย่อมเป็นผู้มีธุระน้อย มีกิจน้อย เลี้ยงง่าย ยินดียิ่งในบริขารแห่งชีวิต

๒. ย่อมเป็นผู้มีอาหารน้อย ประกอบความเป็นผู้ไม่เห็นแก่ปากแก่ท้อง

๓. ย่อมเป็นผู้มีความง่วงนอนน้อย ประกอบความเพียรเป็นเครื่องตื่นอยู่

๔. ย่อมเป็นพหูสูต ทรงสุตะ สะสมสุตะ เป็นผู้ได้สดับมาก ทรงจำไว้ คล่องปาก ขึ้นใจ แทงตลอดด้วยดีด้วยทิฏฐิ ซึ่งธรรมทั้งหลาย อันงามในเบื้องต้น งามในท่ามกลาง งามในที่สุด ประกาศพรหมจรรย์ พร้อมทั้งอรรถ พร้อมทั้งพยัญชนะ บริสุทธิ์บริบูรณ์สิ้นเชิง

๕. ย่อมพิจารณาจิตตามที่หลุดพ้นแล้ว

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๕ ประการนี้แล เสพอานาปานสติกัมมัฏฐานอยู่ ย่อมแทงตลอดธรรมที่ไม่กำเริบ ต่อกาลไม่นานนัก

(องฺ. ปญฺจ. ๓๖/๒๒๓)

สิริมัณฑเถรคาถาที่ ๑๓

โลกถูกมัจจุกำจัด ถูกชรารุมล้อม ถูกลูกศรคือตัณหาทิ่มแทง ถูกความปรารถนาแผดเผาทุกเมื่อ โลกถูกมัจจุกำจัด และถูกชรารุมล้อม ไม่มีสิ่งใดต้านทานได้ ย่อมเดือดร้อนอยู่เป็นนิตย์ เหมือนคนกระทำความผิดได้รับอาชญา เดือดร้อนอยู่ ฉะนั้น

ชรา พยาธิและมรณะทั้ง ๓ เป็นดุจกองไฟ ตามครอบงำอยู่ สัตวโลกเหล่านั้นไม่มีกำลังต่อต้าน ไม่มีกำลังจะหนีไปได้ ควรทำวันไม่ให้ไร้ประโยชน์ ด้วยมนสิการวิปัสสนากรรมฐานน้อยบ้าง มากบ้าง เพราะราตรีล่วงไปเท่าใด ชีวิตของสัตว์ก็ล่วงไปเท่านั้น เวลาตายย่อมรุกรันเข้าไปใกล้ บุคคลผู้เดิน ยืน นั่งหรือนอน เพราะเหตุนั้น ท่านไม่ควรประมาทเวลา

ขุ. เถร.

หลวงตาบวชมาทำไม เล่ม ๓ ภิกษุรูปหนึ่ง